25.

HELGE KJELLIN

UNO TROILI

I

1815–1857

SVERIGES ALLMÄNNA KONSTFÖRENINGS
PUBLIKATION XXV

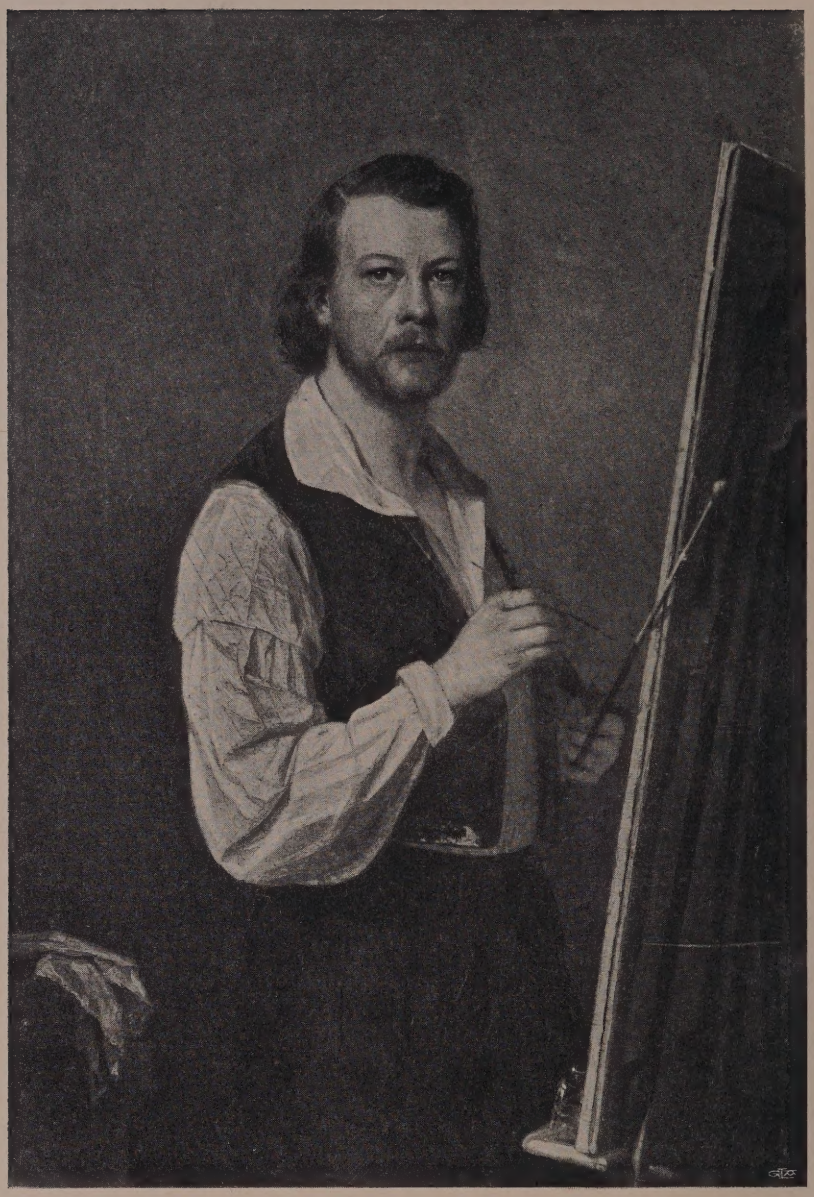

SJÄLVPORTRÄTT VID STAFFLIET.

Oljem. Rom 1847.

K. Akad. för de fria konsterna.

HELGE KJELLIN

UNO TROILI

1815—1875

SVERIGES ALLMÄNNA KONSTFÖRENINGS PUBLIKATION XXV

STOCKHOLM 1917
KUNGL. BOKTRYCKERIET. P. A. NORSTEDT & SÖNER
162941

Uno Troilis vänner
och alla som värmts av hans ärliga
nobla konst tillägnas
denna bok

FÖRORD.

När jag med åtminstone ett vaknande intresse för konsten första gången stod inför ett porträtt av Uno Troili — det var på Nationalmuseum — var det liksom om jag med ens blivit bekant med den jag betraktade, och när jag sedan gick därifrån, bar jag med mig minnet av ett par ögon, som sett direkt in i mig själv. Från den stunden var Troili *min* målare. Jag har också sedermera inför de flesta av hans sällsynt personliga porträtt erfarit en liknande känsla; det var hos dessa personer nästan alltid ögonen, som i främsta rummet fängslade mig. En varm och ärlig människa och konstnär, sådan var den uppfattning jag fick utav hans konst, och den uppfattningen har allt starkare befästs under mitt arbete med att söka till ett helt sammanföra vad som sagts eller borde sägas om hans liv och konstnärsskap. Någon mer ingående eller helgjuten skildring av dessa båda sidor hos Uno Troili har icke hittills givits, ehuru det visserligen skrivits en del om både hans person och målning. Det har dock synts mig, som om Troili en tid varit liksom bortglömd — många av vår generation, även eljest konstintresserade, ha sålunda frågat mig: Vem var Troili, har han egentligen gjort något? Och stor har förvåningen därför varit vid mitt svar: Han var en tid Sveriges förnämste porträttmålare. Det är fröken Lotten Dahlgrens ovanskliga förtjänst att åter ha fört hans namn in i det allmänna medvetandet — genom sin essay över honom i Ord och Bild 1901 samt genom den omarbetning därav, som gjorts för hennes välskrivna och intressanta bok om »Ransäter». Det är likväl huvudsakligast människan Troili hon där ägnat sin penna, och särskilt ungdomstidens Troili, men om hans konst få vi föga veta utöver vad han själv meddelat i sina där citerade italienska brev. Chr. Eichhorn har dock i sina »Nya svenska studier» en på grund av minnesutställningen 1878 given klar översikt över Troilis konstnärsskaps olika faser, likasom även andra av den tidens kritici — såsom t. ex. C. R. Nyblom — vid samma tillfälle i dagspressen ägnat honom ett djupare intresse i form av längre, granskande artiklar. Den som hittills givit oss den fullständigaste bilden av Uno Troilis konst är likväl Georg Nordensvan i sitt förträffliga verk om »Svensk konst och svenska konstnärer». Såsom det första egentliga försöket att ge en mer vidtomfattande översikt av vårt lands konst kan denna hans samvetsgrant hopkomna bok icke skattas nog högt, ehuru naturligtvis även den tål vid retuscher både i fråga om värdesättning och komplettering. Det är också delvis med tanke på framtidens konsthistoriska översiktsarbeten jag velat ägna Troili en i proportion till hans konsts verkliga värde svarande behandling, och min förhoppning med denna monografi är därför, att hans konstnärliga gärning måtte nu och framdeles bliva beaktad och uppskattad med samma varma intresse som jag själv känt inför den.

Någon absolut fullständighet rörande en konstnärs liv och konst kan väl aldrig vinnas; det gör icke heller jag anspråk på att ha mäktat åstadkomma, vad beträf-

far Troili, lika litet som jag för konstnärens skull vill hoppas, att mina omdömen äro eller skola förbli de enda och slutgiltiga. Troili är nämligen väl värd både att beundras och kritiseras.

Mitt första och huvudsakligaste arbete har avsett att sammanbringa ett, som jag gärna vill tro, rätt så belysande material. Om härvid några mindre väsentliga ting eller oviktigare händelser i hans liv erhållit ett kanske allför stort utrymme i förhållande till annat, må det icke läggas mig så mycket till last, enär det i så fall skett för en desto större »fullständighets» skull. Då Troilis teckningar och målningar äro spridda över hela vårt land, har det varit ett tidskrävande arbete att först uppspåra och sedan, som i de flesta fall skett, personligen taga del av dem. Utan det rent av storartade tillmötesgående, som visats mig av konstverkens eller de av mig påträffade Troilibrevens ägare, skulle det heller inte varit möjligt att åstadkomma en dylik insamling. Om min bok är en bok om en god människa, så bör rättvisligen mitt företal handla om alla de goda människor, som på ett eller annat sätt visat intresse för mitt arbete. Egentligen vore jag skyldig nämna dem alla. Bara det skulle dock ge anledning till en särskild volym, varför jag nödgas vända mig till några få, som s. a. s. direkt medarbetat i denna monografi.

Främst vill jag då nämna dr Georg Göthe, vilkens välkända föreläsningar på Konstakademien redan i skolåldern riktade min håg till »de fria konsterna» och vilken nu under hela mitt arbete med denna monografi visat detsamma ett varmt intresse samt såsom intendent på Nationalmuseum givit mig många värdefulla hänvisningar och dessutom haft vänligheten själv skriva ett kapitel om »Troili som musiker» — ett område, som jag ansett mig tyvärr icke kunna behärska. Därnäst vill jag varmt tacka fröken Lotten Dahlgren, som så beredvilligt delgivit mig av sina egna anteckningar och minnen och ställt hela sitt rika teckningsmaterial till mitt förfogande samt även godhetsfullt låtit sig delvis föreläsas mitt manuskript. Fröken Dahlgrens samtliga syskon — främst f. riksbibliotekarien E. W. Dahlgren — har jag också att bekänna min tacksamhet, likasom till den nyligen bortgångna, för Troili- och Lindbladstiden varmt intresserade, fru Malla Grandinson, vidare fru Anna Casparsson, Saltsjöbaden, fru Sigrid Brithelli med systrar, Sthlm, fru Sophie Murray, Sthlm, och målarinnan fröken Wilhelmina Lagerholm, vilka samtliga haft glädjen känna Troili och därigenom kunnat meddela mig många upplysningar av vikt. Även andra personer, som själva haft någon beröring med Troili eller kunnat meddela något av eller om honom, ha riktat min bok med värdefulla notiser och annat, så t. ex. bröderna, landshövdingarna och grevarna Hugo och Knut Hamilton, grevinnan Eva von Krusenstjerna, Sthlm, adjunkt E. G. Lilljebjörn, Sthlm, och major U. Lilljebjörn, Göteborg, numera avlidna grevinnan S. Beck-Friis på N. Lindved och hennes brorsdotter, grevinnan I. Lewenhaupt på Aske, vidare fröken Maria Hellman, Karlskrona, fru Regina af Geijerstam, Malmö, fru A. Södermark, Sthlm, fru Julia Geijer, Sthlm, greve G. Trolle-Bonde, Trolleholm, grevinnan Elisabeth Wachtmeister och greve Axel Wachtmeister, Kulla Gunnarstorp, professorskan Anna Geijer, Uppsala, brukspatron Reinhold Geijer, Filipstad, fröken Anna Danielsson, Karlstad, samt hovfröken M. L. af Segerström, Sthlm, fru Augusta Melin, Sthlm, generalkonsul Jean Jahnsson, Sthlm, professorerna greve G. von Rosen, friherre G. Cederström och J. Kronberg, professor och professorska G. Retzius, generalmajor G. A. Nyblæus och ännu många fler, vilka alla jag här icke kan uppräkna, men vilka jag dock beder vara förvissade om min stora tacksamhet. Från offentliga institutioner, lärare och kamrater har jag också visats mycken välvilja och erhållit råd

och hjälp; jag ber här i främsta rummet få nämna mina konsthistoriska lärare, professor E. Wrangel och docent J. Roosval, samt Nationalmusei f. överintendent dr L. Looström, överintendenten J. Böttiger, dr Axel Gauffin, fil. lic. Arvid Bæckström, fil. lic. C. D. Moselius, dr friherre C. R. af Ugglas, redaktören av Svenska Porträttarkivet, dr S. Strömbom m. fl. samt slutligen författaren Axel Ahlman, som biträdt mig vid korrekturläsningen. Jag vill också i detta sammanhang tacka skriftställaren August Brunius, vilken själv varit betänkt att skriva en monografi över Troili och redan därom avhandlat med Konstföreningens dåv. intendent Alf Wallander men sedan oegennyttigt avstått från sin plan till min förmån på grund av min längre hunna materialinsamling. Slutligen är det med verklig tacksamhet jag vänder mig till Sveriges Allmänna Konstförenings styrelse, vilken visat ett ovanligt stort tillmötesgående ifråga om såväl denna monografis illustrering som ock ifråga om den tyvärr något överskridna utgivningstiden, varjämte Konstföreningen genom sin uppdelning av monografien på två delar möjliggjort för mig att helt utnyttja det insamlade materialet. Till intendenten Sigge Bergström ber förf. i detta hänseende särskilt få uttrycka sin varma erkänsla.

Att Generalstabens litografiska anstalt och Norstedt & Söners officin i förening åstadkommit denna publikations utstyrsel, vill jag gärna betona, liksom också tacksamt erkänna det goda yttre, som därigenom givits min monografi. De flesta av fotografierna härröra från sagda litografiska anstalt, varjämte även Benno Beckemans fotomagasin bidragit med ett antal vällyckade bilder. Wahlström & Widstrands samt Bonniers bokförlag ävensom Ord och Bild ha godhetsfullt låtit mig få tillgång till deras klichématerial av Troili och därigenom väsentligt underlättat mitt arbete, för vilket tillmötesgående jag därför har att hembära min tacksamhet.

Lund i januari 1917.

Helge Kjellin.

2—162941. *Uno Troili.*

UNO TROILI

I

1815—1857

BARNDOM — UNGDOM — MILITÄRTID
STUDIEÅR HOS SÖDERMARK
1815—1845

Fig. 1. Uno Troili vid 6—7 års ålder. Oljem. av Henrik Lilljebjörn omkr. 1821—22.
Grevinnan I. Lewenhaupt, Aske.

I.

På 1600-talet levde i Leksand i Dalarne en gammal mild och saktmodig kontraktsprost, Uno Trulsson Troilius, vilken själv tagit sig det sistnämnda namnet, och som därigenom kom att bliva stamfar för en stor släkt med detta namn. En ättling i tredje led blev ärkebiskop, och dennes son, också ärkebiskop, vart t. o. m. adlad — under namnet von Troil — vilken släkt ännu fortlever i Finland och där med friherrlig värdighet.[1]

[1] Samtidigt med målaren Uno Troili levde även i Sverige några medlemmar av denna adliga släktgren. Kanske är det detta som gjort, att målaren Uno Troilis namn så ofta missuppfattats, såväl under hans egen livstid som i våra dagar. Ej sällan ser man honom nämligen kallas Uno von Troili (ss. i Schück o Warburg: Svensk ill. litt. historia, ny uppl. IV, s. 144, samt t. o. m. i Romdahl o. Roosval: Svensk konsthistoria, s. 459, fig. 308) ibland även von Troil. Mer förklarligt blir missförståndet, då han — ss. i en del kataloger m. m. från 1840—50-talet — kallas G. v. Troili, d. v. s. begynnelsebokstaven till Uno har då missuppfattats och skrivits som litet v och på så vis bidragit till att stärka uppfattningen av von-skapet.

Denne förstnämnde Uno Trulsson Troilius var en man av mycken lärdom — fördenskull hedrades han också med att få sitta som præses vid ett prästmöte i Västerås — och i sitt prosteri var han en allmänt omtyckt man, som ville allas väl och gjorde alla rätt, och som kanske just därför var så obenägen att blanda sig i politiska ting och därmed alltid följande stridigheter. Hans hustru — Margaretha Sæbråensis (eller Zæbråzynthia) Burea av den urgamla Buresläkten var en kyrkoherdedotter från Ångermanland och en riktig kärnkvinna. Hon var så god mot alla fattiga, så ömhjärtad och givmild, att hon aldrig kallades av folket annat än »Stormor i Dalom», och när hon till sist gick bort (1657), var det stor sorg över hela Dalarne. Hennes hjälpsamhet och goda hjärta hade räckt till för så många, att det ju inte var underligt, om man sörjde henne. Den präst, som höll likpredikan över henne, började också med en klagan, som han hört på vägen av en bonde från Gagnef: »Skulle jag icke gråta, då Stor-moder i Dalom är död.»

Deras en sonsons son Samuel kallade sig Troili. Han var född år 1693 i Falun, där såväl hans far som farfar verkat, och dog som titulärbergsråd år 1752. En gång, då han var på besök i brukspatron Henric Hermansson Kolthoffs hem på Brattfors i Värmland, blev dennes dotter Agneta så betagen i honom, att fadern, vilken vid tillfället ej var hemma men sedan fick höra detta, helt sonika tog och sände efter honom igen och erbjöd honom sin dotters hand. Det vart också äktenskap av, och deras två söner Henrik och Olof blevo var för sig stamfäder för Värmlands- och Dala-grenarna av släkten Troili. Henric var löjtnant vid Dalregementet men flyttade till Ransberg i Ransäters socken, vilken egendom han inköpte, gifte sig med en tullförvaltaredotter från Gävle, Anna Christina Berger, och fick med henne tre barn — en dotter Agneta Christina, som sedan blev gift med den lärde kontraktsprosten Erland Lagerlöf i Arvika, sonen Samuel och så yngsta dottern Elisabeth Johanna, vilken en ung fänrik Knut Lilljebjörn på Odenstad i Gillberga hemförde som brud.

Samuel Troili — vår målares far — var född 1771 och studerade en kort tid i Uppsala men återvände snart hem — vid uppnådda myndiga år — för att övertaga och sköta fädernegården. Fadern dog nämligen, när sonen endast var tio år gammal. Samuel skickades då med sin yngre syster till ett par gamla ogifta farbröder på Väckelsön i Värmskogs socken för att uppfostras, men det blev en klen skola. De goda och opraktiska farbröderna lämnade dem alldeles åt sig själva, liksom de lämnat hela gårdsskötseln i händerna på en desto mera praktisk, egennyttig inspektor, och några studier kommo sällan i fråga. Det blev lek och dagdrivarliv, vilket födde maklighet och oföretagsamhet hos den unge; egenskaper som sedan följde honom genom livet och helt naturligt inverkade på hans egna barn.

Han levde också helst hemma på sin gård; det lilla järnbruket gick väl mest av gammal vana, ingen fart, ingen driftighet, inga verkliga karlatag. Mildheten var det mest utmärkande draget i hans karaktär, säger systersonen Henrik Lilljebjörn, som ägnat honom en varm skildring i sina »Hågkomster»:

»Det var endast bland närmare bekanta och vänner som hans ädlare egenskaper gjorde sig gällande, men också framträdde de där på det mest älskvärda sätt. Den milda och välljudande rösten, de behagliga och uttrycksfulla anletsdragen, det träffande och kvicka i uppfattningen af hvad han framställde — allt var ägnadt att sprida glädje och välbehag inom den krets af vänner som så gärna omgaf honom. Det utmärkande draget i hans karaktär var mildhet. I hans lynne kämpade vemodet med en sprittande glädtighet, men denna strid var icke bullersam och ledde ej, som ofta händer vid sådana fall, till några ytterligheter å någondera sidan. I hans glädjeyttringar härskade alltid en viss måtta, och hans melankoli var stum. Hvarken den ena eller den andra sidan af hans lynne störde någon människa, och den dystra stämningen flyktade ofta snabbt vid blotta ljudet af en väns röst.»

Han var blyg och finkännande denne stillsamme lantman och brukspatron, så blyg att det tog 10 hela år, innan han äntligen vågade yppa sin kärlek till den goda Jeanne Marie Geijer (Erik Gustaf Geijers syster), som också sedan blev hans hustru. Det ger i all sin rörande naivitet en så karakteristisk bild av tiden detta frieri — eller rättare ett fyra år före det verkliga påtänkt, men aldrig framfört, frieri — att jag tillåter mig citera en skild-

ring av detsamma ur Lilljebjörns »Hågkomster». — En söndag eftermiddag hade Troili antagligen fattat ett fast beslut att gå över till Ransäter och tala ut, varför han skrudat sig i högtidsdräkt

»och med en min så högtidlig, att de gamla genast gissade hans ärende och gingo ur vägen, så att de unga blefvo ensamma, hvaröfver de, ehuru önskvärdt det var, blefvo högst förlägna, Jeanne Marie icke minst, ty äfven hon anade hvad som var å färde. Slutligen slog hon upp klaveret och började spela hans favoritstycken, detta lifvade hans mod, och han framkastade under pauserna några ord och häntydningar, som ytterligare ökade hennes förlägenhet, och för att dölja den, bullrade hon på, utan vidare pauser, det ena stycket efter det andra, så att då föräldrarna återkommo, funno de *henne* ännu spelande och alldeles blossande röd samt *honom* med den allra beklagligaste min. Kort därpå tog han avsked.»

När detta hände, var han dock en några och 30 års man, men först en fyra år därefter blev det verkligt frieri och förlovning av. Det hör till historien, att han — som då tillsammans med Jeanne-Marie följde E. G. Geijer ett stycke på väg, enär denne nu skulle begiva sig utomlands — av idel blyghet gallskrek fram sina känslor, så att alla på vägen hörde frieriet. Giftermålet skedde året därpå — eller den 24 nov. 1810 — och slog mycket väl ut. Deras äktenskap synes ha varit ett av de lyckligaste. Själv längtar han »som ett barn» efter henne, när hon någon gång reser bort för att hälsa på sina släktingar. De harmonierade så fullständigt i lynne, smak och tycken — ibland kanske till skada för husets rent materiella välstånd, anser Lotten Dahlgren i sin »Ransäter». Någon praktisk husmor lär hon inte ha varit, men, att döma av hennes intresse för broderns arbete och litteraturen överhuvud, däremot mer intellektuellt begåvad. Godheten lär dock ha varit hennes mest framträdande egenskap, och hela hennes väsende var bara liksom ett stort, varmt hjärta.

Fru Jeanne Marie var Ransätersbarn liksom mannen — hennes föräldrar, brukspatron Bengt Gustaf Geijer och Ulrica Magdalena Geisler, bodde ju på själva Ransätersgården — hon var f. ö. även släkt med sin utkorade, nämligen sysslingdotter till honom och även dotterdotter till en annan hans syssling. Det brukades mycket kusin- och sysslinggiften de gamla värmlandsfamiljerna

emellan denna tid; man levde på grund av de föga utvecklade kommunikationerna liksom i en avkrok av världen och i en värld för sig själv, och man träffade inte så många utom de närmaste släktingarna och umgängesvännerna. Därav detta ideliga »vävavadmal» i äktenskapshänseende mellan närskylda — rätt så ofta betingat av ekonomiska skäl, för att bevara ett inkomstbringande bruk inom släkten etc. — vilket ej alltid var så nyttigt för vare sig släktets fortbestånd eller begåvning.

Samuel och Jeanne Marie Troili bodde till en början på den förres fädernegård Ransberg, en liten envåningsbyggnad med en stor sal och gammalmodiga möbler och med ett par små ljusa luftiga hörnrum, dit stångjärnshammarens jämna bultande så väl hördes från den alldeles intill husgaveln mellan höga alträd slingrande lilla Hammarälven. På en hög vedlår bredvid kakelugnen i den stora salen brukade alltid Samuel Troili sitta med pipan i mun, när någon besökte honom. Sin kära vedlår tog han också med sig, när han sedermera flyttade.

Traktens ungdomar sökte sig gärna dit, ty han var en mästare i att berätta, i att framställa »så väl döda ting som lefvande varelser, både djur och människor, och detta på det mest komiska, men tillika lena och graciösa sätt» — en talang, som också sonen Uno i sällspord grad synes ha arvtagit.

Med denna humoristiska sida i lynnet följde, som så ofta hos den äkte värmlänningen, en stillsam melankoli, vilken ej alltför sällan alstrade även obeslutsamhet och missmod. Då kunde han för en tid glömma både järnbruk och lantgård, tills sinnet kom i jämvikt igen och tvingade honom söka ställa allting åter till rätta. Han var eljest en ytterst ordningsälskande man, tålde knappt, att en möbel flyttades, ännu mindre att något rördes på hans skrivbord. Men aldrig »hörde man där i huset något väsen af bannor, svordomar eller slag i dörrar. Allt gick tyst och stilla sin jämna gång.» Det behövdes aldrig mer än en missnöjd min från honom för att tillrättavisa de underhavande. Vänligt och förtroligt umgicks han med dem, som om de varit hans egna barn.

Man förstår av allt detta, att han var en god man. Han älskade också musik och spelade rätt vackert violoncell med en särdeles mjuk ton i instrumentet, dessutom var han begåvad med en mild, behaglig röst och deklamerade väl. Han var även gott hemma i litteraturen, särskilt i poesi och historia, och han kunde nästan utantill sina älsklingsförfattare, von Dalin, Oxenstierna, Kellgren och Leopold. Ett gott bord föraktade han heller ingalunda, såväl han som hans hustru fingo också med tiden en stark korpulens. Själv brukade han gärna skämta över sin stora mage, t. ex. då han varnade sin unge systerson Henrik Lilljebjörn: »Kära Henrik, lär dig aldrig äta ostron!» och slående sig på magen: »Denna har kostat mig många skeppund stångjern.»

Trots hans tidvis återkommande melankoli var det ett i allmänhet soligt och lyckligt hem, han hade att bjuda sin hustru. En stor sorg blev det dock för dem båda, när det första barnet kom till — det var dödfött. Detta tyngde länge på hans sinne, och det dröjde nära fyra år, innan ett nytt barn förunnades dem.

En måndag — närmare bestämt den 16 jan. 1815 — tillkännagav emellertid till föräldrarnas glädje ett litet gossebarn sin missbelåtenhet med denna världen, och redan lördagen i samma vecka döptes den lille i hemmet och fick därvid namnet *Gustaf Uno*. Uno var ju det urgamla släktnamnet, och med det skulle han också kallas. Det var stort dopkalas vid denna högtidlighet, och många av släkten hade kommit tillsammans. Inte mindre än 16 personer läto anteckna sig som dopvittnen, först och främst den blida, men något tungsinta mormodern — morfadern var nu redan ur tiden — vidare morbröderna Patron Emanuel och Camereraren Carl Fredrik Geijer, den senare med fru, och hennes föräldrar prosten Lagerlöfs från Arvika; dessutom Captin J. W. von Heland (ehuru ej vid festligheten närvarande) och hans samma år blivande hustru Lotta Geijer (Jeanne Maries syster), änkefru Lotta Uggla, f. Geijer, på Jössefors, Lieutenant Johan Eberhard von Rappholt på Nore, Demoiselle Agneta Geijer, Dem. Anna Lisa

Lilljebjörn, Major J. G. Geijer med fru, f. Löfman (dessa också boende på Ransberg) samt slutligen Inspektor och fru Norén. Lotta Geijer, som strax före denna högtidlighet i brev till sin fästman säger, att hon och Anna Lisa Lilljebjörn »beslutat», att namnet skall bli Gustaf Uno, hade mycket ängslats över, att hon möjligen skulle komma att stå emot »den gamle inspektor Rylander» och därigenom nödgas ge honom fadderkyssen, men lyckligtvis fick Anna-Lisa på grund av »brist på karlar» representera Lottas fästman och stå som motpart vid kristningen samt sålunda i stället mottaga den övliga fridstributen. Längre framåt våren berättar samma Lotta Geijer i brev till sin bror Erik Gustaf, att Troilis ha mycket bekymmer, och att svågern varit nedstämd till humöret; — »den lilla gossen jollrar dock bort mången ledsam stund för dem. Gud låte intet ondt komma vid det lilla kräket!»

Året därpå blev nytt dopkalas; då föddes nämligen sonen Henric, men sedan dröjde hela fem år, innan det sista barnet, Samuel Agathon, kom till världen.

Om Unos första levnadsår är helt naturligt inte mycket att berätta; en dag, då han ännu icke var mer än 4 år, förvånade han emellertid på det högsta sina föräldrar genom att på en vitmenad spis med en kolbit fullt naturtroget rita av katten i huset.[1] Det var den blivande målarens första konstnärsprov.

Några egentliga minnen från det första barndomshemmet hann väl knappast den lille Uno att få, ty något av åren 1816—21 brann hela Ransbergsgården ned, varför Samuel Troili med sin familj flyttade till det närbelägna Uddersrud, som han i stället inköpte. Denna olycka bidrog naturligtvis också att både försämra hans ekonomi och nedtynga hans redan förut melankoliska sinne. Den lille Uno visste dock föga av sorger och bekymmer; det fanns så många glada lekkamrater i granngårdarna — framför allt den ett år yngre Fredrik Dahlgren på Ransätersgården.[2] Uno och

[1] Berättats 1916 av fru Augusta Melin, f. Werling, Sthlm. (F. 1838.)

[2] Denna hade år 1821 övertagits av hans föräldrar efter Erik Gustaf Geijers bror, bruksp. Emanuel Geijer, som i stället flyttade till Sunnemohyttan.

hans båda bröder, alla de glada Dahlgrensungarna med den mun- och benvige Fredrik i spetsen, den lilla vackra och yra Malin Lalin på Mellan-Ransäter eller Berget, som hennes fädernehem även kallades, och hennes trogna och mer stillsamma kamrat och fostersyster Ulla von Heland (Unos kusin) samt ännu några till, däribland naturligtvis både smedpojkar och torpartöser, alla dessa föra ett gladt stå-hej i den vackra Ransätersdalen och i skogarna, nere vid den lilla bruksälven eller inne på någon barnkammare. Det slås trissa på vägarna, kavas på rundböjda »skenor» nere på isen eller rutschas med fart utför brantaste backar på små lustiga kälkar med stadiga stolpar i hörnen att hålla sig i.

Uno är en liten klump, som springer omkring på Uddersrudsgården med en käpp i handen och leker sig vara på jakt efter »tjäder-orrar», men dessemellan sitter stilla och knåpar med penna och papper. Ho vet var han fått den lusten och gåvan ifrån, men gubbar klottrar han och papper förstör han. En dag gör han t. o. m. en riktig kopia av en gammal gravyr, som hänger över hans faders säng, en Karl IX till häst,[1] vilken kopia väcker allas — däribland också morbrodern Henrik Lilljebjörns — förvåning. Denne som på lediga stunder mellan militärtjänsten själv målar och tecknar, och av vilkens hand man här och där i någon gammal värmlandssläkt kan få se ett litet profilporträtt, gärna i midjebild, enkelt och anspråkslöst, rätt så torftigt i färgen men dock trovärdigt, har även målat den lille Uno från denna rosiga barnaålder — en 6—7 års gosse med runda kinder och långt, lockigt hår — ett litet profilporträtt, som nu finns hos grevinnan Lewenhaupt på Aske i Uppland.

Hemmet på Uddersrud är både bekvämare och rymligare än det lilla envåningshuset vid Ransberg. Här är det ett nybyggt tvåvåningshus med en vacker plantering omkring och täcka små promenader nedefter den djupa dalgång, som Hammarälven har bildat. Det är lugnare här, varken forsbrus eller stånghammar-

[1] Lotten Dahlgren citerar Lilljebjörn fel i sin »Ransäter». Hon uppger näml. där, att gravyren föreställt Karl X till häst.

dån, vilket nog innebär saknad för brukspatronen, som vant sig därvid. Endast nedre våningen användes. I den övre var blott ett rum inrett — Unos rum.

Helt säkert har vår Uno vid något tillfälle hört fadern och Henrik Lilljebjörn berätta om den gamle originelle prosten Linderholm i Gillberga. Denne var en passionerad konversationskortspelare och ville gärna dra sin eftermiddagsspader. I den syssel-

Fig. 2. Prosten J. G. Linderholm i Gillberga. Akvarell av Uno Troili vid 10 års ålder. 1825. Fri kopia efter en, sannolikt av Henrik Lilljebjörn utförd, äldre akvarell med flere figurer.
Förvaltaren Carl Weman, Årsta.

sättningen blev han också förevigad av någon — mindre i perspektivets konst än i karakteristiken säker — lekmannakonstnär, och denna akvarell, där man ser prosten sitta tillsammans med det illfundiga kammarrådet Brand och den godmodige fänriken Knut Lilljebjörn, medan en löjtnant Blidberg står och tittar i prostens fundersamt lyftade kort, har tydligen övat någon trollmakt på den lille Uno, ty en vacker dag på våren 1825 — alltså vid endast 10 års ålder — tar han sig för att (också i akvarell) kopiera prosten vid bordet, men sätter Tegnérs Nattvardsbarnen, så-

som mera passande än kortlapparna, i hans händer och flyttar en bokhylla in i den eljest detaljtroget avbildade interiören. Hans förebild — vilken säkerligen hade den då unge Henrik Lilljebjörn till upphovsman, denne bevistade nämligen ofta som intresserad åskådare dessa kortspelspartier — gav ju icke den bästa lärdom i perspektivkonsten,[1] varför också den unge kopisten låter allting betänkligt smalna mot åskådaren i stället för tvärtom. Att det icke är den lille Uno, som målat kortspelsscenen, är ju tydligt, då prosten redan var ur tiden år 1822 — således gossen inte mer än 7 år — kammarrådet Brand avled f. ö. 1824 — dessutom märker man lätt, att det är en osäkrare hand, som förfärdigat biblioteksinteriören. Att denna sistnämnda däremot är av Uno Troili, därom vittnar otvetydigt den versinskription, som med mottagarinnans sigillstämpel vidfästats den bakom akvarellen sittande träskivan:

»Till Mamsell Sophie Linderholm.

Om uti denna bild man välment till dig sänder,
Du någon likhet ser utaf en älskad Far.
Så är dens önskan nådd som Taflan skickat har,
och hans, som tecknat den med oskuldsfulla händer.

Ritat i Maj 1825, af G. U. T.»

Initialerna i slutet äro ju Gustaf Uno Troilis, och tavlan har väl vid något tillfälle sänts av hans föräldrar som ett minne till prosten Linderholms dotter.

Den äldsta originalteckning, vi känna av Troili, är från några år senare — sannolikt omkr. 1827—28. Det är Malin Lalins bild, han nu för första gång, liksom så ofta senare, sökt fånga — en bröstbild i profil åt v., där han ytterst omsorgsfullt skuggat ut hår och dräkt samt minutiöst noga tagit ut varenda hålsöm på den vita kragen. Ansiktet är däremot markerat endast av sin konturlinje. En barnsligt tafatt teckning — ett rart huvud, men en onaturlig kropp, midjan sitter för högt; bilden har dock sitt

[1] Se K. och H. Lilljebjörn »Hågkomster», andra uppl., s. 184, där denna Lilljebjörns akvarell finnes avbildad.

intresse såsom Unos första självständiga porträtteringsförsök — han är då också endast en 12—13 års pojke.

Sin första undervisning erhöll Uno i hemmet; var den icke så pedagogisk, så var den säkerligen desto njutbarare. Fadern var ju en bok- och musikälskare och försummade säkerligen icke —

Fig. 3. MALIN LALIN. Troilis äldsta kända originalteckning. Omkr. 1827—28. Fröken L. Dahlgren, Djursholm.

hemkär som han ju var — att bibringa sina söner den insikt han själv ägde i dessa grenar. Och modern med sin likaledes musikaliska talang och sitt intresse för litteraturen hjälpte nog till efter bästa förmåga. Då Uno var endast 8 år gammal, funderade hon till och med på att försöka att själv lära honom franska och tyska och tillskrev därför sin bror Erik Gustaf, vilken dock rådde henne att först låta honom läsa en »Svensk grammatika för nybegynnare». Emellertid fingo de slutligen till hjälp en några och 40-årig »barnalärare» Johan Gabriel Noreus, »ett gammalt original, typen af en förtorkad skolmagister» — vilken tog hand om såväl

Unos som en med denne jämnårigs undervisning, Carl Henrik Lennartsson, en son till den myndige brukspatronen på Norum. Dessa båda pojkar läsa ihop, ömsom på Uddersrud, ömsom på Norum, och om denne deras fruktade magisters undervisningsmetod får man gott besked i det födelsedagsepos, varmed den hela livet trogne barndomsvännen Fredrik Dahlgren år 1873 uppvaktade den då 58-årige Uno Troili, och som även av andra orsakers skull förtjänar citeras:

»Jag minns en tid, fast det är länge se'n,
då lifvets vårdag på oss bägge sken
i Ransäter, där vår kaplan Piscator
på predikstolen lät som andra skator,
och Kvist-Lars'[1] sång gick genom ben och märg,
och major Geijer bodde på Ransberg.[2]
Där sågs en lustig pilt — hur gladt han skalar
kring Uddesrud och i dess väna dalar,
så ock vid Hammarälfven på hvars strand
Dräng-Petter larfvade rätt smord ibland.
Det var en ljuflig tid, o frater meus;
Du pluggade latin då för Noreus,
som väckte dig vid morgonrodnans brand
med båd' Cornelius och karbas i hand.
Bekymren ej ännu med skarpa yxor
oss täljt; *du* klef i gröna vadmalsbyxor
och *jag* i grå, som kostade min far
i sömmalön tolfskillingar ett par.
Dock redan då du klinka' på klaveret
och sudda' gubbar hop på ritpapéret,
men hur du sudda', hur du klinka' då
rén konstens genius såg och hörde på.
Snart kröp du dock ur dina vadmalspjäxor
och gaf på båten de Noreusläxor
och drog till hufvudstaden — — — — —»

[1] Kvist-Lars, ett original, som den tiden och ännu 1840 vandrade omkring i Ransätersbygden och trodde sig vara en riktig storsångare, och om vilken Fredrek på Rannsätt f. ö. skrivit i sina »Sprett sprang nye viser». Troili har också i en teckning förevigat honom, där han står i hög bondhatt, lång grå vadmalsrock och knäbyxor — se »Ransäter», s. 225.

[2] Major Johan Gottschalk Geijer köpte 1811 el. 12 Ransäters övre bruk eller Ransberg och var själv där bosatt (enl. B. J. Geijer: Bengt Gustaf Geijer och hans ättlingar, s. 123), antagligen dock ej i samma, lilla envåningshus vari Troilis bodde.

Fig. 4—5. Sophie och Stina Geijer. Svartkrita, sannolikt av Maria Röhl. Omkr. 1835.
Fröken M. Hellman, Karlskrona.

II.

Uno var inte mer än 11 år, då han skickades till morbror Carl Fredrik i Stockholm för att där sättas i skola. Den 31 aug. 1826 inskrevs han i S:a Clara Högre Lärdomsskolas tredje avdelning, tertian, i vilken han tillbringade de sedvanliga 4 lärotermi-nerna, innan han uppflyttades i den likaledes 2-åriga fjärde- eller Rectors-klassen. Den lilla, redan på 1600-talet inrättade Barne-Scholan i västra hörnet av Klara kyrkogård, hade helt nyligen (1820) erhållit rang av trivial- eller högre lärdomsskola, och när Katedral- eller Storskolan i och med Stockholms Gymnasiums öppnande år 1821 upplöstes, vart det en stark tillströmning av lärjungar just till Klara-skolan. Ingen antogs emellertid ens till andra avdelningen, som ej hade läst latin, och det var nog med tanke därpå den lille Uno fick möda sig även med detta ämne i hemmet.

Han fick också här i skolan huvudsakligast plugga latin — i 3:e avdelningen t. ex. Cornelius Nepos, Langii Colloquia och Sterlings grammatika samt därtill Eutropius' sammandrag av romerska historien — dessutom naturligtvis katekes och biblisk historia, svensk historia och lite geografi och bråk. Allt detta var ju visserligen fördelat på två år — i fjärde klassen kommo givetvis till ökade pensa, såsom Alnanders salighetslära, Dahls grekiska krestomati m. m.—och dagsundervisningen var ju heller icke så ansträngande — 5 timmar utom den frivilliga sångtimmen — men för upptågslystna pojkhjärnor var det förstås ändå påfrestande med så mycket *dött* plugg. Unos käraste timme var nog den frivilliga sångtimmen för kantor Abraham Mankell — den bekante musikskriftställaren — vilken ingalunda behövde som sina föregångare använda färlan för att få gehör bland pojkarna; Uno är också en av de första eleverna i den av Adolf Fredrik Lindblad genom Malla Silfverstolpes bemedling på hösten 1827 öppnade pianoskolan i Stockholm. Lindblad hade varit ute i Tyskland och studerat och sökte nu hemma tillämpa sin lärare Logiers berömda metod, varigenom man praktiskt nog kunde undervisa 10—20 barn på en gång och vinna rentav förvånande resultat i tonträffning och musikörats uppdrivning.[1] Barnen fingo enligt den först öva sig på träpianon och sedan spela upp på ett verkligt.[2] Erik Gustaf Geijer, som först avrått Lindblad att uppsöka Logier, emedan han ansåg honom vara en charlatan, skrev emellertid nu i febr. 1828 till sin hustru, att »metoden begynner komma på modet», och att Lindblad hoppas få undervisa såväl den då nära 30-årige kronprins Oscar (I) som kronprinsessan Josephine. »Prinsens adjutanter skrifva ackorder hos Lindblad med kritiga fingrar, och han har nu tjugusju elever och väntar flere.» Geijer kan också i ett annat brev från samma år till sin syster, Unos mor, berätta, att Uno har ovanliga anlag för musik, och att Lindblad »anser honom för nästan sin bästa elev».

---

[1] Se härom Lindblads brev till E. G. Geijer i C. R. Nyblom: Estetiska Studier, Ny Saml. I, Upps. 1884, s. 18—19.

[2] Meddel. av frkn. L. Dahlgren, Djursholm.

Att döma av samma Geijers brev synes »den hederlige gubben», bruksp. Bengt Eberhard Geijer på Lindfors, ha vid sin året förut inträffade död donerat någon summa till Unos mor, vilka penningar nu användes till gossens musikutbildning.

Redan år 1827 följer också vår mångsidige Uno om eftermiddagarna ritningsundervisningen på målarakademien, vilket Geijer varmt förordar, att han måtte få fortsätta med.[1] Han har mycket fäst sig vid Uno och skriver ofta om honom i brev hem till sin syster, t. ex. i mars 1828:

»Af gossen får ni säkert glädje, ehuru han är ett slags besynnerligt fenomen. Han har den största lätthet för allting, men är tillika begåfvad med en så grundlig och exemplarisk trankilitet, att det aldrig tycks falla honom in, att man för någon sak behöfver göra sig särskildt besvär; och allting går ändå, visserligen mer eller mindre väl, förträffligt eller försvarligt; men det går utan möda. Det hufvudfel man kan ha emot honom är således, att han ej manar sig själf och tyckes med stora naturgåfvor knappt känna lusten att utmärka sig. Emellertid behagar just detta drag mig ej illa hos gossen och öfverensstämmer med hans fullkomligt flärdlösa och grundärliga karaktär. Kommer den tid, då hans själ vaknar (och den kommer säkert), så manar han sig bättre själf, än han nu kan manas genom någon yttre ambition och begär att utmärka sig. Gossen tycker jag därför om och tror, att det blir något af honom.»

Hur belysande äro icke dessa den store morbroderns ord om den 13-årige pilten med de rika, mångsidiga anlagen, den fatala obeslutsamheten och det tröga lynnet — allt egenskaper, som vi så tydligt finna igen såväl under Troilis begynnande målareperiod som ock från hans mognare år.

Det var väl huvudsakligast konduktör Aleander — eller kanske också någon gång huvudläraren i »figurprinciperna», den gamle hovmålaren Swedman — som kom och tittade på den förhoppningsfulle Unos försök att »teckna princip», d. v. s. att ideligen repetera ett chablonschemas ögon, öron, munnar och näsor, såsom man skriver bokstäver efter för-skrift i småbarnsskolorna. I bästa fall

---

[1] Huruvida så skett, eller om det blott var någon enstaka termin Uno Troili »tecknade princip» på akademien, kan ej avgöras, då inga anteckningar om dessa hundratals klottrande smågossar finnas i akademiens arkiv. Principskolans elever räknades heller icke som egentligen tillhörande akademien. På 1830-talet lär principskolan ha burit det egendomliga spe-namnet «fesadunten». (Jfr brev fr. U. Angerstein $^{18}/_{11}$ 1872, Mandelgrens brevsaml., Lunds univ. bibl.)

fick han väl också »teckna figur» efter planscher, så som brukades denna tid och långt senare i akademiens principskola, där vilken barnunge som helst — dock ej gärna under 12 år — kunde vinna inträde, och där det också vimlade av allsköns blivande yrkesutövare, förutom ett stort antal »familjesnillen» och så dessutom ett och annat verkligt begåvat konstnärsfrö. Om Troilis planschritningar från denna tiden sväva vi emellertid i lycklig okunnighet.

Han bor under hela sin skoltid hos morbrodern, kamreraren vid Frimurarebarnhuset Carl Fredrik Geijer, men får väl i allmänhet resa hem till Ransäter under sommarferierna — trots resans längd och det tröttsamma skakandet i skjutskärran, och trots att skolgossarnas sommarlov denna tid lär ha förbittrats av nödvändigheten att ideligen repetera det lästa, enär uppflyttning till högre klass ej skedde som nu vid vårterminens slut utan först efter en veckas grundlig examen på hösten. Åtminstone brukades så i Uppsala, enligt vad C. R. Nyblom berättat i sina »Minnen». Kamrer Geijer har först sin bostad på Malmskillnadsgatan 1, kv. Brunkhuvudet, men flyttar i början av 30-talet till Järnkontorets dåvarande hus, Stora Nygatan 30, när han där blivit utnämnd till kamrer. Uno följer med och har säkerligen många oförgätligt roliga stunder tillsammans med de tre flickkusinerna Stina, Fia och Lotta, av vilka Fia eller Sophie var jämngammal med honom, Stina två år äldre och Lotta fyra år yngre. Det äldsta kända brev av Troili är ställt just till dessa tre och avsänt i april 1832 från Sandbäcken utanför Karlstad, där han då av någon anledning vistades. Det ger en liten inblick i hans dåvarande glada sinnesstämning. Han kallar sig »en liten tjock karl, ett stycke artist», som tackar hjärtligt för sist, och som längtar efter att snart igen få träffa den »goda milda Stina», den »söta skälmska Sophie» och den »lilla lärkbevingade Lotta». Och så har han tusende frågor att framställa och ber dem berätta. »Jag känner ju alla edra förhållanden och omgifningar, ned ifrån Fiffis dufvor och ända upp till till Mina Edholm.» Den senare kallar han dessutom »en liten

söt skälm», och med Ulla Lagerhjelm vill han ha en vals, då de råkas härnäst. Vår gode Uno är alltså en liten farlig och försigkommen gymnasist, — på det snabbkluddade självporträtt, som följer i stället för underskrift, har han också sköna små mustascher och tofsprydd målarluva eller kanske nattmössa. Med den lilla lärkbevingade Lotta få vi längre fram ännu mera att göra, enär hon slutligen — till den gemensamma släktens stora belåtenhet — blir Uno Troilis hustru.

I mars 1828 ligger han i den då grasserande mässlingen men kommer snart på benen och roar sig under konvalescenttiden med att uppföra »spektakler» tillsammans med Fia och Lotta på deras barnteater, dit han också till Erik Gustaf Geijers förvåning ritar ypperliga dekorationer. Så odelat angenäm — som det ovan anförda brevets tonart anger — var dock säkerligen inte alltid vistelsen hos den hederlige men varken för gossens talang eller än mindre för hans skenbara lättja förstående morbror Calle. Det är ju alltid så, att en »tänkande» människa lätt beskylles för lättja av en rivande praktikus, om ock hjärnan arbetar aldrig så mycket. Nu var det nog sant, att vår Uno inte led av överdriven företagsamhet, men morbror Calle var säkert inte rätte mannen att väcka den till liv. Man skulle väl tyckt, att han, som var en gammal t. o. m. versskrivande »göt» och varit med bland de 11, som stiftade »Götiska förbundet», skulle haft mer poetisk syn på tillvaron, men gamle »Thorgny», som han i förbundet kallades, hade väl nu vuxit ifrån de där barnsligheterna och blivit en karl, för vilken poesien under den dagliga brödkampen mer och mer blivit till torr, ren prosa. Han lär ha försökt med många metoder för att få bukt med pojken, men — aldrig den rätta. Det berättas att han t. ex. låtit Uno såsom nybliven gymnasist, då flickkusinerna börjat fladdra omkring på baler, gå och hämta hem dem, varvid Uno brukade få stå och vänta i kapprummet med den för hemvägen nödvändiga lanternan och trängas med i samma ärende ditskickade kuskar och andra tjänsteandar. Belysande för Uno i sin tur är däremot följande. Han hade nämligen ålagts att

själv elda sitt rum innanför Järnkontorets stora solennitetssal, men han sitter där i stället hellre med kapprocken på och huttrar — bara för att han inte »kommer sig för» med att tända brasan. Det är nog troligt, att han mången gång gjorde sina uppfostrare förtvivlade; han är så trög, var också den vanligaste klagovisan.

I skolan knagglar han sig emellertid fram och admitteras den 27 aug. 1830 från Clara Skolas fjärde klass till gymnasiet med »godkänd» — men icke mer — i samtliga ämnen samt vitsord om »godkänd flit» och »ett stadgadt uppförande». Så är han då välbeställd, äkta gymnasist, d. v. s. något oändligt högt i förhållande till trivialskolan. Och nu har han rätt att lägga bort den vita nervikskragen över rocken och i stället lägga sig till med manbarhetstecknet: fadermördare och en jättestor halsduksros, käpp, och den manhaftiga kapuschongkappan samt bli kallad för herr. Det var säkerligen med en hemskt högtidlig känsla varje nybakad klev in genom den välvda förstugan i det gamla klosterlika f. d. Kurckska huset på Riddarholmen. Mystiska historier om förfärliga pinoprov, som den nykomne hade att undergå, bidrogo nog inte minst till den högtidliga stämningen, och historieberättarnas sannfärdighet hade denne också gott tillfälle att konstatera under det pinoår som nu följde, då han som inferior i Nedre ringen på alla upptänkliga sätt plågades och tuktades av sina äldre kamrater, superiorerna. Ve den fräcke inferior, som bara vågade sätta sin fot över den heliga gränstilja, som skilde de båda avdelningarna åt — dessa begagnade nämligen samma klassrum, liksom också superiorer och inferiorer i Övre Ringen — då vankades alltid prygel. Alldeles undgick väl inte heller den redan nu kroppstunge och ovige Uno denna kamratliga uppfostran, men tack vare sina goda gåvor som sångare, tecknare och oefterhärmlig berättare slapp han nog ofta lindrigare undan, när hans kamraters bakdelar fingo »sitta emellan».

Han vart också så livligt uppskattad för dessa och andra goda sällskapsegenskaper, att kamraterna till och med brukade bjuda

varandra — på Troili — ej sällan till hans egen stora förtvivlan. Levnadslust och melankoli nu, som under hela hans livstid.

Fyra år tillbringar han här på gymnasium, pluggande ännu mera teologi, latin och grekiska, nu dessutom filosofi och hebreiska och en obetydlighet naturkunnighet. Slutexamen vållar honom återigen en kraftansträngning. Först dagarna närmast före jul 1834 är han äntligen färdig. Avgångbetygen, som han erhåller först i februari nästa år, äro ju icke heller så lysande. Slätt B i samtliga ämnen utom i filosofi, där han ståtar med AB. Uppförande A. Fliten har som vanligt varit dålig (endast B), men han får ju trösta sig med att ha betyg på att vara en god filosof, när han nu skall till Uppsala för att pröva till inträde vid universitetet.

Gymnasie- liksom sedan den korta Uppsalatiden har säkerligen varit av icke ringa betydelse för hans framtida liv. Många av de kamrater han i skolan träffade samman med blevo nämligen sedan hans bästa vänner i livet, och flera av dem återfinner man också bland hans bättre porträtt. Jag behöver blott nämna: överste Nyblæus, generalmajor, greve F. W. Taube, protokollsekreteraren L. Kristoffer Bäck, kompositören J. A. Josephsson och lantmarskalken, greve G. Lagerbjelke — samtliga dessa från gymnasietiden.

Avsett var, att Uno redan på nyåret skulle ha tillträdt en kondition hos en handlande Wennergrund i Kristinehamn, men som han nu inte kunde medhinna sin studentexamen före jul, nödgas han begära uppskov med konditionen och får till straff icke resa hem utan i stället jula över hos morbror Erik Gustaf i Uppsala, vilken också lovar att hålla efter honom.

Det är inte många teckningar, som finnas i behåll från »den egentliga» skoltiden — huvudsakligast var det väl obetydligt klotter, varmed han roade sig själv och kamraterna eller under ferievistelserna i Värmland flickorna på Berget. Med dessa senare spelade han gärna teater. Ransäterssällskapet hade visserligen inte annat än ett vagnslider till sitt förfogande, men det gick bra ändå; och här hade premieraktören Uno Truls Troili gott tillfälle att både visa och utveckla sina sceniska anlag. En liten teckning av Berget

stammar väl från denna tid. Sommaren och en del av hösten 1834 fick han vara i hemmet — koleran grasserade då överallt i Sverige, särskilt i Stockholm — och nu tecknar han sin fars porträtt eller tecknar honom mötande den tjocke komministern Piscator. I Stockholm hade »den svenske Talma», N. W. Almlöf

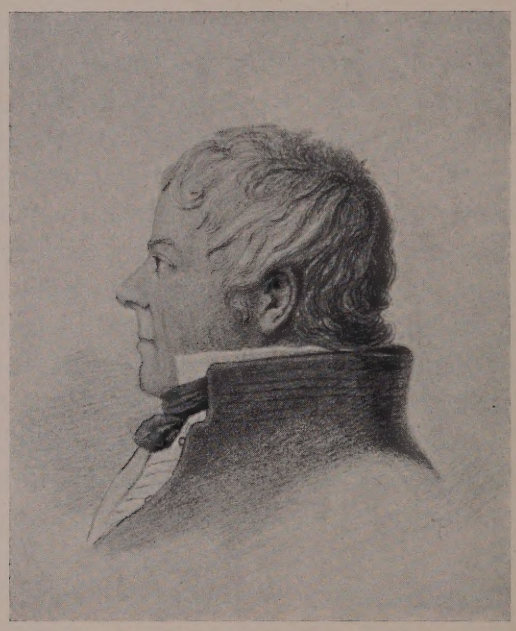

Fig. 6. Unos far, brukspatron Samuel Troili. Blyerts, sannolikt somm. 1834.
Fröken L. Dahlgren, Djursholm.

vid Kungl. Teatern, fängslat den för det teatraliska starkt svärmande gymnasisten. Uno har också i en 1834 signerad blyertsritning framställt denne som Hugo i »Skulden»,[1] iklädd någon sorts bigeschliknande, pälsbrämad rock och liggande på knä med sammanknäppta händer. En ren konturteckning med ansiktet i

[1] Skulden, tyskt sorgespel på vers av Müllner (die Schuld), övers. av J. D. Valerius. Musiken av C. Braun. Stycket stod på repertoaren $^{17}/_{5}$ 1830—$^{18}/_{5}$ 1846. Jfr F. A. Dahlgren: Anteckningar om Stockholms teatrar. Sthlm 1866.

profil och i det tidstypiska »pappersstils»-manéret med omväxlande hård och lätt tryckning i blyertslinjerna för att åstadkomma effekt. Om den är original eller möjligen kopierad efter någon litografi i något eventuellt då befintligt magasin, har jag ej ansett löna mödan att undersöka; osannolikt är ju ej, att det kan vara ett direkt intryck. Ungefär från samma tid eller kanske något senare är nämligen en liten akvarell av Troili, visande Almlöf gående insvept i en fotslång, vid kappa och med en plymprydd hatt på huvudet — också här profilvridet ansikte. Sannolikt även denna teckning något teaterminne.

En observation man lätt gör, är att dilettanter och nybegynnare vid teckning av ansikten helst taga profil såsom betydligt lättare än fasporträtt. Det blir som oftast blott ett slags högre silhuettkonst — detta vid den tid, varom här är fråga, så gouterade sällskapsnöje, för vilket ju inga större artistkvalifikationer fordrades, blott att kunna följa skuggkonturen på ett uppspänt papper. Sedan var det ju bara att helt mekaniskt förminska ner den till lämpligt format, vilket skedde lätt genom en därtill särskilt komponerad apparat i en stor låda, och så fylla i med tusch, eller ock direkt överflytta den på ett mörkt papper, som sedan utklipptes. Uno såväl som övriga ungdomar roade sig också med denna konst; åtminstone ett par silhuetter — bruksp. och fru Lalin — uppgivas vara av hans hand. Unos första porträtt — teckningar från de sista gymnasieåren och från den närmast därpå följande tiden — äro också nästan samtliga profiler, högst obetydligt eller oftast icke alls skuggade,[1] i allmänhet raskt och ledigt nedkastade och med en för hans år förbluffande träffsäkerhet. Han har ett vaket sinne för personliga egenheter och särdrag, gärna med en dragning till karrikatyr — detta nära sammanhängande med hans teatraliska begåvning — och karrikatyren blir också sedan huvud-

[1] Ett undantag utgör hans (troligen på sommaren 1834) mjukt tecknade profilhuvud av fadern. Denne var då sjuk, varför det ju är tänkbart, att han — kanske under förkänsla av dennes året därpå inträffade död — velat ägna hans bild ett omsorgsfullare utförande (se fig. 6).

momentet i hans otaliga, humoristiska folklivsteckningar från den värmländska perioden. Hans teckningssätt nu är visserligen nybegynnarens och dilettantens, men något beroende av den tidens gouterade »familjeporträttörer» (Emily Nonnen, Maria Röhl, L. H. Roos m. fl.) kan icke egentligen påvisas. Nu ritar han nog mest bara för rolighets skull; det är ingen medveten känsla hos honom att bli konstnär, därför ej något stilsökande, ej heller något sorgfälligt utarbetande eller någon detaljnärsynthet, såsom sedan blir fallet i en del släkt- och vänavbildningar från den tid, då Henrik Lilljebjörn och Olof Södermark taga hand om honom och söka driva honom fram till konstnärsskapet.

Fig. 7. Lotta Geijer. Blyerts. Omkr. 1835.
Fröken M. Hellman, Karlskrona.

Fig. 8. SJÄLVPORTRÄTT. Blyerts. 1835.
Fröken L. Dahlgren, Djursholm.

III.

När Uno i början av vårterminen 1835 söker tentera till student, faller han igenom. Föräldrarna äro förtvivlade och börja misströsta om honom, det ser också bekymmersamt ut i hemmet, fadern har ända sedan föregående års sommar varit mycket klen och ligger nu till sängs utan hopp om att komma upp mer. Uno tar då för skams skull i på allvar, repeterar sin kurs och försöker på nytt och går äntligen igenom den 13 april, visserligen inte så glansfullt, men han blir dock student och inskrivs i Värmlands nations matrikel. Han skyndar sig glad att underrätta de sina men får till sin sorg snart därefter budet, att fadern gått bort redan några dagar förut. Detta att fadern gick bort utan att ha åtminstone fått veta den lyckliga utgången och

därför oviss och misströstande om sin son, följde Uno sedan hela livet som en bitter förebråelse och tyngde hans känsliga sinne.

Några fortsatta studier kunde det emellertid inte nu bli av. Vad han skulle bli, visste han ju heller inte. Det var så svårt bestämma sig. Geijer skriver också i oktober 1835 hem till hans mor:

»Uno har efter långt betänkande svarat, att han ej tror sig på *prästen*, emedan *musik* och *ritning* ligga honom för mycket i hufvudet. Jag respekterar hans betänkligheter vid ett viktigt kall, men tror, att dessa fordra närmare pröfning, helst hvarken musik eller ritning få hindra en allvarsam tanke på framtiden.»

Konstnärsbanan denna tid borde också enligt förståndigt folks mening knappast ha kunnat erbjuda mycken lockelse; göternas program hade visserligen på sina håll väckt en viss patriotisk entusiasm för de sköna konsterna, men i stort sett fanns det nog inte någon vidare förståelse för sådan »onyttig» verksamhet som måleri och skulptur. Egron Lundgren skriver också — i en tidsskildring från år 1834 — att »det kändes liksom ett slags solförmörkelse i den inhemska konstverlden», ja, han går — naturligtvis med en viss artistisk överdrift — så långt, att han tillvitar sin samtid att anse det »skamligt att befatta sig med skön konst». Den stora hopen betraktade konstidkarne »endast såsom en sämre art af lindansare eller konstberidare» eller som — vad de ju förstås mången gång voro, anmärker Lundgren — »kringstrykande försvarslösa personer». Under sådana förhållanden kan man ju förstå, att det inhemska konstlivet inte skulle vara särskilt blomstrande, det var endast överintendenten i sitt sedvanliga högtidstal på målarakademien, som vågade påstå något sådant. Visserligen arbetades det på sina håll bland de av K. M:t och akademien fastslagna mästarne. Hovintendenten m. m. Westin repeterade sålunda — enligt samme Lundgren — ideligen kungliga familjens porträtter, Sandberg lärde Ekman att måla skinnpälsar och dalallmoge, Byström formade fram en ny Venus nere i Rom, och Fahlcrantz svärmade i sina ekskogar, medan professor Limnell målade plafonder och arabesker i den nyuppförda kongl. hovthé-

pavillonen, d. v. s. Rosendals slott — och dessa »fullkomligt värdiga ändamålet och mästaren.»

Akademiens sex fattiga elevstipendier på tillsammans 300 Rdr Hamburger Bco — av vilka målare, bildhuggare och arkitekter skulle ha rätt till var sina två — och de till utrikes resepensioner anslagna 2,000 riksdalerna kunde ju inte gärna tänkas uppamma någon högre konstnärlig livaktighet inom landet. Den torra antikundervisningen, varom så mycket med rätta skrivits, gjorde heller ingen glad — väl knappast professorerna själva — och hurudan andan f. ö. var inom akademien, kanske kan förstås, då man läser om att de akademiska fäderna just denna tid intresserade sig mer för sin paraduniforms utseende än för de sköna »fria konsterna».[1] För att en inhemsk konst skulle kunna framväxa, borde det givetvis skapas betingelser därför. En dylik betingelse, utom naturligtvis tillgång på verkliga begåvningar bland såväl lärare som elever — bland lärarna var det emellertid tyvärr ytterst klent beställt med den saken — var att en inhemsk konstmarknad skapades. Enskilda konstsamlare funnos ju visserligen, men de kunde ej förslå så långt, och dessutom, då som nu, samlade man nog helst »gamla» tavlor. När excellensen och riksmarskalken, greve M. Brahe i Stockholm år 1844 avled, efterlämnade han sålunda en storartad tavelsamling, av vars 227 n:r (i olja) dock blott ett 20-tal voro svenska.[2] Ett par andra konstsamlare — greve A. G. Bjelke och dåv. majoren, sedermera överintendenten M. G. Anckarsvärd — samt hovarkitekten, prof. Axel Nyström, togo emellertid initiativet till en »Stockholms Konstförening» och lyckades intressera ett antal konstnärer och konstälskare därför, bland de förra ett flertal av de då förnämsta: Byström, Fahlcrantz, Sandberg, O. J. Södermark

---

[1] Jfr L. Looström: Den svenska konstakademien. Sthlm 1887, s. 445—449.

[2] En tryckt förteckning över denna gedigna samling utgavs i samband med den efter grevens död anordnade auktionen 1845. — Detta privatgalleri hade (enligt Estlander) under ägarens livstid varit tillgängligt för allmänheten två dagar i veckan. — Angående övriga den tidens konstsamlare, se W. Wohlfahrt: »Konstsinne och konstsamlingar i Sverige» (i Taflor af svenska konstnärer, 2:dra serien, Sthlm 1858), C. G. Estlander: »De bildande konsternas historia», Sthlm 1867, s. 530—532, samt Stockholms Konstförenings 50-årsredogörelse år 1882.

och Westin m. fl. Och den 14 januari 1832 skedde denna märkliga sammanslutning — under förutnämnda namn — vilken, från ett begynnande medlemsantal av 395 personer, vid sin 50-årsfest kunde räkna nära 2,000 ledamöter och med stolthet peka på, att 3,288 konstverk för en sammanlagd summa av över 630,000 kronor gått genom densamma såsom lotterivinster till medlemmarna. Må vara att många av de konstverk, som där till en början och långt senare köptes, ingalunda voro några mästerverk och icke ens hörde till vad tiden då bäst producerade — klagomål häröver ha vid flerfaldiga tillfällen försports från såväl lottägarna som de verkliga konstnärerna — men nekas kan ej att denna förening varit av en storartad betydelse för uppammandet av ett inhemskt konstliv. Scholander häcklar den visserligen skarpt vid flera tillfällen, såsom då han säger:

»— Konstföreningen, den blomsterpottan,
där gödning vankas åt talangens lökar
och sällan något annat inköpt spökar
än alster af den klena medelmåttan . . .»

men icke ens denna, låt vara berättigade, vidräkning omkullkastar ovannämnda faktum.[1]

»Stockholms konstförening» hade genast en lyckosam start och förstod att genom till en början årligen och sedan med kortare eller längre mellanrum anordnade större utställningar väcka allmänhetens intresse och hålla det vid makt. Akademiens årliga uppvisningar av dess professorers och elevers arbeten hade hittills varit den egentliga yttre kontakten mellan konstnärerna och allmänheten. När göterna år 1818 anordnade sin oppositionsutställning, ansågs det också av många akademister som något oerhört och som ett intrång i akademiens självtagna privilegium på utställningars anordnande. Något sådant utställningsraseri som i våra dagar existerade alltså inte. Konstföreningens första utställning — 1832 — var helt säkert av

[1] Det är också denna »Stockholms konstförening», vilken — sedan den 1858 startande konkurrenten »Föreningen för nordisk konst» år 1887 uppgått i densamma — ännu i dag existerar under det för denna monografis läsare välkända namnet »Sveriges allmänna konstförening».

mycket stor betydelse för då arbetande och nybegynnande konstnärer, enär den gav dem en lärorik och idéväckande inblick i äldre tiders och andra länders konst. Det var nämligen icke mindre än 68 italienska och 47 nederländska arbeten exponerade förutom en del tyska och franska. Den väckte också stort uppseende och gav anledning till att redan året därpå en ny utställning anordnades — denna gång dock av endast nederländska arbeten. Det är betecknande för tidsuppfattningen, att man drogs just till dessa. Man ville skapa en inhemsk konst, en som återgav svensk natur, svenskt folkliv och svensk historia. Men man behövde förebilder. Och vilken konst låg då närmare till att tänka på än den nederländska, där just dess eget lands natur, folk och seder skildrats i otaliga, varmt stämda små landskapsbilder och berättande genretavlor. Förordet till denna utställnings katalog rekommenderar också studiet av »de båda nederländska skolorna»,

»emedan i dem naturhärmningen, grunden för all bildande konst, vanligen framträder sjelfständigt och i sin enklaste form, utan urval af föremål och utan ideel syftning. Kännedomen af dessa skolor synes alltså böra föregå den af de italienska, der naturhärmningen upphör att vara föremål, der den är medel till försinnligande af en stor idé och höjer sig till styl.»

Tyvärr — bör man kanske säga — vart detta försök att leda de inhemska konstnärerna in på studium av det nederländska måleriet icke av så omedelbart fruktbringande verkan eller av den omfattning, som måhända för vårt lands konst varit nyttigast. Solskenslandet Italien lockade mera, och en följd därav blevo dessa massor, ofta opersonliga men glada, italiavyer, som årligen hemsändes till den kulna norden. Italiatiden innebar på sätt och vis ett avbrott i de påbörjade strävandena för en inhemsk konst; norden dög inte, nej, Italien måste det vara. Det var först Düsseldorfmåleriet, som — om ock delvis i förvänd form — återförde intresset för hembygden. Konstföreningens fjärde utställning — den tredje hade omfattat uteslutande gravyrer (italienska, tyska och nederländska) — visade också nogsamt, hurusom redan nu, 1837, omsvängningen till förmån för det italienska måleriet gjort sig gällande inom konstnärsvärlden. Den omfattade

nämligen endast italienska arbeten, om också — vad beträffar flertalet — icke av någon högre konsthalt.

Helt säkert har den för ritning och målning så intresserade Uno Troili begagnat sig av dessa utmärkta tillfällen att få se och lära något utöver vad det i slottet inrymda »Kongl. Museum» hade att bjuda på av utländsk gammal konst,[1] även om hans ungdom och ännu obestämda läggning hindrade honom från att nu tillgodogöra sig de lärdomar, som han vid mognare ålder kanske lättare skulle ha dragit. Emellertid synes en suddig och barnsligt tafatt blyertsteckning, föreställande en man i kortbyxor och hög hatt sittande på en tunna och rökande en långskaftad lerpipa, medan en slaktad höna dinglar i en trädgren ovanför hans huvud, härröra från denna tid och måhända vara ett försök att teckna av någon av de utställda holländarna, såframt den icke är en kopia av någon litografi. Att Troili sedan vid flera tillfällen återvände till sin ungdoms inspirationsgivare — nederländarna — skola vi framdeles få se. Märkvärdigt är blott, att han aldrig drogs till urkällan, till landet självt.

Omedelbart efter studentexamens avläggande och budet om faderns död reste Uno hem för att vara sin mor till den hjälp han kunde. Husets ställning efter faderns bortgång var ej den bästa, och till hösten måste Uno — som så många andra ynglingar före och efter honom — ut och konditionera för att skaffa sig medel till fortsatta studier. Det var hos samme handlande Wennergrund i Kristinehamn, vilkens båda pojkar han redan på nyåret skulle ha tagit hand om, men då måste för sin examen avstå ifrån tills vidare. Även vintern 1836 tycks han ha varit där, ty E. G. Geijer nämner just därom i januari 1837 i ett av sina brev till Unos mor. Wennergrunds bodde alldeles vid torget, och Uno brukade

---

[1] Vad Kongl. Museum denna tid inrymde, får man en god föreställning om i dess några år senare — 1841 — utkomna förteckning, upptagande 466 n:r, mestadels nederländska. Det var dock icke något enhetligt museum, utan samlingarna voro — enl. Estlander — spridda i de olika slottsrummen, varjämte tillgängligheten mycket försvårades av ett betungande dricks-penningsystem.

stå i fönstret och roa sig med att rita av de lustiga marknadsgubbarna, vilka teckningar längre fram skola behandlas.

Hela sommaren efter faderns död var han emellertid, som sagt, i hemmet på Uddersrud, och där har han den 12 maj d. å. signerat ett i Maria Röhls stil åstadkommet svartkritsporträtt av modern. Vi se henne som en kraftig matrona i tidens väldiga, hängande puffärmar, stora — över axlarna utfällda — vita krage samt hakbunden spetsmössa och omsorgsfullt åstadkomna lockbubblor vid öronen. En annan teckning — i blyerts — vilken genom rispningar i konturerna bär spår av att sedermera ha kalkerats, visar med all sannolikhet den lilla 14—15-åriga Malin Lalin som en näpen skolflicka med en kattbroderad väska över axeln samt i sittande helfigur, där hennes rena vackra profil blivit ytterligt fint återgiven, och där Uno — vilken efter allt att döma är den ungdomlige mästaren — även lyckats rätt väl i de på grund av hennes placering nödvändiga förkortningarna.

Ett annat porträtt av Malin Lalin — men i olja — har av dess ägare (ingenjör G. Lalin, Storängen) uppgivits vara utfört av Uno Troili. Det har varit i Malins egen ägo, men efter hennes död arvtagits av den 12 år yngre kusinen, majorskan M. S. Montgomery, f. Lalin, som sedan skänkt det till nuvarande ägaren. De båda kusinerna hade varit rätt mycket tillsammans före Malins giftermål (1844), majorskan skall också flere gånger ha träffat Troili samt — vilket för oss är betydelsefullast — på äldre dagar uppgivit, att detta porträtt vore av hans hand. Det förefaller dock egendomligt, om Troili nu vid icke fullt 20 års ålder — Malin är på porträttet *högst* 14—15 år, knappt ens så gammal — skulle ha kunnat åstadkomma ett så pass duktigt arbete. Han hade ju då ingen underbyggnad alls i måleri, om icke möjligen ett och annat försök för Henrik Lilljebjörn. Snarare borde denne sistnämnde vara mästaren, men ansiktets livliga minspel och det sätt, varpå ett pärlhalsband och den breda spetsen kring halsdekolleteringen utförts, skvallra eljest om en längre hunnen konstnär. Detta utesluter dock icke, att porträttet kan vara av Lilljebjörn, enär det

f. ö. starkt påminner om dennes målningssätt. Det bör likväl i så fall betraktas som ett av dennes bättre arbeten — de flesta av hans hand äro nämligen, ehuru ärligt arbetade, både stela och färgtunga. Även detta porträtt har sina stora svagheter — den skära chiffonklädningen med de vida puffärmarna är betänkligt illa målad, stelt och oluftigt, och den onaturligt smala flickmidjan

Fig. 9. Malin Lalin. Uppgiven vara av Uno Troili; dock troligen av Henrik Lilljebjörn. Oljem. Omkr. 1835.
Ingenjör G. Lalin, Storängen.

gör, att man icke tror på någon kropp under kostymen. Dessutom skämmer ett alltför stort tilltaget och f. ö. misstecknat öra det eljest så fina flickansiktet, vilket vackert inramas av bruna hårslingor ringlande ned efter halsen. Själva ansiktsuttrycket är emellertid livfullt, de bruna ögonen spela, och ett Mona Lisaleende leker kring den röda flickmunnen. Alldeles förträffligt har också målaren, som sagt, förstått att återge pärlornas glans och lätta konsistens

samt den tunna spetsens luftighet. Bakgrunden är grön, och hela bilden äger därför en gammaldags ton av grönt och skärt med ansiktet framlysande i en rätt starkt gulaktig karnation.

Jag har så länge uppehållit mig här vid detta porträtt, men är det verkligen av Uno Troili, synes han mig redan nu i en för en dylik ungdom ovanligt hög grad besitta just den egenskap, som gjort honom till den konstnär av rang han sedan blev, nämligen förmågan att karakterisera.

Ett dylikt porträtt kan dock icke ha tillkommit utan förstudier, men några andra oljemålningar av Troili, vilka kunna hänföras till denna tid — omkr. 1835 — finnas mig veterligen icke utan först från några år senare, från Karlstadtiden, varom längre fram. Men dessa äro såväl i teckning som kolorit betydligt sämre än detta; — då utförda porträtt äro också samtliga i profil och visa ännu tydligare nybegynnaren.

Det är blyerts eller svartkrita han nu sysslar med. Hösten 1835 sände han från Kristinehamn hem till flickvännerna i Ransäter en liten tidning, som han själv författat och illustrerat, »Ny Journal för damer», innehållande diverse tillfällighetsskämt och smålustigheter, allt oskyldigt och naivt. Dess utgivningsort anges vara »Lusandorie (uttalas franskt) 8 aug. 1835». När och huru Kristinehamn fått namnet »Lus-asken» är mig obekant, emellertid förvandlade Uno det på väl djärvt kökslatin till »Lucendoria» och genom förfranskning till ovanstående. I denna journal förekomma också ett par planscher, den ena en så god modebild som någon och även upptagen i Else Kleens bok, »Kvinnor och kläder», f. ö. reproducerad i »Ransäter», den andra ett käckt litet självporträtt i profil, med fadermördare, stor halsrosett och en kaskettliknande mössa, där en kattsvans fått tjäna som prydnad. Underskrift »Pluto».

Fredrik Dahlgren bidrog också i sin tur med en del flygblad till de unga Ransätersflickornas förnöjelse. Hans tidningar äro givetvis mer litterära. Ett par verser, som beröra vår Uno och visa, att denne icke alltid var så tungfotad och trög av sig, ha följande lydelse:

»Hur lätt Cousin Uno i träden for opp
för att plocka — jag alldrig förgäter —
de Bäste frugter i trädens topp
åt de unga som tiger och äter.

Och Hela Ungdommen i Ransäters nejd
Står tacksamt derunder och niger
ty på Apetiten var als ingen Hejd
ty Ungdommen äter och tiger.»

Där förekomma också en del »reflexioner», säkerligen alla författade av Dahlgren, men de giva även så mycket av Troilis skaplynne, att jag vill citera ett par av dem. — »Det är någodt ganska alfvarsamt i den värkliga Glädjen.» — »Starka själar ällska, svaga hafva blott begär.» — Särskilt denna sistnämnda skulle jag vilja sätta som ett motto över Troilis liv och konst.

Sommaren 1836, då han är fri för en tid från Kristinehamnskonditionen, synes han ha vistats i Filipstad. Anledningen därtill har fru Ulla Dahlgren för dottern Lotten, som upptecknat moderns minnen om Troili, angivit vara: »ritskola i Filipstad». Något närmare besked har tyvärr — på grund av den ursprungliga uppgiftsgivarens död — ej kunnat vinnas, varför man icke av detta yttrande får någon visshet, huruvida Troili gått i någon ritskola där eller själv undervisat i teckning. Det senare är kanske icke alldeles uteslutet, enär Filipstads Bergsskola 1830 upprättats av bergmästaren Fr. v. Schéele och dess existens därvid för en tid framåt tryggats genom frivilliga bidrag av ett 50-tal bruksägare, bl. dem även Ransätersborna Joh. Gottsch. Geijer och Bartold Dahlgren.[1] Möjligen ha dessa två skaffat den för sin teckningsskicklighet redan kände Uno en tillfällig plats där såsom undervisare i linear- och kartritning. Lärokursen vid bergsskolan var också denna tid förlagd till sommaren.

Från Filipstadsvistelsen föreligga några obetydligare teckningar av hans hand, en efter vanligheten ofixerad och därför tillsuddad bild av kyrkan vid sjön Daglösen (sign. 36) samt en skämtteckning,

[1] Knut Winge: Bergsskolan i Filipstad 1830—1909. Sthlm 1911.

visande ett par sökande till en ledigbliven tullinspektorsbefattning. Det fanns nämligen en tullsyssla i Filipstad den tiden.

I Uppsala har Troili icke varit sedan studentexamen och kommer icke heller dit förrän hösten 1837 och då för att läsa med morbroderns yngste son Gustaf och samtidigt själv skaffa sig djupare insikter i matematik. Han var nämligen nu Furier vid Wermelands Fältjägare och hade alltså äntligen bestämt sig för levnadsbana — sannolikt rådd därtill av Henrik Lilljebjörn, som ju själv var kapten vid samma regemente. Då Uno emellertid hade blott »försvarlig» i matematik vid studentexamen, och det fordrades högre betyg för att bliva officer, måste han nu komplettera, vilket tar både hösten 37 och våren 38 i anspråk. Här i Uppsala, såväl som överallt annorstädes, har man naturligtvis lagt beslag på den lättfrestade Uno och gärna velat ha honom med, där det vankats någon rolighet. Ofta var det nog han, som fick ombesörja roligheten, vare sig det nu var med sång och musik eller med ritstiftet. Att lära sig sjunga Bellman och på ett oförlikneligt sätt dramatiskt eller rättare mimiskt återgiva dennes målande scener och att karrikera professorer och kamrater, det var lättare än att tentera matematik. Gubben Svanberg var ju heller icke den, som sparade tentanderna. Här i Geijers hus träffar Uno samman med många av den tidens store, i Uppsala har han också sin gode vän Fredrik och flera av sina forna kamrater från gymnasietiden, däribland i samma nation Gustaf Myhrman, en son till kanslirådet med samma namn, och där gör han även nu bekantskap med den jämnårige Sigurd Ribbing, vilken han sedermera målat på äldre dagar. I Uppsala ligga också nu de båda nyblivna docenterna A. F. Beckman och Gunnar Wennerberg, med vilken senare Troili hos Geijer knyter en med åren allt varmare vänskap. Beckman har han säkerligen också sammanträffat med; i varje fall får han framdeles måla dennes biskopsporträtt. Julen 1837 kommer Unos mor till sin bror i Uppsala, och då är den gamla intelligenta gumman Malla Silfverstolpe tillsammans med dem, likaså är hon med, då familjen — däribland även Uno Troili — firar Geijers

födelsedag (den 12 jan. 1838) med tablå och sång. Det var den vackra Ava Wrangel, grevinnan Carolina von Rosen, Troili och en ung skolman Svedbom som därvid sjöngo Geijers egen kvartett:

»Fly ej, fly ej, du hjärtats minne
Af hvad jag tidigt älskat har.»

Denna tid i Geijers hem, där en innerligt varm vänskap uppstod mellan de båda musikaliska kusinerna Agnes Geijer och Uno, och där Geijers egen starka ande gav en alldeles särskild charme åt det gästfria hemmet och umgänget där, måste ha varit av oerhört stor och utvecklande betydelse för Uno som människa. De många intressanta samtalen mellan Geijer och den milde Atterbom, Törneros och stridskämpen Almqvist, den lille originelle Schröder, Böttiger och allas deras vidhjärtade och omtänksamma överstinna; all musiken, naturligtvis icke minst när Lindblad och hans hustru Sofi Kernell — båda gamla goda vänner till fru Malla — kommo dit på sedvanligt nyårsbesök, och så alla de intima familjekvällarna med högläsning av något nyutkommet eller ännu otryckt verk, allt detta måste naturligtvis sätta sin prägel på Unos känsliga sinne. Det var också den rätta miljön för honom, denna intelligenta men på samma gång så hjärtevarma värld, vari hans egna, med den samstämda, karaktärsegenskaper fingo fritt utveckla sig. Ännu var han väl dock för ung och tillbakadragen för att göra sig gällande i sällskapet; överstinnan Silfverstolpe nämner honom t. ex. blott en gång i sina Memoarer — det blev först något längre fram, när han hunnit växa ut och individualiteten formats fram av den större självsäkerhet, som tvivelsutan medföljde hans bestämda inriktande på konstnärsskapet, som han själv vågade lägga mer beslag på uppmärksamheten. Att man dock redan nu hade stor glädje av hans många talanger, är likväl säkert, men det var kanske mest inom jämnåriga kretsar. Luciadagen 1837 väckte han sålunda på Värmlands nation allas förtjusning genom det sätt, på vilket han — enligt Fredrik Dahlgrens berättelse till tärnorna i hembygden — utförde huvudrollen i den av nationen då

uppförda Théaulons och Choquarts sångkomedi »Jovial, stadstjänare och poet». Härom skriver han bl. a.:

»Uno var Jovial och spelte så mästerligt, att jag maken aldrig sett. Alla hans forna olater: gröt i munnen, åbäkningar, skrik och gast, svordomar, allt var borta, och mannen stod där i sin fulländning. Alla voro också så förtjusta i honom att han framropades efter pjesens slut.»

Fredrik Dahlgren och Uno Troili voro så gott som oskiljaktiga denna Uppsalatid. Det goda förhållandet dem emellan belyses kanske bäst av Fredriks brev hem den 24 dec. 1837:

»Från min käre Uno kan jag hälsa. Sådan dråplig gosse det är! Jag kan ej låta bli att skrifva litet om honom. Ofta då jag går ut och motionerar, ställer jag kosan till Uno och sliter honom med mig. Jag går redigt och randigt hela halfmilen, och Uno måste följa med. Det kostade på honom i början, men nu, sen han blifvit mera van, går det förträffligt, och han utlåter sig mycket väl om våra spatsergångar. Hvad vi språka och slamra! Men nästan aldrig om annat än Ransäter. Ibland sitter jag hos honom och hör på hans fantasier och andra stycken. *Thekla* (af Geijer) är min favorit. Då halfgråter jag, när Uno med sin varma känsla spelar och sjunger den. En och annan kväll spatserar han till mig och vi språka och skratta bort aftonen på det behagligaste vis. Man kan omöjligt ha ledsamt med Uno. Det är roligt att se honom, huru rädd han är att störa mig i min läsning, emedan han vet huru brådtom jag har. Han smyger sig tyst som muren uppför trapporna, lyssnar vid dörren och skulle säkert mången gång smyga sig lika tyst bort igen, om jag (som lätt anar att det är Uno) ej med jubelskri kallade honom in. Ofta har han varit nere på gården där jag bor, men, då han sett ljusskenet genom gardinerna i mina fönster, vändt om för att ej rubba mig i mina studeringar. För detta har han dock fått litet ovett; det är roligt att få hvila ut något i Unos sällskap. Jag har här tvenne goda vänner, tvenne *sanna* vänner: Uno och Hjalmar Wahlström. Jag är glad och lycklig som äger dem.»

Från denna Uppsalavistelse synes stamma ett litet förträffligt svartkritsporträtt (i Göteborgs museum), daterat 1837, och troligen föreställande den 10-årige discipeln, morbroderns yngste son Gustaf — en vacker gosse med utfälld s. k. schillerkrage över den bredslagiga fracken. Sannolikt också från Uppsala — kanske någon kamrat inom Värmlands nation — en likaledes d. å. signerad, väl tecknad midjebild i blyerts av en ung man med något plutig mun och rikt lockigt hår (nu i Norrköpings museum och där kallad »Värmlandsvännen»).[1] Göteborgs museum äger även en från samma tid som ovannämnda gossporträtt härrörande mid-

[1] Kanske den gemensamme vännen till Fredrik och Uno, Hjalmar Wahlström, sedermera kyrkoherde i Finnskoga, Värml.

jebild (i blyerts) av en ung flicka i tidens egendomliga, men dock klädsamma, dräkt med vida puffärmar och en över axlarna gående, framtill i snibbar nedhängande, stor, slät krage. Det skall troligen vara Lotta Geijer, och teckningen har väl tillkommit vid något besök hos kusinerna i Järnkontoret.

Fig. 10. Fru Anna-Lisa Geijer, f. Lilljebjörn. Blyerts. Omkr. 1835.
Fröken M. Hellman. Karlskrona.

Den sista terminen rådde en viss oro såväl i Geijerska hemmet som i hela Uppsala. Geijers stora »avfall» hade skett, och för varje nummer som kom av hans livligt omdebatterade »Litteraturblad», blev det allt ensligare omkring den store starke mannen.

»Ensam i bräcklig farkost vågar
Seglarn sig på det vida haf
Stjärnhvalfvet öfver honom lågar
Nedanför brusar hemskt hans graf.
Framåt, så är hans ödes bud
Och i djupet bor som uti himlen Gud.»

Vännerna förstå honom inte och dra sig sårade eller bestörta undan. Själv förefaller han ibland — mitt i den stora våldsamma kampen — »åldrad, förströdd — nästan konfys», skriver Malla Silfverstolpe. Och hans hustrus sjuklighet och tilltagande tunga lynne göra inte kampen lättare. Det är en orolig tid.

Unos Uppsalastudier äro emellertid slut med denna termin, och han tenterar äntligen för det erforderliga matematikbetyget. Sedan kommer sommaren, och med den får han åter ikläda sig den gröna jägarkostymen för att fullgöra sin militärtjänst. Litet emellanåt är han dock hemma på Uddersrud och muntrar upp modern och de unga Ransäterstöserna, vilka alltid äro färdiga att välkomna honom med öppna armar.

Fig. 11. Konstnärens bror, Samuel Troili. Svartkrita. 1830-talets slut.
Landshövdingen, greve K. Hamilton, Uppsala.

IV.

Det har varit mycket bekymmersamt i hemmet sedan faderns död, — små tillgångar, sjukdom och andra ledsamheter. Unos bror Henrik, vilken så lovande börjat sin bana som bruksbokhållare och föreståndare för en liten hytta under Uddeholms bruk, hade förkylt sig på en jakt och sedan dess halvhängt i en stol utan att kunna gå eller ens ligga. Med rörande tålmodighet bar han sitt onda, men dukade slutligen under. Det skedde redan 1836.[1]

[1] Anrep säger 1837, men E. G. Geijers brev av den 9/1 1837 till systern Jeanne-Marie tyder på, att det varit redan 1836. Se Schück: Ur Geijers brefväxling.

Den yngre brodern Samuel eller kelgrisen, som han kallades i familjen och av Ransätersungdomarna och även, ehuru i förvrängd form, på en teckning av brodern, hade året förut som brukselev kommit ut i världen — till Norra Råda socken i Värmland — och blir, efter en misslyckad försökskurs på Tekniska högskolan, äntligen bokhållare vid Enggruvan nära Filipstad, men synes redan 1839 stå utan plats. Han är ännu omyndig och står under Ransätersklockarens förmynderskap. Det är emellertid på tal, att Uno och Samuel skola gemensamt övertaga och sköta Uddersrud, men i september 1839 lyckas fru Jeanne-Marie i stället finna en köpare till gården. Det synes ha varit grannen, gamle major Johan Gottschalk Geijer på Ransberg, som tillöst sig den och väl testamenterat den till sin dotter Sofia Charlotta, vilken i varje fall där är boende från 1842 med sin nyblivne make, bruksp. Johan Mauritz Dahlgren, Fredriks närmast äldre bror. Gården stannade således s. a. s. inom släkten, eller i varje fall på Ransätershänder. Själv flyttade fru Jeanne-Marie 1840 till det alldeles i närheten liggande Norra Åmberg och inackorderade sig där hos ett hederligt bondfolk. Hon kunde inte skiljas från den kära Ransätersbygden med alla vänner och alla minnen, men svårt måste det naturligtvis ha känts att nödgas upplösa det gamla hemmet. Det måste hon likväl nu göra såväl för egen utkomst som för att kunna hjälpa sönerna på deras nyssbörjade banor. Sonen Samuel hade hon dock mycket bekymmer för; som brukskarl tycktes han inte vara lämpad, och några särskilda anlag ägde han icke, om ej för sång och musik. Det var emellertid icke samma musikaliskt djupa känsla som hos Uno, och ej heller ägde han dennes begåvning. Tvärtom ansågs han redan i unga år som en olycksfågel å huvudets vägnar och som en riktig klassik. Själv ville han aldrig erkänna broderns överlägsenhet. »Hå, jag är nog lika begåvad som Uno; det är bara det att han fått ropet för sig», skall han en gång ha yttrat, när tal varit därom. I en karaktärsfull porträtteckning från denna tid — 1830-talets slut — har Uno — utom i ett par karrikatyrer — bevarat broderns utseende åt eftervärlden.

Uno hade den 2 okt. 1837 konstituerats till Fourire med lön vid Kongl. Wermelands Fältjägare Regemente och den 18 maj följande år efter betygskompletteringen i Uppsala börjat tjänstgöra såsom underofficer. År 1839 är han uppe i Stockholm och »passerar graderna» — såsom det den tiden brukades — vid Kongl. Svea Lif-Garde. Här i Stockholm träffar han sin gamle skolkamrat och vän Gustaf Nyblæus, som då redan blivit underlöjtnant vid Svea art.-regemente och dessutom var underlärare vid Gymnastiska centralinstitutet. Uno konterfejar av honom i löjtnantsuniformen stående i en pampig position med sabel vid sidan och stödd mot en stolpe. Det är en rask och orädd blyertsteckning. Samtidigt ritar han också en bröstbild av en annan kamrat och blivande målare, Wennerbergs gode vän John Arsenius, vilken ävenledes nu ligger där för att passera graderna, och denne kvitterar med att i sin tur rita av Troili. Det senare är dock väl så träigt, men utgör genom Troilis grova utseende en mycket lustig pendant till den andres ädla fina profil. Troilis teckning är här till skillnad från Nyblæusbilden, ytterst mjukt och omsorgsfullt utarbetad (se S. Taube: G. Wennerberg. Bref och minnen, II, s. 183).[1] Under hösten ligger Uno emellertid vid Militair-Scholan i Örebro — Geijer träffar honom där på en genomresa i september — och den 19 dec. d. å. avlägger Troili fullständig officersexamen. Något egentligt fast militärläroverk var det ju visserligen icke i Örebro utan blott en s. k. Examens-Commission, sådan som enligt k. brev av den 24 jan. 1835 skulle inrättas i vart och ett av de genom en förordning av den 1 jan. 1834 tillkomna 6 militärdistrikten, vari landet då uppdelats, samt sammanträda två gånger om året, »såvida någon till Officersexamens undergående sig anmält». Dessa Commissioner skulle bestå av General-Befälhavaren i distriktet eller en av honom utsedd regementsofficer samt »2 à 3 för kunskaper kända män». För att bli officer var

[1] Troilis teckning är signerad 1839. På Arsenius' ritning står nedtill sedermera tillskrivet 1839. Troili bär dock underlöjtn.-epålett, men blev utnämnd först följ. år. Antingen har Arsenius roat sig med att rita honom, såsom om Troili redan vore u.-löjtn., eller också är teckn. tillkommen först 1840.

det således denna tid icke behövligt att genomgå Krigs-Akademien på Karlberg, vilken nu var inrättad som en mångårig utbildningsskola i likhet med vår nuvarande sjökrigsskola, utan den, som avlagt studentexamen med sex vitsord av godkänd, därav moderna språk, historia och geografi absolut erforderliga, samt uppnått 18 år och f. ö. gjort underofficerstjänst i minst ett års tid och därefter passerat graderna, kunde utan vidare anmäla sig till examen inför en dylik Commission. Vad som fordrades där var godkänt betyg i artilleri, befästningskonst, taktik, topografi och kartritning, och denna Commission hade sålunda att först undervisa och sedan examinera i dessa ämnen, alltså ett slags tillfällig skola — om någon anmälde sig. En på så sätt utbildad officer räknade alldeles samma anseende och rang som en från Krigs-Akademien utgången, och många av vårt lands äldre officerare ha begagnat sig av denna utbildningsform. [1] Malin Lalin är just vid denna tid i Örebro — hos en brukspatron Broms — och berättar i ett brev, hur Uno och hon och en del ungdomar arrangerat ett tokigt brudfölje för att fira den unge sonens i huset — Gustaf Broms — namnsdag. En apotekare Ulmgren var utklädd som bruden och Uno kostymerad som brudens marskalk i en gammaldags dräkt, varjämte han ackompanjerade sällskapets sångarhyllning. Uno hade emellertid denna tid obeskrivligt mycket att göra och hade egentligen aldrig tid gå bort, han var så förtvivlad över att alla ville bjuda honom till sig, för att han skulle roa dem, och han hade därför allvarligt beslutat att aldrig sjunga Bellman mer, vilket löfte dock snart nog bröts vid första glada tillfälle. — Julen 1839 och hela vintern synes Uno ha tillbragt i hemmet.

Redan den 8 febr. 1840 blir han i nåder utnämnd till Under-Lieutenant utan lön och börjar som sådan tjänstgöra den 29 maj

[1] Tyvärr finnes icke ännu i tryck någon enda förteckning på de officerare, som utbildats vid de olika Examens-Commissionerna, varemot flere Karlbergsrullor ju som bekant föreligga. Egendomligt nog lära på Krigsarkivet icke finnas några som helst handlingar från militärskolan i Örebro. Att det var en faktisk, om också tillfällig, *skola*, framgår dock av t. ex. 1847 års kalender för Värmlands län, vari regementskvartermästaren vid Värmlandskontingenten av Nerikes Reg., löjtn. A. O. Gestrin, säges vara »Föreståndare för Militär Skolan i Örebro».

Fig. 12. SJÄLVPORTRÄTT. Blyerts. Omkr. 1840.
Major U. Lilljebjörn, Göteborg.

s. å. men får vänta ända till den 22 juni nästföljande år, innan han äntligen kommer på stat.

Det var nog inte så sträng tjänstgöring den tiden. Lilljebjörn skriver nämligen, att

»Värmlands fältjägare-regementes organisation tillät befälet så väl som truppen att bo hvar som helst emellan öfningstiderna. Med undantag af chefs- och majors-expeditionerna var regementet helt och hållet upplöst emellan mötena.»

Det var tre möten varje år, rekryt-, befäls- och regementsmöte, men tiden var ju icke så lång. Regementet tillhörde de värvade, och underligt var det väl, att folk kunde vara villiga gå under fanorna, då värvningspengarna endast voro 2 rdr banko om året och man måste värva sig för 6 år i taget. Manskapet fick ju visserligen

lön under mötet, men då måste de också själva hålla sig med födan, och då hela lönen bestod av fattiga 10 rdr, kan man ju förstå, att det inte var några sötebrödsdagar, såframt man inte möjligen vid inryckningen försett sig med en bastantare matsäck. Även officerarna hade dylika förningar med sig, och hur en verkligt bastant mötesmatsäck skulle vara beskaffad, får man gott besked om i en dråplig skildring, som den bekante järnvägsbyggaren, major Claes Adelsköld, givit i sina levnadsminnen, betitlade »Mitt dagsverks- och pro diverse-konto». Där skildrar han bl. a. sin svågers, överste Ulfsparre, avresa år 1843 från Grävsnäs i Västergötland till mötesplatsen Trossnäs. Adelsköld var då en ung jägaresergeant och hade fått löfte medfölja svågerns skjuts, men löftet visade sig sedan inte vara så stor nåd. Han fick nämligen — förutom att betalning för 1 $^1/_2$ hästs skjutslega sedan utkrävdes av honom — tjänstgöra som kusk på detta besynnerliga åkdon — en urgammal jättekaret, rymmande minst ett halvt dussin personer och hängande som de gamla kungliga sjuglasvagnarna i remmar på väldiga fjädrar samt försedd med en lika uråldrig, väderbiten sufflett, som först måste uppmjukas med tran, innan den kunde begagnas. Dragarna voro inte mycket bättre — »tre små magra oinkörda bondkulor, som sprungo helt lösa och lediga i de vidlyftiga seldonen, afsedda för storvexta herrgårdskampar». Och i stället för svågern hade översten som sällskap inuti vagnen

»en gammal andtäppt, fet och illaluktande mops. Det rymliga vagnsskrofvet fylldes dessutom så fullständigt med byttor, lådor, påsar och säckar, innehållande diverse bakverk och 'fetalier', såsom skinkor, korfvar, gåsbröst, smör och gammal ost, samt kaggar med kummin-, pomerans- och destilleradt bränvin, allt af gårdens produktion, att producenten sjelf hade största svårighet att komma in och ut, och det luktade derinne som i en veritabel hökarbod.»

Och till råga på allt — kareten hermetiskt tillsluten, för att inte »Moppe» skulle förkyla sig. I tre hela dagar under regn och smutsstänk och ett förtvivlat skramlande och skakande till följd av de genom tjällossningen uppblötta vägarna samt under ett permanent morrande och skällande från såväl mopsen som översten varade denna angenäma färd.

Ja, så reste översten för Värmlands fältjägare på Troilis tid till sitt möte. Anmärkas bör dock, att de väldiga mat- och dryckjomsförråd, som han medförde, inte voro avsedda uteslutande för honom själv utan för ett särskilt »bränvinsbord» i överstens privata rum, dit regementets officerare i tur och ordning hela mötet igenom hedrades med inbjudning.

Är inte allt detta så typiskt värmländskt, och är det inte, som om man såge framför sig en serie dråpliga karrikatyrer, utförda av Troili själv. När man läser en sådan skildring av en hans samtida, inser man, hur ofantligt väl Troili förstått att i sina teckningar återgiva sin egen tid.

Att leva på den obetydliga lönen under mötena var otänkbart, men trots detta fanns det dock alltid både manskap och officerare villiga till att gå in bland »de gröna», som jägarna kallades för sin färg på uniformen. Beväringen var ingenting att klaga på, det var visserligen blandfolk från värmlandsstäderna, men också de glada Jösshärspojkarna som kunde sin halling och att slå ett hederligt jösshärskast, om det gällde. Men de från hela landet värvade och av allehanda zigenare och tattare, landsvägsluffare och avsigkomna individer hoprafsade rekryterna gjorde livet surt för de andra och gåvo dåligt namn åt regementet. Behandlingen av manskapet synes dock ha varit åtskilligt bättre vid jägarna än vid Värmlands regemente, där beväringen »behandlades som fäkreatur och var och förblef en boskapshjord», enligt vad Adelsköld — kanske en smula partiskt — upplyser i sina minnen.

Man levde mera jovialiskt hos de gröna jägarna — de korta mötena gingo snabbt under skämt och glam, även om tjänsten understundom krävde strapatser. Någon djupare militär insikt var det dock säkerligen inte som bestods; det viktigaste var, att man kunde sina otaliga handgrepp — och kunde dem med kläm. Det var dussintals tempo för allt som skulle göras, vare sig det var laddning eller gevärsföring. Och så skulle det smällas bra med handflatorna på kolvarna men smällas på en gång, så man inte

kunde tro annat än att det var *en* karl, som gjorde manövern. Gud nåde den, som smällde i förtid. Någon större taktiker var ju visserligen inte Uno Troili, men att drilla in det där smällandet i rekryterna och att få riktig pli och fingerfärdighet i handgreppen på dem, det hade han en otrolig förmåga till, enligt vad hans vän Gustaf Nyblæus lär ha berättat. Det gällde att kunna sina reglementen. Före 1824 hade jägarna inte haft något tryckt exercisreglemente utan bara i bästa fall ett handskrivet, men då gick det också ibland som det ville, men nu fanns det ett, och det var minsann inte någon lätt sak att lära det, allra minst åt andra:

— — »geväret tätt intill lifvet, hanan 3 tum rätt under högra bröstvårtan, mynningen i höjd med venstra ögat och rätt i roten, hvarjemte 2:dra ledet uttager ett 3 tums steg och 3:dje ledet ett 6 tums steg till höger; i detsamma geväret fälles i venstra handen, föres den högra med tummen mot eldstålet öfver flintan och de öfrige fingrarne knutna».

Så heter det bl. a. i ett laddningstempo i Kongl. Maj:ts nådiga Exercis-Reglemente för Regementerne till fot, av år 1823, och lika krångligt var det säkert för jägarna. Man hade flintlåsgevär den tiden, jägarnas voro korta studsare med rymliga pipor, vilka voro präktiga bränvinspluntor under utmarscher och fälttjänster, blott man pluggade igen fänghålet med en träpinne och satte en stor kork i mynningen — betydligt mer ägnade för sådant än för målskjutning, som heller knappast övades.

Och så var man vid högtidliga tillfällen iklädd den efter napoleonska krigen allmäneuropeiska kostymen: en hög, styv upptill vidkullig tschaká med klotrund pompong, vapenplåt och banderoller, frack och långbyxor med fotdamasker samt över bröstet två korslagda svarta bandolär med en stor patrontaska dinglande vid sidan och en huggare vid den andra. Alltså icke den trevliga kostym, man kanske helst tänker sig vid namnet Värmlands fältjägare: den mörkgröna jackan med de svarta snörena och den glada jägarhatten — allt saker från en senare tid i regementets historia. Det är dock vanligen den med våra nutida uniformer mer överensstämmande släpmunderingen, som man återfinner i

Troilis bilder från militärtiden. Förutom ett par raskt skisserade blyertskarrikatyrer av en kapten och en regementsofficer vid samma regemente, har han i flerfaldiga skämtsamma scener förevigat sig själv — löjtnant Truls — eller någon av kamraterna, samt i ytterst mjuk blyertsbehandling utfört ett vackert, kanske något idealiserat självporträtt. Eljest är det ju mest tillfällighetsklutter, ofta rent sorgligt ofärdigt i teckning men ändå stundom med ett visst stänk av humor. Än är det lille löjtnant Truls i sin alltför stora uniformsmössa stående i samtal med — »madame Truls» — en dam i bahytthatt och »mandarine»-liknande promenadkappa med krage samt hål för armarna, sådan som just blev på modet 1841 (enligt Boyes Magasin för konst, nyheter och moder), än samme löjtnant Truls med sabeln argt rättande något begånget felgrepp, än åter han själv »på hemvägen en romantisk afton» — i hällande regn — eller stående i uniformsrock med uppfälld kappkrage, händerna i fickorna och käpp under armen samt stirrande ned i en avgrund och enligt inskriften funderande på att dränka sig. Det är gärna upplysande texter till bilderna såsom en rätt lustig teckning, där man ser löjtnant Uno i en skjutskärra med en livligt samspråkande pojke bredvid sig:

»Ja va på Calas i Julas ja!» — Nå va det roligt? »Ja si dä va Calas dä! då åt jag opp ett helt ägg!» — det va dugtigt! — »Ja, si dä va hos mi Moster dä, ja ho ä dö nu mi moster!» — Åh det var synd! — »Ja si dä va om Tisdan, och Onsdan så vardt ho illa sjuk, så dä va grufligt, och om Torsdan och Fredan så dödde hon! Ja, ja si ho ville inte dö men si ho va tvungen.»

Det skall egentligen läsas på värmländska och med mimik för att göra sig, men man kan förstå, hur Troili med dylika små lustigheter och med sina ofta konstlösa tillfällighetsteckningar roat sina vänner, då många av dessa långa inskriptioner och likaså teckningarnas utseende kunnat så livligt bevaras i minnet hos personer, som — visserligen kanske icke en utan säkerligen många gånger — sett dem i sin ungdom, men dock sedan förlorat dem ur sikte. Så kunde jag vid ett besök i Skåne hos den 85-åriga, nu avlidna, grevinnan Christina Beck-Friis, f. Nordenfeldt, få höra henne ordagrant och så uttrycksfullt citera hela den inskription, som här ovan

Fig. 13. Troili och skjutspojken. Blyerts. 1840-talets början.
Generalkonsul Jean Jahnsson, Sthlm.

meddelats — jag har sedan återfunnit teckningen på annat håll och kunnat kontrollera hennes ord. Hon kunde också så livligt berätta om alla de teckningar, hennes innerligt avhållne Uno Troili ritat i hennes barndomshem, Björneborg i Värmland, och varifrån de sedan, av ett misstag vid en auktion, till släktens stora sorg kommit i andra händer. Det var nog Troilis underbara förmåga att levandegöra allt, att i ord och uttryck återgiva en situation och på så vis ge sina hastigt och på lek åstadkomna ungdomsteckningar ett starkt personligt liv — även om de voro aldrig så ofullkomliga — som gjorde att hans vänner gladde sig så över och beundrade dem. För oss, som se mera med främmande ögon på dem, bli de ändock ibland till rena små pärlor i dråplig karakteristik, i andra fall mindre roliga, sällan alldeles intresselösa. De äro långt ifrån alltid vad man i dagligt tal brukar kalla konstnärliga, — teckningssättet är ofta både vårdslösat och omoget — men rent konstnärlig måste dock intuitionen i dem vara, eftersom de ännu i dag kunna verka så personligt och levande uppfattade. Det är också så vi böra betrakta dem, även som kulturhistoriska och

tidstrogna dokument äga de ett alldeles särskilt intresse. I dem alla, dessa hundratals tillfällighets»gubbar», som säkerligen utan en tanke på konstskapande kastats ner på papper av alla kulörer och storlekar, ha vi en god och tillförlitlig bild från den tidens Värmland, brukslivet och herrgårdslivet, militären, marknadsnöjena och bondefolket. De ge oss tidstyper och enstaka personer — båda lika nödvändiga för att vinna en helhetsbild av ett tidsavsnitt, och när det till på köpet är tidsbilder och personer från en landsända, som just då haft så mycket att i intellektuellt och annat avseende giva oss, så kan man inte vara annat än tacksam för att alla dessa gubbar kommit till och många så kärleksfullt bevarats. Kulturhistoriskt sett äro de alltså ett ovärderligt material. För Troilis konstnärliga utveckling ha de även varit av icke ringa betydelse, i det de dels övat hans hand, dels skärpt hans blick, dels också bidragit att skapa en vänkrets, som sedan med värme och intresse skulle komma att följa hans framtida öden. Det är också på grund av denna starkt uppövade förmåga att snabbt karakterisera, som han sedan i sina porträtt kunnat giva oss så betydande ting.

År 1840 blev löjtnant Troili utsedd att som kommissarie åtfölja den gamle major J. A. von Matern på dennes sedvanliga beväringsmönstringar i Näs, Gillbergs och Nordmarks härader. Janne Brand — den tokrolige historieberättaren och skvallermannen, kallad »Janne i gårdarna» — var deras sällskap såsom representant för jägarna vid Värmlands regemente, där han nu var kapten. Det var nog ingen ledsen trio. Den gamle glade och gode frimurarpampen Matern och den upptågslystne Janne, som f. ö. var kusin till Henrik Lilljebjörn, voro ett sällskap, som den unge artistlöjtnanten förstod att värdera, och det gick säkert lustigt till, sedan beväringsmönstringarna väl undanstökats för dagen. Matern var inbiten matgrinare och ökänd gastronom och på grund av sin elaka fotpodager föga livad för gångsport och andra strapatser, varför den även i det avseendet icke så illa samstämde Uno sannolikt kände sig väl tillfreds med sin höga

överhet och mönsterherre. Uno och Matern blevo också mycket goda vänner, och Uno var en gärna sedd gäst i majorens hem, där dennes båda musikaliska fosterdöttrar, Anna Lisa Werling och Annette Sippelius, »Sippan i lunden», som sedan blev danslärarinna i Karlstad, säkerligen icke minst bidrogo att förljuva hans militära tillvaro. Hos dem satt han liksom hos flickorna i Ransäter och sedan på Björneborg och ritade sköna brodérmönster och de befängdaste gubbar, musicerade eller berättade tokiga historier. Det var också dessa två flickor, som förmådde honom att efter återkomsten från Italien måla fosterfaderns präktiga porträtt.[1]

Troili hade tur att träffa samman med alla de vackra Karlstadflickorna. Han skall också ha varit en av de »tusen och tre» beundrarna till den sköna Emma Wahlström, Uppsalavännen Hjalmar Wahlströms syster, som av de romantiska vännerna och väninnorna i Ransäter blivit kallad »Vinvela». Hennes rena profil har han varsamt tecknat i ett mjukskuggat porträtt,[2] och för henne brukade han sjunga Lindblads målande ballad »Bröllopsfärden».

I Karlstad blev han även bekant med den 16—17-åriga, mamsell Gustafva Zettervall, vilken för sin ovanligt klara sångröst brukade kallas »Värmlands näktergal», och som — trots sin ställning av garvaredotter — dock för sin sång och sitt utseendes skull gärna sågs i »den högre Karlstadssocieteten», och f. ö. snart nog blev gift med dåv. löjtnanten G. T. Adelsköld. Hennes far var den för sin rikedom och originella affärsmetod i hela provinsen kände garvaren C. G. Zettervall i Karlstad. Det fanns tydligen gott om skönheter, musikaliska förmågor och originella typer i den tidens Värmland. En allmänt känd figur var t. ex. gamla fröken Wennerstjerna, i vilkens pension det var mod att alla unga flickor av familj eller mynt skulle få utbilda sina anlag i tapisseri,

[1] Anna Lisa Werling, vilken blev gift med en dansk kammarherre Bruun, lämnade vid sin död efter sig ett album med ett 50-tal Troiliteckningar, vilka i denna monografi delvis kommit till användning. Albumet övergick från henne till major Uno Lilljebjörn, Göteborg, en son till Henrik Lilljebjörn.

[2] Teckningen återgiven i »Ransäter», s. 163.

huslighet och fransyska. Där gick naturligtvis också mamsell Gustafva, och f. ö. hade hon fått sånglektioner i Stockholm av själve hovsångaren Isaac Berg. En kväll, då Troili kommer på besök, sitter mamsell Gustafva framför brasan i en blå crêpeschal, vilket inspirerar vår Uno att likna henne vid »Sancta Cecilia» och att snart därpå måla henne som sådan. Detta porträtt, som nu äges av en dotter, har av modern själv uppgivits vara målat 1838 el. 1839. I hela sin uppställning — midjebild i profil åt v. — som ock i färg och ett slätt, slickat behandlingssätt, påminner det starkt om läromästarens, Henrik Lilljebjörn, verk och skulle — om icke den faktiska uppgiften funnits — otvivelaktigt också kommit att tillskrivas honom. Det är nämligen ett — även för att vara av en nybegynnare — ovanligt ledsamt porträtt. Utgår man emellertid från, att detta möjligen skulle på något vis kunna representera Troili denna tid, är det otänkbart, att han målat det fyra år tidigare tillkomna, förutnämnda Malin Lalinporträttet.

Ja, nog var det en glad ungdomstid denna för Uno och en bildande tid, och säkert har militärlivet — ehuru det givet var ett misstag i fråga om levnadsyrke — haft sin stora betydelse för honom, icke minst i det kroppsliga välbefinnande och därmed följande glada, friska humör, som krigarlivet alltid för med sig — i fredstid. När jägarhornet redan kl. 4 på morgonen smattrade revelj, och Uno måste störta i kläderna och i 3 timmars tid ut och exercera sina handgrepp på heden eller marschera i väg till Edsvallaskogen för att öva jägarekedja, var det nog besvärligt ibland för hans, när det gällde kroppsrörelser, gärna trankila natur, men den dagliga motionen och måltiderna i det fria och det glada kamratumgänget efter övningarnas slut samt den måleriska anblicken av de ståtliga långa tältgatorna och det rörliga livet där emellan, bidrogo nog till att åtminstone denna tid hålla hans lynne i jämvikt och hindra det arvtagna tungsinnet att komma till starkare utbrott. Här förvärvade han sig också många goda vänner i kamraterna, jag vill särskilt nämna författaren »Albano»

eller Georg Adlersparres son, greve C. A. Adlersparre. Tillsammans med denne och en f. d. löjtnant på jägarna, arkitekt Gegerfelt, brukade Uno sommartid (från 1843) gästa regementschefen Ulfsparre på Grävsnäs i Västergötland. I det gamla delvis förstörda slottet hade nyligen inretts ett stort ovalt musikrum med välvt tak, och där inne vid flygeln brukade Troili »sitta i de månskensljusa augustinätterna och improvisera de briljantaste melodier», medan de båda vännerna lågo i timtal i båt ute på sjön Anten och lyssnade till »de ömsom vilda, ömsom smältande, drömmande ackorder, som strömmade ut ur den fönsterlösa ruinen och så väl harmonierade med de många legenderna från forntiden». Bland övriga vänner vid regementet vill jag också omtala den förutnämnde Claes Adelsköld och kapten Carl Adolf Wahrolin, vars dotters porträtt han under sina sista år målade. Här hade han ju även sin förträfflige »morbror» och vän, kapten Henrik Lilljebjörn, vilken aldrig försummade ett tillfälle att sätta pennan i hans hand, och som hjärtligt gladdes åt alla hans framsteg. Själv tog Lilljebjörn därunder medvetet eller omedvetet intryck av den yngre kamratens teckningssätt; mer än som dilettant ansåg han sig ju aldrig själv, anspråkslös som han var, och det är ju sant, att hans teckningar som oftast äro både torra och opersonliga — men likafullt ha de sitt värde, om ock mindre från konstnärlig synpunkt än i främsta rummet såsom kultur- och personhistoriska dokument.

Helt naturligt knyter Troili även bland de andra Trossnäsarna — officerarna på Wermlands Infanteri Regemente — många vänskapsband för framtiden. En och annan av dem har han också förevigat. Jag vill särskilt nämna det senare tillkommna oljeporträttet av den blivande generalen, nu blott överstelöjtnant, O. A. Malmborg, samt en blyertsteckning från denna tid av löjtnanten Carl Mauritz Bratt på Sjönnebol. På detta regemente är också den förutnämnde skämtsamme Janne Brand. Lustigt nog fanns det nu ännu en löjtnant Uno Troili i Värmland — men vid den i Kristinehamn förlagda delen av Nerikes Regemente. Denne, som

var en något äldre frände till vår målare, blev sedermera major och tyckes sålunda ha ägt större förutsättningar för den militära banan, än vad den förre kunde skryta med.

Fig. 14. Löjtnant Truls. Blyerts. Omkr. 1840.
Major U. Lilljebjörn, Göteborg.

Fig. 15. Självporträtt. Blyerts. Omkr. 1840.
f. Riksbibliotekarien E. W. Dahlgren, Sthlm.

V.

Mellan mötena var Uno hemma hos modern i Ransäter och livade då upp såväl henne som de båda flickväninnorna med sina roliga lägerhistorier och befängda infall. Åren ha eljest gjort dem så stadiga nu, menar Ulla, nu är det förbi med snöbollskrig och kälkbacksåkning, nu gå Malin och hon bara helt beskedligt tillsammans på sina vanliga promenader. Men när Uno kommer, blir det annan fart. Han har nu varit där hela julen 1840, och det har musicerats flitigt — »Mendelsohns härliga à quatre mains, Lindblads nyaste sånger och mycket annat». Han läser också högt för dem ur t. ex. m:lle Bremers »Strid och frid» eller spatserar med dem i skymningen i romantiskt svärmeri. Till nyårsdagsbalen

hos Dahlgrens hjälper han dem med sin sakkunskap om hur lockarna verkligen skola se ut. Här träffar nu Malin för första gången sin tillkommande, den tystlåtne, allvarlige bruksförvaltaren Danielsson från Munkfors, och från den stunden är det ju hopplöst för stackars Uno, som alltsedan deras första ungdom burit på en innerlig kärlek just till henne, eluru den ej av henne kunnat besvaras med samma känslor. Det var för henne han spelade upp sina första små musikkompositioner, sådana som »Aftonstund» och »En visa», och det är säkerligen också just med tanke på henne många av dessa anspråkslösa men innerliga musikbitar blivit komponerade.[1] Troili brukade redan i ungdomen, liksom också sedan under hela livet, gärna sitta i timtal vid pianot och fantisera — de som ha hört honom under sådana stunder, ha också berättat, att det var lika stor njutning som att höra någon av de stora mästarnas verk spelas. Han hade något så mjukt och ändå kraftfullt i anslaget, och dessutom var det alltid så personligt känt det han spelade.

Malin Lalin kunde så gott förstå honom i detta, hon var själv rätt musikalisk och brukade sjunga små romanser och visor, bl. a. Brendlers rörande sång om Amanda med ord av Stagnelius eller nu på sistone även Fredrik Dahlgrens folkviseartade små första försök. Det är också hennes vackra lilla huvud vår Uno om och om igen anstränger sig att teckna men aldrig tycker sig få bra nog, och som han ända in i sin sena ålderdom söker att ur minnet återge. »Stackars Uno», skriver Malin nu vid detta hans julbesök, »han riktigt marterar sig med min ohjälpliga fysionomi; en gång vardt han förtviflad och slängde boken 'långt bål i åväfla'. Men hur det var jämkade han omsider ihop dragen, ändrade litet och fick det likt som alla andra tyckte.»

Det är sannolikt denna porträttbild, som nu finnes hos fröken Anna Ljungberg i Falun — en blyertsteckning, visande Malins

[1] Anna Lisa Werling hade dock redan på sommaren d. å. (1840) för en stor musikalisk krets hos Lindblads i Stockholm spelat en av Troilis etyder, vilken väckt allas förtjusning och belåtenhet.

profil åt h., ett rätt sött ansikte, men med för stor tjock haka, sådan som han framdeles gärna begåvar alla sina då fantasitecknade flickhuvud med. Det är en midjebild, högra armen vilar på ett bord, men kropp och arm äro hemskt misstecknade. I teckningshänseende sammanhänger eljest denna bild med den förutnämnda bilden av Lotta Geijer (i Gbgs museum).

Det var ett poetiskt ungdomsliv där i Ransäter; man levde ju också i romantikens gyllene tidsålder. Lord Byron och Thomas Moore gjorde starkt intryck på Ransäterungdomarnas sinnen, det atterbomska blomsterspråket återfinner man flerstädes i deras långa brevutgjutelser, och Törnrosböckernas Almqvist diskuteras där lika livligt som kanske någonsin i Uppsala: den ene tycker, att han är genial och intressant, en annan — såsom vår Uno — finner honom oftast sökt och ojämn. Men flickorna tjusas av honom — »ack, denne farlige Almqvist» — och de leva sig så helt in i hans skildrade människor och dessas »mystiska mörka och stormiga händelser». — Och »denna underbara slöja af poesi» han — för att citera Malin Lalin — kastade över huvudpersonerna i sina böcker, särskilt friherrinnan Eugenie i »Amalia Hillner», den kan inte annat än tjusa dem. »Hon är ju en varelse af endast blomsterdoft och musik! Så skön, så olycklig i sin lycka; hvarje omständighet om henne är så rörande.» Ja, rörande skulle allt vara denna tid. Man läste också Bulwers och Walter Scotts alla romaner, Schiller och Shakspeare, och man nöjde sig inte med att få dem i översättning utan kastade sig käckt över de främmande språken. I denna romantiska tid var det helt naturligt, att Ransätersungdomarna som så många andra liksom funno det för simpelt att röra sig i vardagligheten, man skulle leva den poesi man läste, och för att göra detta lättare, döpte de om alla vanliga namn till mera poetiska. Kan man inte terminologien, är det alldeles ogörligt att leta sig till rätta i denna skenbara värld, vare sig det gäller väninnornas brev eller Troilis teckningar. Så omdöptes t. ex. Berget till »Stensborg», Hammarälven till »Ulman» (ordet bildat av de första stavelserna i Ullas och Malins namn) och den av älven åstadkomna

underbara, djupa dälden till »Ulmadalen» samt en liten skogbevuxen holme i älven tlll »Svanö». Fredrik Dahlgren blir till »Florio», den förutnämnda Karlstadtärnan Emma Wahlström — på sin tid ansedd som Värmlands vackraste flicka — får det mer poetiskt klingande namnet Vinvèle eller Vinvela o. s. v. Vår Uno tyckes dock ha fått behålla sitt borgerliga namn eller t. o. m. begåvats med ett ännu borgerligare — Truls — kanske beroende på att han med sin korpus och sitt, tack vare karrikatyrlustan mer realistiska, sinne inte förmådde höja sig så lätt till den svärmiska värld, vari Ulmadalens tärnor helst älskade dväljas. Unos teckningar voro dock oemotståndliga, och när han väl kommer i farten med sina drastiska personnager och folklivsscener, blåser romantiken bort i ett huj, och det är bara lilla borgerliga Malin igen och rätt och slätt Ulla Heland, som luta sina kanonlockar ihop över »kusinens» axel. Det är naturligtvis omöjligt att här detaljera, vad dessa teckningar föreställa — den härför intresserade vill jag hänvisa till en katalog, som framdeles kommer att finnas tillgänglig å Nationalmuseum — jag vill blott nämna några av de bästa och så de huvudsakliga områden, inom vilka hans inspiration rör sig. Det sista är f. ö. redan förut sagt: det är Ransätersböndernas liv och leverne, som roar honom mest att återgiva; trakten måtte ha vimlat den tiden av originella typer, ty dylika finns det gott om i de många bevarade bladen. Redan från 1836 finnas en del sådana teckningar daterade, och ännu i början av 1840-talet odlar han flitigt denna humoristiska folklivsgenre. Många bilder ha ju visserligen också tillkommit under konditionerandet i Kristinehamn, särskilt marknadsscenerna, och en del även på Trossnäs och i Karlstad, likaså härröra åtskilliga från Björneborg, där Troili under sin militärtid ofta vistades, men då det i många fall torde möta svårigheter att bestämt fixera var och när de tillkommit, anser jag lämpligast här behandla dem tillsammans, då de ju också faktiskt röra sig inom samma eller åtminstone en likartad ämneskrets.

Han är inte rädd för att »breda på» eller för att behandla rätt så kinkiga ämnen i denna lätt chockerade tid. Han drar sig

sålunda inte för att t. ex. återgiva hundar och gubbar i mindre lämpliga situationer eller en stackars ung man, vars hela utseende och placering visar, att han har förfärligt ont i sin mage, eller också »tvenne Stockholms-Jungfrur», sådana som den tiden utgjorde Stockholms renhållningskår och därför — ur kulturhistorisk synpunkt — äro väl värda att här avbildas. I dessa teckningar se vi vidare den förut omtalade stabbige Qvesst-Lars i sin väldiga hatt (teckn. sign. 1836), — och en surmunt, storpolissongad brukspatron med för länge sedan tillkämpad embonpoint vänder sig misslynt om efter någon; där står en kväsaraktig, förskinnsdraperad hammarsmedspojke med korslagda armar och skorstenshatt ner på näsan; här sitter en rökande bonde med foten i spiseln och kliar sig ogenerat på det blottade benet, eller där dansar en marknadsglad bondgubbe kring med ett bränvinsglas och yttrar förtjust att »Nu ä'n i ellte knapphööle» (uttalas med tjockt l). Här hämtar en knölpåksbeväpnad käring helt resolut sin skevande make hem ifrån marknaden (sign. 1836), eller en annan bondgumma forslar sin redlösa hälft som ett upplöst kolly hem uti skjutskärran. Utmärkt är en teckning, som visar tvenne Ransätersbönder i samspråk, den ene i spiseln, den andre på en pall, medan ett antal långstrumpor hänga på tork under taket. Tanken på holländarna kommer gärna fram inför en del av dessa värmländska bilder; det är kanske endast det ursprungliga i dem, som frammanar den, eller kanske har konstnären lagt sig till minnes något

Fig. 16. Stockholms renhållningskår på 1830-talets slut. Blyerts. Fröken L. Dahlgren, Djursholm.

Å ja å å å

Fig. 19. Två Ransätersbönder i samspråk. Blyerts. Omkr. 1840.
Fröken L. Dahlgren, Djursholm.

Fig. 20. En landsvägsriddare. Blyerts. Omkr. 1840.
Major U. Lilljebjörn, Göteborg.

från konstföreningens förut skildrade utställningar — såsom t. ex. sättet att uppfatta och återgiva en situation. Själva de bondska typerna ha dock ibland, såväl i klädsel som utseende, vissa släktdrag med Adriaen Brouwers och van Ostades odödligvordna, dansande eller pokulerande landsmän.

Andra bilder ha däremot icke alls något gemensamt med dessa utan äro uteslutande vad de äro: rent värmländska figurer, uppfångade av en för det drastiska och karakteristiska särskilt begåvad konstnär.

I en svartkritsteckning har han framställt några pojkar »spelande kronvägg», d. v. s. ungefär detsamma som »krona och klave». En lustig figur är den lille skomakarpojke, som åser det hela. Han är klädd i storstövlar och en frack, som baktill nästan stöter i marken, under ena armen en stövel. Alldeles samma figur återfinnes f. ö. även å en annan teckning av Troili.

Nu ritar han även den unge Fredrik Dahlgren stampande omkring i en sådan förfärlig skaldeyra, att huskatten dödsskrämd tar till flykten, eller också ligger Uno själv raklång på golvet hos Lalins på Berget och tecknar brodérmönster utan att ge akt på, att han därvid drar ned duken från ett bord; å ett annat blad ser man honom på samma ställe ha trasslat till garnhärvan för Malin, som nu får den uppredd av sin mor, medan Uno i ångerfull botgörarställning kastat sig framstupa på golvet. Han har också skämtsamt tecknat av sin mor som ett väldigt vidlyftigt bylte klämmande nästan ihjäl den arme körsvennen, som sitter vid hennes sida i släden. Ett par bröstbilder i blyerts av en ung barhuvad studiosus och en frisk bondjänta i huckle ha nog tillkommit denna tid, ehuru de sedermera av Fredrik Dahlgren försetts med underskrifterna: Erik och Brita, d. v. s. två av huvudpersonerna i dennes på hösten 1845 skrivna och den 27 mars 1846 för första gången uppförda sorglustiga folkskådespel »Värmlänningarna». I nov. 1847 ber Troili honom att sända detta till Rom — han har således icke då läst det — och har heller aldrig vid teckningen av dessa två huvud haft någon tanke på vännens blivande skådespel. Teckningssättet

är f. ö. fullt överensstämmande med den stil, han har i andra alster från Värmlandstiden. Samma flickhuvud förekommer dessutom i en annan teckning på baksidan av ett typiskt 1840-tals chablonlandskap, också av Troili.

I Anna Lisa Werlings förutnämnda album förekommer jämte ett flertal militära scener även några präktiga bondska figurer, såsom en landstrykare, vilken med stora steg och ängslig min lagar sig undan, samt en trygg, bredaxlad bonde, vilken svär »jäfvel anamme dej» över hästen, som sparkar bakut. Där är också en dråplig bild av en bonde, som skyndar i väg med en gallskrikande gris under armen, hållande handen kraftigt om trynet. Eller också konstnären själv i målarluva, vägande bakåt på en stol och i färd med att på en väldig duk måla ett jättelikt svin, varjämte man får som förklarande text: »Ett mycke större svin än Truls kommer att göra hans renommé.»

Ett synnerligen stort antal teckningar ha, som förut sagts, tillkommit på Björneborg. De ägas nu av generalkonsul Jean Jahnsson, som vid auktionen efter kammarherre O. Nordenfeldt d. y. år 1894 inköpte det ståtliga Björneborgsbiblioteket och därvid även kom i besittning av dessa. Bland dem se vi en bonde, som sitter och kärnar smör genom att medelst en enkel vev-inrättning svänga runt en tunna — en gammal kärnform, som använts mycket både i Värmland och Norge; vidare en käring, som av en sjöman får sig en dusch i ansiktet ur ett ämbar, samt en dråplig marknadsscen från Kristinehamn, där man ser, att de goda värmlänningarna inte levde i några förbudstider, och där en bonde redan gått till vila i rännstenen utanför det s. k. Gustavas hus men lyfter på ena benet och med filosofiskt djupsinne reflekterar: »Om det så skulle vare, ja så Djefvel innerlig anfäkte mej skulle jag inte kunn' klifve öfver Gustavas Hus.» Eller en annan bonde, som på alla fyra söker knaggla sig hem över de kullriga gatstenarna och förtvivlad stönar: »Å ja ä så trött å öppgifven ve denne stan!» Där är också en bondgubbe, som efter alla goda, sköna disksupar valt svinstian till viloläger men väcks till ett omtöcknat liv av den stora suggan,

som han kelsamt karesserar, i tron att det är hustrun, ehuru det blöta trynet föranleder följande något förvånade tilltal: »Du ä så kall om muen min söte vän!» Eller till sist en mera stadig representant för det värmländska bondesläktet, en bonde, som under mötet 1840 hedrade Trossnäs fält med sin närvaro.

Om en icke återfunnen teckning har grevinnan S. Beck-Friis berättat, att den föreställde Troili åkande med en skjutsbonde. Rätt som det var, stannade emellertid hästen tvärt, och bonden drog fram en revolver. Troili blev litet ängslig. »Hva nu då!» — Bonden: »Jo, si en e pockad te ge'n ett skött emellanåt, för te få'n å röre på sej.» Är det icke så typiskt Värmland, nästan som den lilla karusellhästen hos Selma Lagerlöf — den som inte ville gå, om man inte spelade för den. Det är nästan alltid någon upplysande inskription till dessa teckningar, väl harmonierande med och kompletterande dessa. Vår Uno Troili är sålunda för sina vänner s. a. s. en föregångare till vår tids skämttidningar, han ersätter de egentligen först på 1860-talet genom Söndags-Nisses och Kaspers uppsättning auktoriserade skämtbladen med dessa sina lustiga bilder och den inte mindre lustiga texten, som nog ibland kan vara även av Fredrik Dahlgren, och i förmågan att på kornet träffa sin typ har Troili knappast sedermera överträffats av någon utom av Albert Engström. Denne skulle också säkerligen livligt uppskatta hans värmländska folklivsbilder. Det finns naturligtvis mycket att anmärka på i själva utförandet, det är ofta klumpigt och ofärdigt gjort, men humorn finns där, och humorn är ju all skämtteckning's första och enda betingelse. Det torde icke vara omöjligt, att Hjalmar Mörners lustiga och denna tid livligt senterade Stockholmsbilder från 1830-talets borgerliga och helst feta värld delvis inspirerat vår Uno till hans värmländska karrikatyrer, ehuru Troili mera ger enstaka typer och icke som Mörner söker komponera ihop figurerna till en liten scen. När så sker, har han dock samma sätt som Mörner att låta figurerna stå i förgrundsplanet, d. v. s. teckningarna gå på bredden mer än på djupet. Båda ha de dock en välsig-

nad förmåga att individualisera och att utan all detaljering ge just det karakteristiska hos tidens olika typer. Hur annorlunda skulle inte vår första skämtpress ha sett ut, om den haft sådana pennor till buds som Mörners och Troilis, — hur livfulla, jag tvekar inte att i det hänseendet t. o. m. säga konstnärliga, äro icke dessa Troiliska »gubbar», hopritade blott på lek och utan minsta tanke på, att det i en framtid kanske skulle göras konsthistoria av dem, emot de stela och livlösa träfigurer, som flera decennier framåt fingo i våra skämtpublikationer representera humorns konstkristalliserade salt. Det var nog sant, att de då kända och brukade reproduktionsmetoderna inte voro så värst ägnade att locka konstnärer in på den banan; xylografen skulle ju först träa till teckningen, innan den kunde gå i tryck, och det litografiska förfaringssättet var för dyrbart och omständligt för att i större utsträckning komma till användning. Nå, gudskelov, att det inte var längre hunnet, kan man kanske med tanke på Troili säga, men han hade lyckligtvis större möjligheter till utveckling inom sig än att stanna som karrikatyrtecknare — även om denna konstart också någon gång kan höja sig till verkligt stor konst, såsom Albert Engström fuller väl bevisat. Tiden var heller inte sådan, att den skulle kunnat eller vågat som konst förklara något så lågt stående som en teckning föreställande en simpel full bonde. Det kunde vara ett roligt tidsfördriv och till sällskapsspektakel för andra, men konst det var något annat, något som sysslade med högre och större ting. Detta fick också Hjalmar Mörner erfara och drevs därigenom ifrån sin natur till områden, som alls icke passade honom. Endast »det idealiskt ädla» borde konsten föreviga, hade Lorenzo Hammarsköld sagt, och däri instämde hans romantiska samtid. Man skulle förgylla upp det fula, om man nödvändigt ville ha det med, men man borde helst undvika allt fult, allt rått och motbjudande och i stället sträva efter sanning, d. v. s. icke den lägre sanning, som t. ex. realistisk livsskildring innebär, utan en högre, en *vacker* sanning. F. d. ritmästaren vid Uppsala akademi, professorn vid konstakademien J. Way

har också i sin år 1842 utkomna »Lärobok i de tecknande konsternas första grunder» förklarat, att denna högre sanning vinnes endast genom studium av antiken. Först antiken, sedan naturen, ty den senare kan aldrig riktigt uppfattas, förrän man »genom antikens kännedom fått lära i hvad egenteligen skönhet består». Man borde poetisera, göra om, »förbättra naturen», och det gjorde man också i rikt mått, även i porträttkonsten.

»Det medför visserligen stor njutning, att se något 'förvillande likt'», skriver J. O. Högstadius i sin år 1857 utgivna akademiska avhandling 'Studier i Målarkonst', »men *idealisera* tillhör dock den sanne konstnärn, ty han skall icke allenast tillfredsställa njutningslystnaden hos den som betraktar hans verk, utan äfven derjämte hänvisa honom till något högre andligt, idéen.»

Det var sålunda inte så nödvändigt, att det skulle vara likt, bara det blev vackert, d. v. s. man uppfattade konsten mer universellt och bortsåg helst från de individuella synpunkterna. Mot dessa åsikter uppstod dock naturligtvis en sund reaktion från sådana, som ville verklig sanning och som förde realismens talan. Överdrifter skapades likväl även på det hållet; det blev ofta ett rent avbildande utan personlig själ. Hur långt det härutinnan kunde gå, därom vittna bl. a. den i Boyes »Konst och Nyhets-Magasin» juli 1822, samt hans »Magasin för konst, nyheter och moder», okt. 1841, rekommenderade »Richterska» metoden att medelst en vertikalställd glasruta och en flyttbar syftlinjal med ett litet hål igenom kunna kalkera av naturen direkt på glaset och sedan tack vare just »den Richterska svärtan», med vilken man tecknat på glaset, transportera teckningen över på papper. Om ett annat sätt för dylik »konstnärlig» landskapsfabrikation berätta några brev från en av dåtidens många målardilettanter, U. Angerstein, ställda till den kände fornminnesforskaren och samlaren N. M. Mandelgren, då ännu en ung man och elev vid konstakademien i Köpenhamn.[1] Anger-

[1] Breven återfinnas i Mandelgrenska brevsamlingen, Univ. bibl., Lund. — Denne Uno Angerstein blev sedermera kammarherre och föreståndare för Kronobergs läns lantbruksskola, men övergav ändock aldrig helt måleriet. Ett av honom 1850 oljemålat porträtt — över en domprost Håkan Sjögren — tillhör sålunda Växjö domkapitel (biskopsgården Östrabo). Ända

stein, som synes ha besökt både Düsseldorfs och Paris konstskolor, omtalar nämligen i ett par brev från Växjö 1839 och 1841, att man allmänt i Tyskland — »t. o. m. de utmärktaste artister» — använder sig av en Camera obscura eller också Camera lucida för »affattandet af vyer, prospekter etc.» — allt för att riktigt få »sanning» i det avbildade!

»Man sätter sig här i Sverge öfver rådfrågandet af dessa instrumenter, detta är intet annat än ett dumt högmod. Artisten må vara huru stor som hälst; han kan göra misstag och gör dem äfven, men om han då och då rådfrågar ett dylikt instrument, så kommer han i tillfälle att rätta felen och lämna en afbild af det han önskar, så nära sanningen som möjligt.»

Denna rent mekaniska kopiering av naturen — det var ju bara att genom en lins »bryta in» ett landskap eller ett föremål på en glasskiva eller ett papper och så direkt kalkera — kom dock lyckligtvis inte till någon större användning i vårt land, tack vare det angrepp, som riktades emot »metoden» av de verkliga konstnärerna, såväl naturalister som landskapsidealister. »Paysagisten» U. Thersner, som visserligen var större teoretiker än praktiker i landskapsmålning, har också i sin redan år 1829 utgivna bok »Om Landskapsmålning» skarpt gått till rätta med denna avart. En tavla skall alltid, säger han, tecknas eller målas på fri hand och alltid efter naturen, »medan ännu geniminuten varar».

»Men hvad skall man säga om eder som, genom andra hand, gören rån på hennes härliga område, och vanställen på dubbelt sätt hennes behag; Camera-obscurister, Cameraclarister, lucidarier, spegelperspectivarier, och ständigt enahanda instrumentkommissarier. — Jag vet ej andra titlar för dessa kryp; jag var sjelf en tid et dylikt, men bortlade snart den usla hjelpreda som dödade både snillet och smaken.»

Den gode Thersner, som så gärna talar om snillet och geniet i samband med landskapskonsten och därmed — sig själv, får man dock icke uppfatta annat än som den medelmåtta han var; ej heller bör man taga så högtidligt och på full tro hans alltid stora ord om naturen, vilka t. o. m. ibland erhålla en mindre

---

till sin död 1874 intresserade han sig livligt för konstlivet och har t. o. m. själv haft elever i målning. Westin, Fahlcrantz och Lauréus voro hans ideal. — Dessa uppgifter hämtade delvis ur hans egna brev.

välbetänkt formulering sådan som denna: »Den verklige målaren tager blott naturen till original, och blifver därigenom sjelf et sådant.» Det var visserligen naturens evangelium, han i sin bok predikade för de unga konstadepterna, men en »omskapad natur». Det låter så vackert, när han råder dem till att framför allt söka »en hög och ren stil, förenad med natur och sanning», men denna natur är i grunden endast onatur. Ett landskap bör sålunda »göras», ej avmålas — och Thersner, som egentligen är en förklädd idealist, har en del karakteristiska fingervisningar härför: granar, vilka han anser tillhöra ett »mindre vackert» trädslag, äro t. ex. lämpliga i hemska och spöklika stycken och göra även vid vattenfall »god verkan». Artisten bör i sin tavla beflita sig om omväxling i trädslag; det är så ängsligt se endast en trädsort representerad. »Den ena sidan bör vara ornerad med stora trän eller berg, klippor, architektur, m. m., och det på de första planerna, hvilket skänker det hela en god hållning.» — — »Större och mindre stenar kunna äfven slumpvis strödda gifva i förgrunden goda effekter», och hela tavlan bör äga »en harmonisk rikedom». Han räknar också »den enkla naturens afbildning» som en lägre, om ock av vissa konstnärer med framgång bedriven, art av landskapskonst, men högre står den pastorala, »som visar landtliga seder och fester, framställda i en ren och karaktärfull stil» och för vilken Virgilius, Creutz, Oxenstjerna, Bellman o. a. givit en ypperlig poetik, allra högst står dock det heroiska eller historiska landskapsmåleriet. Trots allt vackert ordande om »natur och sanning» var således Thersner en så god schematiker som någon.

Det visar sig också, att Troili, när han då och då under sin värmlandstid söker teckna landskap eller längre fram måla sådana, gärna följer dylika fingervisningar. Därvid mister han helt naturligt sig själv; hans landskap bli också merendels döda eller i varje fall opersonliga. Man märker genast, att landskapet inte är hans område. Det blir — i teckningsväg — blott helt konventionella vyer med en knotig ek, som alltid dekorativt »gör sig» på en liten kulle vid ett vatten, några lutande aspar eller björkar — han använder

Fig. 21. FANTASILANDSKAP. Blyerts. Omkr. 1840.
Major U. Lilljebjörn, Göteborg.

gärna den av Thersner förordade »trädomväxlingen» — här och där i landskapet en kullfallen stam eller en murken stubbe eller också ett vilt, »romantiskt landskap» med höga klippor, skummande vattenfall och avknäckta träd, sådana kompositionsstycken, i vilka Marcus Larsson sedermera helst rör sig; teckningssättet är också stereotypt, lövmassorna »luddas» fram och hänga ibland som riktiga korkskruvslockar ner ifrån grenarna, han klämmer i med hård, blank blyerts i förgrundspartierna och i skuggställen, men är oändligt lätt på hand i de gärna i stomperat sudd försvinnande fonderna. »Litografilandskapet» är förebild; det blir kompositionsplanscher, som kunna vara giorda var som helst, man litar liksom inte på dem, åtminstone inte på samma sätt som på personteckningarna. Han har heller inte rätta känslan för vad han

här gör; träden växa inte alltid organiskt fram ur marken, de stå där bara som kulisser, stenar bli inte alltid stenar utan något knotigt vad som helst etc. Han är här fången i sin tids opersonliga »stil» och kan icke skapa sig en egen. Det är också belysande, att han själv litograferat några av sina landskap eller tecknat med tanke därpå;[1] det är väl detta som tvingat honom in i en form, ur vilken han icke förmår eller kanske icke ens känner behov av att göra sig fri, om man nu skall döma av alla de landskapsteckningar, han strött omkring sig. Det märks, att det inte varit någon svårighet för honom att »svänga till» — ett par träd — en liten sjö — en liten roddbåt på sjön — eller — en bäck — en liten bro — en metande gubbe på bron, el. dyl. Det har gått mera på lek och bör också därför bedömas som — lek. Typiskt är också, att han ibland kallat sådana landskap: »Inbillningsholm», »Ingalunda» och »Någorlunda» etc. En och annan gång är det ju dock teckning efter naturen, och då blir det genast bättre, t. ex. i en landskapsskiss från Björneborg med en väg, som starkt svänger om en trädbevuxen »udde». Där är det fart och även trovärdighet i det fångade landskapet. Bland de bättre äro även ett par små bilder från Ransäter, båda återgivna i »Ransäter», s. 195 och 261 — nämligen »Svanö» samt »Hammarälfven med asparna»; de förhöjas också av en lätt akvarellton. Den senare bilden skvallrar f. ö. om litet ungdomsromantik; på en av asparna står ett litet T; på en annan helt svagt *M L*, d. v. s. Troili själv och — Malin Lalin.

Det är med ett undantag när sommarlandskap, och denna vinterbild har icke heller blivit Troili utan — Wickenberg. Det ser man både på teckningsättet och kompositionen, t. o. m. det Wickenbergska staffaget — några figurer med en kälke på isen — måste vara med. Kanske är det en ren kopia, kanske bara

[1] Han har sålunda nu tecknat av Ribbingsfors från sjön. Orig. hos hovrättsrådet O. af Geijerstam, Sthlm. Efter denna blyertst. har O. Cardon gjort en litografi (ett ex. hos fru Regina af Geijerstam, Malmö). — Obs.! Härmed må ej förväxlas Thora Thersners litografi av samma ställe (dock ej efter Troili), återgiven i U. Thersner: »Utsigter af Westergöthland» (1864).

en efterbildning — i varje fall ger denna bild liksom mer av verkligt landskap än de flesta av hans andra.

När man ser en av Troilis trädgrupper, kommer man lätt att tänka på de litograferade förläggsplanscher, som bröderna Gillberg omkr. 1830 åstadkommo för kadetternas undervisning på Karlberg. »Principer uti Landskapsteckningen» ha de kallat dessa, och i dem kan man säkerligen se upphovet till en stor del av de chablonlandskap, som inte blott uniformerade dilettanter utan även andra strödde omkring sig i glad förvissning om att de studerat naturen.[1] Något mer av onatur finnes nämligen icke. Det är fyra olika chabloner för trädslag, björken med sina långa nedhängande korkskruvslockar — observera, vad förut sags om Troili — det obestämda lövträdet med sina »luddiga» lövmassor, tallen »med uppstigande barr», ordnade i solfjädersformade rader, och så granen »med nedhängande barr» i långa schematiska fransar. Av dessa fyra typer, som alla äro starkt stiliserade, eller rättare sagt schematiserade, kan man när som helst komponera ett landskap, om man här och där plockar in en sten el. dyl. Skuggningen var också satt i system — den drevs kanske ännu längre i prof. Sandbergs 1839 för akademiundervisningen utgivna litograferade klossritningsplanscher: »Första grunderna uti teckningskonsten» — man skuggade t. ex. först från höger snedlutande parallella streck, sedan från andra hållet dessa korsande streck; behövdes det ännu mörkare partier, lade man på ytterligare ett strecklager, t. ex. med rakt uppifrån gående linjer. Hade man lärt sig allt detta och sedan passade på, när »geniminuten» kom, så blev det konst, och ville man skaffa sig ett stort namn som »paysagist», så var det bara att kolorera »prospektet». En liknande schematisering, ehuru ej så stel utan något mjukare och med åtminstone ett försök att närma sig

[1] I Stockholms-Posten n:o 270, den 18 nov. 1828, meddelas, att ett arbete »Etuder för Landskaps-Tecknare» skall utgivas, enär det i Sverige icke finns någon dylik »handledning för dem, som vilja teckna Landskap» — frånsett några planscher. Därjämte sägs angående detta arbete, som synes vara identiskt med bröderna Gillbergs, att man vid valet av stycken »följt godkända Engelska, Fransyska och Svenska Artister.»

Fig. 22. MALIN LALIN. Blyerts. Omkr. 1840.
Fröken Lotten Dahlgren, Djursholm.

naturen, använde också Troili i sina landskapsteckningar. En enda landskapsmålning av honom (i olja) finnes från denna tid bevarad. Den är mycket naiv och förskräckligt torr i färg — någon gråaktig ton över det hela — men har dock sitt stora intresse, enär den är ett verkligt försök att återge naturen. Motivet är sannolikt hämtat från Klarälven, kanske t. o. m. i närheten av Ransäter. Det ligger en viss karg poesi över landskapet. Bilden är målad på trä, men prepareringen så dålig, att färgen spruckit och delvis flanat av.

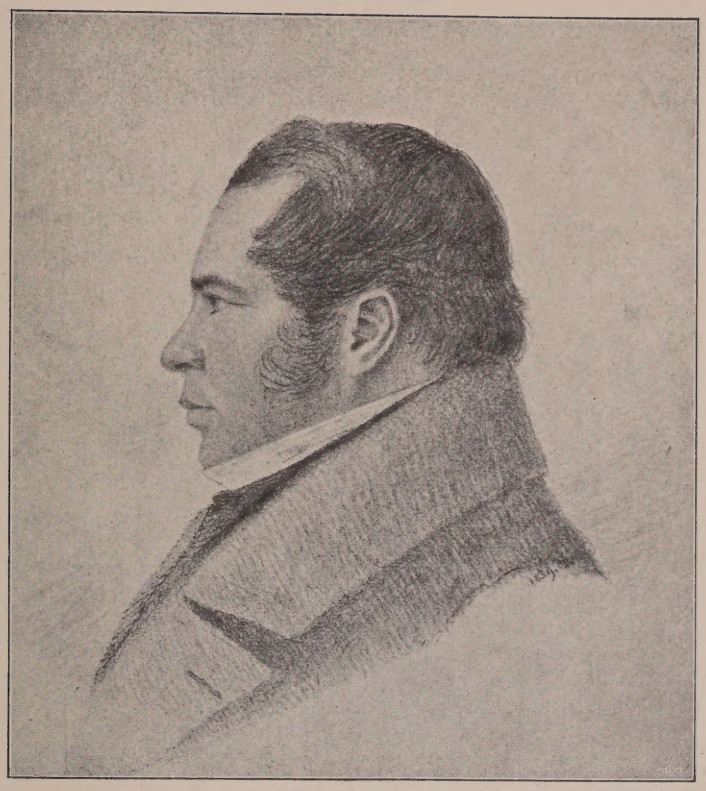

Fig. 23 Brukspatron, kapten Christian Bratt (f. 1804, d. 1865).
Blyerts. 1839.
Major Christian Bratt, Säffle.

Helt annorlunda mot i landskapsbilderna verkar Troili i sina tecknade porträtt. Det kan visserligen ofta bli petigt, i synnerhet denna tid, då i porträtten alla skuggor skola tas ut så fint och alla detaljer pointeras, men det är ändå Troili. Och f. ö. är det icke alltid han faller ned i petigheten, även om det är fint och mjukt utfört. Nu använder han blyerts helst. Det är icke som i de tidigaste, de från Järnkontoret och Uppsala — enbart konturprofiler — nu arbetar han ut dem, han är säkrare på hand, känner behandlingen av ett ansikte bättre och väljer t. o. m.

ibland fas eller rättare halv fas. Ett alldeles utomordentligt porträtt synes mig vara det här avbildade av kaptenen och bruksspatronen Christian Bratt, ritat 1839 på Forsvik nere på Näset, där Troili vid något tillfälle gästat. Det är lugnt, behärskat och av en absolut övertygande karakteristik. Andra icke mindre personliga porträtt äro de av gamle bruksp. Leonard Magnus Wærn och dennes hustru, f. Tranchell, ett rejält brukspar. Sannolikt äro dessa ritade omkr. 1840—42 på Björneborg, där deras dotter var husfru, och där Troili ofta vistades. Anmärkas bör kanske också, att deras son var statsrådet Jonas Wærn, som Troili sedan målade. En profilbild av Fredrik Dahlgren verkar fullt sann men något träaktig; bättre och mjukare Ulla von Helands lustiga huvud, båda dessa återgivna i Ransätersboken. Samtidiga äro också det lätt tecknade profilhuvudet av den senares kusin Elina af Wetterstedt och den här reproducerade, intagande bilden av hans dyrkade Malin Lalin. Från omkr. 1840 ha vi slutligen honom själv i profil och fas, två intressanta vittnesbörd om hans utseende. Profilporträttet i synnerhet (fig. 15) — ehuru endast ett hastigt skissutkast — röjer en ytterst känslig hand.

I den förutnämnda Elina af Wetterstedts föräldrahem i Stockholm — fadern var kanslirådet, sedermera riksheraldikus och frih. N. J. af Wetterstedt — samlades gärna i all enkelhet en del konstnärer, diplomater o. a. Alla skulle då rita eller måla något, och så fogades alster efter alster samman i en lång »ramsa», som rullades ihop. Molin, Qvarnström o. a. ha sålunda till denna lämnat bidrag, ävenså Troili — en bonde sittande på en sten och ätande korv, samt en italiensk flicka, den senare tydligen tillkommen under eller efter hans vistelse i Italien.[1]

Det är dessa hembygdsbilder och porträtt, som bestämma hans utveckling. Av båda lär han sig observera och att få fram det för en viss individ karakteristiska, allt saker som komma till ofantlig nytta, när under senare år oljeporträttsbeställningarna

[1] »Ramsan», som nu isärtagits och förändrats till ett album — i samma ordningsföljd — äges av kapten Å. Wiman, Västerås, som även vänligast meddelat ovanstående.

börja strömma in. Genom det detaljerade studiet i dessa tidiga blyertskonterfej lär han sig samvetsgrannhet och att inte fuska ifrån sig — vilka sympatiska egenskaper man sedan alltid återfinner i hans oljeporträtt. Han är ärlig i sin konst nu som då, och hans ständigt onöjda ande innebär ännu så länge en kraftig källa till utveckling.

Fig. 24. »Nu ä'n i ellte knapphööle.» Full marknadsbonde med bränvinsglas. Blyerts. Omkr. 1840.
Fröken L. Dahlgren, Djursholm.

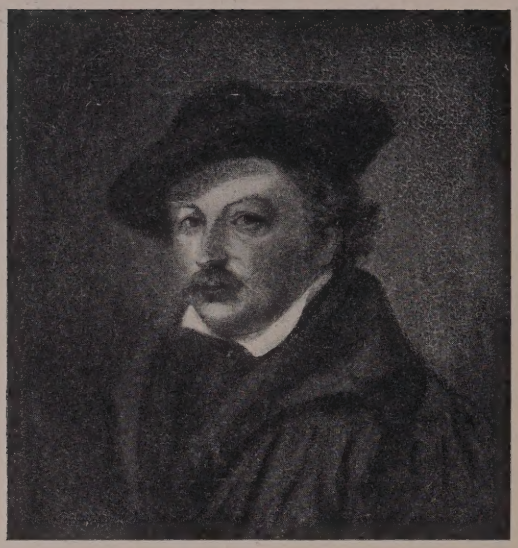

Fig. 25. Olof Södermark. Kopia 1841—42 av Troili efter Henrik Lilljebjörns omkr. 1830 målade porträtt.
Justitierådet B. Wedberg, Sthlm.

VI.

Henrik Lilljebjörn var alltifrån sin fältmätningstid under Södermark en stor beundrare av denne; det var ju icke heller blott militära intressen, som förenade dem, utan även konstnärliga. Olof Södermark var också en rikt begåvad natur, men på grund av slitningen mellan dessa båda huvudintressen hade hans lynne fått en tidtals djupt melankolisk, ofta dyster karaktär, och, som Lilljebjörn säger, de förtroliga samtalen med honom voro understundom av den art, att de nedstämde ens lynne. D:r Looström berör också detta i sin år 1879 utgivna levnadsteckning över Södermark och säger där, att denna inre strid mycket tyngt denne och under årens lopp »gaf sig luft än i ett något barskt sätt att vara och ett vresigt lynne, än i en melankoli, som dock var lika färdig till tårar som till motsatsen». Det var först

sent Södermark hade fått tillfälle följa sin håg att på allvar utbilda sina konstnärliga anlag. När så äntligen kunde ske, var han redan en medelålders man och en med guldmedalj för tapperhet i fält dekorerad major. Redan 1816 — vid endast 26 års ålder — hade han f. ö. erhållit denna sin majorsutnämning närmast med anledning av sina ådagalagda förtjänster under fälttåget mot Norge och sedan följande adjutantsbefattning hos fältmarskalken i detta land. Södermarks konstnärliga anlag kommo eljest väl till pass inom fältmätningskåren, där han hade sin anställning, och själv hade han lärt sig den svåra och tålamodsprövande kartritningskonsten för sådana mästare däri som Akrell och Lefrén. Detta minutiösa och noggranna detalj-utarbetande och denna rent militära disciplin, som sedan skulle bli så utmärkande för hans konstnärsskap, var också ett arv från den mångåriga militärtjänsten. Redan i yngre år hade han visserligen genom trägna besök hos den då uppburne societetsmålaren Westin studerat och till egen framtida skada lärt sig dennes glatta och slickade porträttkonst och gulbruna färgtoner, men det är först 1824 han på allvar vågar försöket att bli konstnär. Han reser nämligen då ut, först den gamla vanliga vägen över Paris och sedan till Rom, där redan hans gamle gode vän och krigskamrat och f. ö. medbroder i »Götiska förbundet» Hjalmar Mörner befinner sig. Där arbetar han nu i 4 års tid, mest med kopiering, och strävar träget och samvetsgrant att tillgodogöra sig alla de härliga konstskatter, som överallt möta honom. Det blir Rafael, som nu och för alltid tager honom i sitt våld, — Rafaels »Damen med slöjan» (La donna velata) i Palazzo Pitti i Florens är sålunda ett gott exempel på, var Södermark hämtat inspiration till sina sedermera så berömda italienska modellporträtt. Det är vidare Tizian, Guido Reni, Guercino och de eklektiska Carraccierna, som gå honom till ögat och hjärtat. Redan nu spåras, enligt vad Looström framhållit

»åtskilliga af de drag, som karakterisera Södermarks konstnärsskap: en ädel uppfattning af personens karaktär (Södermark ägnade sig som bekant hufvudsakligast åt porträttmålningen), en smakfull och osökt anordning, en säker teckning samt en ovanlig förmåga att göra karaktären i konstverket lefvande».

Detta sistnämnda är nog sant, men dock ett karakteristikum, som i betydligt högre grad kan tillerkännas den blivande lärjungen Troili.

Södermark, som alla andra konstnärer den tiden, förde naturligtvis som sin konstdevis de båda missbrukade orden: natur och sanning, men även Södermarks natur och sanning voro av den art, att de borde sökas genom — antiken och renässansen. På grund av hans rent praktiska läggning blev dock hans natursökande ett ärligt studium även av de verkliga realiteterna, han tecknade icke bara efter antika mästerverk utan även efter levande modell, därvid helst hela figurer, på det att han vid sitt porträttmåleri icke måtte komma i förlägenhet, »så snart det skulle gå längre ned än till halsgropen». Att han heller icke sedermera behövde känna denna befarade förlägenhet, det ser man bäst av hans skicklighet att anordna ett porträtt och hans sällsynta förmåga att återge händer — det senare en egenskap, som tyvärr icke arvtogs av lärjungen Troili, vilken i stället vanligen brukar lämna händerna ofullbordade, om han ens tar dem med på porträtten.

Hösten 1828 är Södermark åter hemma; något konstnärsnamn har han ännu icke, man känner icke så mycket till honom, men redan året därpå debuterar han på akademiens för de fria konsterna exposition med 4 porträtt och väcker då mycket uppseende, främst genom porträttet av riksståthållaren, greve B. B. von Platen, vilket enstämmigt karakteriserats som ett mästerverk och som »ett af de bästa konstalster i sitt slag, som frambragts af svensk pensel». Två år därefter slår han sitt stora slag — också på akademien — nu med icke mindre än 24 porträtt — och från den stunden är hans rykte befäst som samtidens främste porträttmålare. »Den råa Krafften» — som professor Per Krafft d. y. 1840 kallas av sin kollega i akademien, professor Sandberg — levererar visserligen massor av gråbruna torftiga konterfej åt de mer borgerliga och grovlemmade lagren, och den nyblivne akademidirektören Westin fourniserar fortfarande societetssalongerna med

elegant fernissade, ljuvligmilda porträtt, liksom också Sandberg då och då mellan sina historiekompositioner förfriskar sig med ett porträtt i Breda-eskt, ehuru färgtyngre, manér, men då Södermark nu kommer, blir han den som tillerkännes priset. Det strömmar också rikligt med beställningar till — i porträttfacket var det således icke så dåliga tider för konstnärerna, även om den gängse taxan för ett konterfej var rätt anspråkslös — och Södermark arbetar intensivt för att medhinna allt vad som önskas av honom och att samtidigt själv förkovra sig, särskilt i färgbehandlingen. Han är ofta rent förtvivlad över sin oförmåga att få fram en djup kolorit och är verkligt samvetsgrann i sitt arbete. I allmänhet håller han denna tid porträtten i mycket små format, ungefär halv naturlig storlek eller ännu mindre, och anser sig på så sätt kunna medhinna flere beställningar. Detta lilla format använde också gärna sedermera i början hans son Pehr, som en tid var på modet och även åtnjöt ett visst anseende för sina »naturtrogna», ehuru betydligt mer än faderns, färgtunga porträtt.

Olof Södermark kommer genast med i det nyvaknande konstlivet i Stockholm och är också en av dem, som stiftat den förut omtalade Konstföreningen. Alla kritici framhöllo denna tid historiemåleriet som det högsta och förnämsta inom konsten, och alla konstnärer drömde därför helt naturligt om att nå det högsta, d. v. s. bli historiemålare. Så också Olof Södermark. Trots sina glänsande framgångar på porträtteringens område, reser han 1832 ånyo utomlands och nu med full avsikt att utbilda sig till den »högsta» konstgrenen. Det är nu Bayern, som drager honom till sig, och i München söker han först tillägna sig freskotekniken, som där då var på modet. Kanske är det också Sandbergs året förut erhållna storartade uppdrag att med freskomålningar ur Gustav Vasas historia utsmycka det gustavianska gravkoret i Uppsala domkyrka, som leker honom i hågen och driver honom in på detta område. Han är likväl snart åter nere i Italien, men hösten 1836 finna vi honom plötsligt i Paris för den välsignade slarvern Hjalmar Mörners skull. Denne blir dock sängliggande sjuk, Södermark

vårdar honom ömt, men förgäves. Döden kommer. Denna händelse tar förfärligt djupt på Södermark, betydligt mycket mer än den ekonomiska krasch, som utan hans eget förvållande sopar med sig nästan alla hans sparade medel. Det var nog denna sistnämnda kris, som återförde Södermark till porträttmåleriet, han måste nu livnära sig med sin konst, och då var ju porträttmåleriet det lättaste och snabbaste sättet. Han känner sig dock behöva än ytterligare utvecklas å detta område och blir därför i två hela års tid elev hos den då firade, men i senare tiders konstnärslexika eller konsthistorier knappast ens omnämnde, tyskfödde Frans Winterhalter och späder därvid tyvärr än ytterligare på de Westinska lärdomarna. Södermark är en alltför läraktig elev och tar fullkomligt efter Winterhalters glatta och opersonligt eleganta, ehuru fullt korrekta penselföring. Detta märks full väl, när han nu återigen besöker sitt älskade Italien och där fullbordar sina välkända italienska kvinnoporträtt, dessa genreporträtt — till vilka även den idealiserade bilden av Caroline Bygler, Byströms älskarinna, bör räknas — om vilka en av Tysklands konsthistorici fällt det entusiastiska omdömet, att de höra »till det mest fulländade i sitt slag». Han kallas också nu till ledamot av akademien och blir vice professor 1840, men återkommer först i september följande år, rik på målarära men bruten till hälsan. Någon befattning med undervisningen vid akademien behövde dock ej komma i fråga — vice professoratet var endast en hederstitel — och ej heller framdeles skulle han komma att verka inom akademien såsom ledare av de unga konstadepternas första trevande försök. Det blev blott genom sitt personliga inflytande på de mer mognade Romakonstnärerna och framför allt såsom en faderlig vän och lärare till sonen Pehr och den med denne jämngamle Uno Troili, som han kom att öva ett inflytande på tidens konstutveckling.

Denna långa skildring av Södermark må ursäktas mig, men hans betydelse för Troili har varit så stor, att det enligt min mening är fullt berättigat att så utförligt behandla honom här, då ju mycket av läraren — såväl rent personliga som artistiska egen-

skaper — arvtagits av den i konstnärligt avseende djupare begåvade lärjungen, ibland till fromma, ibland till skada, och då det f. ö. är nödvändigt för detta och följande kapitel att något närmare känna till Olof Södermarks liv och konst.

Olof Södermark var emellertid ingalunda den ende, som denna tid slets emellan konstnärslängtan och — militärtjänst. Det hörde snart sagt till god ton, att en konstnär också var officer. Georg Nordensvan har i sitt för svensk konstforskning grundläggande arbete om »Svensk konst och svenska konstnärer» givit dessa militärartister ett förträffligt betecknande namn — »den uniformerade dilettanten». De flesta kommo nämligen ej högre än till ett älskvärt och för dem själva eller deras omgivning säkerligen fullt tillfredsställande dilettantstadium. En och annan arbetar sig dock fram till erkännande, icke blott å det militära utan även å det artistiska området, ehuru knappast någon torde lyckats i så hög grad därutinnan som Olof Södermark. Det är många militärer, som nu syssla med penseln och pennan, så t. ex. den godmodige älskaren av snus och Venus, artillerikaptenen A. C. Wetterling, vars teckningar av samtiden ansågos »så artistiskt gentila» men föga berättiga detta anseende, vidare den förutnämnde Hjalmar Mörner och så de båda rent konstnärligt obetydliga Anckarsvärdarna, den ene överste, den andre överstelöjtnant. Kapten Berger är heller inte något stort namn, men har sin betydelse i att han genom sina brett givna kustmariner opponerade mot tidens minutiösa petmåleri och däri att han med sina våldsamt effektfulla sjöstycken plöjde väg för Marcus Larssons brinnande ångbåtar. General Akrell nöjde sig med att rita kartor och gravera i koppar och överstelöjtnant U. Thersner att akvatintera landets förnämligare herresäten i »poetiska» landskapsomstuvningar, men överstarna Ankarcrona och John Arsenius lyckades däremot att var för sig skapa sig ett, om också icke så betydande, namn som målare. En rätt anlitad vy- och porträttmålare var vidare kapten Karl Stefan Bennet. Och den koloristiskt obegåvade Dahlström — som dock genom sin förening av genre och landskap givit uppslag till

denna sedan så gouterade art av svenskt genremåleri, men som i sina bataljstycken konstnärligt sett tog livet av sig och därför övergick till litografien — var också i sin ungdom militär. Wahlbom började ävenledes som kadett men räddade sig i tid. T. o. m. Egron Lundgren höll ett tag på att slinka in i kasernlivet. Överstelöjtnant F. v. Dardel var hela sitt liv en flitig utövare av dilettantskapet, varom hans otaliga, särskilt ur kultur- och personhistorisk synpunkt värdefulla teckningar från samtiden bära vittne. D'Uncker var en tid underlöjtnant vid Svea livgarde, Fagerlin och Pehr Södermark vid livbeväringarna, och arkitekt Gegerfelt var ett år kamrat med Troili på Värmlands fältjägare. Bröderna Gillberg blevo båda majorer, Brandelius avancerade till kapten vid Skaraborgarna, hästporträttören A. F. Lönnroth var kapten vid Elfsborgs regemente, och en annan hästmålare, Kiörboe, bar den klingande titeln av ryttmästare vid Jämtlands hästjägarekår. Bröderna Thulstrup — egentligen mer tecknare än målare — voro också båda militärer, av vilka dock endast den äldre är att räkna till Troilis samtida. Det är sålunda icke så få av den tidens konstnärer, som kortare eller längre tid ägnat sig åt militäryrket, och det är belysande för tiden, hur man t. o. m. inom konstakademien och konstföreningen envisas att kalla målarna med deras militära titlar, ss. löjtnant Troili, löjtnant P. Södermark etc., även när dessa för länge sedan tagit avsked från denna sin befattning.

Under hösten 1841 och ända till våren 1842 bodde Uno Troili hos sin dåtida läromästare, Henrik Lilljebjörn, i dennes lilla hemtrevliga våning i Karlstad, och där sutto de båda vännerna var och en vid sitt staffli och strävade att vinna färg och form i sina tavlor. Lilljebjörn har själv i sina »Hågkomster» givit en livfull skildring av denna tid. Det var vid den vackra Strandgatan utmed Klarälvens västra utloppsarm, som det hus — det s. k. Doktorernas hus — låg, i vilket han på hösten 1838 flyttat in i ena hälften av nedre våningen.[1] Där hade förut bott den originelle doktor

[1] En avbildning av detta hus, ehuru från något senare tid, finnes s. 228 i C. E. Nygren: »Carlstads Stads Historia under de 50 åren närmast före branden 1865». Göteborg 1914.

Högberg, och i våningen ovanför bodde alltjämt husets ägare, Högbergs gode vän, f. provinsialläkaren, titulärprofessor Sundberg. Det var knappt en dag, skriver Lilljebjörn, utan att han i skymningen sprang upp till Sundberg och pratade bort några timmar, och säkerligen följde Troili mången gång med upp till den gamle. Egendomligt nog synes Troili icke ha gjort någon teckning av denne skarpsinte och kvicke enstöring, vilket dock borde varit lockande, så mycket mer som Troili ju alltid visat sig ha sinne för dylika utpräglade personligheter. Det är i stället ett par andra Karlstadfigurer, som ideligen förekomma i hans teckningar från denna tid, nämligen den längre ned efter älven i »Grefvegården» boende fideikommissarien till Long, greve Carl Gustaf Löwenhielm (f. 1759, d. 1839), en son till den beryktade »Appartikärnga», grevinnan Sara Cajsa Löwenhielm, f. Linroth, vidare den originelle, snedaxlade och olyckligt stammande hovmarskalken Carl Fredrik Hammarhjelm, som blott i ett års tid haft den tvivelaktiga glädjen att som t. f. landshövding föra länets runor med den äran, men just under Troilis vistelse där nödgats taga avsked. Det skämtades mycket om honom, och han ansågs av många blott såsom ett godmodigt original, men fick utmärkt vackra minnesord i ortspressen, när han några år senare avled.[1] Denne högt uppsatte personnage har Troili vid flere tillfällen grymt karrikerat, man ser honom vanligen bakifrån i smala byxor och nerhasade stövlar och med den högra epåletten långt ner på ryggen samt en väldig snusnäsduk hängande ner ur ena frackfickan.

Troili och Lilljebjörn brukade roa sig och andra med att härma honom, särskilt på Björneborg, där de alla tre ofta voro gäster. Hammarhjelm var emellertid själv mycket road av Troili och brukade säga till sällskapet:

---

[1] Att han också spelat en framstående roll i det politiska livet, framgår av den mängd till honom ställda brev från den tidens framskjutna män, ss. von Hartmansdorff, L. von Engeström, Georg Adlersparre o. a., vilka ännu förvaras i familjearkivet på Nynäs i Visnum-Kil socken, Värml. Jfr f. ö. O. F. Strokirk, »Kultur- och personhistoriska anteckningar». Örebro 1915, s. 10-12.

»Ja, ja, ja ve vet inte me mer än ett ett ett or original å de de de e löjtnant Tro Troili. Va va var rolig, lö lö löjtnant Troili.»

Den andre, som Troili gärna skämtade med i sina teckningar, var, som sagt, greve Löwenhielm. Han framställdes vanligen av honom i profil åt v., helst i helfigur och promenerande med käpp samt klädd i »Longs»-dräkt med blanka knappar, ståndkragsfrack och utstående vitt bröstkrås eller också i en enklare, men snarlik samt med röda revärer och kantränder utstyrd, gråbrun kostym och kaskettliknande mössa. Hans nötknäpparaktiga profil förekom också i en liten oval oljemålning av Troili på miniatyrutställningen hos Bukowski i slutet av 1915, och en annan oljemålning — ytterst tunt målad på papper, så tunt att papperet obehindrat kan rullas och nästan vikas — visar honom på promenad i ett till knäna räckande landskap, alltså på ett naivt och om nybegynnaren vittnande sätt placerad mot en huvudsakligast av himmel bestående och mot figuren disproportionerlig landskapsfond. De flesta av dessa teckningar och målningar äro dock tillkomna först efter grevens död (han dog 1839) och sannolikt ritade ur minnet, såsom även en av dem upplyser om, eller också med tillhjälp av en äldre förstahandsteckning.

Det är även andra Karlstadpersoner, han i karrikatyr förevigar, såsom den, i N. P. Ödmans barndoms- och ungdomsminnen skildrade historielektorn vid Karlstads gymnasium J. Chr. Söderberg, gemenligen kallad Tuppen och känd för sin löjliga fasa inför varje minsta anspelning därpå, vilket naturligtvis just därför roade pojkarna att ständigt reta honom med. Troili har också i en bläckteckning framställt honom med en tupp i håret, medan den förtvivlade mannen skriker på sin hushållerska »Johånna».

De hade mycket roligt tillsammans de båda vännerna Lilljebjörn och Troili, och som Lilljebjörn säger, »man talte med förundran i hela staden om det förhållandet, att två personer kunde hafva så muntert». En tidig höstmorgon, då de som bäst voro i farten med att måla — det forcerades nämligen friskt nu, ty de hade tänkt sig att till Persmässmarknaden (den 29 juli nästkommande år) anordna en större lottdragning på sina tavlor — stiger Olof

Södermark plötsligt in till dem. Han har nyss kommit hem från Rom men gjort en avstickare över Norge för att hälsa på sina gamla vänner där, bl. a. grevinnan Wedel. Och nu var han här, sedan han rest hela natten i regn och snöglopp, men var vid det allra bästa lynne och blev inte mindre glad, när han fick se, att alla väggarna voro fullsatta med tavlor, och att de båda hade dukar under arbete på sina stafflier. Hos Troili stannade han och utropade förtjust: »Jo, jag tackar jag: icke mindre än Paul Potter. Det är bra, det är mycket bra!» Troili höll nämligen på med att kopiera en tavla, föreställande »tvenne vackra och feta kor».[1] Själv hade Lilljebjörn under arbete en fet och glänsande piga i bara chemisen och bärande ett ljus i handen — en omisskännelig Lauréus, efter vad Södermark förklarade.[2] Det var således mest kopior som gjordes, men valet är ju anmärkningsvärt — realistiska och koloristiska ting, och Potternamnet bestyrker åter mitt förra påstående om nederländarnas inflytande på Troili. Nu var det ju icke så alldeles säkert, att det var av Potter själv, det kunde ju vara någon av hans elever, menade Södermark, »men mycket bra är det, och det där blir också bra». — »Ja, gå på, gå på, ni gossar! Det var godt och varmt att komma in till er här.» Endast ett par timmar stannade han hos dem, gående fram och tillbaka över golvet under skämtsamt samspråk, men så stannade han plötsligt och såg på Lilljebjörn och fick tårar i ögonen och sade: »Besitta, hvad du är lik min salig Bosse, då du skämtar så där!» Det var Hjalmar Mörner han kom att tänka på.

Snart måste han dock krypa in i sin stelfrusna skinnkappa igen och sätta sig upp i bondkärran och resa i väg, men, som Lilljebjörn säger,

[1] Det existerar verkligen en tavla av Troili med två betande kor vid en bäck, varöver en bro leder, men dels är tavlan för säkert målad för att vara från denna tiden — jag har daterat den till Troilis landskapsperiod (1850-talets början) — dels är landskapet där huvudsaken och korna blott en tillfällig ljussamlande staffagepunkt, ehuru det ju icke är uteslutet, att nederländaren även i denna tavla delvis kan ha inspirerat honom.

[2] Detta motiv — en flicka i nattlinne och med ljus i handen — har Lauréus flera gånger upprepat. En dylik bild hos överint. C. Möller, Sthlm. Jfr. T. Stjernschantz: Alexander Lauréus, Sthlm 1915.

»vi hade hunnit med mycket, som dock ej kan relateras men som har bitit sig in i min känsla djupare än mången kan föreställa sig. Det var någonting särdeles med Södermark. Man måste känna honom noga för att rätt sentera honom, men då var han ej lätt att glömma.»

Detta är alla upplysningar, som kunnat vinnas om Lilljebjörns och Troilis verksamhet i Karlstad, utom det att N. P. Ödman, då han vid 8—9 års ålder skickades till posten, brukade med en rysning passera förbi Lilljebjörns bostad, där ständigt »några på duk målade gubbansikten i naturlig storlek, ställda som ett slags jalousier tätt in på rutan, stirrade så förfärligt lifslefvande på mig, att mitt unga blod isades». Tyvärr finnas inga uppgifter om vad alla de tavlor föreställde, som Troili ämnade lotta bort till Persmässmarknaden, ej heller om detta lotteri någonsin blev av. Det var naturligtvis lätt säljbara genresaker, kanske också en och annan stadsbild, efter vilka alster det väl är så gott som lönlöst anställa några efterforskningar. Man skulle tycka, att det i Karlstad skulle funnits de mest tacksamma ämnen för Troilis realistiska penna, t. ex. västgötarnas invasion i september med gråpäron, bergamotter och sötbär, då deras båtar lågo i långa rader just nedefter strandkajen utanför Troilis fönster och frukttunnor i mängd staplats på själva kajen. Eller midvinterskappkörningen nere på isen — på samma plats som västgötarna lågo med sina båtar — då »hästherrar» och bönder från hela Värmland med eller utan vargskinnspälsar tävlade med sina tränade kampar och lätta små kappslädar under åskådarnas livliga hejarop. Eller också då hela Karlstads torg en viss tid på våren förvandlades till ett slags societetssalong med regementsmusik och ett glänsande vimmel av konverserande, koketterande och kurtiserande damer samt löjtnanter och andra officerare, alla i full paraduniform till följd av då pågående befälsmöte i staden, antagligen från båda värmlandsregementena. N. P. Ödman, som beskrivit detta, meddelar också, att det var särskilt kring överste Malmborgs många ståtliga döttrar det glänste av officers-epåletter och gula skärp.

Det är emellertid inte många teckningar, man kan hänföra till denna tid. På baksidan av den förutnämnda lilla akvarellen

av mannen, som hade så ont i magen, förekomma dock ett dussintal snabbt nedkastade torgtyper, knappt mer än tumslånga, och möjligen fångade just vid ovan skildrade västgötakommers eller kanske vid den inte mindre livliga Persmässmarknaden, såframt de icke härröra från de föregående Kristinehamnskonditionerna.

Nu synes han dock ha kopierat ett av Lilljebjörn omkr. 1830 i mycket litet format målat porträtt av Olof Södermark. Det blir koloristiskt bättre än den andres, ehuru nybegynnarens ännu ovana hand mycket väl kan skönjas. Troili har här syndat i fråga om färgblandningen eller dukens preparering, ty målningen är överallt starkt söndersprucken.[1] För ovanlighetens skull har Lilljebjörn här använt halv-fas i porträttet.

Kanske är det även nu — i varje fall före 1845 — som Troili målat den vackra dalkullan Marit, som brukade gå omkring i Karlstad och på Trossnäs fält och sälja ringar och andra hårarbeten. Hon skall ha varit så vacker och intagande, att t. o. m. en kapten vid Värml. inf. reg. — Erik Ehrencrona — ville taga henne till hustru, men hon var sin Per i Dalom trogen och svarade nej. Henne har Uno målat i knästycke, ehuru litet format. Hon sitter halft åt v. med händerna i knät (dessa som vanligt hos Troili ofullbordade) och är iklädd den måleriska hemdräkten. Det är rätt så torrt målat,

[1] Lilljebjörns porträtt är reproducerat i dennes »Hågkomster», II, ny uppl., s. 273, och orig. finnes hos sonen, adj. E. G. Lilljebjörn, Sthlm. Troilis kopia hos justitierådet B. Wedberg, Sthlm, som genom sin hustru, f. Dahlgren, blivit ägare av detsamma. — I samband härmed må påpekas, att i Konstakademiens samlingar finnes ett av J. G. Sandberg målat portr., förest. Olof Södermark vid alldeles samma tidpunkt och med samma mjuka resmössa men utan den kappa, som Lilljebjörn (och Troili) draperat honom i. Dessutom är bilden där vänd åt motsatt håll. Det är återgivet i L. Looströms ståtligt illustrerade uppslagsverk om akademiens konstsamlingar, men där daterat till omkr. 1840 — sannolikt därför att Cardon d. å. gjort en litografi efter porträttet; men såväl Södermarks eget utseende som ock de övriga, likaledes i akademien befintliga porträtten av honom (ett självp., ett av E. Lundgren), båda från 1846—47, göra en dylik sen datering ohållbar. Södermark var f. ö. utomlands ända till i sept. 1841 från sommaren 1832 och därförut 1824—28, — Sandberg var aldrig utom Sverige. Sandbergs porträtt bör alltså ha tillkommit under mellanperioden (1828—32), då Södermark f. ö. genom sina många utställda porträtt förvärvade sig namn av Sveriges förnämste porträttmålare och sålunda kan för den redan erkände Sandberg ha varit av ett visst intresse att avmåla.

i synnerhet i ansiktet, men dock en vacker bild och av stort intresse just på grund av dess tidiga tillkomst. Han har här alldeles samma manér som i sina blyerts- eller svartkritsporträtt, t. ex. att mitt i pannan lägga en stor vit dagerfläck och ytterst på näsan samt nere på hakan en mindre.

Fig. 26. Dalkullan Marit från Trossnäs fält. Oljem. 1840-talets början. Fröken Emma Löwenhielm, Sthlm.

I Anna Lisa Werlings förutnämnda album förekommer också en profilbild föreställande Troili. Den är målad i olja mycket tunt och visar honom som en 20—25 års yngling med små gryende mustascher och tjockt, snedbenat hår. Någon uppgift om vem som målat det, finnes icke. Det sitter bland idel Troili-teckningar från omkr. 1840, men kan lika gärna vara målat av Lilljebjörn som Troili. Färgens stumhet och det dilettantiska behandlingssättet äro denna tid gemensamma för dem båda, men det är ju ej alldeles uteslutet, att det är Troili själv, som

försökt sig på den för en nybegynnare naturligaste modellen — sig själv.

Sin vän och lärare synes han likväl icke ha avmålat nu — åtminstone är intet porträtt bekant[1] — utan det var först 1853, som så skedde. Då använde han sig dock, sannolikt som ett karakteristikum, av litet format. Lilljebjörn hade ju själv brukat begagna ett dylikt miniatyrformat i sina porträtt, men Troili hade däremot denna tid redan övergivit det.

Det är med tanke på allt vad Troili vunnit ut av sin ungdom och hembygd, som jag avsiktligt ägnat så många sidor åt denna blott begynnande tid i hans konst, en tid som dock spänner över jämnt hälften av de år han förunnades leva. Det är nämligen under denna tid han danas till människa, en ingalunda mindre viktig betingelse för en blivande konstnär än vad själva handlagets övande innebär.

[1] En blyertsteckning av Troili, föreställande Henrik Lilljebjörn, skall ha ägts av sonen, adj. E. G. Lilljebjörn, men då teckningen ej kunnat återfinnas, kan jag ej yttra mig om dess tillkomst-år.

Fig. 27—28. Kammarherre O. Nordenfeldt d. ä. med fru, f. Wærn.
Oljem. av O. Södermark 1829. Tygmästaren, kapten Hj. Nordenfeldt, Jönköping.
Svartkrita av O. Södermark. Sannolikt 1829. Fröken Stina Beck-Friis, N. Lindved.

VII.

Björneborgs herrgård i Visnum i Värmland har för såväl Södermark som Mörner, Lilljebjörn, Troili, Billing och en mängd andra konstnärer och icke konstnärer varit en kär tillflyktsort och en alltid lockande samlingspunkt. Där residerade omkr. 1840 den konstintresserade och skämtsamme lille kammarherren Olof Nordenfeldt d. ä. Det var alltid främmande i hans hus, d. v. s. med den anmärkningen, att alla främmande genast kände sig som hemma. Kammarherren var en stor humorist, full av lustiga infall, som hans trogne betjänt Stål samvetsgrant noterade i sin dagbok. Värdinnan, Sofia Wærn, en syster till blivande statsrådet Jonas Wærn, var icke den som minst bidrog till hemtrevnaden. Lilljebjörn berättar också om henne, att hon »var vida känd, icke ensamt för sitt sköna utseende, utan äfven för

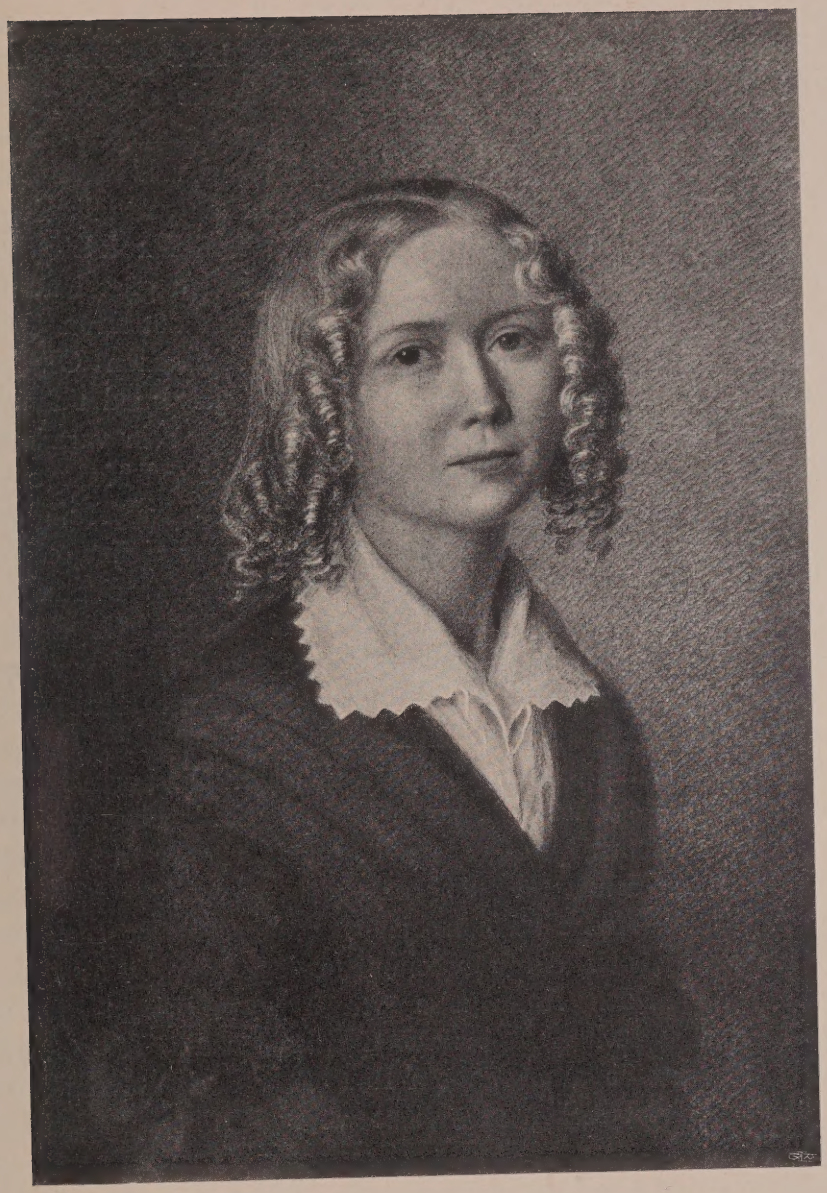

Fig. 29. Cecilia Fryxell. Svartkrita. 1830-talets slut.
Rostads folkskoleseminarium, Kalmar

sina ovanliga kunskaper och sin älskvärdhet». Det fanns också möjligheter att göra det trevligt där, inte bara genom gårdens vackra läge och alla utomhusnöjen, som kunde bjudas på, utan också genom »de inre förnöjelserna». Huset ägde nämligen »ett stort, godt bibliotek, ett förträffligt flygelfortepiano, en vald tafvelsamling och stora portföljer fulla med teckningar samt en god biljard». Det var riktigt en miljö för Troili, vilken där införts av Henrik Lilljebjörn, och han blev också från första stund en avhållen gäst i familjen, där han t. o. m. undervisade de nu halvvuxna döttrarna Cecilia, Sofia och Stina i teckning. Med dessa och sonen Olle, som efter faderns död 1845 övertog gården och själv med tiden blev kammarherre, inleddes på så sätt en vänskap, som varade hela livet. Det bör kanske nämnas, att Cecilia blev gift Montgomery-Cederhielm och sedermera alldeles förträffligt avmålad av Troili,[1] Sofia blev grevinna Hamilton och svägerska till Agnes Geijer, och lilla Stina, den yngsta i familjen, är den förutnämnda grevinnan Beck-Friis, som så kärleksfullt bevarat Troili i sitt minne. Unga vackra flickor fanns det alltid gott om på Björneborg, och då var det ju också naturligt, att en del unga män även gärna sökte sig dit, ehuru det säkerligen icke var enbart flickornas förtjänst. Här förekom dessutom ofta grannen på Nynäs i Visnum-Kil, hovmarskalken Hammarhjelm — densamme som Troili brukade karrikera. Nordenfeldt och Hammarhjelm voro f. ö. gamla vänner från »Götiska förbundet», som denna tid sjöng på sista versen. Där på Björneborg såg man vidare Hammarhjelms svåger, major Linroth på Värmlands-Säby, och där förekommo också Lilljebjörns syskon, särskilt sommartiden Anna Lisa och hennes E. G. Geijer med deras barn, bland vilka Agnes var Cecilias bästa vän. Den framstående Bellmanssångaren, kapten Raab, var dock redan ur tiden vid Troilis introducering. Däremot voro bland husets återkom-

[1] Hon har också nu under den gemensamma ungdomstiden avritats av Troili — i korkskruvslockar, halvkorta ärmar och nervikt bluskrage över det stramt sittande livet. Teckn., som äges av den avritades dotter, grevinnan M. Mörner, Herrborum, har av dennas mor uppgivits vara av Troili, men skall eljest förete likhet med ett oljeporträtt, som O. Södermark gjort av henne, och som finnes hos gen.-tulldir. S. Cederschiöld, Sthlm.

mande gäster majorerna von Matern och Johan Kolthoff samt en tid även den blivande excellensen Louis De Geer. Alla dessa höllo vanligen till i ena flygeln, — en kavaljersflygel även här alltså liksom i den ungefär samtidigt utspelade »Gösta Berlings saga». Som barnens guvernant tjänstgjorde en längre tid den rikt begåvade, milda, vackra Cecilia Fryxell, vilken eljest var där mera som vän i huset, varmt uppskattad för sin kvickhet och sitt musikaliska sinne. Redan nu hade religiositeten fått makt med henne; det är också något stilla och tänkande i det ytterligt mjuka och fina svartkritsporträtt Troili tecknat av henne. Vad hon sedermera betydt för den kvinnliga ungdomens uppfostran, det får man bäst reda på i Ebba Heckscher: »Några drag ur den svenska flickskolans historia».

Fig. 30. Ung man, tändande sin cigarett på en lykta i ett gathörn. Blyerts. 1840-talets början.

Generalkonsul Jean Jahnsson, Sthlm.

Man roade sig på Björneborg inte bara med musik utan också med sällskapsteckning. Kammarherren var själv mycket intresserad därav och var särskilt slängd i att rita silhuetter, som sedan förminskades. Troili var nog eljest den, som huvudsakligast fick roa de andra med sin fenomenala förmåga att svänga till lustiga gubbar. En kväll skulle de alla rita, hur de helst skulle

Fig. 31. Ryttare från 1600-talet. Blyerts. 1840-talets början.

Generalkonsul Jean Jahnsson, Sthlm.

vilja ha det i livet. Troili ritar då först ett stort pampigt slott men kallar det »Ingalunda», och sedan sitt ideal, en liten usel, torftig koja med det icke mindre torftiga namnet »Palthammar». Nu tecknar han också en hel serie självbiografiska skisser — på 15 blad — vilka han kallar »Trioler» (tydligen en förvrängning av det egna namnet). Dessa, som varit signerade 1842, ha likväl ej kunnat återfinnas men skola ha visat hans levnadshistoria från den tid då »Lillen ä glann» och klädd i en ny kolt samt uppställts på ett bord för att beundras av mamma och moster. Vid 7—8 års ålder håller han sig fast i ett dörrlås och böjer upp klacken för att riktigt kunna njuta av sina första fina klackjärn. I ungdomens vår rutschar han också kälke, men så kommer skolresan. Väldigt påpälsad sitter han i skjutskärran och äter på ett stort stycke korv. I skolan händer ingenting. Men sen kommer ridförsök på Trossnäs fält, då han ramlar av ideligen. Då försöker han sig som målare, men det går lika illa. Han är naturligtvis också kär och ligger i en soffa med nedborrat huvud. — Nu är spänningen stor hos alla Björneborgsflickorna, som hela tiden stått och sett på, medan han ritat. — Nå, vad ska det bli sen? Jo, sen kastar han sig huvudstupa ned i en avgrund. Hela denna serie *syddes* ihop till

en lång ramsa; dylika sydda ramsor skall det ha funnits flera, men äro nu förkomna.

En Luciamorgon väcks familjen med den sedvanliga kaffebrickan av en »ljusstrålande» Luciabrud, något voluminös visserligen och grov i målföret. Stor förtjusning, då det upptäcks, att det är löjtnant Troili som klädt ut sig. Så har han också avbildat sig själv å en av de säkerligen hundratals teckningar han där strött omkring sig. Många av dessa har jag redan förut haft anledning skildra, — militär- och marknadsbilder. Men det återstår andra, kanske ännu förträffligare, t. ex. denna av en ung man i livrock och hög hatt, tändande sin cigarett på en lykta i ett gathörn. En rent beundransvärd schwung har han fått in i ett par historiebilder i blyerts: en spjutbärande ryttare på en stegrande häst samt en fanhållande gammal kämpe med spikklubba, ehuru i senare fallet den feltecknade benställningen rättvisligen bör påpekas. Tekniken i dessa båda teckningar är förvånansvärt olik Troilis — de äro dock signerade med hans namn — ingen skuggning, ingen utformning, ingen tvekan i de liksom fladdrande linjerna, ingen småpetighet eller dilettantism, som i så många andra, de höja sig betydligt i stil över alla föregående ungdomsteckningar — en del porträtteckningar dock undantagna — och äro f. ö. på sitt sätt ensamstående i hans produktion. Detta verkar ju misstänkt. Kan han ha tecknat dem efter något planschverk eller

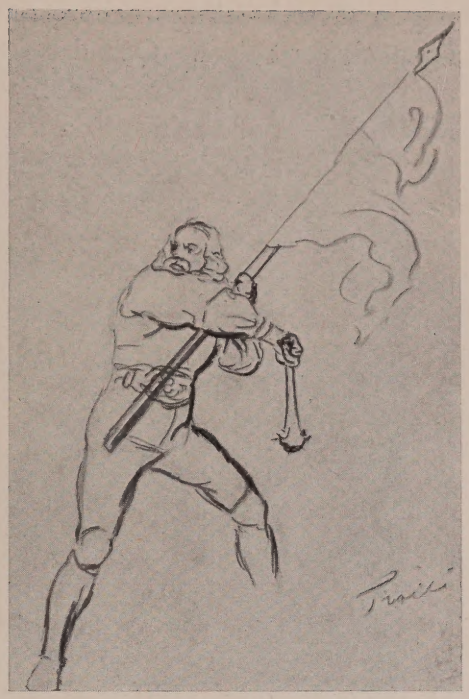

Fig. 32. Gammal kämpe från 1600-talet. Blyerts. 1840-talets början. Generalkonsul Jean Jahnsson, Sthlm.

någon tavla i det Björneborgska galleriet? Då borde han näppeligen signerat dem. Och det finns knappt någon av tavlorna där, man vill gissa på, om icke »Bataljstycke», oljem. av Hjalmar Mörner — detta skulle då vara för ämnets skull. Denna tavla har jag tyvärr icke sett — hela konstgalleriet, varöver en tryckt katalog utgivits 1894, skingrades nämligen d. å. — men Mörners övriga produktion berättigar knappast till någon jämförelse härutinnan med de båda Troiliteckningarna. Vi få alltså t. v. betrakta dem som original, tills någon förebild möjligen kan bliva påvisad.

Det kan eljest vara skäl kasta en blick på detta Björneborgsgalleri, som Troili i flere års tid så ofta hade tillfälle att studera. Katalogen — av 1894 — omfattar ej mindre än 96 oljemålningar, de flesta av svenska samtida såsom av Lauréus — 8 arbeten från olika perioder från hans liv[1] — Fahlcrantz, O. Södermark — 5 arbeten, varav några porträttkopior efter Tizian och Velasquez samt dessutom ett porträtt av ägaren själv — vidare Sandberg, däribland det porträtt av Olof Södermark, som nu efter en del mellanhänder hamnat i konstakademien, norrmannen J. Chr. Clausen-Dahl, Wetterling, Heideken, Arsenius, Stäck, Bennet, Ekman m. fl. Dessutom några äldre: Per Hörberg och Hilleström — ett par smedjeinteriörer — samt utlänningar i original eller kopior, utan tvivel huvudsakligast det senare, ehuru det icke alltid är angivet i katalogen. Där funnos sålunda ett tyskt mansporträtt från 1502, ett par Rembrandtskopior, ett kvinnohuvud av Ferd. Bol, ett par Rubensporträtt i kopior, en Murillo (säkerl. kopia), d:o Terborch, en äkta (?) Teniers — en rökande gubbe — och några okända italienska mästare. Sannolikt funnos väl icke alla dessa vid tiden för Troilis Björneborgsvistelse, en del ha säkerligen tillförts samlingen av den yngre kammarherren, varför det ju är vanskligt draga några slutsatser, men så mycket torde dock framgå, att där fanns åtskilligt av värde för Troili att taga vara på — särskilt neder-

[1] En av dessa från Björneborg: »Gumma lärande en flicka att läsa», finns nu hos direktör G. Fredriksson, Sthlm; — en annan, förest. en vingårdsmans familj, Romamotiv, hos kammarh. R. Montgomery-Cederhjelm, Segersjö (möjligen är det skissen därtill, som finnes i Norrköp. museum).

Fig. 33. Drickande bönder. Oljem. 1840-talets början.
Fru Anna Munthe-Siberg, Hälsingborg.

ländarna och Lauréus. Denne sistnämnde var just en konstnär för Troili — kolorist och realist — så som han själv innerst var. Och genom Lauréus ha vi åter att fästa oss vid det nederländska inflytandet på Troili. Lauréus använde sig nämligen gärna av de hos Gerard Dou, Godfried Schalcken o. a. traditionella fönsteromfattningarna, liksom han även såväl direkt som indirekt från de gamla holländarna, framför allt från Rembrandt, arvtagit det stora intresset för belysningseffekter, vilket allt kom att sätta spår i Troilis konst, såväl i liknande försök som ock i mer omsmälta lärdomar. Och så var det koloriten, det känsliga holländska tonmåleriet, som delvis hjälpte honom fram till hans egen mjukstämda färgskala. Någon kopia efter Lauréus har jag mig icke bekant av Troili — som vi minnas sysslade Lilljebjörn med en dylik den tid Troili bodde i hans hem — men av kopior direkt efter nederländarna känna vi ju från det föregående en — Paul Pottermotivet. Dessutom äro även några bekanta från den kommande Italiatiden, varom mera framdeles.

Till denna nu ifrågavarande lärtid hos nederländarna hör bl. a. »En tidningsläsande skräddare» i nattmössa och glasögon, sittande innanför en fyrkantig fönsteröppning med skräddarutensilierna, sax, fingerborg, trådnystan och tygstycke på fönsterbordet samt där även en liten snusdosa av näver. På en spik i ena posten hänger ett band och innanför fönstret de sedvanliga sneddragna gardinerna. Apparaten är ju rent holländsk; det synes mig dock ovedersägligt, att det är ett efterbildningsförsök snarare än ren kopia — därpå torde väl ock den svenska näversnusdosan kunna tyda. Tavlan är hårt målad, färgerna äro lilarödbrun bakgrund med mörka gröna gardiner. Tyget på fönsterbrädet mörkt kinesiskt blått, gubben f. ö. i rödgul väst och vita skjortärmar.

Ännu ett par genreförsök vittna om det inflytande studiet av holländarna övat på honom. Det ena en rödmosig bonde med tovigt hår och hög, mjukkullig hatt, sittande i skjortärmarna vid ett bord och med ett nästan tafatt *litet* tennstop i handen. Det är redan friskare målat än föregående tavla, men dock en smula

ängsligt med små fina penseldrag och f. ö. rätt så onyanserat. En rödgul väst, ansiktet i ungefär samma färg, en gråbrun hatt, gulgrått bord och en kylig, tätmålad, gråblåtonig bakgrund. Tavlan är feltecknad i perspektivet, den bortre armen kan icke vila på bordet så som den målats. Allt tyder på en tidig period. Bättre lyckad, rentav utmärkt — trots de otympligt återgivna händerna — är den andra genren, en bild av två bränvinsdrickande bönder. Den är också betydligt raskare målad, och belysningen bättre studerad. Ljusspelet har synbarligen intresserat honom i alla tre målningarna, men är här säkrare uppfattat. Uttrycket i de båda böndernas ansikten är förträffligt återgivet, trots det skissartade utförandet; den äldre knipslug, rödnäst, hällande i åt den andre, en ung, slö, linhårig, tjockkindad bondpojke, som knappt orkar hålla i glaset. Hela tavlan hållen i en guldbrun ton. Det är också den enda av dem, som är signerad, tyvärr dock icke med årtal. Det är likväl ej något tvivel om, att icke de båda förstnämnda äro från denna tid — den sista kan ju vara något senare, men står de andra dock så nära att även den bör räknas hit. Den är målad på papper, de båda andra på papp, vilket också är så gott som ett dateringstecken, enär han denna tid gärna väljer detta billigare material.

Något absolut årtal för dessa målningars tillkomst kan ej fixeras, de härröra dock från 1840-talets början och ha troligen utförts i Karlstad hos Lilljebjörn samt måhända varit avsedda just för det förut omtalade tavellotteri, dessa båda tänkt sig kunna anordna till Persmässmarknaden 1842. De ha emellertid aldrig lämnat konstnärens gömmor under hans livstid utan först efter hans död åter framdragits i ljuset.

På Björneborg träffade Troili åter samman med Olof Södermark, och denne, som nu fick tillfälle att se ytterligare prov på hans teckningsförmåga, svor på, att han var ett geni och måste bli målare. Troili hade själv insett, att hans håg låg mer åt teckning och musik än att drilla rekryter på Trossnäs fält, och han hade nogsamt märkt, att varken militäryrket i längden riktigt passade honom eller han för det. Men det var inte så gott för en

fattig yngling att ägna sig åt något sådant som musik eller måleri, f. ö. var det så svårt att välja, vilketdera av dessa två områden han helst borde ge sig på. Musiken låg nog, när allt kom omkring, närmast till, den passade bäst för hans lynne och han hade ju kanske en del förutsättningar menade han själv, alldeles avgjorda menade hans vänner. Musikerbanan var dock ingen brödbana, varför han rakt inte vågade tänka på den. Andra hans vänner tänkte kanske mer på hans artistiska gåvor, och när Södermark nu fick veta, hur landet låg, gjorde han slag i saken. Visst skulle pojken bli målare. Han skulle gärna få bo hos Södermark i Stockholm och måla tillsammans med dennes son Pehr, som också tänkte försöka artistvägen, ehuru han nu som alla andra tagit militärtjänst.

Ja, så blev det då avgjort, att Troili skulle komma till den målande överstelöjtnanten. Vem vet, hur länge han kanske ytterligare skulle ha gått så där i obeslutsamhet och låtit tiden löpa ifrån sig, eller om han ens någonsin kommit sig för med att göra ett val, om icke denna händelse inträffat. Nu behövde han inte välja. Det hade en annan gjort, som förstod det bättre än han. Och så var det bara att på allvar begynna. Det hade naturligtvis också varit till stor del de ekonomiska svårigheterna, som hittills hållit honom tillbaka. Man har dock fullt fog i att säga, att det är Södermarks stora förtjänst att ha *drivit* Troili fram till arbetet och att ha hjälpt honom ett gott stycke på väg till konstnärsskapet. Att Troilis släktingar och vänner varmt uppskattade detta Södermarks storartade erbjudande att taga hand om honom som en son, det framgår kanske bäst av det tack E. G. Geijer och hans hustru sände Södermark. Geijer skriver Uppsala d. 14 jan. 1843:

— — — »Jag kan ej avhålla mig från att tillropa dig den hjärtligaste tacksägelse för det hederliga anbud du gjort min systerson, Uno Troili. Ingen trognare ledare på konstens bana kunde han få, och du har gjort en verklig välgerning åt denne yngling, som med betydande anlag höll på att sammansjunka inom sig sjelf i brist af tillfälle till deras utbildning. Gud löne dig derför!»

Och i brevet har professorskan Geijer gjort ett litet tillägg, vari hon ytterligare framhåller deras tacksamhet och ber Gud välsigna honom för hans ädelmod.

VIII.

Huruvida Uno Troili genast efter Södermarks erbjudande började sin elevbana hos honom, är svårt att avgöra. Det är väl dock troligt, ty den 2 mars kommer Uno på några dagars besök från Stockholm till Geijers i Uppsala, och då musiceras flitigt av Agnes Geijer och honom. Den 4 mars voro också Thekla Knös och hennes mor där, Gunnar Wennerberg, Agnes' fästman Adolf Hamilton och dennes gode vän den blivande akademiräntmästaren Lars Herman Gyllenhaal, vilken f. ö. var en gammal bekant till Troili från gymnasietiden i Stockholm. Det är hans far, lantmarskalken, Troili framdeles får i uppdrag att måla. Nu sjöngs det kvartetter och duetter, och — som Ulla von Heland, vilken sedan en tid var gäst hos Agnes — berättat i sin dagbok — »Uno och Wennerberg kommo i ett lifligt samspråk och funno hvarandra ganska intressanta». Sannolikt voro de dock bekanta redan från Troilis vistelse här 1837. Ulla anmärker även i dagboken om detta Unos besök, att han ritade något. Säkerligen har Troili nu eller vid något föregående tillfälle fått med Geijer besöka den lille professorn Schröder i dennes vackra våning för att få se den utsökta tavelsamling han ägde, denna som sedan vid Schröders död tillföll Uppsala universitet, och som utan tvivel är den allra konstnärligaste tavelsamling universitetet fått mottaga.[1] I varje fall har Troili vid ungefär denna tid tecknat

[1] Särskilt nederländarna voro i denna förträffligt representerade. Rörande samlingens sammansättning hänvisas f. ö. till Aug. Hahr: »Taflor och skulpturer i Uppsala Universitetshus». Uppsala 1906.

den lille snälle och originelle mannen, så som han brukade sitta med båda benen vikna på sned åt sidan, ena handen på knät och den andra handen över den förra armen.

Mot slutet av år 1843 gör han också Agnes Geijers förtjusande porträtt.[1] Hennes runda lilla ansikte med de långa korkskruvslockarna ringlande ner över öronen är så förunderligt mjukt och kärleksfullt tecknat, och det är något vackert resligt i hennes hållning, där hon sitter i en lugnt enkel klädning med släta ärmar och endast ett smalt, vitt krås kring halsen. Det är ett gott arbete, och svartkritan har här fått en ytterligt känslig behandling. Papperets grå ton ger också en behaglig charme åt porträttet.

Dylika vänporträtt betraktade dock Troili mera som lek. Nu gällde det att arbeta och att ta i på allvar. Undervisningen hos Södermark var nog både grundlig och lärorik och säkerligen betydligt bättre än vad som bestods i akademien. Troili undgick därmed alldeles allt mödande med de akademiska prisämnena och allt hemfallande åt mytologiska eller andra funderingar. Södermark var själv en driven och säker tecknare och har nog i det fallet övat ett hälsosamt inflytande på Troili. I koloristiskt avseende var det sämre — den vanligaste anledningen till Södermarks missmod och självförtvivlan var just oförmågan att komma till rätta med färgen. Det koloristiska var aldrig hans styrka, han lärde sig blott en viss färgskala, som han sedan med mer eller mindre gott resultat använde men knappast lyckades nämnvärt fördjupa. Ofta — i synnerhet i mer färgstarka arbeten, såsom hans italienska modeller etc. — blev det mer kolorering än kolorit — en negativ egenskap, vilken ingalunda var endast för Södermark utmärkande utan för snart sagt hela samtidens konst. Det till överdrift omhuldade antikiserandet hade lärt målarna måla plastiskt i stället för måleriskt och det medförde torrhet i färgen. Södermark var också den förste att i

[1] I katalogen till minnesutställningen 1915 hade jag daterat det till 1842, därtill förledd av inskriptionen bakpå porträttet: »vid 18 års ålder». Det tecknades dock först 1843 vid Agnes Geijers besök i Sthlm. Jfr »I solnedgången» I, s. 188.

det avseendet erkänna sin begränsning och ansåg alltid Troili som sin överman i koloriten. Och dock hade Troili då ännu ingenting gjort att jämföra med.

Troili och den 7 år yngre Pehr Södermark voro sannolikt bekanta redan från Lindbladska hemmet i Stockholm, där Pehr ända från sin barndom varit som hemma och lekt med barnen i huset och där hans mor, Charlotte Hazelius, var s. a. s. vardagsgäst. Hon var ju f. ö. underlärarinna i Lindblads pianoskola. Om Troili där träffat även gamle Södermark är mer ovisst, enär denne lär ha levat skild från sin hustru och, enligt fru Malla Grandinsons utsago, aldrig eller högst sällan besökte Lindbladska hemmet.

Fig. 34. Professor J. H. Schröder, »lilla Schröder». 1840-talets f. hälvt. Fröken L. Dahlgren, Djursholm.

Hos Södermarks sattes nu Troili, liksom sonen Pehr, att utföra alla de kopior av överstelöjtnantens porträtt och tavlor, varå beställningar ingingo. Kopiering, det var den tidens sätt att undervisa. Givetvis var det Troili till mycken nytta, handlaget övades upp och han fick en rationellare insikt i färgtekniken än vad Lilljebjörn förmått bibringa honom. Men han arbetade också till sig lärarens alla svagheter, den torra färgen och det ytterligt minutiösa behandlingssättet, vilket ej sällan ledde till tyngande överarbetning. Man arbetade med målarkäpp denna tiden, d. v. s. vilade högra handen över den mot tavelkanten stödda käppen, varigenom möjliggjordes att, utan att allför fort tröttas, kunna

syssla med allt finmåleriet. Troili behöll också hela sitt liv denna vana att måla med käpp. Det var ingen skola för ett friskt målaretemperament, Södermark var allt annat än en idéväckande inspirator, han var för samvetsgrann för att vara genial, det blev därför bara arbete, arbete och åter arbete. Men ärligheten är också en egenskap, som inte är att förakta, och denna goda egenskap ärvde i rikt mått Olof Södermarks båda lärjungar, icke minst Troili. För Troilis rent personliga ryggrad och andliga växt skulle det dock givetvis varit bättre med en djärvare och frimodigare mästare. Södermark våndades ofta i sitt arbete; han kände sig vilja, men kunde inte, och det berättas, hurusom han t. o. m. brukade gå upp mitt i natten för att fundera över sina porträtt och hur han skulle få den rätta färgharmonien i dem. Man kan nästan säga, att han var för religiös för att kunna slarva ifrån sig eller nöja sig med ett till hälften i sin konst. Om och omigen började han på, skrapade ut och började omigen. Det var inte så gott att under sådana förhållanden få in must och lätthet i färgen.

Något av det första Troili fick lära sig hos Södermark var nog att litografera, att teckna direkt på sten med fetkritan och beräkna teckningens omvända verkan. Denna lärdom skulle också komma Troili bra till pass längre fram i livet, då han mer självständigt försökte sig på stentryck, men på samma gång satte detta minutiösa petande — som ett tecknande för litografering innebar — också för all framtid sin ovedersägliga prägel på hans måleri, liksom litografien även influerade på tidens konst överhuvud. Nu litograferade Troili tre av Södermarks ljuvligsöta italienska modellhuvud och dessutom dennes ett litet nätt porträtt av en fransk lantflicka med mössa om huvudet. Ingen av dessa litografier har signerats. Samtliga nyssnämnda modellhuvud kopierar han också i olja — på så dåligt preparerad papp, att färgen flanar av. Två av de italienska finnas hos målarinnan Wilhelmina Lagerholm, de äro tunt och glatt målade, det tredje — den vackra »Fortunata» med sina granna röda band i håret — pinade han sig mycket med men

fick visst aldrig färdigt. Den franska flickan finns i kopia hos fru Malin Lindberg, f. Dahlgren, Stockholm. Samma målningssätt som i dessa, t. ex. i de gärna förstorade ögonens teckning, den söta färgen m. m., förekommer i ett litet ofullbordat porträtt — också på illa preparerad papp — för vilket Lindblads 13—14-åriga dotter Lotten suttit modell, d. v. s. icke direkt för Troilis utan för Pehr Södermarks pensel. Troili skall sedan ha målat sitt efter Pehrs, enligt vad en påskrift bakpå Troiliporträttet upplyser om. Troili skulle således ha kopierat ett arbete av sin 7 år yngre kamrat. Det förefaller egendomligt, men det är ju ej alldeles omöjligt; Pehr hade sedan flera år tillbaka haft sin fars undervisning att tillgå, under det Troili mest sysslat med pennan. Eljest synes det snarare vara rent original av Troili; därpå kan kanske den företagna dräktändringen (se katalogen i del II) tyda. Uno och Pehr hjälpas f. ö. broderligt åt vid kopierandet och arbeta ofta t. o. m. på samma porträtt. Ett sådant var t. ex. det som den 25 maj 1844 exponerades på Konstföreningen. Det var en kopia efter Södermark och föreställde grevinnan S. U. von Fersen, f. Bonde. Pehr Södermark hade redan tidigt invalts som medlem i föreningen, och på hans och faderns anmälan invaldes också nu Troili — den 10 febr. 1844.

Att på de arbeten, de båda konstgesällerna tillsammans utfört, söka urskilja vad den ene eller den andre har gjort, låter sig omöjligt göra och har f. ö. en högst minimal betydelse, då det ju endast gäller kopior och tidiga ungdomsverk. En del bevarade brev upplysa oss dock på bästa sätt, hurudan arbetsfördelningen var mellan de båda kompanjonerna. I september 1844 hade nämligen Södermark för sin gikt och reumatism måst lämna landet och resa till Italiens mildare klimat och därvid nödgats lämna några ofullbordade porträtt åt sina båda »gossar» att avsluta samt även ett antal kopiebeställningar att utföra. Han har också »givit sig hin på», att Pehr och Uno skola komma efter honom till Italien, så snart de genom dessa arbeten tjänat ihop respengar åt sig. Det är deras gemensamma brev till fadern och

läraren, som lämnat detta viktiga stoff. Det mesta är redan bekantgjort i tryck — i »Ransätersboken» — men det viktigaste torde ändå här böra rekapituleras. Pehr, som alltid är sin älskade pappas lydige son, skriver omständligt och ordentligt, noga redogörande för alla detaljer — så som han också lärt sig göra i sitt måleri. Uno har en lättare ton och ledigare stil och drar sig inte för att raljera ibland.

Troili har enligt ett septemberbrev 1844 avslutat ett damporträtt av O. Södermark och ävenså medhunnit en kopia därav. Det är en kvinnobild, som de kalla »l'incognita», den okända — Pehr kopierar också detsamma, ehuru i mindre skala. Det är den dåv. österrikiske ministern i Stockholm, greve Edouard Woyna, som beställt detta »porträtt av en ung dam» ävensom de båda kopiorna. Greven är obeskrivligt intresserad därav och kommer till dem nästan varje dag, ibland t. o. m. flere gånger på dagen. Han är utmärkt god och hygglig, skriver Pehr, men han pratar förskräckligt. Och Troili kan han riktigt förarga. Ena dagen får Uno sätta till pärlor i håret, andra dagen ett par ringar på hennes finger, en tredje gång byta ut en blå brosch mot grevens älskade »turkosblå».[1]

Pehr har även börjat »ruta in» grevinnan Amélie Pipers, f. Brahe, porträtt och gör det färdigt före årets slut, vilket inbringar honom 75 Rdr Bco. (Porträttet i litet format.) Själv tycker han, att hans målning »tar ofta emot, blir torr och petig», men hoppas att det skall gå med gott tålamod »och då jag har så god hjelp af Troili». Uno tycker också, att Pehr »tar sig», och att dennes lilla förutnämnda kopia av »den okända» är bra. Själv har Troili

[1] Detta porträtt lär föreställa grevinnan Lovisa Woyna, f. Rydström — en fattig svensk småbrukaredotter, vilkens skönhet gjorde hennes sensationella upphöjelse. Jfr artiklar i Sv. Dagbl. 23/1, 30/1 och 6/2 1916. Troilis kopia äges av en brorson till grevinnan, f. d. handl. Edvard Rydström, Sthlm. Var originalet och Pehrs kopia finnas har jag mig ej bekant. Möjligen ha de medföljt greven ur landet — han skulle resa d. 3/10 1844 (enl. Troilis brev), kvarstod dock på sin ministerpost i Sthlm till 1846, då han överflyttades till Belgien. Han dog 1850 i Brüssel. — Egendomligt är ju, att varken Troili eller Pehr S. synas ha känt modellen till namnet. I L. Looströms bok om Olof Södermark sägs dock, att denne målat »Fru Woyna». Hon blev gift med greven 1839.

kopierat ännu ett porträtt — fröken Caroline Wedel.[1] Olof Södermark hade även målat den gamle envoyén och diplomaten N. G. Palin — porträttet nu i Vitterhetsakademien — och detta var Troili år 1844 i färd med att kopiera. Kopian tycks dock icke ha slagit vidare an; sonen, löjtnanten, ville inte köpa det. Han hade ett, som var mer likt, upplyste han. Likaså mödar Troili sig med ett porträtt av den gamla friherrinnan Jeanette Ridderstolpe, f. Müller, tydligen med avvikelser i dräkten från ett äldre arbete av Södermark. Kroppen brukade man denna tid ofta måla efter en stoppad mannekäng eller en hyrd modell, och så sedan vid personens sittning tillmåla ansiktet. »Gumman Ridderstolpes klädning sitter oppstoppad», skriver Troili den 24/9 1844 — »och med den har jag bråkat mycket för färgens skull, ty sjelfva lifvet gick i blått och armar samt det övriga i brunsvart». Emellertid får han det så »temligen», likasom en spets på dräkten. En schal kostar honom dock mycket huvudbry;

»jag har väl kastat och vändt på densamma hundrade gånger, tecknat och strukit ut men får nu ta mitt parti och be Qvar[nström] hjelpa mig och råda.[2] Det värsta är att den syns så litet, att det derföre är svårt att få något som passar in.[3]

De båda Ridderstolpeska porträtten — Troili har nu kopierat också hovmarskalkens porträtt — väckte emellertid stor förtjusning, ehuru han själv säger sig arbetat därpå med mycken vedermöda, och de renderade kopisten 250 Rdr Bco pr styck samt gåvo anledning till en ny beställning på ännu en upplaga av hovmarskalksporträttet. Denna skulle gå till brodern, generallöjtnant greve C. U. Ridderstolpe. Huruvida denna kopia verkligen också medhanns, har jag mig dock ej bekant.

---

[1] Bör väl nu finnas i någon Wedel-Jarlsbergs eller Lövenskiolds ägo i Norge. Södermark var en gammal god vän till excellensen, greve Herman Wedel-Jarlsberg och hans grevinna, f. Anker, samt hade flere gånger gästat dem. Omkr. 1831 målade han också bägges deras porträtter liksom det nu av Troili kopierade. Den avmålade frkn Wedel — dtr av exc. och sedan 1837 g. m. assessor O. Lövenskiold — hade dock dött redan 1840.

[2] Qvarnström var denna tid v. prof. i teckningen vid akademien och som lärare högt älskad och skattad av sina elever. Ingen ansågs vara hans överman i teckningens konst.

[3] Var detta porträtt nu befinner sig, har jag ej kunnat få visshet om.

Ett porträtt av fru Mathilda Bohnstedt, f. Moll, ha de båda »gossarna» dessutom gjort i ordning efter Södermark. Hela denna höst har det emellertid varit ett sådant egyptiskt mörker i Stockholm, att de inte kunnat arbeta mer än 1½ à 2 timmar om dagen. Troili »petar och petar» likväl — som han själv säger — med ett par porträtt i svartkrita av de båda musikaliska vännerna, dåv. kapten Janne af Geijerstam och hans fästmö, Ava Wrangel, vilka Uno så ofta träffat hos Geijers i Uppsala. Det är vackra prov på Troilis nu högtdrivna teckningsskicklighet och förmåga att återge just det personliga hos den han avbildar. Svartkritan är begagnad med lätt och säker hand, och som effekthjälp har Troili de vanliga vita gouachedagrarna i panna, på näsa och haka.[1] Samma år — 1844 — utför han också ett med dessa båda samhörigt porträtt, i svartkrita på brun grund. Det föreställer skolkamraten Gustaf Nyblæus' då nyblivna hustru Hedda Norström. Alldeles samma dräkt och kamning som i porträttet av Ava Wrangel, samma sätt att teckna, samma dagerläggning i gouache. Och f. ö. samma 8-kantiga form på teckningen.

Erik Gustaf Geijer hade under året besökt Troili en dag uppe i Södermarks ateljé. Dottern Agnes var då med, och hon skrev sedan om detta deras besök till sin fästman:

»Uno målar så vackert. Om han blott kunde öfvervinna sin kroppsliga lättja och tröghet, kan jag inte hjälpa att jag tror det skulle bli en *stor* konstnär af honom! Men jag är rädd det blir med honom som med pigan på husförhöret som på frågan: 'Hvad är då det högsta andeliga goda?' svarade: 'Dä ä' la allt krôppen, dä!' — — — ty, stackars Uno, 'krôppen' vill hos honom allt för mycket ta herraväldet öfver själen och 'det andeliga goda', af hvilket han ändå fått så oändligt mycket på sin lott!»

Julen 1844 reser Uno till Uppsala och gör där Gustaf I:s porträtt — sannolikt en kopia efter det märkliga 1500-tals-porträttet av konungen i universitetets samlingar. (Var denna kopia nu befinner sig, har jag ingen vetskap om.) Alla de gamla vanliga julgästerna

[1] När Janne af Geijerstam och Ava Wrangel snart därpå gifte sig, skänktes porträtten till överstinnan Malla Silfverstolpe, i vilkens salong de sedan hade sin plats. Jfr L. Dahlgren: »Grannarna på Kungsängsgatan», s. 70 och 76.

Fig. 35. Ava Wrangel, sedan gift af Geijerstam. Svartkrita. 1844.
Ingenjör Ave af Geijerstam, Vestanfors.

i Geijerska hemmet äro där — magister Ribbing och »lilla Schröder» och den torrolige, långe magre »morbror Knut» (assessor Knut Lilljebjörn, Anna Lisa Geijers bror), vilken tävlar med Uno ifråga om befängda infall och lustiga historier. I julklapp får Uno av kusin Agnes en av henne egenhändigt stickad »reshalsduk af ullgarn», som hennes mor skämtsamt hoppas bli bra — i Italiens 40

graders värme. Uno stannar även över nyåret, då Lindblads, Gunnar Wennerberg, Malla Silverstolpe och Atterboms utöka sällskapet, vilket förnöjes med Lindblads nyutgivna sånger, »gudomligt ackompanjerade» av Uno och »ännu gudomligare sjungna» av Agnes Geijer. På våren 1845 kopierar Troili efter Södermark arkiatern Erik af Edholms porträtt, vilket kostar honom otrolig möda. Han känner sig dock alls icke nöjd med resultatet, »men Gubbarne i Sundhets Collegium tyckte det var 'charmant,' och då var det ju godt nog». Detta som allt fortfarande hänger i medicinalstyrelsens lokaler vittnar dock ingalunda vare sig om konstnärlig sakkunskap hos sundhetsgubbarna eller om att Troili skulle bli den han blev. Det är ett synnerligen olustigt porträtt, ohyggligt tungt och färglöst. Den värde arkiatern är alldeles mosigt rödgrå i ansiktet; det är tydligt, att Troili flere gånger målat om detsamma och därvid alltför flitigt använt sig av den farliga linoljan, vilket åstadkommit det vanliga, men föga behagliga underverket, att personen efter en tid blivit smutsig i ansiktet. Han har ej heller lyckats med kläderna, och man finner här alls icke den känsla för stoffer, som framdeles skulle så utmärka honom.

Bättre har han lyckats i den samtidiga kopian av Jenny Linds porträtt — den idealiserade bild, där man ser henne i dekolleterad, ljusblå sällskapsdräkt med ett rikt svall kanonlockar kring det unga ansiktet och stående på en balkong, med utsikt över Strömmen, slottet och några kyrktorns silhuetter. En näktergal är symboliskt inplacerad i ett hörn av lövverket vid balkongen. Denna kopia återger troget Södermarks sätt att måla.[1] Ännu en kopia av Jenny Lind få de beställning på, och på den arbeta Pehr och Uno gemensamt. Ovisst är dock, om de någonsin hunno den färdig. Troili ritar också d. å. (1845) samvetsgrant av Södermarks välkända porträtt i Högre lärarinneseminariet av Fredrika Bremer — det, där hon sitter med bok i hand och en spetsmössa runt huvudet med stora knutna hakband. Han tecknar dock blott en midjebild,

[1] Kopian finnes hos fru Ebba af Geijerstam, Sthlm.

men får därför så bra betalt som 120 Rdr Bco, beroende på att det av J. Cardon skulle litograferas.

Pehr gör samtidigt till medicinalstyrelsen en stum och torftig kopia av faderns förträffliga porträtt av Berzelius.[1]

»Det första karlportrait jag målat undt. Vegesack», skriver han till fadern, »och detta är lättare än fruntimmer, äfvenså är det roligare att måla i naturlig storlek.»

Därtill ritar han till modern ett svartkritsporträtt av sig själv och tar sen itu med att fullborda en av fadern påbörjad bild av en fransyska i spansk dräkt.

Nybeställningar våga de sig emellertid ännu inte på. Generalmajoren, greve J. K. Puke kom nämligen en dag upp till dem och beställde ett helfigursporträtt för Livgardet till häst av den året förut avlidne excellensen, greve Magnus Brahe, men då det icke fanns något annat än Olof Södermarks bröstbild av denne att följa, och då de icke tilltrodde sig att kunna själva komponera ett så stort porträtt, nödgades de avstå. Troili tillägger i samma brev, att det nog hade varit »bra roligt att försöka om man hade haft någon figur». Det är så likt Troili, när han i samma brev säger:

»Jag tror ej att jag tagit mig något sedan Farbror reste. Jag skulle tvertom frukta att Farbror fann mina försök värre nu än förr. Pehr däremot har gått synbarligen framåt.»

Ingenstädes i breven stå omtalade de båda kopior Pehr och Uno var för sig gjort efter president Aug. von Hartmansdorffs porträtt. Originalet är ett av Olof Södermarks allra bästa porträtt. Det tillhör också Statens konstsamlingar. Flere kopior finnas därav, — hos fru Agnes von Hartmansdorff, Djursholm, inte mindre än två, båda dock i mycket litet format, det större och koloristiskt bättre av dem är av Troili, det mindre av Pehr. Troilis kopia har kommit i hennes ägo från Björneborg, där den också står upptagen i 1894 års tavelkatalog. Pehrs synes vara densamma som 1887 inköptes på Bukowski av en Schönmeyr. Ingendera

[1] Även Troili har gjort en kopia efter detta. Det är dock senare — från omkr. 1850 — och betydligt bättre än Pehrs, t. o. m. koloristiskt djupare än originalet. Det finnes nu på Ulriksdal, övre vån.

är signerad. Det är ju rätt lustigt, att de båda kompanjonernas samtidiga kopior efter en del öden hamnat hos samma ägare, och just därför att de äro efter samma original, utgöra de ett förträfflig material för bedömande av deras upphovsmäns olika konstnärliga ståndpunkt.[1] Då dessa båda kopior ej nämnts i breven, har man all anledning tro, att de tillkommit före Södermarks avresa, alltså före september 1844. Detsamma gäller också om ett par originalporträtt av Troili. Det ena en bröstbild åt v. av en ung okänd flicka med huvud i fas. Långa bruna kanonlockar omrama det vackra ansiktet, hon har bar hals och är klädd i en blå klädning. Bakgrundens helton grå med sparsamt ingående grönt, rött och brunt. Porträttet är ofullbordat men visar en god uppfattning och en nobel, lugn uppställning. Färgen lider dock av en viss såpighet, sådan som även skönjes i det andra likaledes ofullbordade porträttet, ett verkligt intressant självporträtt. Det är en bröstbild åt h. med huvud i fas. Helhetstonen är grå, tack vare bakgrunden och den icke avslutade, ljust grålila rocken. På huvudet har han en briljant målad rökmössa i smaragdgrönt och ultramarin samt med silversnodder och silvertofs. Det hela verkar rent färgstudium, men porträttet ger också ett kraftigt karaktärsintryck. Han förefaller så spänd, så beslutsam, så manlig — man märker, att han denna tid är fullt medveten om sig själv och har en fast föresats att bli konstnär. Detta självporträtt tillkom i all hemlighet på Björneborg, där det var uppställt till torkning ovanför en klädhängare i flygeln, och där den lilla nyfikna Stina Nordenfeldt fick se det och vände på det — och sålunda tack vare sin nyfikenhet kunnat sedan giva oss en datering för detsamma.

Troili vilade helt naturligt inte med pennan eller penseln, när han var hemma i Värmland på något möte eller besök. Eljest

[1] Det finns också andra kopior, en bra i Kammarrätten, vilken visar säkrare handlag; den är osignerad och av obekant ursprung. Kan möjligen vara av Troili, ehuru då först efter hemkomsten från Italien. Dessutom i Nya Elementarskolan en något sämre, den är enl. sign. kopierad av P. Södermark 1858. Båda dessa äro i originalets stora format. Ännu en är mig bekant — också av P. Södermark — näml. i Nord. Museet, dit den 1890 skänktes av dennes änka, fru A. Södermark, f. Örtenblad.

Fig. 36. Självporträtt. Oljem. Omkr. 1842—44.
Fröken L. Dahlgren, Djursholm.

längtar han inte nu till Värmland. — Malin Lalin gifte sig den 4 juni 1843 med bruksförvaltaren Georg Danielsson. Redan den 22 mars 1844 var deras unga lycka slut, och i en gemensam grav på Ransäters gamla kyrkogård lades Malin med sin lille nyfödde på sin arm. Det tog förfärligt djupt på Troili allt detta, naturligtvis mest det sorgliga slutet, och man förstår så väl, att Värmland nu är öde för honom, såsom han den 1 okt. 1844 skriver till sin gode vän, dåvar. underlöjtnanten vid Skånska dragonerna Gott-

schalk von Geijer. Sedan denna händelse finner man inte många skämtteckningar av hans hand. Det har med ens blivit allvarligare allt för honom. Det finns likväl några värmlandsbilder från just 1844, sannolikt tillkomna under de »irrfärder», han denna sommar gjorde i hembygden. Han tycks där, egendomligt nog, ännu kunna skämta, t. o. m. på — sorgpapper. Sålunda föreställer en dylik själva Malin Lalins far i en hjulbent ställning och tagande sig en pris snus. Från d. å. äro eljest »E litta tös» (en bondflicka med huckle och långt förkläde), en resande, helt dold i en lång kappkrage och en ner över näsan gående skärmmössa, vidare en präktig skiss av en bredbent stående brukspatron med händerna på ryggen och cigarr i mun — också på sorgkantat papper — samtliga dessa i blyerts, samt i tusch en mycket raskt ritad karrikatyr i helfigur av auditör Theodor Geijer.[1] Mången har kanske undrat över, hur Malin Lalin själv kände gentemot Troili, och därom få vi gott besked i ett brev av den 9 febr. 1842.[2] Hennes fästman hade nämligen önskat få träffa Troili, vilket Malin känt som en lättnad, och då Troili just väntades till Berget en dag i veckan, sökte hon arrangera det. Hon tar samtidigt i brevet Troili varmt i försvar inför sin fästman gentemot en del beskyllningar för högfärd och egenkärlek, vilket en bekant till denne påbördat Troili.

»— — *vännen* och *främlingen* kan icke se på samma sätt,» skriver hon, »och det *begär* jag ingalunda — blott litet skonsamhet om jag så får säga — med en icke lycklig ande hvars tusende strider en annan icke kan fatta.» — — »Så 'högfärdig' och 'egenkär' Han dömmes finnes väl ingen — ingen känner *jag* åtminstone — som bär innom sig en sådan *sorg öfver sig sjelf;* dock för Dig behöfver jag ej upprepa detta — jag har sagt det förr och Du har *trott* mig, om Du kanske också ej kunnat *förstå* mig; måhända skall Du någon gång i framtiden göra det, och det vore mig kärt att tänka oss med lika deltagande omfatta *den* som lifvet gifvit så liten fröjd så mycket qval!»

Den 16 sept. 1844 hade Troili blivit befordrad till 2:e löjtnant vid regementet och med lön på stat. Han börjar dock nu tröttna på det militära, och det är nog med verklig lättnad han de första

[1] Avbildad i »Ransäter», s. 73

[2] Brevet äges av fröken Anna Danielsson, Karlstad, som vänligast meddelat mig dess innehåll.

dagarna i juli 1845 återvänder till Stockholm från sitt sista möte. Han har nu fått permission på ett års tid, räknat från 1 augusti och har blott att avsluta en del åtagna arbeten i Stockholm, innan Pehr och han kunna resa till Italien. Ty det är nu verkligen bestämt, att de skola resa. Alltsedan Södermark gav sig »hin i våld» på att de skulle dit ner, har Troili i hemlighet gått och längtat dit. Han skriver också i okt. 1844 till den ovannämnde Gottschalk von Geijer och söker förmå honom följa med till »Orangelundarna». Denne synes ha funderat, även han, på målarskapet, och Uno ger honom nu några råd, som förtjäna citeras, då de ju därmed belysa hans egen konstuppfattning denna tid:

»Tag saken *enkelt*, ja, såsom ett barn. Håll fantasien i styr. Tag ur vårt hvardagslif och sök att få något *bestämdt* och med fattliga gränser. Försök! lyckas du deri har det ingen fara. Man får under studier sedermera lära sig att krympa något tillsamman, men det är en möjlighet att sedan — att sedan få slå ut sina vingar.»

Under sin Stockholmsvistelse har Troili bott tillsammans med Pehr i faderns ateljé i det nyligen uppförda ståtliga Brunkebergs hotell,[1] det hus som hela staden den tiden så högt beundrade, och som ett halvsekel framåt skulle vara liksom ett centrum för huvudstadens konstliv, inte blott genom där anordnade utställningar utan även framförallt tack vare alla de konstnärer, som i detta hade sin ateljé och bostad. Där kom även Troili att bli bofast hela sin återstående livstid.

För att värdigt förbereda sig till resan togo Pehr och Uno hela sista vintern lektioner i italienska för magister Fredrik Dahlgren. De begagnade även på annat sätt tiden — utom med allt kopierandet, som skulle ge dem medlen till resan. De hade nämligen båda två hösten 1844 anmält sig på konstakademien såsom elever hos professor Retzius för att få lära sig anatomiens grunder. Det var 15 st. ungdomar som gingo där, och då de flesta av dem blivit konstnärer, som vi ha att räkna med i vår svenska konsthistoria, kan det ju ha sitt intresse att se, vilka kamrater

[1] Brunkebergs hotell, uppfört 1837—41 av arkit. prof. Axel Nyström. Jfr art. om denne i Nord. Fam. bok., ny uppl.

Troili nu kom tillsammans med. Anmälningslistan upptager nämligen i följande ordning: Chr. Boklund, Pehr Lundgren, N. J. O. Blommér, N. Anderson, L. A. Lindholm, Emil Roberg, Aug. Jernberg, W. Wallander, Pehr Södermark, G. U. Troili, J. Höckert, Holmström, B. J. Nordenberg, E. J. Löfgren och G. Ernlund.

Under hösten föreläste den gode professorn osteologien av människan och hästen och under det nya årets första månader muskelläran »på præparater för hvarje timma serskildt updissekerade vid K. Carolinska Institutets Anatomi-sal», allt under hänvisningar till de muskeluttryck, som akademien ägde i sina gipssamlingar. Eleverna fingo naturligtvis också rita kroppen och dess delar i s. k. écorché, d. v. s. flådda, så att muskelspelet syntes. Uno tycks inte ha visat några större anlag för denna konstart, det var nämligen endast Höckert, Jernberg och Nordenberg, som fingo beröm för särdeles flit i studierna.

Pehr skrev också i sept. 1844, att de tänkte tala vid »Farbror Ankarsvärd eller Nyström» att emellanåt få gå upp i akademien och rita efter modellerna, vilket också lyckades, ty i dec. s. å. rapporterar han, att det är ganska roligt att rita efter levande modell, men han hinner aldrig få något färdigt, ty ställningarna äro så korta. Troili ångrar djupt, att han ej redan förra vintern gick där på akademien, ty han känner just hur gott det gör honom.

»Också äro Professorerna rätt beskedliga, ehuru deras resonnement många gånger kommer mig nolens volens småle litet i mjugg. Jag tycker hvad Farbror skulle förtörnas om Farbror finge se Westins sednaste modellställning.»

Belåtenheten med Westin var inte stor hos Pehr heller. Han skriver nämligen:

»Nu har jag fått weta Pr. Westins valspråk: 'Allt skönt är sant, men allt sant är derför icke skönt'. Nu blir frågan hvad som är skönt, tankarne äro wisst mycket delade derom. Men då man såsom Westin tycks hafva funnit sitt ideal, kan man wara lycklig, ty man är vid målet och följden blir att man will stöpa allt i samma form.»

Från akademitiden känner jag ej med visshet något arbete av Troili, men skulle gärna dit vilja räkna en kvinnlig modellstudie i olja, naken, sedd från ryggen och sittande med ett skynke

över benen.[1] Det är ljusspelet på ryggen han velat studera. Penselföringen är här densamma, som i förutnämnda »holländska» genrestycken, färgskalan likaså. Aktstudien är dessutom målad på papp. På en lapp bakpå den ofullbordade skissen står visserligen: »Af Uno Troili Rom», men stilen är ej Troilis, och anteckningen har sannolikt tillkommit i samband med minnesutställningen över Troili 1878 och gjorts av dess ordnarinna, Wilhelmina Lagerholm, varvid hon helt naturligt lätt kunnat misstaga sig vid dateringen av alla dessa skisser, hon då plockade fram ur Troilis gömslen, och av vilka hon helt säkert såg många nu för första gången.

Det led emellertid alltmer emot dagen för avresan, och en vecka före densamma skriver Troili till den förutnämnde Gottschalk von Geijer:

»Ja, nu skall det då bli att måla, och måla och måla och måla och måla och måla. Det är icke utan en god dosis melankoli som följer mig på vägen. Men kanske den dunstar bort. Väl om så vore. Få se huru jag är, när vi återse hvarandra käre vän! Jag *behöfde* vara betydligen förändrad och förbättrad. Måhända lutar mitt hufvud ännu tyngre. Eller kanske skall jag gå ett hufvud högre än allt folket.

Vore jag nu blott väl på sjelfva den fördömda ångbåten, så skulle jag väl ge mig tillfreds och lugna mig, men nu svider det och svider af oro inom mig.»

Den oron skulle dock icke behöva svida så länge, ty jämnt en vecka därefter — den 7 aug. 1845 — avreste han och Pehr med ångfartyget Svithiod och med Berlin som närmaste mål.

[1] Akademien hade först 1839 — på förslag av Gillberg — vågat sig på det djärva försöket att anställa en kvinnlig modell, men »nyheten» väckte länge livlig diskussion och ansågs nästan innebära något otillbörligt.

I ITALIEN

1845—1849

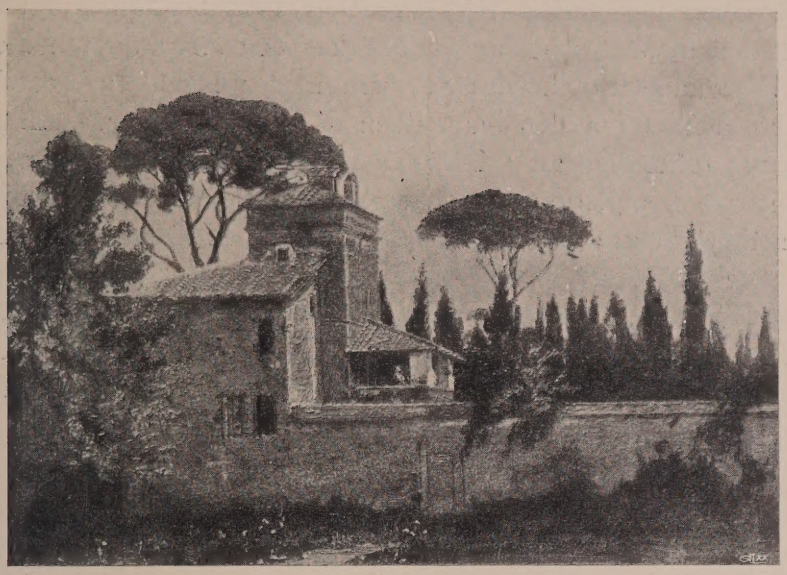

Fig. 37. »Rafaels atelje» i Villa Borgheses trädgård, Rom.
Oljem. 1846.
Östergötlands museum, Linköping.

IX.

Innan Troili reste, hade han i sitt skissalbum tecknat ned en underlig figur, en målar-slas i långbyxor och träskor men med bandolär i kors över jackan och en snäckprydd pilgrimshatt på huvudet. Under ena armen en portfölj, vid andra sidan målarkäppen nedstucken i sabelbaljan. Denne sammansatte figur, detta blandfenomen av målare och militär, var Gustaf Uno Troili, som sålunda rustad drog åstad för att söka erövra Italien.

Man har i hans egna brev hem till Fredrik Dahlgren eller Henrik Lilljebjörn den bästa källa för att få klarhet i denna studietid. Det mesta av de förra har fröken Dahlgren redan publicerat i »Ransäter», men då åtskilligt av detta material är av icke ringa betydelse för kännedomen om hans liv och konstnärliga verk-

samhet, har jag tillåtit mig att delvis ånyo begagna detsamma. I detta sammanhang bör också påpekas den förträffliga lilla essay över 1840-talets Romkonstnärer, som Lotten Dahlgren, i samband med en artikel om den bland dem då vistande tondiktaren J. A. Josephson, offentliggjort i Ord och Bild, 1916 : 2, en uppsats som utmärkt väl kompletterar, vad vi redan fått oss bekant om denna tid ur tidigare konstnärsmonografier och N. P. Ödmans välskrivna minnesteckning över förutnämnde tonsättare.

De båda resenärerna passera Berlin — utan ett ord om staden i breven — men stanna några dagar i Dresden, där »holländarna» studeras av Troili, och där de uppköpa färger, som lära vara 30 % billigare i Tyskland än i Rom. I München är det återigen holländare och så Rubens, som där

»visar sig i hela sin friska förtrollande glans; han är en bland de värsta trollkarlar i konsten; det är måladt med lust och lätthet och en eld att allt glöms bredvid honom. Här får man äfven till lifs af Murillo som är en öfverhuggare».

Scholander är just nu i München, och här stöta de också ihop med Egron Lundgren, tillsammans med vilken de sedan få ressällskap genom Tyrolen och hela Nord-Italien. Resvägen går över Innsbruck, Trient, Verona vid den härliga Adige-floden, Vicenza och Padua samt på några dagar ut till Venezia, om vilken Troili rapporterar:

»Venedig gömmer skatter av Titian, Paolo Veronese och Tintoretto att håren vilja resa sig på hufvudet när man ser dem.»

Man förstår så väl, att den unge målarlöjtnanten måste känna sig bra fattig och färglös och nästan hopplöst förtvivlad inför den förunderliga skönhetsvärld, som liksom strömmar över honom, var han kommer där nere i Italien. Men än starkare blir hans beundran, då ha kommer till Florens, dit vägen tagits över Padua, Ferrara och Bologna.

»Florentz är som en äkta perla. Der är kanske samladt det kosteligaste af Italiens rika, glödande förmågor från gamla tider.»

Tyvärr kunde aldrig Troili komma riktigt överens med sin reskamrat; redan nu började en slitning dem emellan, vilken se-

dermera skulle leda till, om också icke öppen schism, så dock att de till gamle Södermarks stora sorg nödvändigt måste skiljas åt och var och en gå sin egen väg. De voro så grund-olika: Pehr lugn, mer lynneströg, samt till ytterlighet omständlig och samvetsgrann, en utmärkt ämbetsmannanatur; Uno visserligen också trög men på ett helt annat sätt än kamraten, han var trög till arbete men av ett impulsivare lynne, tack vare sitt känsligare konstnärstemperament. Pehr förstod sig heller icke på honom. Uno föreföll honom mest bara lat och omöjlig, man måste arbeta, arbeta, arbeta, och denna dagliga visa orkade inte Uno med. Allt skulle ha sin tid för honom. Han behövde vara lat en vecka, utvärtes lat, om jag så får säga, ty inom honom jäste det och arbetades säkerligen mer än om händerna oavbrutet varit i gång såsom för kamraten. Men så efter en tid liksom exploderade han fram en liten skiss, frisk och omedelbar, men hamnade snart nog åter i »lättja» och missmod, när den av läraren tillrådda noggranna utarbetningen drivit den lilla friska skissen till en förtorkande överarbetning.

»Om du viste huru förbannadt tråkigt det i sjelfva verket är att resa», skriver han till Fredrik Dahlgren. »Såsom ett oundgängligt vilkor för nöjet och nyttan af ett dylikt företag fordras att man drager åstad *ensam* som kanske är bäst, eller med *en* rigtigt god och tillgifven medbroder och som eger samma intressen. När jag tänker tillbaka på denna långa tid af 2:ne månaders jäktande färd och ödsligheten i ett umgänge, der hvarje ord blir oförstådt, då — ville jag sannerligen ej göra om den för mycket. O, all den qväfvande ledsnad jag utstod!»

Egron Lundgrens lätta esprit kunde heller icke uppväga denna olustkänsla, Egron var ju f. ö. betydligt längre kommen än de båda, och dessa två voro troligen nu för honom knappast mer än ett par nybegynnande målarlöjtnanter, så som de ju i verkligheten också voro. Det är också först längre fram, när han verkligen lärt uppskatta Troili, som han närmare omnämner honom i sina brev och minnen.

I Florens gick denna tid i all ensamhet en ung ton-drömmande magister — J. A. Josephson — och förundrades över och beundrade allt skönt i denna gudabenådade stad. Men en kväll, då han

skulle gå till sitt logi, stod en vagn utanför hans hus, och när han i förbifarten tittade in i den, vem fick han se, om icke sin gamle skolkamrat — Uno Troili. Stor glädje. Pehr och Uno hade just då kommit till staden — i deras sällskap var en tysk konstnär, och Lundgren var uppe i huset för att höra sig för om rum. Med dessa besöker han nu dagen därpå S. Marcoklostret för att beskåda Fra Angelicos färglysande underbara fresker och dessas himmelska, rena gestalter.

Troili, Lundgren och han sitta sedan om kvällarna samman och prata. Josephson skriver med anledning av en sådan hemtrevlig pratstund:[1]

»Troili har varit i afton meddelsammare än förut: han är annars trött af resan och önskar komma till Rom i ro och studier. Äfven bryter humorn ej ofta igenom det lugna och något flegmatiska skalet — som äfven har en anstrykning om ej af melankoli dock af tvifvel. Det är något fint i hans inre, som ej rätt vill bära det tunga yttre kroppsliga, detta ger honom ett slags halfdrömmande utseende, tills en lycklig stund bryter stelheten och ett jovialiskt skratt skakar hans kropp — — —.»

Josephson gör dem nu sällskap till Rom, och efter en 6 dagars resa, mest utmed den slingrande Tibern, nå de över Arezzo och Orvieto äntligen den 3 oktober 1845 den eviga staden.

»Ecco Roma! Ecco i Signori Cupola di San Pietro!» ljuder vetturinens stolta signal till de resande, och där, långt där borta skönja de verkligen som en liten punkt Peterskyrkans kupol. De fyra draghästarna äro löddriga och trötta, cabrioletten och dess resenärer förfärligt neddammade, men vad gör det, nu äro de äntligen i Rom, och utanför den lilla osterian vid Ponte Molle hälsas de enligt gammal god tradition med en bägare vin välkomna av några av de andra Romasvenskarna, O. Södermark, Wahlbom, Stäck och Palm. Och så rulla de vidare in genom Porta del Popolo.

Nu begynner en ny tid för Troili. Genom sina sällskapsgåvor och sin artistiska talang kommer han snart mitt upp i det glada konstnärslivet, vilket nu i minst lika hög grad som arbetet tog

[1] »Ur en svensk tonsättares lif.» En minnesteckning öfver Jakob Axel Josephson af N. P. Ödman. Sthlm 1885, s. 198.

konstnärernas tid i anspråk. Man höll troget samman — svenskar och danskar — (norrmännen voro icke alls representerade i Rom) — man intog sina måltider gemensamt, t. ex. frukosten i den vackra trädgården till Caffe Rospoli och middagen på Lepre hos Aurelio, varefter man om kvällarna samlades på trattorian El Tre Ladrone eller något annat stamlokus. All post till skandinaverna gick vanligen genom Caffe Grecco vid via Condotti, vilket också var ett av de mer omtyckta tillhållen och särskilt på Thorvaldsens tid spelat rollen av samlingscentrum. Någon svensk tidning hade man inte. Nyheterna hemifrån i vänners och anförvanters brev meddelades i stället de andra, och på så vis höll man sig någorlunda à jour med händelserna i högan Nord, om också den tröga postgången — ett brev tog c:a tre veckor i anspråk — gjorde, att man alltid var något efter sin tid. De talrika tyskarna hade sitt särskilda stamhåll, ett fint Casino på Corson, där danskarnas närvaro ofta kunde ge anledning till politiskt käbbel och stridigheter. Det var en tysk Künstler-Verein, som den 1 nov. 1845 stiftats och fått sin lokal i ovannämnda Casino. I denna förening skulle även skandinaver få tillträde men eljest inga främlingar. Redan i dec. s. å. uppstod dock missämja, enär tyskarna ville utestänga alla nytillkommande skandinaver, men genom ett demonstrativt tillbakaträdande av dessas samtliga redan invalda landsmän blev tvisten åter bilagd. Jämte en av centralfigurerna i Roms dåtida musikaliska värld, en schlesisk musiker, violinisten, konstsamlaren och fortepianouthyraren Ludwig Landsberg, var Josephson här sångdirigent och skriver om detta Casino bl. a.:

»Man tillbringar sin afton *der* i stället för i trattorian, har behagligt umgänge och flere resurser att fördrifva tiden, med tidningar, kortspel för dem som deraf hafva nöje och kanske framdeles musik.»

Josephson var för dem alla en sammanhållande kraft, och han dirigerade icke blott sången i det tysk-skandinaviska sällskapet utan även i den lilla sångförening av svenskar och danskar, som han satt i gång efter knappa 14 dagars vistelse i Rom. Men med hans avresa — den 1 maj 1846 — tynade sånglusten av.

Troili försökte visserligen hålla den vid makt, men hade inte nog energi att sköta ledareskapet. Stäck skrev också härom till Josephson:

»Ej blott jag utan *alla de efterlämnade vännerna i Rom* säga som jag: vi saknade dig, och med din bortresa derifrån försvann mycket af vår intima aftontrefnad. Sången som höll oss tillsammans tystnade, och den annars så treflige, gode, loje vännen Troili, kunde ej ersätta hvad vi *i dig* förlorade.»

Troili skriver f. ö. själv härom, att han »var för lat för att ta i saken med något intresse». När sedan professorn i österländska språk i Uppsala O. F. Tullberg — vilken redan under sin docenttid gjort sig känd som framstående musiker och kompositör — framåt jultiden 1845 kom dit ner till Rom, blev det åter livligare i musikhänseende, såsom Troili berättar hem till Josephson, och varje lördagsafton samlades sångarna på Lepre och uppstämde där de gamla visorna.

I den genommusikaliske Troili hade Josephson eljest haft sitt käraste sällskap, vilket framgår av hans yttrande den 7 nov. om denna sångförening:

»*Troili*, det säkraste stödet åt denna förening, kommer alltid till mig, innan de andra samlas, och vi luta oss då tillsammans öfver Bachs fugor och dylikt, och bilda så ett klassiskt musiköfvande par midt in i djupa Italien. Äfven är han den ende förtrogne jag har att meddela mina egna musikaliska bemödanden härstädes, och det händer ej sällan, att han får hålla tillgodo med något alldeles nytt för dagen, vare sig en liten visa, en fuga eller ett stycke på den började symfonien. Ett bifallstecken af en så konstälskande och med så fint omdöme begåfvad person verkar alltid uppmuntrande.»

Och c:a 14 dagar senare skriver han på nytt om Troili, att denne varit hemma hos honom, varvid de tillsammans på Josephsons fortepiano genomgått några kompositioner av Gade och Josephson själv, varefter Troili spelat många av Lindblads visor.

»Det är i dem en tjusningskraft, som gör vårt hjerta varmt och vekt. Om man ser bort från det stora konstvärdet i dem, så återstår dock en hel verld af subjektiv poesi, hos Lindblad så egendomlig, och denna försätter oss i en stämning, som på en gång ger fröjd och vemod — och på detta sätt är vår nordiska konst ej en glad konst.»

Josephson var just det rätta sällskapet för Troili, musiken låg ju Troili ofta närmre än måleriet och gjorde honom i varje fall mer

harmonisk till lynnet. Själv har han i ett brev till Josephson — den 25 febr. 1847 — klargjort sin ställning till dessa båda konstgrenar:

»Jag gläder mig af hjertat öfver din framgång på den musikaliska banan, ty den är dock för konstsinnet den dejeligaste — onekligen bättre än att smeta med färger.»

Trots sina kärkomna stunder hos Josephson — sångföreningen samlades där två gånger i veckan — meddelar han i ett brev av den 22 dec. 1845 vännen Dahlgren, att hans musikaliska behov måst sättas på betydlig indragningsstat, och att hans fingrar snart äro förstelnade av brist på övning. En gång i veckan besöker han dock den förutnämnde Landsbergs soaréer och kan där få höra så goda saker som kvartetter av Beethoven och Mozart. Det är på modet att infinna sig på dessa soaréer, skriver han i samma brev, och tillägger:

»Man får alltid en qvartett som går mycket bra och äfven annan classisk musik, som dock går simpelt, ithy att Italienarne lika litet kunna sjunga tysk musik som det ändå är *värdt* för en papegoja att tala som folk. Man behöfver blott låta presentera sig för Landsberg och man går dit som gäst. Der vankas för öfrigt ingen lekamlig spis, hvarken vått eller torrt. Man har en moralisk skyldighet att gå på hans årligen tillstälda Concert som kostar 1 scudo (4 Rd rgs) billjetten. — Qvartettspelarna äro naturligtvis Tyskar.»

Den mycket omtalade och prisade romerska kyrkomusiken, särskilt de påvliga sångarnas, tilltalade varken honom eller Josephson. Det var dessa egendomligt nog kastrerade mäns höga, gälla röster, som pinade dem.

»I Sixtinska Capellet har jag hört de Påfveliga Castraterna», skriver Troili, »men det var en sång som af Automater; först skreeg en og saa alle tillige som det staaer i Holberg.»

Han reserverar sig dock för Allegris ryktbara Miserere, som han ännu icke hört, och som skall vara något alldeles fenomenalt i denna röstklang.

Det var naturligtvis många andra musikaliska och sceniska njutningsstunder, som här bereddes honom. Därom skriver han i samma brev:

»*Fanny Elsler*[1] har varit här och gjort furore. Jag får tillstå att min svaghet för henne äfven är ganska stor. Hon är förtrollande. Dessutom har jag en

[1] En wiensk dansös, vilken efter lysande triumfer i Amerika återvänt till Europa och överallt skördade enormt bifall för sina prestationer, särskilt för den karakteristiska Cachuchan.

annan flamma i *Adelaide Ristori*,[1] en skådespelerska med *stor talang*. Det är bland det intressantaste jag sett till utseende och hennes spel är ståtligt. Ett sådant hufvud som hennes, af en fin, noble skönhet får man sällan se på en theater. — — — Till Carnevalen tros Fanny Elsler komma åter och då torde äfven Taglioni[2] infinna sig.»

Med den italienska operan stod det däremot magert till.

»Inga talanger, värda att nämnas, har jag hört. *Verdi* är en ny componist som härmar Meyerbeer. Vare det nog sagt.»

Hemlandets musikvärld glömmer han ingalunda för allt nytt, som här möter honom. Själv sjunger han allt fortfarande Bellman till de nya kamraternas stora förnöjelse. Och så spelar han Lindblads sånger och de svenska folkvisorna. Och mitt i allt detta kommer han att tänka på de fyra musikgubbarna i Stockholm, Lindblad, Falkenholm, Munthe och Gillberg, och hälsar obeskrivligt till dem genom vännen Fredrik. Han är också full av iver att få musik- och teaternytt hemifrån. Särskilt vill han veta litet mer om den nya sceniska talang, teatern i Stockholm förvärvat — Johan Jolin — eller om Dahlgrens Shakspeare-översättningar eller dennes nyligen uppförda »Wermländningarne».

Det var inte bara Landsberg, som gav musiksoaréer i Rom. Än mer eftersökta voro kanske aftnarna hos den sedan flera år i Italien boende dansken, conferensrådet och stiftamtmannen de Thygeson, i vilkens gästfria hus skandinaverna alltid voro välkomna. Även Troili var där en gärna sedd gäst och bidrog också själv rätt ofta till den musikaliska aftonunderhållningen. En av döttrarna i huset, fröken Charlotte de Thygeson, vilken tidigare spelat en framstående roll även i det musikkotteri, som i Rom

[1] En italiensk skådespelerska, som redan i barnaåldern spelade subrett- och ingenueroller och nu hade stort anseende men dock först på 1850-talet vann sitt egentliga världsrykte genom sin genialiska uppfattning av sina tragiska roller. Även Sverige har hon besökt som skådespelerska, ehuru först vid 58 års ålder, år 1879.

[2] Marie Taglioni, en Stockholmsfödd dansös, vars världsrykte på sin tid kunde jämföras med Jenny Linds och Kristina Nilssons. Hennes danskonst var kysk och ren, hennes grace förunderlig, hela hennes väsen poesi, skrev samtiden. Troili hade hösten 1841 gjort en liten snabbteckning av henne i sparkpose; antagligen är det en fantasibild med anledning av ryktet om hennes uppträdande i Stockholm denna höst, då man i beundran t. o. m. spände hästarna från hennes vagn och själv drog hem henne, eller ock har möjligen — ehuru knappast sannolikt — Troili sett henne vid detta besök.

samlats kring Felix Mendelssohn Bartholdy, var på dessa kvällssoaréer en av de förnämsta medverkande; hon var nämligen framstående pianist. Den danske skulptören Jerichau, vilken nyåret 1846 förlovade sig i Rom med den tyska målarinnan Elise Baumann och snart därpå gifte sig med henne, bjuder också på musiksoaréer, tack vare god medverkan av sin svägerska, en med fyllig altröst begåvad sångerska. Till dem var även Troili inbjuden, likaså tillsammans med de övriga i den skandinaviska kvartetten på soaré hos fru Elise Paulsen, Thorvaldsens dotter, och nu som änka bosatt i Rom.

Det var sålunda ett rätt så rikt musikaliskt umgängesliv denna tid för de skandinaviska Roma-konstnärerna, och säkert är att Troili njöt i fulla drag av den tonernas värld, som här bjöds honom. Han deltog också helt naturligt i det romerska glada dagdrivarlivet på gator och i osterior och trattorior, och när den sedvanliga karnevalen i medio av februari 1846 gick av stapeln, var det en alldeles ny och uppsluppet rolig erfarenhet för honom. Varje dag i denna glädjevecka strövade eller åkte han och Josephson, Lundgren, Stäck och Pehr Södermark fram och tillbaka genom den folkvimlande breda Corson från Piazza del Popolo till Piazza di Venezia, kastade blombukettshälsningar till de sköna, pittoreskt klädda romarinnorna på balkongerna och i fönstren och mottogo andra igen, svärmade eller roade sig som goda barn och voro naturligtvis med om att åse varje karnevalsdags avslutningsnöje — den vansinniga hästkappränningen genom hela Corson och den s. k. Moccoli-festen eller det blixtsnabba tändandet av de tusen sinom tusen, på käppar burna, små vaxljusen, vilka man sedan under skratt och skämt sökte släcka för varandra. Aftonen firades sedan vid en foglietta eller boccale vin på osterian Sabina, där det vimlade av muntra masker och lustiga improvisatörer. Sista kvällen voro de förstås också med i trängseln på festinon — avslutningsbalen på Teatro Apollo — och togo sig en sväng.

Men det var inte bara nöjesliv, som fördes där nere i Rom av de många konstnärerna; där arbetades även, om också icke alltför

träget, på de otaliga ateljéerna. Om Troili berättas det, att han skall ha haft ovanligt svårt för att komma sig i gång. Han ville helst ligga hela dagarna på sin soffa och meditera. Själv stack han aldrig under stol med sin lättja; sålunda hade han ofantligt roligt åt en händelse, som en solgassig sommardag inträffat i Rom, och som han efter hemkomsten gärna brukade berätta till självförsvar, när någon förebrådde honom hans oföretagsamhet. En dag, då han strövade på Campagnan, fick han nämligen på långt håll se en arm ivrigt vifta i luften. Troende en fara å färde, skyndar han trots solgasset springande dit och kommer svettig och andfådd fram, frågande: vad är det, vad är det? — »Un piastro, signore.» Det var bara en tiggare, som var för lat att själv röra sig ur skuggan, där han låg och därför tyckte det var bekvämast att vinka till sig sina allmosor. Detta, att någon verkligen kunnat övertrumfa honom själv i lättja, var sedan Troilis stora tröst och glädje.[1]

En annan historia, som jag från flere håll låtit mig berättas, är denna: Troili ville aldrig göra något under den första tiden, men en dag, då han som vanligt låg på sin soffa och funderade, kom en stark jordstöt och satte fart i honom. Sedan dess började han också måla. Det blev därför liksom ett ordstäv bland kamraterna: »För att få Troili i gång behövs det allra minst en jordbävning.»

Man förstår så väl, att en sådan natur som Troili måste ha svårt att begynna med några egna försök mitt i all denna överströmmande skönhetsvärld. Han var för mycket konstnär för att det inte skulle bära emot. Härom skriver han också i dec. 1845 till Fredrik Dahlgren:

»Ja nu är Truls i Roma. Han for först öfver villande vågor och sedan klara landvägen. Han åkte på jernvägar och Diligencer. Han såg målade taflor. Nu försöker han sjelf att måla. Det går åt helfvete.»

Hur illa till mods han än känt sig under den långa resan tack vare hans och reskamratens inbördes olikhet, kunde han likväl

[1] Denna historia har berättats mig av fru Anna Casparsson, Saltsjöbaden, f. von Feilitzen, dotterdotter till A. F. Lindblad.

inte nu undgå att överväldigas av de rika konstnärliga värden, som varje ny dag hade att bjuda på.

»Italia är ett härligt land», skriver han också hem. »Intet är som man förut tror, men icke destomindre förträffligt på annat sätt.»

Emellertid ser han också kritiskt på dessa konstskatter och finner i allmänhet de ting, som mest utmålats av ryktet, mindre hålla vad de lovat, men däremot andra, som ej utbasunats av några trumpeter, leva ett märkligt personligt liv.

»Så åtminstone i konstväg, naturligtvis det hufvudsakligaste af intresse för mig. Dessa stora namn som klinga genom landena, Rafael, Corregio, Titian etc. etc. för dem äger jag inga ord till beröm; de behöfva det ej. Deras bästa alster äro af ett outplånligt värde; men ändå skall man finna att om man sätter sig på tvären, ges ingenting frappant i hela verlden.»

När han så nu från alla dessa reseintryck och de nya i Rom äntligen börjar försöka på egen hand, går det »sakramenskadt magert».

»En stor medgång är att Gubben S. repat sig mycket och kan sjelf måla. Jag får då tillfälle att se huru han mödas och det må hjelpa mig till tålamod. Gubben är för öfrigt präktig och vid ständigt jemnt humeur. Vår dag går, den ena nästan som den andra. Ett mera stilla lif kan man ej föra. Jag mår till kroppen förträffligt; den andra parten är ofta något orolig, men dock bättre än i början.»

Utom Olof Södermark vistades denna tid i Rom den gamle Byström, som flyttat från sin ståtliga Villa Malta, vilken han överlåtit till konungen av Bayern, och nu själv bodde med sin älskarinna inackorderad hos en rå, obildad italiensk doktor Mazzaroni. Byström var nu mycket sjuklig men samlade dock gärna omkring sig ett lustigt, ehuru ofta blandat sällskap av italienare och nordbor, där han likväl själv mestadels var blott en tyst åhörare. Fogelberg är ej fullt så sällskaplig men presiderar alltid vid mer festliga tillfällen samt låter enligt gammal Roma-sed sin ateljé vara fritt tillgänglig för alla besökare. Molin har någon månad efter Troili kommit till Rom, Wahlbom ligger också där och delar sin tid mellan gymnastik och häststudier, Egron Lundgren sjunger primo basso och stomperar italienska skönheter eller målar historietavlor i olja, Palm och Plagemann äro gamla Rom-bor, och Stäck

bildade med Lundgren och Josephson under denne senares korta Italiavistelse ett gott triumvirat, som tillsammans företog glada upptäcktsfärder i Rom och dess omgivningar. Danskarna äro fortfarande i stort antal: Jerichau med sin tyskfödda hustru och den gamle H. V. Bissen samt bland målarna: A. V. Boesen, Wilhelm Marstrand, Lorens Frølich, Albert Küchler, som från sitt forna glada ungdomsliv i Rom blivit en katolsk svärmare och allvarlig bibelbildsmålare, vidare den alltid humoristiske stamgästen på Caffe Grecco, munkmålaren Ernst Meyer, som en lång tid var själen i det tyskdanska konstnärslivet, den verksamme djurtecknaren J. Th. Lundbye, Rohde, som sedan blev vinterlandskapist, den framdeles i Tyskland bosatte landskapsmålaren Louis Gurlitt, och de mera okända Lunde, Storch, Raadsig m. fl. Norrmännen uteblevo däremot alldeles från Italien, deras konstnärsväg gick ej längre än till Düsseldorf, och av finnar har jag mig icke heller någon bekant. Finnen R. V. Ekman har dock en tid studerat i Rom, men redan 1844 flyttat därifrån. Tyskarna voro i avgjord majoritet — i början av år 1845 funnos sålunda i Rom icke mindre än 206 tyska konstnärer, men endast 31 danskar, 18 »skandinaver», 34 engelsmän och 25 fransoser[1] — och sedan gammalt hade tyskarna här intagit en ledande ställning genom sitt ryktbara Ponte-Molle- samfund och sina kostymerade vårfesttåg (den s. k. »Carnevale dei Tedeschi») till de av antika stenbrott uppkomna grottorna i Cervaro vid Anios strand ovanför Ponte Mammolo. Ponte-Molle- sällskapet »P. P. Q. P.» (Præses Populusque Pontemollicus), där allehanda tokerier förehades, och i vilket nyankomna landsmän — även andra stamförvanter bland konstnärerna, såsom svenskar, danskar, engelsmän och holländare — under vanliga ordensceremonier och genom behängning av den blåbandsprydda s. k. Bajocco-orden[2] högtidligen upptogos, hade visserligen redan sett sina klang- och jubeldagar och 1845 upp-

---

[1] Dessa sifferuppgifter från Friedrich Noack: Deutsches Leben in Rom 1700 bis 1900. Stuttg. u. Berlin 1907, s. 273 — där de citerats ur Allg. Ztg. 1845, n:r 34.

[2] Namnet från det minsta påvliga kopparmyntet, motsvarande i värde ungefär en våra dagars soldo.

lösts, men i stället hade s. å. den förutnämnda, efter tidens krav mer avpassade, tyska »Künstler-Verein» instiftats, i vilken även Troili några år var medlem. Cervaro-festerna fortforo dock, och vårfesttåget år 1846 räknade över 300 medverkande. Det nästföljande — år 1847 — blev likväl det sista, ty de närmaste årens politiska händelser gjorde för alltid slut på Ponte Molle-riddarnas gamla vårnöje.

Att här uppräkna de med Troili samtida tyska konstnärerna i Rom skulle vara både tröstlöst och ändamålslöst — något närmare inflytande på hans konstnärliga utveckling hade de säkerligen icke. Jag vill blott nämna en av de tyska nazarenernas främste, bildhuggaren Wilhelm Achtermann, vilken ägnade sig uteslutande åt religiös skulptur, därjämte Andreas Achenbach och den gästfrie Peter Cornelius, vilka båda voro där i början av Troilis vistelse, vidare den religiöse historiemålaren Overbeck, som i nära 60 års tid hade sin bostad i Rom och även där slutade sina dagar, landskapisten och raderaren Joh. Chr. Reinhart, historiemålaren Joh. Veit, akvarellisten K. Werner, alla andra att förtiga. Även en rysk målare Makaroff bör kanske nämnas, enär arbeten av honom kommit till Sverige genom dåvarande svenske ministern i Rom, general af Nordin.[1] Engelsmännen levde väl mera exklusivt; i varje fall överensstämma nästan alla Romaskildringar i att denna nations Romgästande medlemmar — om det var konstnärerna, vill jag lämna osagt — icke alls förstodo att sätta sig in i det italienska folkets lynne och tänkesätt utan kanske varit de, som mest bidragit till att förplumpa karnevalsglädjen. De franska artisterna slutligen hade i Rom (i Villa Medici) en egen akademi, vilken bland sina direktörer räknat den av samtiden så beundrade Horace Vernet, Ingres o. a. Helt blottad på egna konstnärer kan naturligtvis icke Italien denna tid ha varit, även om inga förstarangsförmågor finnas att anteckna bland dem; i varje fall har »främlingarnas» konst varit av större internationell betydelse än de inföddas; man kan dock med fog betrakta många av de här boende utländska konstnärerna som naturaliserade itali-

[1] De finnas nu hos greve Lewenhaupt, Aske, Uppland.

enare. Det kan inte nekas, att man såg ensidigt på detta skönhetsland: främlingarna kände sig här som på semesterledighet och målade idel söndagsfolk och karnevalsglädje; det blev en alltför ytlig uppfattning av personerna och tingen, därför också icke så litet steril i sina konstuttryck, även om produktionsförmågan visade en otrolig livskraft.

Om det förtroliga samlivet skandinaverna emellan är förut talat, och Troili skriver i dec. 1845, att mellan de danska och svenska konstnärerna är ett ständigt umgänge som mellan landsmän. Julaftonen d. å. voro visserligen svenskarna samlade för sig vid gröt och julsång hos generalkonsul G. Michaelson från Stockholm, som där tillfälligt vistades med sin syster, fru Rosa Cantzler, men juldagen firades gemensamt i trattorian å Via di S. Francesco di Sallo — en stor samling på en 60—70 själar, däribland även några damer. Nyårsdagen 1846 — med vårluft och blommande rosor — företogos de sedvanliga visiterna av landsmännen in corpore hos de tre »fäderna» Byström, Fogelberg och Södermark, och sedan samlades man varje lördagsafton på trattorian Falcone för att få språka om hemlandet och gemensamma angelägenheter. Konstnärerna brukade f. ö. själva där bjuda på muntrationen, Plagemann italienska sånger, Troili Bellman, Rohde Tyroler-Lieder o. s. v., en och annan gång livades också stämningen genom några för tillfället hopskrivna verser. Eller också roade man sig med att rita av varandra och att skicka omkring i sällskapet några nyss nedkastade, humoristiska teckningar.

Vad gjorde så Troili i konstnärligt hänseende denna första tid? Det synes icke ha varit så mycket. Tidvis inskränkte han sig nog till att endast följa med i den skock unga danskar och svenskar, som under gamle Södermarks ledning strövade omkring i kyrkor och gallerier och bland Roms antikviteter. Härom skriver fröken Dahlgren i sin förut omnämnda Romaskildring i Ord och Bild:

»Säkert var det halft motvilligt, med en inre protest över det påtvingade skolmästrandet, han av sin förmyndare, farbror Södermark, lät sig släpas med på förevisningar av gallerier och kyrkor, och han lyssnade nog inte med samma andakt som den vetgirige Josephson till alla konstförståndiga demonstrationer av antikens

och renässansens mästerverk för att vid hemkomsten samvetsgrant anteckna det inhämtade i sin dagbok. Några anteckningsböcker med konstnotiser tyngde icke Troilis målarbagage.

I kamratkretsen, då man satt bänkad kring borden i de måleriska osteriorna, då orvieton pärlade i glasen och glammet och skrattet stego mot det nedrökta taket, då kunde han tina upp. Den glade Troili steg fram, sällskapsbrodern, den oförliknelige historieberättaren, som gav den fina humorns krydda åt skämtet och de roliga anekdoterna. Då kunde han, likväl först efter mycken övertalning, förmås att sjunga Bellman. Troili och Bellman, det var kulmen av de skandinaviska konstnärernas sällskapsglädje!»

Södermark var, trots allt, i början mycket nöjd med Troili.

»De äro *bra* gossar i alla afseenden och arbeta flitigt», skriver han den 27 febr. 1846 till Anckarsvärd om Pehr och Uno. »Om dagarna måla de hemma efter mina hufvuden, ibland efter naturen (*men sällan, ty modellerna äro så fördömdt dyra*). Vissa dagar i veckan croqueras i borghesiska galleriet. Alla aftnar ritas i akademien, dels efter naken modell, dels kostymer efter naturen!»

Det var emellertid så tungt för Troili att arbeta. Han vantrivdes under den gamle, snälle men kommenderande Södermarks preceptorsskap, och ännu sämre gick det ju för honom att komma överens med Pehr. Josephson skriver en gång på tal härom i sin dagbok:

»I skymningen var Troili länge hos mig och meddelade mig mycket om sin ställning och sina konstnärsbekymmer i Rom. Här står han mellan människor som ej rätt förstå honom, och hans omdöme och konstnärliga fantasi gå så mycket fortare än hans praktiska förmåga. Däraf strid och ofrid.»

Och vid ett annat tillfälle säger han om honom:

»En så konstnärlig själ träffar man sällan. Hans uppfattning, omdöme och känsla vika ej för någon, men praktiken! Han arbetar, arbetar — och förkastar allt hvad han gör, ty han ser att det borde vara annorlunda. Men så förtviflar han också så mycket, att han en stor del af vintern varit föremål för mitt innerligaste deltagande.»

Själv skildrar Troili i ett brev av den $^{18}/_{5}$ 1846 till Henrik Lilljebjörn sin djupa misstämning:

»Ägde jag nu Morbror här! I Roma, i sjelfva konstens hufvudstad saknar jag Morbrors sällskap, just i *artistiskt hänseende*. Hvad går då åt Truls? kan Morbror fråga. Ja, min brist är just en likstämmig person, som under dessa omständigheter vore mig så mycket angelägnare. Smark med all sin välvilja och godhet emot mig, kommer dock aldrig underfund med hvad mig egentligen vållar; och om kamraten vill jag ej tala, ty på det capitlet vill jag ej tänka för att ej bli bitter, orättvis och otacksam. Denna vinter har jag sålunda genomgått alla grader af dysterhet; om till skada eller fördel må framtiden utvisa. Det artistiska lifvet

har förefallit mig gräsligt torrt. Felet är dock troligen, ja säkert, hos mig sjelf. Jag har sålunda haft i allmänhet, hvad jag vill kalla, *temligen ledsamt.* Ingen förtrogen, som jag äfven lärt mig inse orsaken till, då i denna stora verkstaden den första inträdande lärlingen ock rätteligen betraktas som en okunnig stackare, med hvilken det ej löner mödan spilla ord. Jag har sålunda hittils endast smakat på den torraste sidan och prosan af saken och har icke haft *ett ögonblick* (*gemensamt* neml.) då jag kunnat få mitt mera andeliga behof tillfredställt. Jag talar ej om mina *ensamma* färder så i verkligheten som i tankens och känslans verld. Hvad jag derunder erfarit, har jag dock af bitterhet snarare stämplat såsom något utan rim och reson, odugligt, förkastligt, då jag fick allt mera misstro till mina åsikters äkthet och intet ville hålla streck. Jag har sålunda vid 31 års ålder gått som ett barn i skola, icke allenast i sjelfva yrket, det är det minst påkostande, såsom nödvändigt, utan äfven liksom i det öfriga lifvet. Men äfven detta är nödvändigt kanhända. Den som blott egde tid framför sig att få vara här. Ty ehuru *ensam* jag är och troligen en lång tid skulle bli, tänker jag dock med en slags förskräckelse på hemfärd efter kanske ett års förlopp och utan resultat. Bland flere landsmän och Danskar, som ständigt äro tillsammans, har jag ännu ingen egentligen närmare bekant. Jag har dock allt skäl att vara nöjd med den fot på hvilken jag med dem står, som är ganska vänlig och kameratlik.»

— —

»Huru mycket skulle jag ej vilja tala och rådas med Morbror! Jag vet ej egentligen hvar jag skulle börja. Att tala om mina arbeten är något så sacramenskadt melancholiskt. Jag hade väl hoppats att härifrån *sjelfva Roma* kunna tala om ett gladt, vänligt lif, der man med hopp och en viss tillförsigt arbetade på den fördömda artistvägen, och att man skulle hafva lust att måla äfven med fötterna, jo knäfveln också! — men — jag måste väl förtälja något om mitt smetande och petande. Hela vintern och våren gick jag hvarje afton på en academie der modellen hvarje gång ombyttes och [var] klädd i någon Italiensk costüm. Detta är mitt hufvudsakliga arbete. Om dagarna plågade jag mig med nötoljan och ännu har jag icke kunnat få ihop ett hufvud. Det är förtrolladt. Orsaken är naturligtvis enkel. Jag hade innan min afresa ännu aldrig målat ett hufvud efter naturen.[1] Men — jag hade genom de satans copiorna, hvaraf jag fått för mycken pretention, [trott] att det skulle kunna gå något lättare. Till ringa uppbyggelse kom så den tanken: *Hvad hade du här att göra.* Efter 2 års tid skall man så vända hem och komma en åsna tillbaka. Ägde jag nu likväl en likstämmig som kunde sentera min belägenhet och visa mig klart och bestämdt hvad min frid tillhörde, och dessutom ett oundgängligt requisitum — *tid och pengar*, så skulle jag lefva upp igen. — Men — nu måste jag concentrera mig till något helt simpelt och enkelt; knuten är att hitta på något som man kan lefva af. Men — på samma gång — farväl med alla illusioner om den saken som sysselsatt min fantasi alltifrån barndomen, och välkommen oro, torrhet och släpet af öfriga ledsamheter. Men — jag märker mig ovetande redan vara mot föresatts åter inne på detta fördömda thema. Mitt hufvud är så fullt deraf att dag och natt förföljes jag af dylika gemena spöken.»

---

[1] Detta är till en del överdrift, vilket lätt framgår av vad i ett föregående kapitel omtalats.

Josephson hade redan den 1 maj lämnat Rom, och sedan dess kände sig Troili helt isolerad bland de övriga Romsvenskarna. Denna ohyggliga känsla av ensamhet och otrevnad — mitt i det glada, till synes så sorglösa Roma-livet, där dock även Troili stundtals kunde muntras och själv muntra upp andra — var naturligtvis en av de mest bidragande orsakerna till hans i tid och otid av kamraterna framhållna lättja.

I ett brev av den 6 juli 1846 till Fredrik Dahlgren ger han på nytt fritt lopp åt sin förtvivlan:

»O att jag kunde skrifva dig till med hjertat fullt af hopp och med frid och säkerhet. Men — kunde du möta mig nu, skulle en bekymrad — mer bekymrad vän än någonsin räcka dig handen! Ty jag ser knapt dager till förändring i de omständigheter, som under mer än 3 år gjort min belägenhet så plågsam; jag menar det dagliga stundliga umgänget med en person, som *ingenting ger* och *ingenting tar emot.* Med sjelfva den i så många fall älskvärde Gubben kan jag icke heller komma på rätt fot. Ty han har från början missförstått mig, och har af svaghet och blindhet för sonen tagit oss tillsammans öfver en kam. Huru otaliga gånger han förgått sig och huru nästan outhärdlig min ställning varit kan jag ej beskrifva. Såsom han i början icke märkt att Pehr och jag äro absolut oförenliga, ja att till ock med han sjelf och jag ha färre föreningspunkter så hade han i sin föreställning skapat sig följder af föreningen, som han mer och mer nu börjar finna ej låta realisera sig. Sålunda har den föregående vintern för mig varit verkligen *marterfull.* Dag för dag skulle jag se Gubbens mod sjunka, dels i följd af märkbar slapphet hos honom sjelf till arbete efter sjukdomen, dels af mer och mer stadgad öfvertygelse att hvad han väntat af oss icke skulle [gå] i verkställighet. Han har äfven betydligen afprutat på sin stora föreställning om min *förmåga* enskildt hvilket allt jag haft att tära på jemte *min egen* misströstan. Hans stora inquietude om mig att jag, i hvad jag gjorde, skulle göra redan *något serdeles* och som naturligtvis blef bedragen, har plågat mig outsägligt. Hans ständiga predikan om min *lätthet* förföljde mig oupphörligt, och när jag så grep mig an ville icke hvad jag præsterade svara mot hans föreställning. Han tillskrifver då brist på lust såsom orsaken. Till en del kan det så vara. Emedlertid har ingenting i verlden kunnat mer motarbeta min friskhet och mitt mod än dessa omständigheter. Han talar nu om att det var orätt af honom insistera på utresa för oss. Ser du, min käre Fritz! Dit har det nu ändteligen kommit. 'Vi ha ingen energi' säger han. Huru hafva den. Huru få mod af den som sjelf icke äger det; som under hela sitt konstlif endast arbetat med ängslan, och som hoppas *altid* för mycket och fordrar för mycket, under hvilkens ängsliga ögon man icke kan göra något, vare sig under arbete eller hvila, utan samma känsla; hvars inquietude gör att man hvarken vet hvar man skall börja eller sluta.» — Han klagar så ännu en gång över Pehr och över att fadern trots allt fordrar, att de båda kamraterna skola sympatisera med varandra, samt fortsätter: — »O, huru väl jag anade detta innan min afresa som du minnes. Huru Gubben klagat öfver

min visade likgiltighet vid förslaget, icke inseende den egentliga orsaken till min slutenhet. Han har också underligt fattat mitt tal om den 'fruktan' jag hyste för hela företaget. Af ett samtal därom vi hade strax efter ankomsten, fann jag till min bestörtning, det han trodde att jag varit rädd för 'röfvare eller dylikt' under vägen. Af detta exempel kan du finna huru han i allmänhet har förstått mig. Såsom han nogsamt funnit Pehr vara långt skiljd från all slags öfverspänning, har han af ett slags torrt förnuftsslut velat finna det äfven jag vore 'en tranquil, indolent men beskedlig gosse'. Det ligger i det hela något så *godt*, fast oförklarligt oerfaret i detta domslut, och skulle aldrig varit mig till plåga, derest min kamerat ägt blott en gnista *vänlig instinct* af mig. Han klagar öfver min slutenhet och frågade mig en gång om 'jag icke trifdes i hans och hans sons sällskap eller hvad orsaken kunde vara till den köld som herskade oss emellan'. Som detta skedde nästan med tonen af en förolämpad retades jag att sjunga ut till en viss grad angående orsaken till mitt förhållande med Pehr, hvaröfver han blef smärtsamt öfverraskad. Jag stälde mig helt och hållet en camerade i anseende till Pehr, hvilket var allt hvad jag kunde göra, då jag naturligtvis ej förmådde klaga en sådan visa, som jag nu gör för dig. Han beklagade sig då sjelf öfver sonen, sade sig 'ej kunna hafva något sällskap af honom, men trodde att ett par unga karlar som vi ändå kunde hafva mycket gemensamt'.»

Det gick dock alls icke ihop för dem. Dagligen inträffade störande småhändelser med såväl fadern som sonen, och till slut frågade den förre Troili rent ut, om denne hellre ville arbeta helt på egen hand och med egen ateljé. Troili var då i en ekonomiskt mycket brydsam situation men svarade ändå, att det säkerligen vore det bästa, och så bestämdes det, att denna förändring skulle ske till hösten.

Det skulle naturligtvis varit både rättvist och av största intresse att kunna meddela även den andra partens — i synnerhet Pehr Södermarks — uppfattning om detta olyckliga »kamratskap» — den borde i så fall bäst ha kunnat vinnas ur sonens brev till fadern eller modern, men då några sådana ej varit mig tillgängliga, har jag måst låta mig nöjas med den kanske alltför ensidigt färgade utläggning, som Troilis och hans vänners yttranden föranlett.

Troili erkänner ju visserligen själv sin egen stora skuld i denna schism. Han borde ha varit en mera frisk och hurtig man, menar han.

»Du vet hur litet positift jag äger»; skriver han i det ovan citerade brevet till Dahlgren — »huru största portionen består af svärmeri och fantasteri, hvilka varit närmaste driffjedrarne till det *oändligt lilla*, jag hittills åstadkommit. Du vet äfven hvilken oförsonlig — ja ensidig fiende Smark är till allt sådant, hvarföre man

med honom måste komma i beröring på helt andra vägar än dessa; och der är din vän oerfarnare än det minsta barn, och det väl — till hans eviga olycka. Dessutom skulle vi ofta råka i dispute, ty det är mycket som jag ej vill gå in på — det kunde ej passa sig. Hvad glädje skulle han hafva att följa ett sjukligt sinnes hugskott, som han i stället att mildt föra på bättre väg, blott skulle förarga sig öfver. Det är en den oförståldaste, enklaste menniska, men ock derigenom (mirabile dictu) i många fall hvad personer angår ganska oerfaren man ehuru af de älskvärdaste egenskaper.»

Det var också annat än det personliga förhållandet till läraren och kamraten, som vållade Troilis olust. Härom står i samma brev:

»Dessutom, när man utomkring sig i konstverlden funnit sjelfva motsattsen af hvad det bedrägliga hoppet tillhviskat, då fordras det en *jernfast* håg att trotsa alla klippor. Hvar vill du söka den *glädje* om ock en gnista, som ändå denna besjungna, prisade afvundade konst skulle ge efter alla poetiska beräkningar? När man hör den djefvulska critik som nu sönderplockar och förskingrar i luften det mesta hvad göres, och när man känner sjelf sin egen oförmåga att ännu på mång år ens göra så godt som de tarfligaste, då frågar man sig, hvad vill du? hvad tänker du vinna? — — — — — — Huru begärligt föreställde jag mig icke i Rom ett fridsamt men flitigt, uppmärksamt lif der man hade någon glädje, först af andra och ändteligen i ett stilla kärt ögonblick af sig sjelf. Nu är den minsta masken här en criticus som tadlar, håller tal med buller och bång, och går hem — och svettas ännu med de första elementerna. Men — *intet sker* utan strid; men det är icke något högljudt sorl utan *hvad stort sker det sker tyst*, som Geijer säger. Och — hvarföre har jag stackare äfven blifvit så rasande förnäm på kosten? Huru menligt inflytande detta har på mina egna sträfvanden låter lätt tänka sig. — — — — *En* sak är mig äfven till förargelse. Denna fördömda musiken! Dock nej! jag vill gifva den det bästa namn jag vet, ty den har dock skänkt mig det ljufvaste. Emedlertid, som jag en långan tid haft torka derpå, laborerar den arma själen dermed dagar och nätter. Det är en 'ping tang tang' (som Gubben Kolthoff sade om Guitarren) oupphörligt. Icke äger jag ett claver att spy ut denna mörja uti. Som här i Roma kyrkoklockorna pingla i öster och vester, och oftast på tider då vi kättare icke fan kunna begripa orsaken, så uppföres nu en Concert inom mig föga uppbyggligt understödd af klockorna. Det är något graflikt i hela tillställningen.»

Trots all denna pessimism och tungsinthet vill han ändå stanna kvar i Rom. Han är rädd för att bli hemkallad till regementet, och ber sin gode vän Lilljebjörn tala väl för sig med anledning av en inlämnad anhållan om ett helt års prolongation på tjänstledigheten.

»Med all respect för mitt yrke såsom kronans karl, kan jag dock ej neka att det käns en smula skönt att känna sig fri för utryckningssignalerna, ehuru sådana signaler äfven här förekomma, fast icke blåsta i Jägarhorn, och då man, i stället för pliten fattar målarattiraljen och marscherar ut i lagerlundarne, der ännu aldrig ett ii — ett! förgiftat luften. Ja här är nu så förbannadt vackert att sjelfva Wermlands Kgl. Fältjägare Rgte skulle nedlägga gevär och extra Ordres circulera: *Jägare hvila.*»

Ja, nog vilade man i Rom, i synnerhet när siroccon, den afrikanska ökenvinden, kom dansande över Medelhavet med sina tyngande och sövande, underligt ljumma fläktar och gjorde hela staden »tung och dåsig som en kines efter ett opiirus». För övrigt hade blotta orden: det är sirocco i luften! en förlamande inverkan på sinnena och arbetshågen, enligt vad Carlino (C. R. Nyblom) berättat i sina 1864 utgivna »Bilder från Italien», och, som han där säger: »man bereder sig att slå dank med en öfvertygelse om tillbörligheten deraf, som visar, huru skarpt smittande sydländingens 'dolce far niente' är äfven på en ärlig nordbo.»

När denna dvaltid börjar och febrarna begynna smyga omkring på Campagnans sumpmarker, då troppa artisterna av till andra, hälsosammare orter.

»Landskapsmålarne tåga till bergen och samla studier», skriver Troili i maj 1846, och ger sedan i brevet en intressant översikt över det dåvarande konstläget, vilken skildring här förtjänar att anföras. »De (landskapsmålarne) äro onekligen längst avancerade i facket och stå framför de gamla i sanning och trohet. Men dock fattas *åtskilligt* innan man kan säga om den och den: Han är som Claude, som Poussin m. fl. Expositionen fortfar ännu vid Piazza del Popolo. Der finnes åtskilligt *'rätt nätt'* som är ett favorituttryck i nutidens critik, men ock åtskilligt ganska torftigt. Ja nutidens critik — den är söt. Man har ingen glädje af hvad man sjelf gör eller af andras. Fordringarna i *det lilla* äro ofantligt stora. Andra principer äro rådande mot förr. Daguerrotypen kommer att göra ett förfärligt slag i saken.[1] Resurserna uttömmas, aldeles som i musiken. Man är äfven mätt på konst. Hvad som smakar af fantaisie och dylikt onyttigt fördömmes oblidkeligt. Med svett och möda, pina, oro, bekymmer, ängslan, grämelse frambringas ändteligen något som är — *'rätt nätt'*. Detta uttryck är som jag skulle få kallt vatten öfver mig. Se t. ex. huru Fogelberg bråkar. Han är bland de värsta. Han håller nu på med G. Adolf. Efter 5 à 6 smärre skitzer håller han nu på med en större, hvilken redan varit ändrad och tillbråkad hundrade gr; när denna om ett *par år kanske* blir färdig, skall den colossala modellen göras, hvilken då efter alla omständigheter icke *har att spår af den förra.* Smark är nästan på samma sätt. Kan man icke bli galen af sådant. Men det heter: *Det är just arbetet.* Ja — måhända för somliga men icke är det någon regel. Likväl — har man blott *en gång* kommit in på sådan orolig väg, kommer man aldrig derur. Jag blir på samma sätt, hvilket är rakt stridande mot min egentliga natur; de hafva också rätt att säga: Det de egentligen ingenting kunna; ty börjar man sina studier på det sättet, så är visst, att man slätt intet lärer. Man gör *aldrig* något med lätthet, som dock förlänar arbetet ett outsägligt uttryck.»

[1] Daguerrotypien, konsten att medelst ljusets inverkan på en preparerad kopparplåt naturtroget avbilda ett föremål, uppfanns 1837 och offentliggjordes 1839 samt uppkallades efter sin uppfinnare, fransmannen L. J. M. Daguerre. Se vidare, sid. 230.

Troili beskriver sedan i brevet en del av de dåvarande artisterna i Rom.

»Wahlbom har gått ofantligt framåt i det praktiska. Hans pensel är djerf och lätt. Men — som hans saker icke äro *noggrannt studerade*[1] fördömmas de. Så ungefär äfven med Lundgren, ehuru han icke heller har Wahlboms technik. Stäck är landskapsmålare och som sådan en *studerare af naturen.* Jag glömde nämna Palm — äfven Landskapsmålare. Scholander, architekt, är hemkallad. Han borde snarare ha blifvit genremålare. Angående Wickenberg i Paris ha motsägande rykten kringlupit. Än har han varit död, än ännu vid lif. Ingen vet ännu hur dermed förhåller sig.[2] De Danska artisterna äro mest landskapsmålare och flere med mycken talang. *En* i synnerhet: *Gurlitt* hvilken äfven har ett namn. — Franska Academien har haft sin årliga exposition. Man väntar sig något af 28 pensionärer, och för hvilkas utbildning är ombesörjdt på det nogaste. Man finner då — 5 taflor och ett par sculpturarbeten samt några architektoniska ritningar. Taflorna voro medelmåttiga, och icke ens färdiga. — Byström är äfven här samt nu temligen rask. Han arbetar flitigt. Han har åt andra sidan gått för långt igen, men han står vidt öfver Fogelberg i uppfinning och lätthet. — Ja, som sagt, man har här mycket att njuta, att beundra, derest den artistiska oron sådant medgåfve. Man skulle kunna glädja sig åt naturen, åt näktergalarna som sjunga öfverallt, åt löftet af de rika blommorna, åt de glimmande insekterna som om qvällen nu uppfylla trädgårdarna och blixtra till tusental i orangeträden, åt solen, åt den blå himmelen, åt Påfven och helgon och hela trossen, derest man ej hade i hufvudet förargelsen öfver den eller den sneda ohjelpliga näsan, som envist tronar på duken hemma i ateliern.»

Mitt i all skönheten och all förargelsen kommer han på sig med att längta hem, trots att han ju förstår det vara nödvändigt för honom att stanna ute ännu något läroår.

»Huru ofta med vemod tänker jag ej på gamla Sverrige», skriver han till Fredrik Dahlgren. »Hvilka minnen från ett fordom i den stilla gröna dal, der vi lefvat så mången rik stund tillsammans. — — — Kanhända går du nu i det gamla hemmet. O, jag ser det! De vänliga, gästfria husen som icke skryta af någon byggnadskonst, den gamla kyrkan som icke heller prålar, men kring hvars fot så mycket skönt, rikt och ädelt gömmer sig, och i hvilket Pantheon att få hvila, jag skulle försaka all verldens rykte.»

Och så tänker han på vännerna där hemma och på »sin gamla Gumma», så som han kallar sin mor, och då blir hans hjärta så vekt, så vekt, och han ber Gud hjälpa sig till kraft och att kunna en gång få vända hem i glädje.

---

[1] Detta anmärktes från akademien. Samma anmärkning drabbade E. Lundgren. Förf.

[2] Wickenberg dog ej förrän den 19 dec. 1846. Förf. anm.

Fig. 38. Italiensk vallgosse med sin hund. Blyerts omkr. 1847.
Professor P. A. Geijer, Uppsala.

X.

I ett i närmast föregående kapitel citerat brev säges Troili ha den första vintern (1845—46) gått på en akademi i Rom och tecknat italienska modeller i kostym. Måhända hade den förstnämnda franska akademien en även för icke landsmän tillgänglig undervisning i modellteckning; i varje fall ha vi flere ritningar i behåll av Troili, vilka torde vara att hänföra just till denna studietid. Av några brev från Troili den 15 juni och den 9 dec. 1847 framgår, att han ännu på sommaren d. å. begagnat sig av modellritningen på akademien. Det är ett stort antal kvinnliga modeller i olika kostymer, albano- eller romerska dräkter med höga, harneskliknande livstycken samt den egendomliga platta hättan — sittande eller stående kvinnor — allesammans utförda i blyerts, några rent fruktansvärt torra och fullt jämförliga med Pehr Södermarks motsvarande träiga modellstudier i Nationalmuseum — dessa daterade nov. och dec. 1846 samt jan. 1847 och troligen tillkomna i samma akademi — andra

däremot raskare tecknade och med mjukare behandling av blyertsen. Ett par av dessa hithörande teckningar finnas i Göteborgs museum. Man ser att det är hastiga modellsittningar; konstnären har ibland icke hunnit med att fullborda sina teckningar; vad han tydligen mest velat studera är veckfall och skuggningar i en dräkt, icke så mycket själva de italienska ansikstyperna, för vilka han — att döma av dessa teckningar — i början icke synes ha haft så skarp blick. Han gör också en del akvareller av dylika kvinnliga modeller för att få in de livliga dräktfärgerna och sedan ha dessa första-hands-skisser till framtida eventuella kompositioner. Det är nämligen till historiemålare vår Uno Troili nu söker utbilda sig; han som alla artister den tiden drömde naturligtvis om »det stora måleriet». Sin begränsning därutinnan hade han ännu icke prövat och ej heller kommit till insikt om sin egentliga läggning — porträttkonsten. Händer tecknar han endera icke alls eller också vanskapligt illa; likaså blir det gärna något stelt och träigt i hans uppställda kvinnofigurer. Några småflickor äro bättre, särskilt en liten bondtös med fingret i mun, ehuru man även där ser, att det är en uppställd modell. Trots Troilis avsky för epitetet »rätt nätt», passar detta förträffligt för en del av dessa hans studieteckningar, t. ex. om en liten rundkindad tös, som håller upp sitt förkläde med ena handen och bär en apelsin i den andra — en teckning som förekommer i två nästan alldeles lika upplagor, den ena (signerad 1846) en renritning av den andra och som sådan förärad till Josephson, antagligen till dennes födelsedag den 28 mars, då han av sina närmaste vänner bland konstnärerna i Rom erhöll flere små teckningar och målningar till ett album — detta nu befintligt hos hans son, lektor O. Josephson, Stockholm.[1] Denna lilla modellflicka var känd under namnet Giacinta och har av Troili använts även sedermera i en målning, likasom också andra konstnärer tecknat eller målat av henne. Huruvida även dessa Troilis barnbilder tillkommit i akademien, vill jag lämna osagt;

[1] En del teckningar tillkommo även något senare, t. ex. vid hans avresa. I albumet sitta f. ö. nottexter och andra minnen av goda vänner.

de äro dock något mer personliga än de kvinnliga modellställningarna. En eller annan av dessa senare kan ju också vara tillkommen utanför akademien. Där tecknades naturligtvis även manliga figurer, ynglingar och män med snörda ben eller läderdamasker samt höga spetsiga hattar — oftast långhåriga och ibland med getraggsbyxor — säckpipsblåsare, rövare och fredliga campagnoler, m. a. o. allehanda brokiga, pittoreska typer i ett slags nationaldräktsgenre. Det är ju omöjligt att på året fastställa, när alla dessa folktypsteckningar tillkommit. Många italienska flickansikten har han t. ex. tecknat även på 1850-talet — således efter sin hemkomst. Och f. ö. till och med ännu på 1870-talet finner man honom sysselsatt med att — då i akvarell — kopiera sina och Egron Lundgrens forna, i olja målade, italienska flickmodeller. Bland de nu utförda studierna ser man: än en gammal vitskäggig Campagnaherde i slängkappa och hög spetsig hatt, stående stödd mot en stav, än en yngling i en likartad ställning men med ett spadliknande redskap på långt skaft, än åter en gubbe sittande med sin spade mellan benen eller en skäggig man i bredbrättig hatt och damasker, ridande i en sadel (denna teckning i Nat.-mus.) Från samma tid äro också en italiensk rövarhövding med kappa över axeln, gevär och pistoler — en god akvarell — samt en sittande nunna i vit dräkt och brun kåpa med sitt breviarium i handen — också en akvarell. Allt tydliga och typiska modellstudier, flera av rätt stor likhet med Egron Lundgrens (jfr t. ex. med fig. 17 och 18 i K. Asplunds Lundgrensmonografi).

Från denna första Romtid äro säkerligen också alla de små nakna gossar Troili ritat, studier efter terrakottabilder av »il Fiammingo», 1600-talsflamländaren Frans Duquesnoy, vilkens otaliga berömda putti verkat inspirerande på både samtid och eftervärld. Fördenskull har Duquesnoy också fått namnet »il Fattore di Putti». Det var detta, att han så väl förstått att ge dessa putti de för barnet egendomliga, ännu outvecklade, s. a. s. olemmade former, vilka Tizian redan förut använt i sin »Bachanal» (förr i Villa Ludovisi, nu i Madrid), som gjorde hans rykte. Fiammingos putti

voro med eller utan attribut, gående, sittande eller liggande och av allehanda variationer; i dessa som i sina övriga verk visande sig tillhöra en mer klassicistisk och måttfull riktning inom barocken än den hans samtida Bernini företrädde. Dylika Troiliputti efter Fiammingo känner jag icke mindre än 5 stycken.

Samtliga dessa Italiateckningar äro finskuggade och detaljerade, då och då förhöjda med något vitt, gärna tecknade på gult, brunt eller gråblått papper.

Ännu har han icke börjat med några figurkompositioner, det blir t. v. blott enstaka modellstudier, men han tecknar även några kamrat- och vänporträtt, t. ex. en bröstbild av blivande överstekammarherren, greve Gösta Trolle-Bonde (nu i Nat.-mus.) samt dito av en medelålders man med långt hår, glasögon och långpipa i mun, kanske någon av de tyska målarkamraterna. Denna förträffliga porträtteckning förvaras i Nat.-museum, men i en liten skissbok, på pärmen daterad april 1846, finnes ännu en teckning av samme man, dock i helfigur och liggande på en soffa, även där med pipan i mun. I samma skissbok förekomma ett 20-tal andra teckningar, såsom en mängd raskt fångade små barnungar i olika ställningar, en endast konturerad landskapsvy »Wid Pontinska träsken 1846», en omsorgsfullt utförd sadelteckning och en helfigursbild av konung Oscar I stående barhuvad, i uniform med kroksabel, serafimerband samt kappa över ena axeln; den sistnämnda teckningen sannolikt utförd efter hemkomsten.[1]

Redan den 15—18 oktober 1845 — således efter blott 12—14 dagars vistelse i Rom — gör han en teckning av den s. k. »Rafaels ateljé» i Villa Borgheses trädgård, vilken teckning följande år omsättes i olja. Det är en sommarbild av en italiensk lantgård (Vigna) bland pinjer och cypresser, hållen i gulgrått, blått och grönt och med rätt torr behandling av färgerna. Redan i nov. 1847 var den utställd i hemlandet, i det tavelgalleri, som

[1] Jfr s. 256. Denna teckning synes nämligen vara ett första utkast till hans omkr. år 1857 utförda bröstbild av Oscar I.

av Wilh. Wohlfart anordnats i De la Croix's salong vid Brunkebergstorg i Stockholm till förmån för den då nystartade, ännu i dag existerande »Artisternas och litteratörernas pensionsförening».

Troili visar under sin Italiatid vid flere tillfällen intresse för landskapsmåleri. Den 5 maj 1846 tecknar han sålunda i blyerts och vit gouache en bild från romerska Campagnan med en förfallen brunn i förgrunden — »Roma vechia», och sannolikt från samma tid är en ofullbordad oljeskiss, visande en av den romerska Campagnans många akvedukter. Från samma år är även en i olja utförd »Utsikt av Colisseum från ruinerna av Cæsarernas palats på Monte Palatino», utställd såväl i nov. 1847 i De la Croix's salong som senare i Konstföreningen, där den bortlottades, ävensom exponerad året därpå i Akad. f. de fria konsterna.[1] Under april 1846 hade han med ett par av de andra svenska artisterna gjort en härlig utflykt till det förtjusande Frascati, där han även vistades hela augusti månad, men i juni företog han i sällskap med gamle Södermark, Pehr, Wahlbom och den danske landskapsmålaren Boesen en 3 veckors tur till Neapel, under vilken Södermark ville — som Troili skriver — så mycket som möjligt bannlysa penslarne — »fan tage deras uppfinnare». Det blev i stället utflykter till Vesuvius, Pompeji, vilket Troili anser vara bland det intressantaste han någonsin skådat, Herculanum, Castellamare, Sorrento och Capri, vilka båda sistnämnda orters skönhet han högt beundrar, i synnerhet Capris underbara azurgrotta, vidare till Bajæ och den forna grekiska kolonien Cumæ, där den mest genomgripande förstörelse ägt rum. Det bullersamma livet i Neapel tröttade dock i längden Troili, varför han kände det rätt skönt att återkomma till Rom. »Båda Gossarne hade jag väntat mig mera roade och lifliga att [få] se så mycket vackert», skriver O. Södermark hem till C. F.

[1] G. W. Palm har också gjort en målning med alldeles samma motiv och (åtminstone en skiss därtill) troligen utförd samtidigt med Troilis. Palms bild återgiven i »Taflor af svenska konstnärer», 1:a serien, Sthlm 1856, där den litograferats av A. Nay. Den var 1855 utställd i Paris.

Geijer, men antager, att värmen var en bidragande faktor till deras gäspningar.[1]

Måhända är det under den förstnämnda vistelsen i Frascati som han och Egron Lundgren enats om samma modell, en vid jämförelse med Bartolomeo Pinellis graverade »Italienska folklifsbilder» (1816) typisk »Donna di Frascati» — en ung kvinna i skjortärmar, livstycke och dok, korg på ena armen och den andra handen stödd mot en låg mur. Båda ha de nämligen målat henne i olja, Troili dock med en liten variation av dräkten och med en koloristiskt djupare färg än kamraten (händerna som vanligt outförda). Egendomligt nog har Lundgrens målning, som nu finnes på Nat.-museum, ursprungligen varit Troilis egendom — hans egen däremot från målaren G. W. Palm kommit i en greve Posses ägo — och det är efter denna Lundgrens oljeskiss, som Troili på 1870-talet, sannolikt sommaren 1873, då Egron hyrde hans ateljé, — under inflytande av kamraten gjort ett par fria akvarellkopior.

Den 31 mars 1846 har han i Gall. Borghese i Rom tecknat av Guercinos tavla »Den förlorade sonens återkomst»[2] antagligen på grund av dess kolorit och livliga ljusspel med starka dagrar och skuggor. Han återkommer för övrigt vid flere senare tillfällen till denne mästare, vilkens konst synes ha starkt slagit an på honom.

Han har också tid att sysselsätta sig med sig själv och målar sitt eget porträtt, ehuru det aldrig blir fullt avslutat. Det är friskt och oförfärat upplagt, alls icke »rätt nätt», utan med en bred saftig penselföring. På detta porträtt, som av Troili skänkts till en för tillfället i Rom vistande terrakottahandlande Möller från Köpenhamn, och efter dennes död inköpts av nuvarande ägarens mor, — inom parentes: hustru till Troilis förutnämnde vän, Gottschalk von Geijer — ser man den redan något fetlagde målaren med långt hår samt mustascher och i uppfläkt skjortkrage. Den gör ett, man kan näs-

---

[1] Enligt Nordensvan, Svensk konst etc., s. 216, skall Troili jämte Palm denna sommar även vistats vid Genzano, några mil sydost om Rom.

[2] N:r 42 i Galleria Borghese, rum 5; ej att förväxla med Guercinos »Förlorade sonen» i Galleria Nazionale i Palazzo Corsini, n:r 430 (rum 8).

tan säga, fysiskt obehagligt intryck, denna bild, men av största intresse är att se Troilis effektfulla anordnande av belysningen och den därav betingade skarpa kontrasten mellan ljus och skuggor, något vartill måhända Guercinostudiet i någon mån bidragit. Hela porträttet är hållet i en gulbrun helton.

Till detta eller närmast följande år skulle jag även vilja hänföra en liten ofullbordad oljeskiss på papper, målad ytterst tunt med små och fina penseldrag. Den föreställer en kyrkinteriör med en biktstol i fonden, genom vars öppna dörrar man ser en tjock vitskäggig och vitklädd pater lyssna till en på ena sidan liggande mans bekännelse. På andra sidan biktstolen ligger, vackert belyst av ett infallande solflöde, en ung kvinna i landets färgglada dräkt, fromt avvaktande på knä på stengolvet. Det är en viss poesi över denna solomgjutna lilla kvinna och hela den i övrigt mörkt stämda interiören.

Man kan således egentligen inte säga, att Troili ligger på latsidan, även om det mestadels blir blott skisser och ofullbordade utkast. Prolongationen på tjänstledigheten har han erhållit från regementet, och det har till en del lättat upp hans lynne. Södermark har dessutom oegennyttigt sörjt för hans ekonomis ordnande, dels genom ett eget bidrag på 400 Rdr Bco, dels genom en subskriptionslista i hemlandet, på vilken Anckarsvärd insamlat 400 Rdr; Byström tecknade dessutom 50 Rdr, och med Troilis lön från regementet, räknad efter 200 Rdr pr år, samt arvoden för ett par utförda kopior — mamsell Jenny Linds 100 Rdr, och en, till 66 Rdr värderad, nu i Rom utförd kopia av förutnämnda fru Rosa Cantzler, efter O. Södermark[1] — beräknas han kunna disponera över en summa av 1,316 Rdr Bco, vilket Södermark anser gott räcka till för Troilis behov, — och, »om han hushållar såsom hittils», t. o. m. kunna ge ett överskott av 500 Rdr,

[1] Troilis kopia av fru Cantzlers porträtt, likasom Pehr Södermarks s. å. — 1846 — i samma lilla format utförda kopia av generalkonsul Michaelsons porträtt, finnes hos grevinnan A. von Hermansson, Sthlm. De äro rätt goda bilder båda dessa, Troilis dock djupare och varmare i färg. Originalen av O. Södermark — i något större format — finnas hos fru Knut Michaelson, Sthlm.

ifall de alla tre till våren nästa år begiva sig hemåt, så som Södermark planerat för dem.

I samma brev till kamreraren C. F. Geijer vid Järnkontoret av den 6 aug. 1846 (Eichhornska samlingen, Kungl. Bibl.) som dessa ekonomiska kalkyler, lämnar Södermark också några mer personliga uppgifter om sina disciplar, vilka notiser förträffligt ge hans uppfattning om dessa båda och fördenskull, samt som ett komplement till Troilis förut anförda utlåtelser om de båda Södermarkarna, här förtjäna citeras:

»Pehr har redan nära [en månad] varit ute i Frascati», skriver han, »och portraiterar där hela staden, gamla och unga, hökare, barberare, skräddare och skomakare m. m. Naturligtvis få patienterna portraiterna till skänks. Emedlertid har han deraf stor öfning och bespar modellpenningar. Han bär sig verkligen icke så illa åt och har i allmänhet, ehuru mycket mindre naturgåfvor, mera ihärdighet än vår goda Troili som verkligen skulle gå långt om mera kraft och ihärdigt arbete funnes. — Jag har i intet afseende något att klaga, ty han är i allt en mycket god och beskedlig Gosse, men är merendels så tyst och nedstämd och så missnöjd med allt hvad han gör (dertill har han ej den ringaste orsak, ty det går bättre för honom än för de mesta andra, *blott han griper sig an*) att det gör mig af hjertat ondt. Rätta orsaken till hans nedslagenhet har jag ej ännu kunnat komma underfund med, ehuru jag på det hjertligaste frågat honom; Ännu mera förbehållsam är han emot Pehr och de två unga karlarne kunna sitta månader tillsammans i samma rum och sysselsatta med samma sak utan att säga ett enda ord åt hvarandra.»

Man ser av allt detta, att Södermark nog menade väl med Troili och i mångt och mycket var en god, gammal farbror för honom, men egendomligt är ju, att han fortfarande säger sig icke förstå orsaken till Troilis nedstämdhet, trots att denne — enligt vad förut meddelats — på tillfrågan redan talat ut, och det t. o. m. överenskommits om, att Pehr och han skulle flytta isär.

Själv synes Troili i febr. 1847 ha varit medveten om nödvändigheten av hemresa. Han skriver nämligen då därom till Josephson, liksom han även samtidigt berättar allt, som hänt sedan denne lämnade Rom. Stäck är nu borta — i Paris —; eljest är det samma krets som förr, och Rohde, Lunde och Küchler äro dagliga trogna på Lepre, likaså Södermarkarne, Fogelberg, Lundgren, Wahlbom, Molin och Plagemann. Julen firades på vanligt sätt, men lokalen var denna gång tyskarnas forna Casino. Själva

hade dessa flyttat till ett palats vid Corson ovanom Piazza Colonna, och »der går nu magnifikt till»; anmärker brevskrivaren. En hel del icke konstnärsskandinaver voro även detta år närvarande, t. ex. kammarherre Monrads från Stockholm, vidare Troilis och Josephsons gemensamma vänner från Uppsala, Tullberg och B. E. Malmström, samt de förstnämndas ett par gamla gymnasiekamrater, Lundberg och Godenius, den förre nu läkare, den senare notarie i ett av verken i Stockholm. I början av februari tillkommo sedan två läkare, Boström från Kristiania och Santesson från Göteborg, vilken senare Troili framdeles skulle komma att få måla. Han redogör därefter för vad de olika artisterna ha gjort och berättar om sig och Pehr på följande lakoniska men karakteristiska sätt:

»Pehr har nästan färdigt ett rätt lyckadt portrait af sin far[1] samt ett af Caroline Eleonora.[2] Jag har ingenting färdigt.»

Fogelberg rapporterar i mars s. å. om dessa båda hem till Anckarsvärd:

»Pehr är flitig som en myra, målar porträtter i smått, får dem mycket lika och nätt målade. Troili har stora anlag och en ovanlig lätthet för allt, men han lider af misstroende till sig själf och inbillar sig att hvad han gör duger till intet, oaktadt alla tycka att det är utmärkt bra.»

I sitt förut citerade februaribrev omtalar Troili, att de i början av mars vänta prins Oscar[3] till Rom, och tillägger:

Jag måste derföre köpa ny hatt, ny väst, ny halsduk, nya byxor, nya stöflar ty dessa persedlar nästan saknas i min romerska garderobe.»

Egron Lundgren har i sina 1861 utgivna »Bref till hemmet» beskrivit detta prinsens besök, eller rättare sagt »grevens av Tullgarn», så som han här kallade sig. Det varade i 14 dagar, varvid alla svenska artisterna först presenterades en afton och sedan de följande dagarna fingo mottaga besök av honom i sina ateljéer. Han tillbragte också naturligtvis tillsammans med dem en kväll i

---

[1] Detta porträtt, där man ser O. Södermark i helfigur stående i sin ateljé framför stafflet, är återgivet i L. Looströms levnadsteckning över denne. En replik, ehuru något avvikande, finnes hos Pehr Södermarks ännu levande änka, fru A. Södermark, Sthlm.

[2] Caroline Eleonora Bygler, Byströms älskarinna.

[3] Sedermera kon. Oscar II.

en nedrökt, gammal osteria, där de bänkade sig kring de långa smala borden. En annan dag företogo de med honom en munter frukostutflykt till Frascati, där Troili sjöng Bellman och även prinsen själv bidrog till den allmänna sången. Samma dags eftermiddag red hela sällskapet — 20 man — på hästar och åsnor till det gamla Tusculum och Ciceros villa.

Ännu i april äro flere af de förutnämnda, vid jultiden 1846 närvarande, icke-konstnärerna kvar, såväl Lundberg som Santesson, Malmström och Tullberg, varjämte tillkommit professor Svanberg — Troilis matematikprofessor från Uppsala — och en hel del »baroner och löjtnanter». Greve A. K. A. L. Ehrensvärd och baron K. G. af Ugglas, den förre nu andre sekreterare i utrikesdepartementet, den senare vice häradshövding, voro också här på besök och gjorde beställningar av konstnärerna. I synnerhet Ehrensvärd visade sig som mecenat, enär såväl Troili som Lundgren och Palm fingo sälja arbeten till honom.[1]

»Jag har fått en slags flägt», skriver Troili den 25 juni 1847 till Dahlgren, »derigenom att 2 hederliga vänner köpt hvar sin tafla af mig. De heta Ehrensvärd (sonson till den namnkunnige) och Ugglas, hvilken i Upsala bodde hos Professorns. Med den sednares är jag sysselsatt och har något hopp att med tåla mod kunna få den dräglig.»

Ännu i oktober är dock denna under arbete. »Ugglas tafla gör mig grå hår» skriver han då, och i december råkar han ut för olyckan, att en tjuv bryter sig in hos honom och skär ett hål i tavlan samt tillgriper Ugglas' paletå, som där blivit kvarlämnad. Troili tror sig likväl kunna lätt nog reparera tavlan. Den 23 juni 1848 få vi ånyo höra talas om den i hans brev:

»Ugglas tafla har stått en lång tid. Den är aldeles icke utsuddad, utan jag tror den blir den bästa. Den gjordes också mera fritt. Sedan jag nu blifvit vid bättre humeur skall äfven den bli färdig.»

Om den verkligen blev färdig har jag mig icke bekant, lika som det varit omöjligt erhålla några uppgifter, om vad den kunnat föreställa. Jag har dock velat så utförligt relatera Troilis egna utlåtanden om densamma, enär de tydligt visa med vilken ärlighet han gick till sitt arbete.

[1] Egron Lundgrens ej namngiven, Palms en »Vue af Palermo».

Ehrensvärds tavla var en stadsbild från den etruskiska religionens gamla stamort Corneto i Kyrkostaten. Till v. en gammal ruin med buskar på takkrönet. Till h. och i fonden ett hus med hög trappa, uppför vilken en kvinna går med korg på huvudet, medan en annan vädrar några röda och vita skynken. I förgrunden några lekande barn. På gatan dessutom en pojke på en åsna. Det är en verklig »historietavla» — med både kulisser och staffage, fullt acceptabel och t. o. m. vacker i sin gulgrågröna färgton med klarare framklingande punkter — blått, vitt och rött. Men färgen är ännu icke djupnad, den saknar den rätta musten, och anslaget är något för sötaktigt. Det kan man också med gott samvete säga om de flesta av hans italienska kompositioner. Det är kanske det där »himmelska» i färgen tack vare lasyrmetoden, som gör, att man icke riktigt kan värmas. Det hela blir gärna »rätt nätt». Under detta besök i Corneto (sommaren 1847) gjorde han även en hastig teckning av ett annat, gammalt, förfallet hus, till synes en gårdsinteriör med en hög trappa ledande upp till huset. Denna skiss överflyttade han sedan i olja, men den blev, enligt hans eget yttrande i brev, »något black i färgen», vilket man ingalunda har anledning jäva.[1]

Detta år synes han även ha funnit ett arkitekturmotiv i den lilla bergsstaden Tivoli; det är ett gatuparti med en husvägg med arkitektoniskt infattade blindnischer samt i bakgrunden ett fyrkantigt kyrktorn. Det finns såväl den första blyertsteckningen som också en målning därefter i behåll.[2] I koloristiskt hänseende är den föga bättre än den sistnämnda Corneto-bilden, men av Boklund ha på densamma i ena hörnet i svala blå och grå toner tillmålats ett par staffage-figurer, ett italienskt ungt par i samspråk.

Det finns också andra smärre landskapsprov av hans konst: »Från Monte Pincio», »På Campagnan», »En avbruten ceder»,

---

[1] Målningen äges av målarinnan W. Lagerholm, Sthlm; teckningen av fröken C. Wahrolin, Djursholm.

[2] Måln. nu hos fil. d:r Hampus Huldt, Sthlm; teckn. hos fröken C. Wahrolin, Djursholm.

»Romersk fontän» ,»Arkad i Rom» och »Portal med joniska kolonner», alla dessa i olja, samt »Pinjekronor» och den av bredbladiga slingerväxter omgivna »Egerias källa» vid Via Appia m. fl., dessa senare studier i blyerts.

Förutom den ovan beskrivna, förstnämnda landskapsbilden från Corneto var greve Ehrensvärd redan i nov. 1847 i besittning av ännu en Troili-tavla, vilken då utställdes i De la Croix's salong i Stockholm. Den äges nu av en dotter till greven och föreställer två små herdegossar, sittande på en kulle ute på romerska Campagnan, den ene (i topphatt) spelande klarinett, den andre (barhuvad) hållande i kedja en stor, vit, långhårig spetshund, som ligger vid deras fötter. En replik härav, högst obetydligt avvikande — båda gossarna ha där hattar på huvudet — finnes å Stockholms högskola. Bägge målningarna signerade 1847. Priset tas kanske av den senare;[1] det blir nämligen liksom mer avslutat i kompositionen genom de spetsiga topphattarna. Det är f. ö. lätt, god luftbehandling i dessa bilder och åtminstone ett ärligt försök till valörstudium, i det avseendet höjande sig betydligt över många av kamraternas Italia-målningar. Prof. Sirén har också i sin katalog över Sthlms högskolas tavelsamling betonat tavlans koloristiska förtjänster:

»Gossarna äro klädda i brokiga paltor och hunden är hvit, men alla lokalfärger äro dämpade och instämda i en fin, grå helton, mild och mjuk som kvällsljuset öfver den oändliga campagnan.»

Möjligen är detta samma tavla, som i dec. 1847 i Konstföreningens lotteri tillföll friherrinnan Eva Gripenstedt, f. Anckarsvärd. Den har nämligen ej kunnat återfinnas i hennes släkt. Innan den kom till högskolan, hade den dock att passera generaldirektör Magnus Huss samt kapten J. A. Berg, vilken inköpte den förres stora tavelsamling och sedan donerade sin egen till sagda högskola.

Motivet har tydligen slagit an på publiken och även roat Troili själv. En tredje tavla med samma ämne: »Två savoyardgossar med

[1] Avbildad i O. Sirén: Stockholms Högskolas Tafvelsamling, fig. 47, samt i J. Roosval: Svenskt Konstgalleri, s. 122.

Fig. 39. ITALIENSK HERDEGOSSE, BLÅSANDE TRÄFLÖJT. Blyerts. Rom maj 1847. Generalkonsul Jean Jahnsson, Sthlm.

bredvidliggande hund» har nämligen ägts av Oscar I:s gemål, drottning Josephine. Enligt Troilis eget brev den 3 jan. 1848 skall hon då nyligen ha beställt av honom 2:e smärre tavlor till ett sammanlagt pris av 300 Rdr Bco, och när Troilis målarkamrat efter Pehr Södermark, friherre E. B. Skjöldebrand, sommaren s. å. reste hem, hade denne med sig från Troili en tavla (antagligen till drottningen) och med just detta motiv. Troili var eljest icke riktigt nöjd med resultatet och säger i brev palmsöndagen 1848, att dessa hennes och andras välvilliga beställningar kommit för tidigt, och att han icke vet, hur han med gott samvete skall kunna lämna något ifrån sig. Den av Skjöldebrand hemförda kan ej gärna ha kopierats direkt efter Ehrensvärds eller efter den till Konstföreningen redan förut hemsända, utan möjligt är, att Troili som ledning använt sig av en liten oljeskiss med liknande motiv, vilken han målat över hörnet på ett hos professorskan

E. Molin, Sthlm, nu befintligt äldre porträttförsök.[1] Drottning Josephines tavla inlöstes sedan efter hennes död av konung Oscar II, i vars ägo den fanns 1877, då den utställdes i Konstakademien — »en liten i färgen varm genre», skriver C. Eichhorn härom — men har måhända sedermera av konungen bortskänkts, enär den ej kunnat upptäckas bland konungahusets tillhörigheter. Ännu ett par oljemålningar (skisser) med likartat motiv — några italienska gossar och en hund — finnas uppgifter om; de voro nämligen med på 1878 års minnesutställning över Troili och då tillhörande sterbhuset.

Fig. 40. Italiensk bondgosse. Blyerts. Rom 16 jan. 1847.
Generalkonsul Jean Jahnsson, Sthlm.

I närmaste samband med dessa tavlor stå ett par teckningar och en akvarell, visserligen något tidigare utförda — i febr. och maj 1847 — men alla med gemensamt motiv, en liknande flöjtblåsande herdegosse, endast med den variation i teckningarna, att hatten ligger på ena eller andra sidan om honom.[2] En i jan. s. å. ritad italiensk bondgosse, sittande helfigur åt v., bör också här nämnas, likaså en vacker teckning av en liten vallgosse i spetsig hatt och axelkappa gående bredvid sin stora, lurviga hund. Det

[1] Porträttet föreställer Olof Södermark i bröstbild och sammanhänger med såväl dennes eget som Egron Lundgrens förutnämnda porträtt av honom (jfr sid. 99, noten), men är alldeles misslyckat och rent av olustigt i färgen.

[2] En av teckningarna samt akvarellen i Nat.-mus.; den andra teckn. hos gen-konsul Jean Jahnsson, Sthlm.

är f. ö. samma noggranna, vårdade teckningssätt i dem alla, samma minutiösa detalj-angivning och samma mjuka skuggbehandling. Den lurviga vallhunden har han med i flere andra teckningar och målningar denna tid, än intresserad liggande bredvid en liten flicka, som stöder en kopparkruka mot en brunn (svartkrita), än erhållande mat av en gammal ful käring, troligen Troilis värdinna år 1848, »S:ra Agatha med hennes hund Moretti», om vilken han skriver i brev den 28 sept. d. å. (blyerts), än åter i vaktande ställning ute på Campagnan bredvid sin sittande herre, en skön, ung, mörklockig herde (oljemålning), vilkens profil Troili f. ö. återgivit även i en blyertsteckning, nu i Nat.-museum, och enligt det Troiliska sterbhusets försäljningskatalog föreställande en modell vid namn »Pietro di Subiaco».

På våren 1847 lämnade Olof Södermark Rom och reste hem; hans ögon hade blivit så svaga, att han med möda kunde se att måla, även om han använde de starkaste glasögon, och han fann nu ingen annan utväg för sig än att inackordera sig någonstans på landet i hembygden och söka leva på sin lilla militärpension. Om Pehr och Troili redan nu bodde var för sig, och planerna från föregående års höst sålunda realiserats, har jag mig icke bekant; i varje fall skriva de den 15 juni ett gemensamt brev till Södermark. Pehr är nu betänkt på att också han lämna Rom men för att resa till Paris; han har dock ännu en del kvar att måla, t. ex. sin värdinnas lilla dotter, som han hoppas medhinna. Eljest har han på de sista 8 dagarna målat såväl värdinnans porträtt som ett annat porträtt av ett tyskt fruntimmer och trodde sig för detta sista kunna få 8 scudi, d. v. s. 32 Rdr Rgs,[1] ett onekligen blygsamt pris, vilket dock inte hindrar Pehr att belåten utbrista: »Det är ändå roligt att kunna förtjäna något.» Dessutom håller han nu på med en tavla av en mor och hennes son sittande vid ett bord, modern i knäfigur — för vilken tavla han dock ej haft »courage» att begära mer än 15 scudi. Troili är också i arbetstagen, och

[1] En scudo i Rom = 100 bajocci = 4 Rdr Rgs eller nu c:a 3,60 kr. (i sv. mynt).

nuförtiden vid något lättare lynne, tack vare flere beställningar, bl.a. från hans gamle vän, dåv. kapten Janne af Geijerstam, samt till följd av ett hedersamt anslag på 1,000 Rdr Rgs ur konung Oscars egen handkassa, vilket Södermark varit den vänlige tillskyndaren till, och som även professor E. G. Geijer före sin nyligen timade död haft tillfälle att förorda. För detta anslag skulle Troili enligt konungens önskan kopiera någon gammal mästares tavla — efter Södermarks val. Denne synes också ha rådt honom att resa till München för att där kopiera en Murillo men lämnar f. ö. åt Troili att själv bestämma däröver. Troili är emellertid villrådig, och skriver därom till sin omtänksamme lärare:

»Det förekommer mig *så tungt* att resa härifrån, då det är mig som skulle det bli ett *långt farväl.* Jag är barnslig härutinnan, jag vet det, men hos mig regerar olyckligtvis en stor obeslutsamhet, som Farbror nogsamt känner. Min afresa är då förknippad med nödvändigheten att också tänka på hemfärd, för hvilket jag har en rigtig förfärelse. Jag går och drömmer om afsked från krigstjensten för hvilken jag väl besitter de minsta fallenheterna, och äfven om möjligheten att sjelf, genom en raskt kastad tärning, bestämma mig att helt enkelt *bli här.* Farbror kan väl skratta åt mig, som vet huru jag gått och hängt hittills i tunga drömmerier och icke fattat tag i något.» — — — — — »Murillo ligger mig *starkt i hågen* och att jag derpå skulle kunna profitera inser jag nogsamt. Nu ser jag mig om här emedlertid så länge och om jag skulle fastna för något, så hoppas jag att Farbror icke tar det illa.»

Han berättar vidare om sina nuvarande arbeten:

»Jag håller på med min tafla (de spelande) och måhända skall jag få den tillsammans med någon ansträngning. Jag har härtill gjort början till etyder efter naturen. 2 modellfigurer har jag målat på academien, hvarvid jag ändå märker ett framsteg. Gud skall veta att den ringaste flägt af framgång är mig en verklig lisa i all den dysterhet jag dragits med, att jag ej kan vara nog tacksam derför. Jag har dock plågat mig med en pojke först i naturlig storlek sedan i mindre och den *hvilar nu*, få se huru länge. Han var något oregerlig under sittningarna så att det icke ville gå.»[1]

Den förstnämnda tavlan — de spelande — var nog den, som Troili hoppades mest av och trodde komma att bli den, som skulle höja honom till de erkända historiemålarnas led. Det är rent otroligt, vad han mödat sig med den, inte blott med en mängd direkta

[1] Möjligen den i ej fullt naturlig storlek och rätt osäkert målade bröstbilden av en italiensk gosse i halmhatt och uppfläkt skjorta, som nu finnes hos fil. d:r Hampus Huldt, Sthlm. — Eller också den »Gosse med såpbubblor», som längre fram omtalas. Jfr sid. 182.

naturstudier för de olika personerna, utan även med olika kompositionsförslag. Och detta är blott ett år efter sedan han i brev hem till Lilljebjörn klagat över Södermarks och Fogelbergs omständliga och mödosamma konst-»arbetande» och sagt sig icke kunna tåla den metoden. I november 1847 tycks han emellertid ha sin tavla färdig, ty då finnes en oljemålning av honom, benämnd »Trasteverinare spelande kort» och tillhörande den kuriöse hovintendenten vid Kongl. Museum von Röök samt utställd bland andra tavelalster i De la Croix's lokal i Stockholm. Men han tycks inte själv ha varit nöjd med resultatet utan fortsatt med sina experiment. I katalogen från minnesutställningen 1878 äro nämligen upptagna inte mindre än tre ofullbordade målningar med detta motiv — Rööks tavla ej där nämnd. — En av dessa kompositioner har 5, de två övriga 4 figurer. Dessa båda senare har jag ej kunnat återfinna; den förstnämnda däremot hos fröken M. Hellman, Karlskrona, arvtagaren av Troilihemmet efter sin fostermor, vilken var syster till Troilis hustru. Denna studie, vilken f. ö. här återgivits, visar två män spelande kort vid en bordsända, varifrån duken undanskjutits. Interiören är en halvmörk osteria med en kruka och en bänk t. v. i förgrunden samt i bakgrunden t. v. utsikt genom en öppen dörr till ett kök, där en kvinna står och sysslar med något. Mellan de spelande männen värdshusvärden som intresserad åskådare, klädd i luva och förkläde. Till höger framför bordet och döljande själva ljuskällan en ung man i spetsig hatt och rocken över axeln samt rökande cigarett, medan en ung kvinna vilar ena knät på en stol och sin hand på hans axel. Kompositionen är rätt otvungen, figurernas ställningar naturliga och särskilt de spelandes ansikten och gester uttrycksfulla. Men det är något tungt och osäkert i färgen, som gör, att man finner det hela misslyckat, och vilket nog också kommit honom själv att uppge försöket. Han har dessutom olyckligtvis använt sig av bitumen (bitume), en svartbrun asfaltmassa, vars konsistens — den är nämligen varken fast eller egentligen flytande, men dock lätt uppmjukbar genom hetta —

Fig. 41. KORTSPELARNE. Oljem. omkr. 1847.
Fröken M. Hellman, Karlskrona.

gör, att den är ytterligt förrädisk att begagna som färgstoff. De gamla mästarna ha visserligen också använt den, men genom stark kokning fingo de den fullt hårdnad, så hård, att den sedan kunde pulveriseras och rivas med en god siccativolja; därigenom miste den visserligen något av sin djupa ton, men blev i stället fullt hållbar, vilket är absolut nödvändigt, om den över huvud skall begagnas. Färgämnets vansklighet ser man bäst på måleriet vid 1800-talets mitt; man formligen dyrkade asfaltfärgerna, men man vårdslösade deras beredning, och följden blev den, att asfalten efter en tid på grund av tavlans olämpliga placering — när den t. ex. kom att utsättas för alltför stark värme — började mjukas

Fig. 42. Studie till oljem. »Kortspelarne». Blyerts. 1847.
Nationalmuseum.

upp och rinna. På en del tavlor från denna tid kan man se inte bara riktiga beckstrimmor utefter duken utan t. o. m. en ansenlig asfaltsamling nertill, dit sålunda all asfalt runnit ner. Det är ju givet, att, om en målare genom uppblandning med detta färgämne beräknat en viss effekt, och sedan detta ämne rinner undan, den först erhållna effekten måste avsevärt förändras och alls icke till sin fördel. Troili, liksom så många av sina samtida, har också — ehuru huvudsakligast under 1840- och 1850-talen — svårt försyndat sig i fråga om användning av den bituminösa färgen, och resultatet är det vanliga: sprickning, beckränder, färgförändring. Den här omtalade duken »Kortspelarne» visar f. ö. övertygande bitumens nackdelar.

Denna tid använde man sig mycket av lasyrmetoden för att erhålla lustre i tonen och en viss obeskrivbar mättnad i färgen. Man lade först en underton — t. ex. Troili i sin duk »Kortspelarne»: en rödbrun, antagligen terra di Siena — och, sedan denna fernissats, därovanpå ett tunt, genomskinligt lager av den lokalfärg, man önskade. Därav denna egendomligt starka och ändå dämpade lyskraft hos färgerna och dessa milda, söta, glansiga

färger, som samtiden så högt beundrade och som passade så gott till tidens fadda ljuvlighet. Även på våra vid primamåleri, d. v. s. ett direkt ansättande av färgen, mer vanda ögon kunna dessa 1800-talets lasyrtoner, om en koloristiskt begåvad målare handhaft dem, verka både behagligt och lugnande för ögat, men också ofta — då den tiden var mer kolorerande än egentligen koloristisk — närma sig s. k. oljetryckskonst, i söthet och ledsam brist på valörkänslighet.

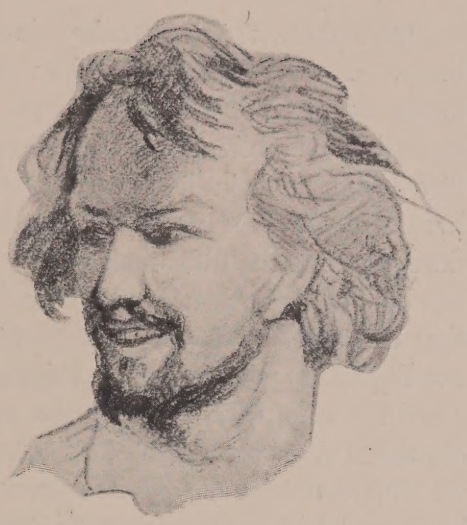

Fig. 43. Studie till oljem. »Kortspelarne». Blyerts. 1847. Nationalmuseum.

Ser man till själva kompositionssättet i den förutnämnda tavlan av Troili, så märker man lätt de nederländska traditionerna, vunna genom direkt studium eller genom förmedling av t. ex. Lauréus. Som hos denne är det här en dold ljuskälla, vars lyskraft icke förmår upplysa rummet utan endast skarpt koncentreras på huvudpartiet samt låter det övriga försvinna i halvdunkel. Ett holländskt kompositionstrick var även inblicken genom en dörr in i ett annat rum; även här — såsom förut nämnts — upptaget av Troili. Sannolikt har väl också Caravaggios »Falskspelarne» i Galleria Sciarra i Rom inspirerat honom, — i den är ju också ljusstudiet huvudsaken. Detta bestyrkes av att en teckning funnits av Troili,[1] föreställande två kortspelare, varav en något hopkrupen och tittande nära i korten, medan bakom honom en tredje står och gör tecken med fingrarne åt den andre.

[1] Teckningen har tillhört assessor Pehr Lagerhjelm, nu förkommen. Meddel. av dennes dotter, fru Sophie Murray, Sthlm. — Teckn. kan ju måhända också ha tillkommit vid Troilis utresa och då i Dresden, där Caravaggios mest välkända upplaga av »Falskspelarne» finnes. Den erhållna beskrivningen av Troiliteckningen stämmer f. ö. väl överens med denna.

Intressantast äro kanske de enskilda förstudierna till tavlan, d. v. s. de olika huvud, han tecknat för sitt motiv. Flera av dessa finnas i Nationalmuseum. I dem märker man bäst hans egentliga och blivande gebit — porträtteringens, de visa nämligen förträffligt hans individualiseringsförmåga och blick för ett ansiktes karakteristik. De äro också snabbt och lätt uppritade, några mer detaljerade och utformade, men ingen tvekan eller ängslan; man märker, att ungdomsårens mångtecknande varit handen en nyttig övning. I en av dessa, här återgiven, har han också för ovanlighetens skull ett par välstuderade händer.

En annan, kanske något år senare tillkommen, frisk, färgvarm oljeskiss visar ett »Ungt italienskt par sittande vid ett bord» med vit duk och mot en grå och brun fond. Vid mannens fötter en gulbrun spetshund. Även här är ljusstudiet huvudsaken, det är nästan, som om själva de vita partierna, duken, skjortärmarna, kvinnans huckle, vore den egentliga ljuskällan, så starkt äro de prononcerade.

Åren 1847 och 1848 äro riktiga kraftår för Troili. Det är kanske hans livligaste skapartid under Italiavistelsen, till stor del säkerligen beroende på den självständighetskänsla han erfor, genom att Södermark reste hem och Pehr på hösten 1847 lämnade Rom. De erhållna understöden och de inströmmande beställningarna ha också gjort sitt till för att egga honom, även om han ofta gör sig mycket bekymmer för, hur han skall kunna motsvara allas förväntningar. Men han arbetar dock och går stadigt, om ock långsamt, framåt.

Samtidig med »Kortspelarne», men betydligt stelare och tafattare i kompositionen — ehuru i övrigt med denna duk starkt samhörig — är en annan »Osteriainteriör med ett ätande och drickande italienskt lantsällskap» av män och kvinnor ävensom några småbarn, av vilka en baby placerats på en, alltsedan Pinellis graverade folklivsbilder (1816) välbekant och av målarna sedan gärna använd, flätkorgsställning. I förgrunden t. v. en tunna. I bakgrunden en murad trappa, utför vilken värdshusvärden kommer med ett fat mat. Kompositionen väger inte jämnt, det hela drar sig för

mycket åt vänster, och totalintrycket blir förstört. Tavlan är också torr i ton och osjälvständig. Den tillhörde ännu 1881 hovintendenten Boklund, men såldes s. å. efter dennes död och finnes nu i Norrköpings museum. En tavla med samma ämne, »Romersk osteria», utlottades 1847 i Konstföreningen på generaladjutanten, frih. C. G. Fleetwood, men såldes antagligen 1856 vid auktionen på dennes tavelsamling och synes vara identisk med den av Boklund sedan förvärvade.

Lika osjälvständig och stelt komponerad som Osteria-scenen i Norrköpings museum samt för sötaktig i färgen är en annan, ävenledes i samma museum befintlig oljeskiss, föreställande en gammal, vitskäggig »Fåraherde från Campagnan», sittande på en sten med en gosse vid sina knän och en flicka där bakom samt med en liggande hund vid sina fötter. Om detta ursprungligen är samma tavla, som 1848 genom Konstföreningen tillföll expeditionssekreteraren C. Åhman, har jag mig ej bekant; egendomligt synes dock, om Troili skulle lämnat ifrån sig till Konstföreningen denna nedtill ofullbordade duk. Måhända har en blyertsteckning, vilken tillhört hovintendenten Boklund och enligt 1878 års katalog synes ha ägt samma motiv, varit utkastet till själva oljemålningen. För denna har Troili också använt sig av ett par förut (sid. 155) omnämnda teckningar av en liten landstös i vitt huckle.

Det är så många skisser och utkast både i olja och blyerts från denna Italiatid, och då blott ett fåtal äro signerade, har det givetvis sina svårigheter att exakt datera dem alla, i synnerhet då många nu icke kunnat anträffas och jag för en del haft blott ofullständiga, äldre beskrivningar att hålla mig till. Jag vill dock här nämna »Italiensk bondkvinna med sin pipblåsande lille son»; »Italiensk bondgosse» (stående helfigur med över ena axeln nedfläkt skjorta; sign. 1847); »Två romerska bönder i en osteria» (knästycke); »Italiensk sittande gubbe» i blå rock, brun kappa och filthatt (sign. 1847); »Italiensk sittande bondkvinna» i röd dräkt; »Grupp av två kvinnor och tre barn åskådande en procession» (enligt uppgift studie efter en äldre tavla; vilken dock

obekant, enär Troilitavlan ej kunnat återfinnas); vidare en frisk, i gulgrått hållen skiss »Romersk gatubild med en kasperteater» och ännu en »Romersk gatuscen med en kastanjestekare och barn» samt ett intressant, djuptonigt »Studiehuvud» av en äldre, fårad italiensk kvinna i vitt huckle och med ärr på kinden — samtliga dessa här nämnda utförda i olja.

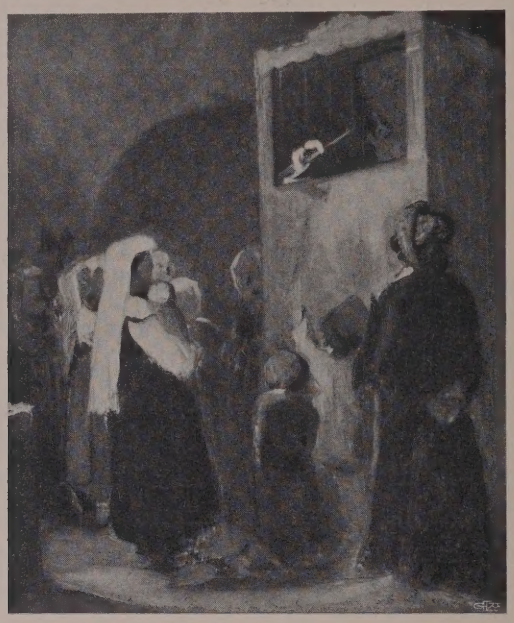

Fig. 44. Romersk gatubild med kasperteater. Oljem. omkr. 1847—48.
Professorskan Calla Curman, Sthlm.

Munkarnas och eremiternas ej sällan intressanta ansikten samt pittoreska dräkter ha tydligen också inspirerat honom, ty det föreligger rätt så många studier därav — i olja, akvarell eller blyerts — såväl endast huvud, som kostymbilder och en och annan liten komposition, t. ex. en gammal, vitskäggig eremit liggande i bön framför ett krucifix, vid vars fot en dödskalle och en uppslagen bok, — en med ytterligt små penseldrag utpetad oljeskiss i grönt och

brunt. En annan studie, år 1847 utlottad i Konstföreningen, visar i midjebild en sittande, brunlockig och brunskäggig kapucinermunk i kappkrage och med radband i handen. Den är stel i figur och händer, men ansiktet är något mer levande utformat. Troili skulle också komma att å detta område — munkstudiets — göra flere förträffliga saker, om vilka längre fram är skrivet, och bland dem sitt mästerverk under Italiatiden, ett ståtligt gränsmärke mellan hans ungdomskonst och mandomskonst, en bild som höjer sig från genrens allmän-sfär till porträttets individuellare område.

XI.

Vid midsommartiden 1847 sitter Troili i Rom och tänker på alla sina vänner i hembygden, men mest på sin gode vän Fredrik och dennes Ulla, som nu fira sitt bröllop. I glödande vin har han i sin ensamhet druckit deras välgångsskål, och nu drömmer han sig tillbaka till ungdomstiden.

»Jag ser mig i den hederliga, svenska bondkärran så mången gång med längtan i hågen köra den *gamla kända vägen.* Allt står lefvande — den vanligtvis dåliga vägen, skjutsbonden, gästgifvaregårdarna, de smetiga dagböckerna som i mång väntans timme varit föremål för ett sömnigt studium, de långa backarna, slutligen Åmun, färjan — framkomsten och dagar af oförgäteligt innehåll. Det finnes i den vänliga dalen så många ställen der älskliga andar bo. Jag känner dem väl och du äfven. Med Ulla skall du besöka dem. Jag hör huru det susar i de ljusa björkarna, huru forsen bullrar, huru foglarna qvittra — mitt hjerta bäfvar ännu i denna stund — jag ser en gestalt — — —[1] Käre vänner! Hälsen dessa orter från mig, Fredric! Skär mitt namn i någon bark, med alla Italiens bästa vindar som draga åt Norden skickar jag eder hälsningar och välönskningar på eder nya färd. O, jag vill återse mitt gamla hem ännu en gång, vill fara den kända vägen, vill pusta i backarna — mycket är förändradt men ett kan icke glömmas, ett skall förblifva.»

Det är minnet. Och trots de många rika stunder Italien har att bjuda honom på, överraskar han ofta sig själv med att längta hem till Sverige, till sin »gamla gumma» och alla de kära vännerna. Han behöver dock stanna här ännu en tid, och den till mötet 1848 beviljade tjänstledigheten bereder honom därför stor glädje. Man har också sökt ställa det så trevligt som möjligt för sig i Rom. Ett svenskt bibliotek har samlats ihop genom vänner

[1] Syftar på den bortgångna Malin Lalin.

och gynnare, och två gånger i veckan komma de svenska konstnärerna under vintern tillsammans hos Fogelberg, varvid alltid någon läser högt för de andra. Nu läser Troili emellertid själv Goethes »Aus meinem Leben», samma arbete, som inspirerat så mången annan, och han är också idel beundran för den store skalden.

»Jag slukar innehållet med den högsta begärlighet. O, Goethe smakar mig mer och mer, och jag just stoltserar litet deröfver. Denna hans biografi är ett under af stil. Han har ock sjelf sagt att »Tyska vet jag att jag åtminstone kan skrifva». Ja väl; det är en tyska. Dessutom denna fina ädla uppriktighet i allt, och den djupa klara blicken. Jag tänker fortsätta min cours med honom, förhoppandes att deraf draga väsentlig fördel.»

Han försummar icke heller teaternöjena och har denna vår återsett sin favorit sedan förra vintern, den vackra Adelaide Ristori, som med mycken lycka uppträdt i Schillers »Maria Stuart», samt har dessutom skrattat sig fördärvad åt ett par av Carlo Goldonis stycken »Gl' Innamorati» (De förälskade) och »I quattro Rustici» (De 4 bönderna), varför han också uppmanar sin vän Fredrik att översätta något av denne Italiens berömdaste komediförfattare.

»På musik är skräckligt torrt. Dåliga operor och dålig personal. — I Påskas hörde jag Allegris Miserere af Påfveliga Capellet. Det är en sång, om hvilken ingen menniska kan göra sig en föreställning. Det är så olikt allt annat att det är en absolut omöjlighet att göra någon begripligt huru de sjunga den. Kan du inbilla dig en sång utan hörbar andhämtning (hvilken eljest ofta just är beräknad att höras), röster som låta likt ett ännu aldrig hördt instrument, ett crescendo och diminuendo med matematisk noggrannhet, tonerna som välla öfver i hvarandra bokstafligen — det hela majestätiskt som den lugnt framflytande floden. Sjelfva det sättet att attaquera tonen har jag aldrig hört. — Men — som Arfvedson[1] riktigt säger — det är deras lifs gåta; Också är det hvad de kunna bäst; för öfrigt i andra messor förefaller mig deras sång torr och ledsam. Allegris Miserere är för öfrigt väldigt componeradt; få saker kunna i den vägen uthärda dermed jemförelse. Tullberg och jag stodo inpackade tillsamman i Sixtinska Capellet. Wi stodo båda med öppen mun vid de underbara tonerna.»

Tullberg är således ännu kvar; däremot hade Malmström lämnat Rom redan i april, och ännu tidigare Troilis förutnämnda gymnasiekamrater, Lundberg och Godenius. Nu har dock tillkommit prosten och hovpredikanten Lagergren, och dessutom väntas grosshandlare

[1] Adolf Ivar Arwidsson, skrifställare. *Förf. anm.*

Bergmans från Stockholm, en pastor Moberger och baron d'Orchimont. Längre fram på sommaren kommer också Olof Nordenfeldt d. y. på ett besök. Grosshandlaren Bergman beställer nu av Troili en redan påbörjad kopia efter Södermarks »Flicka som sitter i solskenet» och utlovar därför 100 Rdr Bco, men på grund av egna kompositioner och arbeten har Troili ännu i oktober s. å. icke tagit itu med den, lika litet som han haft tid eller lust med någon kopiering åt konungen.

»Derigenom att jag började ett par *egna* saker blef jag sanningen att säga litet distraherad att känna liflig håg för att copiera», skrifver han den 9 dec. 1847 till O. Södermark, »men nu skall det snart gå för sig. Kommer det någon beställning från kronprinsen får jag mer myror i hufvudet. Gud låte mig kunna något så när svara mot det förtroende man hyser.»

De *egna* saker, varom han här talar, voro den redan förut omnämnda »blacka» arkitekturbilden från Corneto, för vilken han eljest fått beröm av både Lundgren och Palm, men som han själv säger vara gjord »helt och hållet utan prætention», vidare »ett nytt fruktstudium med en melon och drufvor etc.», vilket han inbillar sig vara bättre än ett förut hemsänt. Detta hemsända fruktstycke hade redan försålts av Södermark tillika med ännu några arbeten av Troili.[1] Den anade beställningen från kronprinsen uteblev ej; det synes dock ha lämnats konstnären fritt val, men ännu palmsöndagen 1848 har han icke hemsänt något. Kronprinsen (Karl XV) godkände likväl det till akademiutst. 1848 hemskickade »fruktstycket» — det med melon och druvor — och utställde det själv i jan. följande år i det av Wohlfahrt anordnade tavelgalleriet till förmån för artisternas och litteratörernas pensionskassa.

»Wärre är det med hvad jag nu har för händer,» skriver Troili i förutnämnda brev av den 9 december 1847, »neml. Signora Concetta, som Farbror minnes var några gånger hos oss i due Macelli[2] med lilla Giacintha. Jag har målat henne i naturlig storlek (knästycke) spinnande, och vill icke tala om huru jag bråkat och tråkat. Landsmännen äro nog goda för att ge mig beröm, men det har blifvit bra rått och klumpigt, oaktadt mina bemödanden att

[1] Det sålda fruktstycket är sannolikt det som nu finnes hos f. d. översten T. Oxehufvud, Karlskoga. Jag har dock tyvärr icke varit i tillfälle att bese detsamma eller kunnat få någon beskrivning därav.

[2] O. Södermark bodde i Rom Via Due Macelli n:r 79, 2:a piano. (andra våningen).

öfvervinna dessa mina hufvudfiender. Emellertid är hon nära färdig och har kostat mig både tid och penningar, men det kan icke hjelpas. Endast att skrifva om henne nu, gör att jag har en sådan oro, att jag oupphörligt springer upp för att glo, liksom taflan blefve bättre deraf. I dag är jag också mer missnöjd dermed än jag varit på länge. Men hon får vara.»

Denna målning beundrades högeligen på sin tid som ett av konstnärens mästerverk, och Aftonbladet skrev om densamma år 1853 (den 10 jan.), då den var utställd på en konstexposition i Svenska Slöjdföreningens dåvarande lokal, festsalen i Brunkebergs hotell:

»'En romarinna vid sländan' utmärkes av denna konstnärs vanliga friska och saftfulla kolorit, samt denna raska penselföring, som dock alltid är förenad med den noggrannaste utarbetning af detaljerna.»

Den »friska och saftfulla» koloriten har dock betänkligt minskats med åren, främst tack vare all den bitume, vari Troili här inbäddat sina lokalfärger, och som även gjort, att tavlan flerstädes erhållit ledsamma sprickor. Det hela är eljest hållet i en tung, något för nykter ton; det är lugnt och jämnt målat — icke ens i de starkaste dagerpartierna någon färganhopning — och i långa och breda drag, utom där detaljerna fordrat ett minutiösare behandlingssätt, såsom i ansiktet och på händerna. Modellen sitter vänd åt h. men med ansiktet mot åskådaren och håller sländan i sin högra hand samt lintotten på en käpp under vänstra armen.

Södermark ville nu, att denna tavla skulle hembjudas konungen i stället för den kopia, Troili eljest skulle gjort åt honom för det erhållna anslaget, men Troili anser den icke god nog därtill. Södermark har dock icke samma skrupler som Troili utan finner den liksom hans samtidigt hemsända blacka »Cornetobild» förträfflig; kungen synes också ha varit av samma mening, enär han nu bestämmer sig för den. Av sonen Carl XV har den sedermera — år 1870 — donerats till Nationalmuseum, från vars vindsförråd den 1914 blivit deponerad i Örebro läns museum.[1]

I samma brev, som denna »Spinnerska» omtalas, skriver Troili även om en annan målning, vilken tydligen intresserat honom:

[1] Den är återgiven i A. Hasselgren: Sveriges Nationalmuseum i bilder, Sthlm 1906, s. 70.

»Under arbete har jag äfven en gosse som blåser såpbubblor, efter en förtjusande men ostyrig modell med guldgult hår, helt ovanligt att påträffa. Denne är äfven i naturlig storlek, men icke så långt avancerad som Concetta. Jag har fått beröm för färgen, men denna ostyriga canaille är icke möjligt att hålla reda på; Gud vet om jag någonsin får kroppen något så när tillsamman. Jag vill vara uppriktig och säga det jag tror mig i dessa saker dock märka framsteg; få se hvad Farbror kan tycka — emedlertid vill jag vara nöjd med aldrig så litet.»

Det lyckades dock inte riktigt med denna pojkmodellen för honom, ty palmsöndagen 1848 skriver han till Södermark:

»Gossen som blåser såpbubblor skämde jag slutligen bort, och satte i vredesmod bort den. Jag får väl dock ta honom till nåder igen och skall göra honom färdig. Men hur skall det gå med mig om jag framgent skall så plågas vid förfärdigandet af beställda arbeten. Jag gör mig ständigt sjelf förebråelser, och söker uppfordra hela min pligtkänsla, men oron och plågan är densamma. — Mina hufvuden har jag ej lyckats få kropp till — Gud allena vet huru det kommer sig men ingenting vill gå.»

Han lovar likväl bot och bättring samt att göra allt för att snarast skicka, vad han ännu har, och dessutom drottningens och prinsens[1] beställningar.

»Men Herre Gud! De måste ha tålamod med mig. Beställningarne kommo altför tidigt innan jag hunnit fått någon *stadighet*. Det är helt annat att göra saker som icke äro tilltvungna, man har ej sådane prætentioner på dem.»

»Gossen med såpbubblorna» blev ej färdig förrän 1850, sedan Troili väl kommit hem från Italien. Ulla Dahlgren och Lotta Geijer (Troilis blivande hustru) voro nämligen uppe hos honom en dag i början av detta år och funno honom då i färd med fullbordandet av densamma likasom av »en Munk en gubbe» — »båda stora taflor, och obeskrifligt vackra i mitt tycke», skriver Ulla till sin man. Den förstnämnda förekom sedan s. å. på akademiens utställning och förvärvades där av dåv. statsrådet, greve Baltzar J. E. von Platen, samt var av dennes son, överstekammarjunkaren, greve Carl B. E. von Platen, utställd även 1878. Tyvärr har densamma ej av mig återfunnits,[2] men enligt 1878 års katalog skall den ha haft 8-kantform och visat gossen i midjebild,

[1] Antagligen kronprinsen (Carl XV), från vilken han ju, som förut sagts, befarat en beställning.

[2] Den har säkerligen medföljt grevinnan Carl B. E. von Platen i hennes andra gifte 1894 med generallöjtnanten i tysk tjänst, greve K. L. J. von Wedel i staden Oldenburg.

stående vid ett bord med röd duk. Greve F. U. Wrangel har i sin »Stockholmiana», V, Sthlm 1916, skildrat det von Platenska huset, 17 V. Trädgårdsgatan i Stockholm, och där även omnämnt denna tavla, ehuru han gjort sig skyldig till ett minnesfel, i det han uppger tavlan ha föreställt en *flicka* blåsande såpbubblor. Denna tavla hade livligt intresserat honom i hans barndom.

»Det var kanske mindre konstverket i dess helhet än de illusoriskt återgivna bubblorna som tilltalade mig; dessutom hade Troili målat min fars porträtt,[1] något som äfven bidrog att väcka mitt intresse för ett af hans verk.»

Märkligt är ju, att Troili, som förut i sina genresaker alltid använt småfigurer, här har full naturlig storlek, men så står det också »porträttet bra nära», anmärker C. Eichhorn i sin minnesteckning över Troili i »Nya Svenska Studier».

Det samtidigt med denna tavla nämnda gubbhuvudet — »En munk, en gubbe» — var också i naturlig storlek.

»Du kan icke tro», skriver Ulla Dahlgren om detta till sin man, »sådant lefvande och vackert uttryck i hans ögon — liksom matta och trötta af vakande och ett obeskrifligt uttryck af frid och fromhet — Jag tror att jag aldrig kan glömma den gubben.»

Hon nämner även, att Troili har så brått med det, eftersom det skall med på den för artisternas och litteratörernas pensionsförening anordnade utställningen, och där förekommer det också den 12 jan. 1850 under namn av »En munk (eremit) från S. Onofrio i Rom».[2] Konstföreningen inlöste det sedermera av honom och utlottade det i dec. 1851 på prot.-sekr. J. Hegardt samt hade det med på sin exposition nyåret 1852 i Prins Gustafs palats, varvid det föranledde Aftonbladets konstanmälare att lyriskt utbrista:

»Troili har lemnat *en* tafla till expositionen: Ett gubbhufvud. 'Ett, men ett lejon!' Vi upprepa här hvad hvar och en, då han betraktar denna tafla, den hurtiga, breda och på samma gång fina penseln, den flärdlösa, kraftiga och saftfulla koloriten i detta ej vackra, men intressanta gubbhufvud, hvilket med etydens noggranhet förenar fantasibildens friskhet — vi upprepa: Mästareöga — mästarehand!»

Det utställdes sedermera även på akademiens exposition 1853.

[1] Detta porträtt målades år 1858.

[2] Sant' Onofrio, ett kloster i Rom nära Campo Santo.

Varför jag redan här nämner denna bild, är, emedan den återgår till en tidigare skiss, sannolikt det »munkhuvud i naturlig storlek», som Troili i brev av den 9 dec. 1847 säger sig ha utfört. Såväl skissen som den utförda bilden finnas i behåll, den förra tillhörig fru Thérèse Bobergh, den andra majorskan C. Hegardt, båda boende i Sthlm. Bilderna äro överensstämmande ifråga om modellen och dess ställning — bröstbild halvt åt höger av en kalhjässad, gammal man med långt, vitt hår och vitt skägg samt insjunkna ögon och kinder — men »skissen», eller om man så vill, det oavslutade, första, misslyckade försöket, har icke samma lugna komposition, säkerhet i teckning och saftighet i färg som den utförda porträttstudien. Den senare är av det allra största intresse på grund av dess friska, starka kolorit, som tydligt visar, hur intensivt Troili lärt sig av de gamla mästarna. Utan ett studium av dem skulle denna bild aldrig ha kunnat komma till. Det är en fyllig ton över den och ett uppmjukande av konturerna, som man knappast eljest är van att möta hos våra Italia-konstnärer denna tid. Dräkten rödbrun. Huden starkt gulaktig med röda toner i halvskuggorna men nästan blåsvarta djupskuggor. Bakgrunden mörkt grågrön. Dagern faller skarpt snett in över ansiktet, vilket ger anledning till starka dagrar och djupa skuggor, ett livligt spel, som tydligen intresserat konstnären, och som f. ö. även det hänvisar till Troilis galleristudier.

Ett ännu märkligare »munkhuvud» och helt säkert det förnämsta av Troilis samtliga Italiaverk är dock det som nu äges av hovrättssekreteraren A. Durling, Sthlm. Det är mer porträtt än modellstudie eller genresak och är en sällsynt besjälad bild, fast och bra i teckning, lugn och säker i färg, och man vill gärna instämma i C. Eichhorns ord om detta huvud (i »Nya Svenska Studier»):

»Verkligt förträfflig i afseende på inträngande och ädel karaktärsteckning, djup och harmonisk i färgen, är den bild af en kapucinmunk som bär året 1848 och likaledes utförts i Roma. Det vemodiga allvar som blickar ut ur dessa ögon, dessa fasta, ädla drag, som omramas af den mörka kåpan, inprägla sig outplånligt i minnet. Finare och tillika kraftigare har Troili sällan uppfattat ett ansigte.»

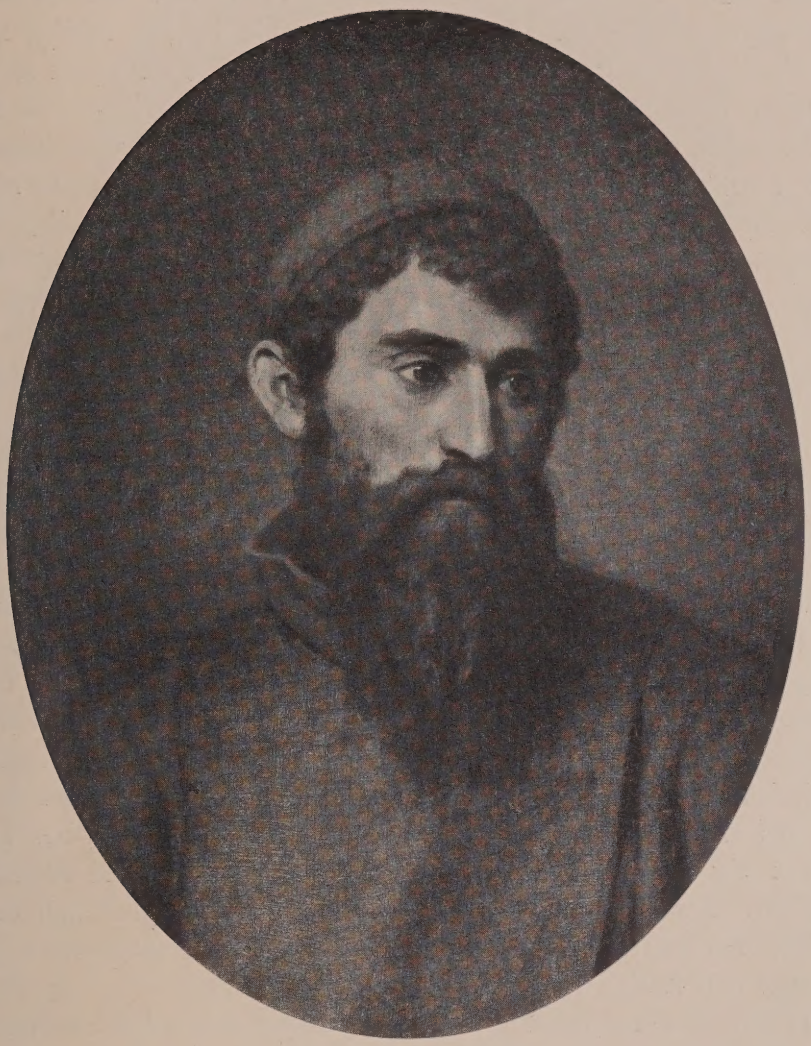

Fig. 45. KAPUCINERMUNK. Oljem. Rom 1848.
Hofrättssekr. A. Durling, Sthlm.

Det är också detta porträtt, jag velat sätta som ett gränsmärke mellan hans ungdoms- och mandomskonst, och på den omsorgsfulla signeringen — G. U. Troili pinx. Roma 1848 — märker man, att Troili själv satt stort värde på bilden. Han var eljest rätt så sparsam med sin signatur. Porträttet, som förekommit på flere utställningar (se kat. i del II), men ingenstädes förut reproducerats, visar i bröstbild (fas) en medelålders man med åt ena sidan något lutat huvud. En brungul hy, svartbrunt skägg, svarta ögon och svart, småkrulligt hår under en mörkt grå kalott, därjämte brun kåpa och gröntonig bakgrund. Här om någonsin hos Troili vill man tänka sig ett Rembrandskt inflytande, — ljuset i den allvarlige munkens ansikte kommer liksom inifrån honom själv, starkt och ändå mildrat.

»Jag har för öfning målat flere hufvuden», skriver han den 23 juni 1848, och man vill gärna söka tillämpa denna tidsbestämning på åtminstone några av dessa munk- och gubb-bilder. Om man dit bör räkna även det vackra huvud av »En gammal munk», som nu finns hos fröken Zelma Kjellberg, Sthlm, vill jag lämna osagt; det hör emellertid till slutet av Troilis Italia-tid och bör jämte det föregående räknas bland hans allra känsligaste och koloristiskt bästa arbeten från denna period. Själva gubben har också ett vackert gammalt utseende — långt, grått hår och skägg och fromt uttrycksfulla ögon. Han är klädd i brun kåpa med nerfälld kapuschong; såväl i kåpan som i den gröntoniga bakgrunden har Troili använt sig av bitumen. Karnationen är gulbrun med rödaktiga skuggor. Anmärkningsvärd är Troilis redan utpräglade känsla för stoffer, här särskilt yttrande sig i hårets och skäggets mjuka, smidiga och luftiga behandling.

Huruvida detta munkhuvud är detsamma, som 1850 bortlottades i Konstföreningen till stadskamreraren C. Ekberg, har jag tyvärr icke kunnat absolut fastslå, men vill dock hålla det för troligt, enär den Kjellbergska bilden förvärvats på auktion och den andra icke vidare kunnat spåras.

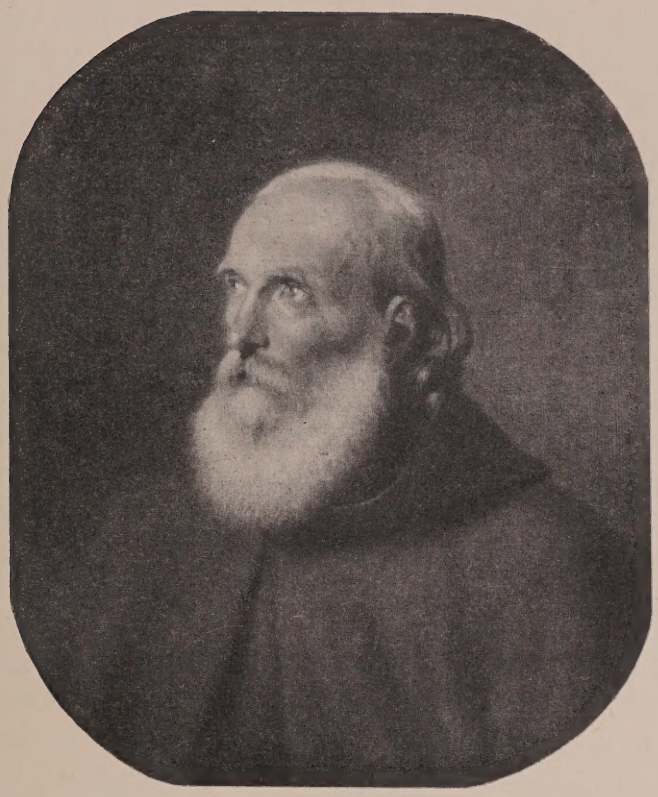

Fig. 46. Gammal munk. Oljem. 1848—50.
Fröken Zelma Kjellberg, Sthlm.

På grund av sina många egna arbeten hade Troili ingen tid till övers för de kopior, som önskades av honom. Konungen hade ju egentligen begärt en dylik; Murillotanken var redan slopad, i stället funderade Troili — i oktober 1847 — starkt på Caravaggios »Spelare» i Galleria Sciarra i Rom, vilken måhända — trots alla skiljaktigheter — varit en inspirator till hans egna »Kortspelare». Han hade också en stark lust till Sassoferratos »Heliga familj» i Galleria Doria eller några saker av Guercino, särskilt dennes Kristushuvud i Palazzo Corsini. Det finns en blyerts-

teckning av Troili — nu hos direktör H. Murray, Göteborg — föreställande ett Kristushuvud, men det är icke Guercinos »Smärteman» (»Ecce Homo») utan ett milt, vemodigt, något nedåtlutat ansikte, vars ursprung jag icke kunnat finna. Det är därför sannolikt, att Troili aldrig fått tid utföra någon av dessa kopior; åtminstone är ingen mig bekant.

När Pehr Södermark i sept. 1847 lämnade Rom, följde Egron Lundgren, Skjöldebrand och Troili honom på väg till Civita Vecchia och stannade sedan några dagar i Corneto, där Troili utförde sina förutnämnda arkitekturbilder. Troili och Skjöldebrand flyttade sedan tillsammans och hade sin studio på Via Babuino, snett emot Fogelberg, men redan i januari nästa år blev det dem svårt att längre dela ateljé, enär de hade olika modeller, och Skjöldebrand dessutom kommit in i »den större Societeten» och därigenom erhållit en mängd bekantskaper, som, enligt Troilis egen bekännelse, »icke kunna blifva gemensamma för oss båda, då jag omöjligen kan blifva hemmastadd der». Det blev också svårt för Skjöldebrand att taga emot sina vänner, utan att den andre stördes, varför de i all vänskaplighet beslöto att skiljas åt. Det vart emellertid inte av, förrän Skjöldebrand på sommaren (1848) reste hem, då också Troili flyttade och nu till Via di S. Isidoro, där han av dansken Küchler, som på ett år rest till Florens, hyrde samma lokal som Södermark hade en tid i Rom. Värdinnan var fortfarande den hopskrumpna gumman S:ra Agatha, vilken — enligt vad Troili berättat för sjökapten Lagerholm — brukade sitta nästan inkrupen i spisen och, var gång han gick ut, då han också måste passera köket, ropade till honom sitt hesa: »Aviate la chiave?» (har ni nyckeln?).

Där målar han nu — enligt ett meddelande till Dahlgren av den 28 sept. 1848 — skisser till sina beställningar och »alternerar med portraiter af bekanta, såsom studier», men vilka dessa bekanta voro, upplyser han ej om. På våren s. å. hade han dock »försökt sig något» även i porträttmåleri och då målat Herman Wedel Jarlsberg, vilket man ansett likt, och som därför framkallar följande självbekännelse:

»Skulle det något tryta i andra fall, så kunde ju hända att någon beskedlig menniska med ej för stora anspråk kunde nöjas med ett portrait af min hand, ehuru jag icke vill ingå i någon täflan med Pehr i arbetets godhet. Skulle jag såsom målare icke ens kunna förtjena det tarfligaste bröd, så tager jag mitt parti och söker engagement vid någon af theatrarne, der jag väl kan ta mig ut som så mången annan äfven med *nöd*, ty den kan man förr lida på en plats der man känner sig om än aldrig så *litet* hemmastadd än om man är bunden vid ett yrke hvartill man *aldeles icke* duger. *Jag hoppas således på afsked ur krigstjensten* och skall då med nytt mod gå andra bekymmer till mötes. Jag känner mig för väl för att kunna hoppas att icke perioder af olust och drönighet skola återkomma. Men jag beder alla af hjertat att icke för mycket förtvifla deröfver, samt besinna att om man äfven svigtar, så är det icke sagt att man faller. Den styrka som Farbr. Smark äger kan jag aldrig få; icke heller är det värdt att göra sig hvarken för dåliga eller för goda auspicier på hvad jag kan eller icke kan komma att uträtta som konstnär, utan det bästa är att låta mig rasa så länge. Går det åt fanders så blir det *min* skuld och ingen annans.»

Detta med krigstjänsten har plågat honom särdeles; själv hade han nog från början velat taga avsked, enär han skämdes stanna kvar, då han visste med sig, hur »complet oduglig han var», men Södermark och andra hade välmenande avrått honom.

»Jag arme djefvul är ju nu *ohjelpligt* fastlåst vid ett yrke, hvartill jag saknar de allraförsta och nödvändigaste egenskaperna. Dyrt får jag nu plikta för det lättsinnet att utan kallelse inträda på denna bana.»

Vad som nu närmast skrämt upp honom var svenska arméns försättande på krigsfot, dels med anledning av jäsningar till följd av franska februarirevolutionen, dels också närmast på grund av det utbrutna schleswig-holsteinska kriget. Han befarade nämligen att bli hemkallad i likhet med Skjöldebrand och sålunda få alldeles avbryta sina konststudier, men ett brev från modern »tranquiliserar» honom med att varken Värmlands eller Närkes regementen skulle bli utkommenderade. Lilljebjörn har dock fått order att i värsta fall inlämna hans avskedsansökan, ty han vill icke övergiva sin artistbana för den tvivelaktiga äran att vara en oduglig officer. Hem vill han på inga villkor nu. »Jag kan just undra hvad Sverrige under denna tid har bättre att bjuda på än *Rom* för artisten.» Trots att även Italien nu hade krig, kunde man leva alldeles i *fred* i Rom, menar Troili, några gatuuppträden och upplopp hade det ju varit på vårsidan, men skrikhalsarna voro

nu i kriget, och f. ö. var det alldeles som vanligt. Han reser »således aldeles icke hem», såframt icke trumpeten kallar honom.

Södermark gillade inte alls detta och var f. ö. misslynt över, att Troili inte gjort sina kopior, och att Skjöldebrand och han hade tänkt flytta isär, men Troili blir förargad över det erhållna förmaningsbrevet.

»Jag förstår mer än väl», skriver han till Dahlgren, »att han råder mig hemresa derföre att han för 1000:de gången tyckt det ej *med mig* löna mödan. Ett sådant slags förmynderskap kan jag icke underkasta mig. Han tycker mig nu behöfva en påkörare igen. Men en sådan påkörare kan jag icke heller underkasta mig. Jag skulle göra det, *om icke våra intressen, tycken, åsigter i allt i konst icke minst vore hvarandra aldeles motsatta.* Jag kommer att under hela mitt lif inquietera honom i alt. Man må icke förblanda det intresse den ena menniskan har för den andra såsom *vän* (och detta intresse är mig för dyrbart att jag icke vill behålla det och evigt vara tacksam derför) men Smark har äfven *præceptorsintresset* som han *aldrig* aflägger och som *ständigt* skall trycka mig då våra böjelser äro och förblifva olika. Detta är nu en gång så och kan icke hjelpas. Ödet har utsett den ädle, välmenande Smark till *min Nemesis.* — Jag är i den föga afvundsvärda belägenheten att ha att skaffa med min *egen* och en *annans oro* — båda af slag som ingen process kan förena.»

Och i september s. å. skriver han på nytt härom till Dahlgren:

»Vilkoret för mina framsteg, märker jag nu tydeligen, är, att jag måste framkalla ur djupet af min själ just de egenskaper, som jag hittills blifvit *lärd* att nästan anse med föragt. Dessa egenskaper, *jag vill nu tillstå det för dig*, äro icke serdeles mycket i svang bland den stora ligan af konstnärer. — — — Dessa egenskaper äro just de som min gamle välmenande vän med obeveklig hårdhet stämplat med sentimentalité. Han har icke anat att äfven jag är jemmerligen bekajad af sådana förvillelser; och i den stund han märker att mina arbeten äro frukten af en sådan slags meditation tager han sin hand ifrån mig.»

Det är detta, att Troili måst motarbeta sin egen natur, som gjort, att han ofta varit nära förtvivlan. Men nu måste det bli slut därpå:

»Jag upprepar det med hög röst — jag *vill* icke uppträda såsom medtäflare i det reela skrået. Mitt skaplynne är dertill för mycket af Improvisatorns art. Jag har således både dess fel och förtjenster och det kan *ta mej fan* inte hjelpas om också Smark toge sjelfva *Cavaignac*[1] till hjelp. Nej — '*man skrämmer ingen in i himmelriket*', sade Wallin en gång på predikstolen, och hörer detta till de Sententier, som med gyldne bokstäfver borde spikas, predikas, inpluggas — — — Hela min varelse med trasiga byxor och stöflar etc. kan således icke mera andas, icke trifvas i min fordna sfer.»

[1] Louis Eugène Cavaignac, betvingare av juniupproret 1848 i Paris. *Förf. anm.*

Det var endast en målare i Rom, som Södermark hyste respekt för, berättar vidare Troili, och denne respekt »var stor och nästan oinskränkt», men ändå kände sig denne man slutligen som en slav — *som en slav* — genom umgänget med den hederlige Södermark, och han undvek slutligen alldeles Södermark till dennes stora grämelse, som aldrig kunde ana eller få veta orsaken.

»Jag är tacksam — *af hela mitt hjerta tacksam* för hvad han gjort för mig», skriver Troili, och han är glad över, att Södermark varit nöjd med hans senast hemsända arbeten, »dock känner jag mig högeligen generad öfver hans *öfverdrifna* uttryck. De äro *mer än skäligt* på bekostnad af mina kamraters sträfvanden, och både de och jag känna ganska väl den plats jag innehar ibland dem — och jag har en rigtig afsky för att dra betydliga vexlar på framtiden. Smark är en oantastad auctorité i mitt fädernesland och hvad *han* gillar eller fördömmer blifver en tid såsom vore det *tryckt* som man säger, men det kan icke räcka, och då komma de onda dagarna för hvad man för mycket uppburit.»

Även överintententen M. G. Anckarswärd hade i superlativer utlåtit sig i brev till Troili över de hemsända arbetena, vilket föranledde Troili till ett ödmjukt gensvar, vari han ber denne icke hysa för stora förhoppningar på hans framtid, ehuru han naturligtvis vill bemöda sig om att i någon mån göra sig förtjänt av det erhållna berömmet.

Pehr Södermark har också fått beröm för sina arbeten och Troili skriver därom i januari 1848 till honom:

»Jag lyckönskar dig af hela mitt hjerta till det bifall du vunnit. *Du* kan också mottaga det med glädje såsom uppmuntran för det nit och den flit hvarmed du genomförde dina saker; *jag* deremot snarare skämms öfver den framgång som mina ihoprafsade saker vunnit.»

Denna självförnekelse och denna misströstan om sig själv kommer Troili aldrig ifrån, och den förbittrar hela livet hans tillvaro. Hade han blott kunnat följa de vackra ord, hans vän och f. d. Uppsalakamrat skalden G. L. Silfverstolpe skrev till honom år 1848,[1] så skulle livet kanske känts en smula lättare. Konstnärens liv är oro, strävan, trängtan, skrev denne:

---

[1] Hela dikten införd i Ord och Bild 1901: 1. Troili ber i brev den 28 sept 1848 till Dahlgren denne hälsa »långa Silfverstolpe» och tacka honom »för hans vänskapsfulla hågkomst af sin gamla kamrat», vilket antagligen syftar på denna dikt. Dahlgren, som tydligen förmedlat dikten, gjorde själv en avskrift därav och har någon gång sedan tillskrivit årtalet 1847, vilket således bör ha berott på ett minnesfel.

»Blöda skall han väl, men icke digna;
Strida skall han väl, men dock välsigna
Stridens fröjd.»

Det var Troilis fel, att han oftare dignade under den strid, han förde med sig själv, än välsignade den. Han hade för litet av den tro, som försätter berg, och för mycket av den misstro, som söndersargar själen. Och man förstår av de ord, vännen Silfverstolpe skrev till honom, att denne sett djupare än dem, som i Troili endast sågo den »glade, loje» kamraten.

XII.

Enligt en anteckning på kartongen till ett självporträtt av Troili, nu i Nationalmuseum, anges detta vara utfört år 1847, och detta årtal lär f. ö. ha stått på den förutvarande kartong, varå porträttet var uppfodrat, när det i nov. 1875 inlöstes på bokauktionskammaren i Stockholm för — 21 kr. 50 öre. Det är en bröstbild halvt åt h., med huvudet nästan fas och visar oss en tämligen välmående, ung man med långt, mjukt över öronen nedhängande hår samt mustascher. Denna teckning — i svartkrita och kol på bruntonigt papper samt med sparsamt användande av något pastell, vitt på den mjuka kragen, brunt i håret — är kanske det mest kända porträttet av konstnären och f. ö. ytterligt mjukt och känsligt behandlat.

Han har eljest — förutom i ett redan (sid. 159) skildrat självporträtt — även målat av sig under sin Italiavistelse. I ett brev, daterat den 28 sept. 1848, säger han sig nämligen ha redan tidigt på sommaren 1847 utfört ett konterfej, vilket han själv anser vara »ganska tarfligt måladt» men dock ber vännen Dahlgren överlämna till den gamla modern. Detta porträtt finns nu i Akademien för de fria konsterna och har dit förvärvats från änkan efter Troilis bror Samuel, vilken arvtagit det efter modern.[1] Det är alls icke

[1] L. Looström har i sitt arbete om »Kungl Akademiens för de fria konsterna samlingar» felaktigt daterat detta porträtt till 1845 och såsom målat före konstnärens utresa, vilket förledde mig att i minnesutst. kat. 1915 även angiva samma årtal. — Porträttet är i denna monografi återgivet såsom försättsplansch. — I Looströms arbete finnes också reproducerat det vackra porträtt, O. Södermark målat av Troili i Rom före sin hemresa, och som 1878 skänkts till Akad. av fru Sophie Hellman. Portr. är även återgivet i Ord o. Bild 1901: 1 samt 1916: 2.

något så tarvligt porträtt, även om färgen är väl tung, varjämte hudtonerna — antagligen genom för flitigt användande av linoljan vid ommålningar — tyvärr blivit rätt smutsiga. Det är däremot ett verkligt självfullt porträtt och ger oss Uno Troili bättre och starkare än någon annan bild av honom. Han står i skjortärmarna (i knäfigur, liten skala) framför sitt staffli, vänd halvt åt h. men med ansiktet mot åskådaren. Man glömmer inte gärna det ansiktet. Där är det icke den välmående Troili, utan mannen som kämpat, och som lever mitt upp i sin kamp, en man med vek mun och svårmodig men fast blick och med något djupt personligt över hela ansiktet. Det är målat med fina, spetsiga penslar, ytterst omsorgsfullt, nästan petigt och visserligen utan koloristisk must, men likafullt synes det mig vara ett av konstnärens allra intressantaste verk. Färgerna böra kanske anges: brunt hår, bruna mustascher och brunt begynnande hak- och kindskägg, gråblå, klara pupiller, vit skjorta, rödbrun väst, gråsvarta byxor — allt mot gulgrå, nedåt mörknande bakgrund.

Ännu ett självporträtt i olja från Italiatiden finnes. Det sitter f. n. upphängt i Skandinaviska föreningens i Rom lokal men har förut haft sin plats i ett av de båda album med minnen av i Rom verkande skandinaviska konstnärer, som föreningen äger, och där det i boken av någon annans hand skrivits: »Uno Troili ipse fecit; svensk hist. målare i Rom 1845—49.» Enligt vad för mig uppgivits skall porträttet även vara i boken daterat: 6 maj 1849. Det kan då icke vara målat i Rom, ty redan i början av april d. å. lämnade Troili den staden och befann sig vid sagda tidpunkt i Florens, där porträttet alltså bör ha kommit till, om dateringen är riktig. Det visar en slående överensstämmelse med den redan 1847 tillkomna porträtteckningen i Nationalmuseum och har möjligen utförts med ledning av denna, som Troili ju kan ha fört med sig i sin kappsäck. Håret är dock något kortare och ansiktet något smalare. Målningen är f. ö. av ungefär samma storlek som teckningen. Den är tunt målad och dessutom icke fullt avslutad.

Tillsammans med Palm och Egron Lundgren sände Troili sommaren 1848 hem några av sina senaste arbeten, vilka så gott som genast såldes och, enligt ett brev av den 28 dec. d. å. från Ulla Dahlgren till hennes man, inbringade 900 Rdr Bco. En hel del ritningar av italienska kostymer och figurer hade även kommit till hemlandet och inköptes där av Konstföreningen för 200 Rdr samt bortlottades s. å. till 10 olika vinnare, så att vardera erhöll en cahier om 2—4 teckningar. Själv skulle Troili naturligtvis aldrig velat utbjuda dessa sina modellstudier från akademien i Rom, vilka han ej aktat bättre än att han kastat dem här och där, men några kamrater hade »*tagit* dem från honom» och skickat hem. »För dem har betalats alldeles plumt», skriver Ulla Dahlgren.

Någon ny prolongation på tjänstledigheten kunde icke Troili längre påräkna, varför han i stället äntligen tagit sitt parti och 1848 begärt och fått avsked från regementet.

Det hade emellertid blivit mer och mer oroligt i Rom, varför Troili äntligen måste fundera på hemresa. När Pius den IX år 1846 blev påve, visste de goda romarna icke till sig av förtjusning, och för varje nytt edikt, som utsläpptes från hans helighet, stegrades denna entusiasm. Man bar hans vapen i sina kråsnålar, och — som E. Lundgren skriver i sina »Bref till hemmet»:

»Herrarnas halsdukar, med snibbarne utbredda på bröstet, hafva på den ena snibben påfvens porträtt lithografieradt och på den andra hans vapen med himmelrikets nycklar.»

Man befann sig mitt i den s. k. »il risorgimento», d. v. s. Italiens återuppståndelse — det hade sedan länge jäst och kämpats mellan olika partier på den sönderstyckade, italienska halvön, konungariken och republiker hade uppstått och störtats igen, och det var s. a. s. ett allas krig mot alla med eller utan hjälp av de båda antagonisterna Österrike och Frankrike. Man ville nu Italiens frihet från främmande välde, och man ville dess enande. Den nye påven slöt sig politiskt nog till dessa strävanden och blev därför i hast Italiens populäraste man. Sardinien, Kyrko-

staten och Toscana ingingo en tullallians; det var den första signalen till ett nationellt enande, och den var närmaste anledning till öppet uppror på Sicilien mot därvarande regering. Revolutionsrörelsen spred sig hastigt över hela halvön; en del furstar måste hals över huvud fly; starka militärbesättningar hindrade väl på sina håll till en tid resningen, men sedan massrevolutionen 1848 inträffat i Wien, sköt rörelsen ny fart. Det blev revolutioner och motrevolutioner, sammandrabbningar mellan arméer, panik och allmän osäkerhet. Förgudningen av Pio Nono vändes snart i ursinne, när han inte ville förklara Österrike krig, och i nov. 1848 nödgades han t. o. m. fly från Rom. Nu kommo de radikalare elementen till makten där, och den 9 febr. 1849 utropades republiken. Men till slut blev det för olidligt i landet, och med hjälp av tillkallade franska, österrikiska och neapolitanska trupper kvävdes rörelsen såväl i Kyrkostaten som annorstädes.

Det var ju självfallet, att en sådan tid inte gärna kunde befordra de sköna konsterna, och det blev till slut omöjligt även för Troili att stoppa till öronen för politiken, som han förut sökt göra efter bästa förmåga. För ordningens upprätthållande i Rom hade uppsatts ett medborgargarde — Guardia civica — och i detta insattes även de av främmande nationalitet, som i fem års tid vistats i Rom. Där tjänade sålunda nu både Palm och Plagemann, den senare som korpral. Även Lundgren får en gång i månaden ut och posta. Troili däremot har icke varit där den stadgade tiden och slipper fördenskull lyckligen undan. Marken börjar emellertid bränna även honom under fötterna, och han funderar äntligen på att resa hem.

Mitt upp i allt detta fira skandinaverna sin julfest, även denna gången hos stiftsamtman de Thygeson.

»Icke särdeles muntert», skriver Egron Lundgren. »Trögkörda, tungrodda, förståndiga subjekter, med de traditionela murgrönskransarne på hufvudet; julpoesi, innehållande Danmarks Löwe, Norges fjeld, Nordens kraft och drufvans saft såsom vanligt.»

Den ene efter den andre börjar nu troppa av. Gamle Byström har redan förut troppat av för evigt, han avled redan våren 1848,

men Fogelberg sysslar in i det sista med sin Carl XIV Johan, ehuru de små vaxhästarna fått vika för större modeller. Stäck, Wahlbom och Pehr Södermark äro redan borta — i Paris; Skjöldebrand är hemma i Sverige, Egron Lundgren reser i mars 1849 till Spanien; Palm, Plagemann och Molin äro dock kvar, och så Troili.

»Ehuru det visserligen kostar på att för altid lemna Italien», skriver Troili annandag påsk 1849, »sker dock skiljsmessan härifrån med mindre blödande hjerta under närvarande förhållanden, ty de medtaga en god mohn af det artistiska intresset som eljest är så intimt lieradt med namnet Rom och Italia.» — — — »För närvarande är penningwäsendet härstädes jemmerligt, republiken slår underhaltigt mynt, dock ej hittils af högre valeur än 8 baj.[ochi]; — för resten är silfver en sällsynt artickel. Papper går med *våld* i handel och vandel, ty hos wexlare fick man i går betala *25* procent för silfver. — Ibland det lägre folket sker ofta mord för denna vexling, ty såsom af papper ej finnes lägre valeur än 1 scudo, uppstår ofta trassel. Herren må veta hur detta skall sluta? —»

»Jag kan omöjligen närmare bestämma tiden för min resa. Jag måste ha *färdigt* mitt *kludd* först, hvarmed jag efter vanligheten sölat, krånglat, gjort om, varit missnöjd, varit nöjd, utsuddat, rifvit sönder.»

Det blev hastigare resa av, än han tänkt sig. Redan omkr. 1 april gav han sig i väg och skriver den 2 maj från Florens:

»Osäkerheten huru länge detta krångel skulle vara, som slutligen, genom Fransmännens första tillbakadrifvande, fick utseende af att draga längre ut på tiden än man i förstone trodde, gjorde vistandet i Roma ganska obehagligt och sorgligt. På en gång fattade några djerfva Scandinaver det beslut att ofördröjligen smörja sina stöfflar. Jag måste följa exemplet. I anseende dertill att lägenheterna för afresa timma för timma försvårades, priserna stego för hästar våldsamt, voro ögonblicken dyra. Inom några timmar var min kappsäck packad — men mina arbeten — ofulländade, måste jag lemna i sticket. Detta var det värsta. Jag får dem således *efter* mig till Sverrige. — — — Hvilken ödeläggelse har icke redan egt rum. Villa Borghese är betydligt medtagen. Ponte Molle sprängd i luften aldeles i otid. Villa Patrici och flera andra raserade.» — — — »Här (i Florens) är fullkomligt tranquilt, 8 à 10,000 Österrikare inmarcherade för omkr. 8 dagar sedan och hafva besatt en del platser. Ingen vet huru länge de bli här. Bologna är fallet, Ancona bombarderas, *Malghera* fallet och sålunda kan man väl snart vänta sig *Venedigs* öfvergång. Neapolita[na]rne hafva dragit sig tillbaka med protest emot Fransmännens åtgärder. Österrike har naturligtvis äfven olika åsigter angående romerska republiken och sålunda lagar det sig bra till för krig der och hvar i Europa och hvartill Tyskland icke synes bli den sista på platsen. Hin håle må veta hvar man slutligen skall vända sig.»

Man förstår, att det under sådana ovissa förhållanden måste ha känts svårt att nödgas lämna efter sig allt målarbagaget,

Fig. 47. GIACINTA, en italiensk ung modellflicka. Oljem. 1849.
Fru Sophie Roos, Sthlm.

allt det varpå han arbetat det sista halvåret, och som han naturligtvis hoppats något av, icke minst i ekonomiskt hänseende — och så naturligtvis alla de gamla ofullbordade skisserna och studierna.

Hos fru E. Heilborn, Djursholm, finnes en blyertsteckning av Troili från denna sista Romtid, den är daterad 1849 och visar en liten italiensk flicka — samma Giacinta, som Troili förut tecknat — sittande med ena handen i knät och den andra på en bredvidliggande tamburin. Denna skissteckning har legat till grund

för en av Troilis bästa italienska målningar, den unga vackra flicka — hos fru Sophie Roos, Sthlm — som var med på båda Troiliutställningarna (1878 och 1915), och som f. ö. reproducerats som försättsplansch till första häftet av Ord och Bild (1901). Det är en för Troilis konst denna tid synnerligen representativ målning, rart och älskligt målad såsom det fina lilla barnhuvudet fordrar det. En ovanligt vacker flicka i sittande knäbild halvt åt v., med mörkt hår och varmt gulbrun ansiktston, vita och blå pärlörhängen, vit skjorta, grönt livstycke, rött skärp och en mellanblå kjol, allt mot en grå bakgrund, nedåt övergående i rödbrunt. Händerna äro tyvärr ofullbordade. Porträttet är dock även i sitt nuvarande skick en särdeles vacker målning, icke minst på grund av den utomordentliga ljusbehandlingen. Hon faktiskt omges av ljuset; och denna verkan har han delvis nått genom att lätta upp fonden, där färgen lagts tunnare, och där sålunda dukens trådar synas igenom.

Fig. 48. Köksmästaren. Oljem. Sannolikt omkr. 1849.
Disponent E. Rudholm, Lidingön.

Från hans senaste Romår — kanske eljest från Florens — tyckes även vara en koloristiskt förträfflig skiss, en mulattliknande köksmästare stående i en fönsteröppning i vit skjorta och gulaktig väst och med en stekt poulard eller dylikt på ett fat framför sig. På fönsterbrädet en grön kruka, en del grönsaker och ett vitt skynke. Bakgrunden: brun undergrund med grön övermålning. Holländska ingredienser återigen: själva anordningen, fönsteröppningen etc; och så ljusspelet, det på en huvudpunkt i kompositionen samlade, starka ljusflödet. Men färgfriskheten och det koloristiska

anslaget vittna också samtidigt om studium av de gamla italienarna.

Det blir emellertid holländarna, som komma att ge honom det sista starka intrycket från Italien. Detta erhåller han i Florens.

»Nu är ingenting som hindrar mig att åter smörja mina stöfflar och köra till Sverige», skriver han därifrån. »Men — jag dröjer visst ännu några vickor, för att kopiera något i Gallerierna, som jag med nöd kan taga mig ifrån.»

Detta något var Rembrandts självporträtt i Galleria Pitti,[1] det härliga porträtt från omkr. 1634, där Rembrandt är en ännu ung man och där han skrudat sig i svart sammetsbarett, blänkande harnesk och en av en emaljerad guldkedja sammanhållen, brunviolett mantel. Fonden gråbrun. Det är en alldeles överlägsen kopia, visserligen icke överallt utförd, t. ex. i håret, men dock i alla väsentligare partier noga studerad. Man får absolut intryck av Rembrandt själv inför denna kopia, det mjuka sätt, varpå huden behandlats, det känsligt återgivna ljuset och den förbluffande säkerhet, varmed Troili målat harneskplåten och den blänkande kedjan. Här kan man skönja läromästaren för Troili; det är Rembrandt, som givit honom den känslighet för stofferna och den säkerhet i ljusbehandlingen, som utmärka så många av Troilis följande porträtt, och det är även Rembrandt, tusenkonstnären, som lärt honom så levande trolla fram alla de pärlor och ringar och smycken, som hans damporträtt visa. Det är också den djupa Rembrandtska tonen — förutom de gamla italienska mästarnas — som hos Troili sätter omedelbart spår i det närmaste decenniets »romantiska» porträttkonst, och som hos honom — även sedan fonderna lättats och färgerna delvis blivit annorlunda — lever kvar i det livsvarma »skimret» kring personerna.

Det var också andra holländare, som inspirerade honom här i Florens, ehuru han icke medhann annat än att i blyerts helt hastigt avteckna dessa målningar, nämligen Gabriel Metsus lutspelande flicka (med en gosse och en hund lekande i bakgrunden), vilken finnes i Gall. degli Uffizi (n:r 918), och så van Ostades sam-

[1] Synes enligt Bædeker (1909) numera vara placerat i Gall. degli Uffizi.

Fig. 49. REMBRANDTS SJÄLVPORTRÄTT, i Galleria degli Uffizzi, Florens. Oljem., kopia av Uno Troili 1849.
Professor G. Retzius, Sthlm.

mastädes befintliga, jovialiskt grinande bonde med en lykta, för vilken denne skuggar med handen. Här är det Lauréusminnena, som dyka fram, och man kan utan tvekan antaga, att det just är ljusbehandlingen — det verkningsfulla skenet från den dolda ljuskällan — som fängslat Troili, och så kanske även ett minne av ungdomstidens bondefantasier.

Sedan äga vi inga underrättelser om Troili, förrän han åter är hemma i Sverige. Möjligen har han tagit vägen över Venedig, Triest, Wien och Prag; åtminstone funderade han därpå. Själv beräknade han icke kunna vara hemma förrän i slutet av juli eller början av augusti. Han styr då kosan direkt till »sin gamla

gumma», som alltsedan nov. 1847 flyttat till sin bror, bruksp. Emanuel Geijer å Södra Väsby i Sunnemo s:n, där hon kyrkskrivit sig och sonen, och där hon säkert med ängslan och oro väntat sin Unos hemkomst. I slutet av oktober kommer han så med ångbåt kanalvägen till Stockholm och befinnes då av Ulla Dahlgren, som möter honom, och i vars hem han nu genast får stå fadder, vara lika »glad och trevlig» som förr i världen. Där firar han också sin julhelg detta året.

När någon konstnär lämnade Rom, brukade han följas på väg av de kvarvarande och ur Fontana di Trevi — en ståtlig springbrunn med bilder av Neptunus och hans sjöhästar — dricka den sedvanliga önskedrycken för att ännu en gång få återvända till Rom, men den oerhörda brådska, varmed Troilis avresa till följd av krigsoroligheterna måste ske, kom honom nog att glömma tömma den drycken; säkert är i varje fall, att han aldrig mer skulle få återkomma till detta Rom, för vilket han så ängslats före sin utresa, där han lidit och njutit så mycket, och från vilket det nu kändes honom så svårt att skiljas.

MELLANTIDEN

1849—1857

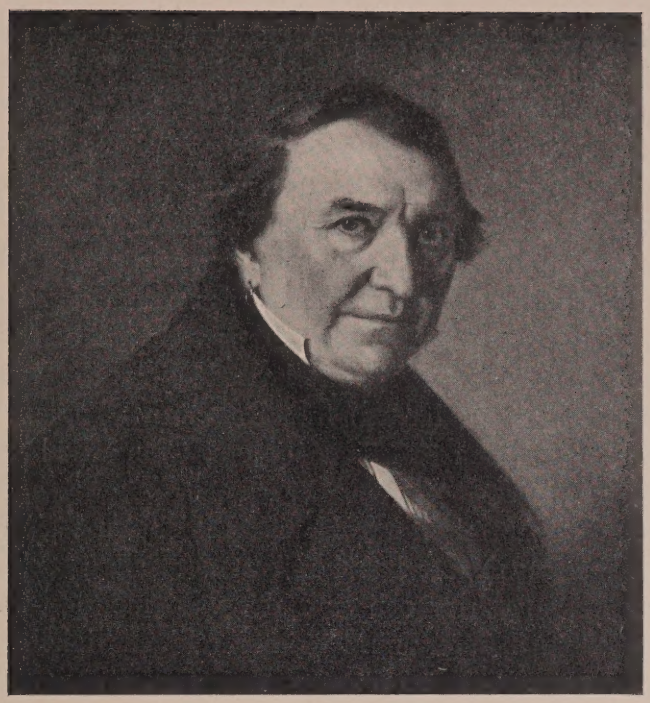

Fig. 50. Major J. A. von Matern. Oljem. 1849.
Generallöjtnant Axel von Matern, Sthlm.

XIII.

Troili hade i Italien varit bekymrad för, hur han skulle bereda sig sin utkomst i hemlandet, men han hade knappt hunnit hem, förrän en porträttbeställning erhölls. Det var de båda Karlstadvänninorna Anna Lisa Werling och Annette Sippelius, som bådo honom måla deras fosterfar och Troilis gamle vän från Värmlands fältjägare, major *J. A. von Matern*, och innan året 1849 var till ända, hade han detta färdigt. Det hör otvivelaktigt till Troilis psykologiskt bästa. Ett klokt, gott ansikte, runt välmående och med gastronomens smala läppar. Guldringar i öronen, fadermör-

dare, en stor, svart halsduk och en enkel, svart rock; bakgrunden varmt grön vid ansiktet, mörkare och kallare åt kanterna. Det är en sådan säkerhet i anordning och i fördelningen av ljus och skuggor, att man redan här — i hans egentligen första porträtt — märker sig stå inför en penselns mästare. Det är icke så mycket koloriten i detta, som slår an, den lider tvärtom av en viss tyngd, utan det är det psykologiska greppet, den så helt givna karakteristiken, som ovillkorligen frapperar. Man kan inte undgå att dels i själva typen, dels också i anordningen och i färgernas torrhet spåra något Davidskt; det levande ljusspelet i ansiktet är dock snarast en direkt lärdom från Rembrandtskopian i Florens, vilket man lätt nog kan övertyga sig om, även å de här återgivna reproduktionerna.[1]

Om detta porträtt berättar Henrik Lilljebjörn i sina »Minnen» (uppl. 1912, s. 271), att han kopierat detsamma, och att Troili givit honom beröm därför och sagt det vara mer likt än sitt eget. Lilljebjörns kopia hänger nu i Frimurarelogens lokal i Karlstad.

Somrarna 1850 och 1852 vistades Troili någon tid i Värmland, varunder han tydligen ombetts måla generalmajoren *O. A. Malmborg* (vilken var överstelöjtnant vid Värml. regemente, då Troili gjorde sina möten på jägarna). Porträttet av Malmborg är nämligen målat på dennes egendom Lilla Wåxnäs i Karlstad,[2] och visar f. ö. ett med Matern-bilden likartat målningssätt. Nu begynner också, kan man säga, en period i Troilis konst, som kännetecknas av ett antal »romantiska» porträtt, d. v. s. sådana, där han — på grund av inflytande från de gamla italienska mästarna (icke minst Tizian) och, som förut sagts, även från Rembrandt — låter sina personer gå in i den mörka, täta fonden och endast ansiktena samt några andra, starkare dagerpartier skarpt lysa fram ur dunklet. Det »romantiska» ligger dock företrädesvis i själva

[1] Duken i Maternporträttet är tyvärr — till skada för bilden — senare tillskarvad upptill för att passa i en äldre ram. I reproduktionen här har dock den tillskarvade delen uteslutits.

[2] Enligt uppgift 1915 av fru Julia Geijer, f. Malmborg, Sthlm, — den avmålades dotter.

uppfattningssättet; det blir gärna något blekt svärmiskt eller varmgult sydländskt i de av svart inramade ansiktena, vilka ibland nästan spöklikt framträda. Ögonen äro stundom beslöjade eller äga ett varmt, fuktigt uttryck, sinnligt drömmande, mörkt brinnande eller på annat sätt vittnande om romantikens temperament. Svart är huvudfärgen denna tid i hans måleri, och det är också nu, han som mest söker draga nytta av bitumens förutnämnda djuphetsegenskaper, tyvärr dock utan att beräkna dess sorgliga efterverkningar. Det är heller inga av Troilis målningar, som lidit så av tiden som just dessa. Man kan inte säga, att det är någon högt uppdriven färgkonst, som karakteriserar vare sig hans »romantiska» porträtt eller de mer »halvrealistiska», som också tillkomma denna tid före Parisresan 1857. Det är f. ö. svårt att draga gränser emellan dessa båda arter, ty Troilis måleri är just nu en stark blandning av romantik och realism, sådan som även i övrigt gjorde sig gällande hos hans samtid. Han har sin givna färgskala: svart, brunt, grönt, grått — förutom karnationens gula —; det blir gärna något alltför tungt över porträtten, och ej sällan lida de av färgtorrhet och kompositorisk stelhet. Men till gengäld möter man också här och var bland porträtten personer så individuellt och starkt givna, att man t. o. m. bortser från färgens torftighet. Det bör dock i sanningens intresse också framhållas, att ej alla av dessa den »romantiska» och »halvrealistiska» tidens porträtt hemfalla under rubriken: död färg — utan flere av dem äga ett djup och en sådan must just i själva färgen — oaktat konstnären även där hållit sig till samma, förut angivna färgskala — att man ovillkorligen kommer att tänka på de gamla italienarna. Sålunda hade Italiaåren icke varit utan sin betydelse, de ha koloristiskt fördjupat honom, och han har genom dem lärt sig s. a. s. att spela på de få färger, Södermarks och hans egen palett haft att uppvisa. För att nå sina förebilders styrka, har han tvingats att ideligen vända på dessa sina färger, blanda dem på otaliga sätt, men så till slut också vunnit ut av dem, just vad han velat.

I det förutnämnda porträttet av general Malmborg — bröstbild, fas, i generalmajorsuniform med ordnar, mot en helsvart bakgrund — har man ett gott exempel på vad jag menar med benämningen »romantiskt måleri», och än flere exempel därpå skola i det följande nämnas.[1]

Under något av dessa Värmlandsbesök, sannolikt 1849 eller 50, har Troili också målat sin gamle vän *Henrik Lilljebjörns ett par barn*, den då 6-åriga Hanna[2] och 4-åringen, Hjalmar.[3] Det är ett par bruntoniga midjebilder, lugnt och mjukt målade med små, tunna penselstreck. Intetdera är fullt avslutat. Då dessa väl äro de enda barnporträtt, Troili utfört i olja, ha de sitt intresse, ehuru de ingalunda få räknas till hans förnämligare produktion. Porträttet av den lille Hjalmar är dock rart målat och återger bra den persikemjuka, rosiga hyn hos en dylik liten pys.

Lilljebjörn har just vid samma tillfälle under arbete ett nästan miniatyrartat porträtt av den vackre löjtnanten Ferdinand Fröding (skalden Gustaf Frödings far), vilket Troili hjälper honom avsluta. Det är rätt behagligt i färg, mörkt blåsvart rock mot ljusgrå fond — karnationen dock okänsligt skär och i avsaknad av valörer — och dessutom det hela minutiöst utpenslat och utfört med dilettantisk närsynthet.[4] Troili skall också nu ha hjälpt Lilljebjörn med dennes porträtt av biskop Agardh och själv vidtagit en del rättelser, vilket den andre varit mycket glad över.[5]

I föregående kapitel har omtalats, att Troili i början av februari 1850 fullbordade ett par arbeten från Italien — ett gubbhuvud,

---

[1] En litografi har av Joh. Cardon utförts efter detta Troilis porträtt, dock där med tillsats av andra epåletter och nytillkomna ordnar.

[2] Ännu levande. Gift Henschen och bosatt i Chesterton, Indiana, U. S. A., där porträttet finnes.

[3] Sedermera kapten. Porträttet nu hos dennes änka, fru Bertha Lilljebjörn, Ramnås, Borås.

[4] Troilis medarbetarskap har gjort, att han på en välgörenhetsutställning »Bröd och Glöd» i nov. 1916 i Uppsala, där portr. varit med, fått hela äran, vilket dock är orätt, då Troili blott hjälpt och rättat sin äldre vän och forne lärare. Porträttet, som f. ö. är signerat: H. L. 1849, är delvis återgivet i R. G:son Berg: Gustaf Fröding (serien Svenskar, 1910, s. 8).

[5] Detta porträtt finnes i Karlstads domkapitel.

samt »en gosse blåsande såpbubblor» — båda dessa avsedda för en exposition, som av Wilh. Wohlfart anordnats till förmån för artisternas och litteratörernas pensionskassa. Om denna exposition skriver Ulla Dahlgren:

»En tafla har Uno sålt och fått väl betald och säkert får han sälja allt hvad han gör. — Jag tror ingen mer finns i Sverige som gör det bättre — Uno längtar allt tillbaka till Italien. — Han fryser här så rysligt så han är öfversiggifven, och tycker det är så mörkt.»

Det är nog sant, att han hade svårt att i början vänja sig vid både klimatet och vid tanken att behöva stanna i hemlandet — det av konstnärerna ännu oupptäckta Sverige — och han har själv också sagt, att han kände det, som om han åkt allt längre in i en mörk ryssja, ju mer norr-ut han kom mot hemlandet.

Glada kamrater frestade honom dock med i början på allehanda festligheter; det var så roligt att träffas igen, och nu måste man språkas vid ordentligt om allt, som hänt under tiden. Så finna vi Troili en dag — den 18 febr. 1850 — mitt upp i en munter backanal, som en del glada juvenaler och andra ställt till på Stallmästaregården för Gunnar Wennerberg efter en säkerligen grundläggande middag hos sidenfabrikanten Lars Hierta på Barnängen vid Hammarbysjö. Där sjöng man och höll många och långa tal för dagens korade hjälte, vars nysskomna Gluntar väckt allmänt jubel i landet. Det finns en teckning av John Arsenius över detta sångarglada sällskap;[1] trygg och fet står där även Troili bland de andra.

John Arsenius, Wennerbergs skolkamrat och bäste vän ifrån Skara, tillhörde »de uniformerade dilettanternas» led och hade 1849 börjat som elev av Wahlbom för att söka slå sig fram på konstnärsbanan. Att även Troili och han voro goda vänner — de hade möjligen sammanträffat i Uppsala 1837, då Arsenius låg där en termin — framgår med all önskvärd tydlighet av de ord, Arsenius själv skrivit bakpå det porträtt, som Troili nu 1850

[1] Återgiven i O. Sylwan: »Fyrtiotalets student», Sthlm 1914, s. 149. Festen nämns även i Signe Taube: »Gunnar Wennerberg. Bref och minnen.» I. Sthlm 1913, s. 250-252.

målat av honom och — skänkt honom. Det finns i Akad. för de fria konsterna och visar honom i bröstbild halvt åt h. Allt är svart i detta porträtt utom den vita kragen och den mörkt gröntoniga bakgrunden, och t. o. m. det starkt »romantiska» ansiktets gula hy har skuggpartierna smutsigt svarta. Det utställdes 1850 på akademiens utställning.

Tyvärr fullbordade Troili dock aldrig det porträtt, han denna tid påbörjade av sin forne musiklärare och innerligt avhållne vän *A. F. Lindblad*, men trots detta är det ett konstverk av hög rang och betydligt mer personligt uppfattat än det porträtt, Troili på äldre dagar målade av honom. Bilden var urprungligen av större format, men har sedermera avskurits och är nu blott en bröstbild i oval samt har som sådan reproducerats i A. Hamilton-Geete »I solnedgången», IV, s. 56. Ett brinnande intelligent ansikte, självfullt men något dimmigt målat, med blacka ögon, gråbrunt, smålockigt hår, fadermördare och svart spännhalsduk, grålila rock och svårbestämbar, gulgrågröntonig bakgrund.

Redan förut — sid. 123, noten — har nämnts den kopia, Troili sannolikt nu målat efter Södermarks porträtt av *Berzelius*. Har Troili också utfört den i Kammarrätten befintliga (sid. 124, noten, omtalade) kopian efter Södermarks bild av presid. A. von Hartmansdorff, bör även den ha tillkommit denna tid.[1]

I Uppsala universitetshus finnes ett ofullbordat porträtt av den sedermera så olycklige greven Henning Ludvig Hamilton — universitetets kansler, men här framställd i sin egenskap av lantmarskalk — vilket porträtt på ramen attribuerats till »svensk målare, 1800-talets senare hälft» och av August Hahr i hans 1906 utgivna förteckning över »Taflor och skulpturer» i universitetets ägo försöksvis tillskrivits Troili. Ehuru onekligen vissa likheter med den ännu ej utvuxne Troilis måleri här kunna skönjas, måste jag dock fråntaga honom äran. Olof Södermark har nämligen — enligt

[1] Även andra kopior efter O. Södermarks Berzelius-porträtt finnas, t. ex. av P. Södermark på Karolinska institutet och i Kgl. Medicinalstyrelsen samt av Hildeg. Norberg 1898 (dock efter Troili) i Läkaresällskapet.

Looströms arbete om denne konstnär — efterlämnat ett vid hans död 1848 ännu ofullbordat porträtt av Henning Hamilton — tydligen just detta — och Pehr Södermark har sedan (1849) kopierat detsamma (men i färdigt skick) till Riddarhuset.[1]

Det är emellertid icke enbart porträtt, som den första tiden efter Troilis hemkomst trollas fram på duken, ehuru det nog är dessa, som huvudsakligast fästa allmänhetens uppmärksamhet vid honom, utan han målar kanske framförallt landskap och dessutom allt fortfarande *genresaker* eller gör åtminstone förstudier därtill. Det är säkerligen under påverkan av de gamla italienska mästarnas — t. ex. en Carlo Dolcis — tårögda Magdalenor, Kristinor och andra kvinnliga helgon med världsfrånvända, himmelska blickar, som han nu drivs att försöka sig på något i samma stil, visserligen icke någon figurkomposition utan blott bröstbild av en ung kvinna.[2] Det har sagts mig, att Erik Gustaf Geijers dotter, den vackra Agnes, skall med sitt älskliga utseende ha inspirerat honom till den bild av »Idealet», han sökt framställa i en ung, uppåtblickande kvinna i vit slöja, och att denna därför delvis fått låna hennes drag. Trots flere teckningsutkast, ofta torrt och hårt ritade och med plåtvågor i stället för hår — en teckning i Nationalmuseum är härför ett hemskt talande exempel — får han dock aldrig riktigt det rätta uttrycket, förrän Agnes Geijer kommer till och besjälar det hela. Men det ville aldrig bli mer än ansiktet färdigt, och när tavlan efter hans död framdrogs ur en skrubb, voro fortfarande såväl kropp som bakgrund ofullbordade. Den senare har visserligen Wilhelmina Lagerholm fyllt ut, och så sitter bilden nu hos sin ägare, professor G. Retzius, Sthlm, som i Nordiska museets minnesblad »Runa», 1888, skrivit en lång, entusiastisk och fint kännande dikt om detta »Konstnärens ideal»:

---

[1] Jfr f. ö. G. Carlquist: »Ur Henning Hamiltons brevväxling», I (1914), där den av Pehr Södermark målade kopian finnes återgiven.

[2] Likheten i ansiktsuttryck och till en del även huvudets ställning hos Guido Reni's sentimentala, otympliga »Cleopatra» i Galleria Pitti i Florens synes eljest tyda på en bestämd reminiscens från denne mästare.

»Hvita slöjan är med grunden blandad,
antydd blott med några pänseldrag.
Hela bilden, lätt på duken andad,
lyser som förklarad än i dag.»

Troili försöker sig också nu med naket och lyckas förträffligt, såsom vidstående bild utvisar. Med undantag av den torftiga akademistudie i olja, han utförde före sin utresa, känner jag icke till något annat naketmåleri än detta samt en antagligen även nu tillkommen, ofullbordad skiss av »Susanna i badet», vilken dock ej kunnat återfinnas. Dessutom en (senare skildrad) gubbfigur från Paristiden. Den här ifrågavarande bilden visar en »Ung, naken kvinna», i sittande helfigur mot skogsbakgrund och med vitt draperi över höfter och ben. Det är en ofullbordad studie, såsom tyvärr så mycket av vad Troili haft under händer. Och här kan man i synnerhet beklaga, att han inte haft tid eller snarare lust att fullborda den. Det är ju icke någon personligt märklig målning, men den är intagande och mjukt målad, och ljuset över den unga kvinnokroppen är ytterligt känsligt återgivet. Man får genast Frankrike och fransk 1700-talskonst eller kanske snarare engelsk rokoko som idéassociation inför denna bild, och omöjligt är ju ej, att han kan ha tagit intryck av någon gammal mästare.[1] Att den är original, därpå tyder dock en blyertsstudie, som finnes av kvinnans huvud och överkropp. Och att målningen ej utförts under hans Parisvistelse utan nu i Sverige, därför borgar icke blott målningssättet utan även den blyertspåskrift, som antagligen i samband med minnesutställningen 1878 gjorts av dennas anordnare — Boklund eller Wilhelmina Lagerholm. I övre vänstra svickeln, nu dold av ramen — tavlan är oval på 4-kantig duk — står nämligen: »Trolles mästerstycke 1850.» Antagligen har denna kvinnostudie varit avsedd som skiss för hans »Susanna i badet», vilken synes ha haft samma anordning, ehuru de båda domarna där gripa tag i hennes armar, en på var sida.[2]

[1] Jfr t. ex. »Musidoras bad» av Gainsborough i National Gallery i London. Reprod. i Laurin: Konsthistoria, 5:e uppl., sid. 583.

[2] Även den målningen blev dock ofullbordad. Den har ägts av bl. a. Eichhorn, men förvärvades 1899 på en Bukowski-auktion av en »Matson» för 35 kr.

Andra genremotiv från denna tiden äro: »En gosse metande fisk», »Tre barn lekande vid en bäck», »En mor lärande sitt barn att läsa» etc. (dessa teckningar) samt »En gubbe knytande nät», den senare bilden i olja och en vängåva till Gunnar Wennerberg, som år 1868 utställde den i akademien. En genrebild, ehuru intressantast såsom landskaps- och molnstudium, visar tre skånska »Bondpojkar i samspråk utanför en gästgivaregård», den senare angiven endast av en skjutstavla på en stolpe samt av en bonde, som leder skjutshästen innanför ett staket. Det hela i rägntung stämning. En snarlik studie, också olja, är väl den, som enl. utställn.-kat. 1878 (n:r 79) skall ha föreställt »Tre bönder i samtal», — den till v. sittande på en bänk. Denna skiss har jag dock ej återfunnit. En »Rökande gubbe», sittande på en sten, har Troili ritat direkt för litografering; möjligen har en oljeskiss, »Rökande gubbe», som tillhört Boklund, haft något samband med detta stentryck.

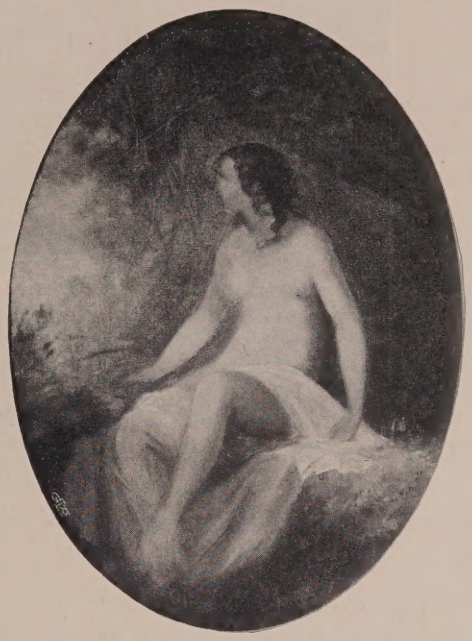

Fig. 51. Ung, naken kvinna (antagl. studie till en »Susanna i badet»). Oljem. 1850. Doktor Tor Lämberg, Sthlm.

Det är dock, som sagt, kanske huvudsakligast åt *landskapskonsten*, han vänder sig de första åren efter sin hemkomst. Det blir likväl sällan några rent självständigt uppfattade landskapsbilder, utan Fahlcrantz synes här ha varit den direkta läromästaren. Troili målar sina romantiska stämningslandskap alldeles i dennes art, kvälls- eller morgonstämningar, hållna i mörk ton med starkt

Fig. 52. »Skogssjön i Värmland.» Oljem. 1850-talets början.
Disponent W. Ekman, Korsnäs.

skuggande, täta, välrundade trädkronor, ljusnande horisontlinjer och ett koncentrerat ljusspel på någon förgrundsdetalj, eller också natt-stycken med månsken och fantastiska dagrar. Ingen av dessa är exakt daterad utom en, som sedan förkommit i en brand. Tillsammans med sin mor gjorde nämligen Troili sommaren 1850 ett besök hos f. d. statsrådet Jonas Wærn på dennes egendom Risberg i N:a Råda i Värmland och målade där från salongsfönstret »Utsikten över Rådasjön» — en helt liten bild, något black i färgen, men täck, såsom berättats mig av statsrådets ännu levande dotter, professorskan Anna Geijer, Uppsala. Utsikten visade några björktoppar samt en smal sjölinje med Råda kyrka lysande vit på andra stranden. Även nu under denna Värmlandsvistelse var Troili stundvis dyster och nedstämd, men detta lilla sysslande med färg var nog att liva upp det mjältsjuka lynnet. Till samma tid och Värmlandsresa bör man nog också hänföra en oljeskiss, han gjort av »Kvarnränna och vattenfall vid Munkfors», och till vilken

även en blyertsteckning påträffats. Mellan Risberg och Munkfors är avståndet f. ö. blott en 2—3 mil. I denna skiss har intresset varit just belysningsproblemet, motsättningen mellan de rägntunga molnen och det solbelysta gnistrandet i vattenfallsmassan.

Det är icke gärna några stora format på hans landskapsstycken; det förekommer icke heller några staffagefigurer i hans svenska landskap utom i ett — ett av de bättre. Där är det ett par kor, som stå vid en liten å, över vilken en av stora, lummiga lövträd överskuggad, välvd stenbro leder. Ljuset är här samlat på korna och ett par stenar i förgrunden samt på vattnet under bron. Hela tavlan hållen i en grönbrun ton med en lätt, ljusblå himmel.

Nationalmuseum äger också ett sommarlandskap av hans hand — en i stark skugga liggande, gräsbevuxen backe med en stor ek och ett skogsparti till h., det hela saftigt guldgrönt med gulbruna inslag, allt mot en gråblå himmel med nedåt horisonten solbelysta moln.

Ett litet månskensstycke i svartgrå ton med svarta träd och tunga, hårda moln, mellan vilka månen lyser fram över ett grått vatten, finnes hos fröken M. Hellman, Karlskrona. En mörk skogsudde t. v., sjön t. h. och en stenig, mer belyst strandkant i förgrunden.

Koloristiskt rätt så intressanta och utan tvivel hans bästa från denna tid äro ett par andra landskapsbilder, den ena, kallad »Skogssjön i Värmland», föreställande en skogbevuxen udde t. v. med insjö t. h. samt en roddbåt i förgrunden, den andra en mörk lövskog mot stormhimmel — bakpå vilken duk finnes så gott som en datering, en svag teckning av prins Gustaf i stående helfigur. Dennes porträtt har han nämligen 1853 utfört i olja (efter Dürcks bild, se sid. 235), och teckningen synes vara ett därmed sammanhängande första utkast.

En i kronologiskt hänseende svårplacerbar sak är en nu delvis sönderklippt målning av Troili, som ursprungligen lär ha varit ett helfigursporträtt i naturlig storlek av en obekant, ung dam, en »*Ungersk* (?) *diplomatfru*», men nu visar henne endast i bröstbild.

Det är sorgligt opersonligt och ytligt målat, och det är lätt att förstå, att Troili till slut förtvivlat inför denna uppgift och så ställt undan duken. Färgskalan är icke alls hans vanliga: en ljusröd klädning, blåsvart hår, mörka stora ögon — sådana som hos Södermarks sydländskor — en blå toppmössa med rött band och röd tofs samt ljus, gråblå, tätmålad fond. Porträttet, som efter Troilis död ägts av Wilhelmina Lagerholm, har av henne uppgivits sannolikt vara från 1850-talet, »enär han målade diplomater då,» vilket senare likväl är mig alldeles obekant.[1] Av stilistiska skäl skulle jag eljest varit böjd att snarare sätta målningen till kopieringstiden hos Södermark, ehuru ännu ett bevarat stycke av porträttet, visande en bit grå mur med en ljusröd kappa hängande över denna samt några »kuliss»-träd där bakom, möjligen, på grund av trädens behandlingssätt, kan hänföra porträttet till 1850-talet.

Troili inser rätt snart, att hans egentliga styrka ligger på porträtteringens område, på just konsten att individualisera och psykologiskt träffa en persons karaktär. Han blir också alltmer och mer uppmärksammad för dessa sina egenskaper, och beställningar börja strömma in. Dels detta och dels känslan av bristande kompositionsförmåga gör, att han snart alldeles överger såväl genren som landskapet. En och annan gång under sitt liv återkommer han visserligen till dem, om icke i annat så i teckning, men dessa försök äro så tillfälliga, att de ingenting betyda i hans konstnärliga utveckling.

Porträttet blir från nu hans a och o, och det är också denna tid, hans egentliga konstnärsgärning begynner. Allt det föregående, Värmlandstidens teckningar, kopierandet under Södermark och det i stort sett sorglösa genremålandet i Italien ha endast varit preludier till det, som komma skulle, även om en hel del av värde kommit till också under dessa perioder. Men nu har mannen vuxit fram i honom.

[1] Yttrandet kan måhända tyda på det omkr. 1860 tillkomna portr. av danske ministern greve von Scheel-Plessen. Portr. av den ungerska diplomatfrun tillhör nu fru S. Brithelli, Sthlm.

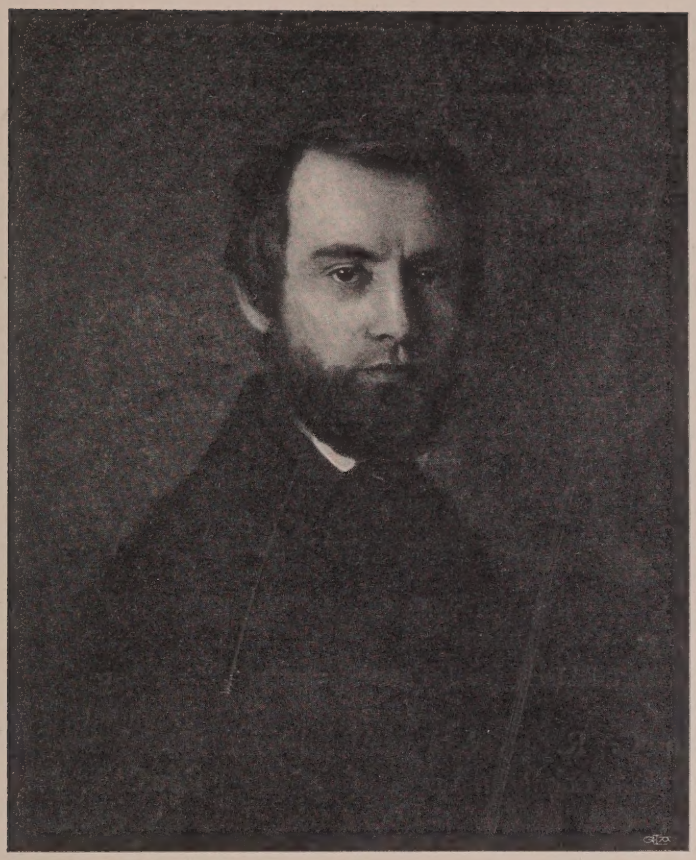

Fig. 53. F. A. Dahlgren (Fredrek på Rannsätt). Oljem. 1851.
f. Riksbibliotekarien E. W. Dahlgren, Stockholm.

Året 1851 tillkommer ett av Troilis märkligaste verk, i varje fall ett av den »romantiska» periodens haltfullaste. Det är porträttet av vännen *Fredrik August Dahlgren*, den vid denna tid redan erkände visdiktaren och »Värmlänningarnas» skapare. Under skoltiden kallades han av kamraterna på grund av sin möderneärvda, underligt mörka hudfärg för »svarta Dahlgren», och det är verkligen också »svarta Dahlgren» Troili framställt i sin målning. Denna helsvarta bröstbild, med det av svartbrunt hår och skägg inramade,

romantiskt blekgula ansiktet, där det i och omkring ögonen brinner av ett inre, starkt liv, är i porträtthänseende en så god motsvarighet som något till exempelvis Marcus Larssons vilt romantiska landskapsstycken. Trots allt det svarta är porträttet dock icke dött; det ingår något varmt brunt i såväl håret som dräkten och bakgrunden; det är inbäddningen med bitumen, som åstadkommit detta, och lyckligtvis har porträttet hittills varit så placerat, att det icke undergått någon nämnvärd förändring. »Ett af de allra själfullaste porträtt», kallar L. Looström detta i en uppsats i »Konst och Konstnärer» (1913: 1) om »Sällskapet Iduns Porträttutställning i Konstakademien» hösten 1912, där även detta porträtt fanns med, och han tillägger:

»Vi äro ju vana vid att i Uno Troilis lika känsliga som lefvande porträttkonst få en intelligent karaktäristik af den framstälda personen, men sällan eller aldrig har denna konst fått ett så fulländadt och vinnande uttryck hos honom som i denna lilla bild.»

Och Georg Nordensvan skriver om detsamma i »Konst», årg, II: 5, 1913:

»Troilis Fredrik Dahlgren har rätt mycket af lyrisk och mörk mystik i kolorit och karaktär.»

Redan C. R. Nyblom i Aftonbladet 1878 har påpekat detta porträtts »fina och ädla uppfattning» samt »kraftfulla djup i färgen» och anser den nästan påminna om Moronis spirituella bilder i Uffizi i Florens.

Det finnes ännu några porträtt från samma år, men ej så lyckade vare sig i färg eller karakteristik. Ett av dem framställer en midjebild av en 60-års dam, *fru Beata Josephson, f. Levin*, i svart sidenliv och mörkröd schal över armarna samt en hårklädsel av grå ryschrosetter och därifrån nedhängande, grå band. Ansiktet varmt gulhyat; bakgrunden kallt svartgrön. Här är särskilt att märka Troilis redan nu ytterligt säkra känsla för stoffer — det glänsande sidenet och den gulvita kamén mot detsamma samt den skickligt behandlade spetsen kring halsen.

Det har upprepade gånger av andra konstforskare framhållits, att Troili aldrig kunde måla damer, i synnerhet inte vackra damer,

och såtillvida är det sant, som de icke roade honom i lika hög grad som männens mer karakteristiska huvud. Men ett sådant yttrande innebär dock en betänklig överdrift, och det är lätt nog att med hans egna verk gendriva detta påstående om bristande sinne för den kvinnliga charmen. Misslyckas kan varje konstnär, och även Troili har flere gånger misslyckats i sitt måleri men lika ofta med mansporträtt som med dambilder. Det är ju sant, att flertalet av hans porträtt är av män, men detta beror icke blott på hans större intresse för deras mer markerade huvuden, utan även på att männen på grund av sin ställning i samhället oftare bli i tillfälle att avmålas. Några av Troilis allra bästa porträtt föreställa emellertid just damer, ett par t. o. m. i den första ungdomens fägring, andra med ålderdomens mer utpräglade drag. Rena »skönhetsbilder» har han blott sällan: det måste vara något annat, något innanför ytan för att kunna inspirera honom, och så är det ju för varje djupkännande konstnär — han vill ha själ och karaktär hos sin modell för att kunna ge något av sig själv i målningen. Det är icke med gester och attityder, Troilis modeller tala till åskådaren utan med — blicken. I blicken, i leendet eller allvarsdraget kring en mun, i huvudets uppbärande ligger ju just det själsliga, det som bestämmer karaktären, och för allt sådant har han en rent intuitiv känsla.

Om vi t. ex. länge se på de koloristiskt mindre lyckade och kanske därigenom mindre intressanta porträtten, skola vi dock upptäcka, att det finns något, som sitter djupare i dem än färgen, och att även dessa kanske ha något att säga oss, trots alla sina yttre brister. Han har nämligen alltid sökt tränga in till människan; kan ett porträtt av honom dock, trots detta, icke obetingat väcka vårt intresse, bör felet nog icke enbart skrivas på konstnärens konto. Han var för ärlig att vilja ge något halvgånget, något rent yttre konterfej; när han understundom misslyckades, kände han det säkerligen själv oändligt starkare, än vad vi nu göra det inför dessa verk.

Dylika reflexioner tränga sig ofta inpå en inför hans porträtt, i de fall där man icke helt och motståndslöst låter sig tagas av dem, och de ha nu närmast framkallats av två pendantporträtt — över grosshandlaren och bankdirektören *Ludvig Lamm* och dennes unga, vackra, tyskfödda hustru *Fanny Goldschmidt*, en syster till Jenny Linds man. Här är hustruporträttet otvivelaktigt det bästa, betydligt känsligare målat än det av maken. Båda äro bröstbilder, halvt åt sidan och med ansiktet fas, såsom Troili nästan undantagslöst brukade placera sina personer. Ljuset faller starkt på ansiktet och på någon ljusare detalj i dräkten, en vit spets, ett smycke, en krage, ett bröstveck el. dyl.; eljest är allt mörkt och förtonar gärna i bakgrunden, särskilt nedtill och bakom personerna.

Från 1850-talets början föreligga icke blott målningar utan också flere fullt ut lika intressanta porträtt, utförda endast i blyerts. Det är större lugn över hans sätt att teckna nu, mer fasthet och en påtagligare säkerhet i detaljerna. Teckningssättet är mjukt och ändå bestämt, och han förstår skickligt att med små finesser i skuggor och dagerspel levandegöra ett ansikte. Det blir sällan annat än ansikten; figuren vanligen i brösthöjd, händer nästan aldrig. Han behöver dem helt enkelt inte för att åskådliggöra personerna.

Troili har s. a. s. haft abonnemang på vissa familjer i porträtteringshänseende; åtminstone påträffar man talrika prov av honom i olja eller blyerts hos t. ex. släkterna af Geijerstam, Lagerhjelm, Lamm m. fl., och det är ofta rent personliga vänner till honom själv, som han avkonterfejat, isynnerhet naturligtvis i fråga om blyertsporträtten. Från 1851 finnas sålunda en känslig teckning av den allt annat än krigiskt utseende löjtnanten *Gustaf Lagerhjelm* samt en stillsam och vacker, ehuru slätt utförd, målning i knästycke av dennes hustru, *fru Anna Lisa Lagerhjelm, f. af Geijerstam*, vilket porträtt nu äges av Nationalmuseum. Det är signerat 1851,[1] men har genom misstag blivit i Nat.-musei katalog angivet vara

[1] Målat på Lannafors i Närke. Jfr f. ö. sid. 226.

från 1857, vilket medfört, att denna felbeteckning upptagits i senare arbeten, som behandlat porträttet, t. ex. i J. Roosval, Svenskt konstgalleri, där det reproducerats s. 136. Troili tecknar också vid detta tillfälle fru Lagerhjelms syster, *friherrinnan Stina Palmstierna*, samt år 1852 den blivande hovmarskalkinnan, *fru Emma Sofia Ribbing, f. Murray*. Därjämte har han — antagligen något av dessa år, i varje fall före 1853 — avbildat morbrodern, kamrer *C. F. Geijer* (död 1853), och dennes ännu hemmavarande dotter Lotta. Båda dessa äro tecknade på likartat, gulbrun-tonigt papper och f. ö. i samma, något omständliga, minutiösa och därigenom även något torra manér, som kännetecknar de två förutnämnda. Samhörig med alla dessa är ännu en porträtt-teckning — en bild i blyerts och starkt pålagd, vit täckfärg mot brun ton — av f. d. löjtnanten och den med litet av varje sysslande godsägaren och musikern *Emanuel af Geijerstam*. Det är ett gott och vederhäftigt porträtt, och man ser lätt, att det föreställer en person, som Troili satt särdeles pris på. Denne mångsidige man — ömsom bränvinskontrollör några månader av året, ömsom arkitekt (han har sålunda byggt Ackkärrs egendom i Värmland), ömsom ännu något annat — var stor musikentusiast och spelade f. ö. själv utmärkt piano. Hos honom vistades ofta på hans egendom Kroppfjäll i Hofva s:n, Västergötland, såväl A. F. Lindblad som den betydligt yngre Uno Troili. Frun i huset, fru Charlotta af Geijerstam, f. Carpelan, var en fryntlig gumma, känd för sin goda mat. Detta var nog en av de bidragande orsakerna till att den »matsvage» Troili trivdes så gott där. Han njöt då riktigt av att vara

Fig. 54. Lotta Geijer, Troilis blivande hustru. Blyerts. Omkr. 1852.
Fröken M. Hellman, Karlskrona.

Fig. 55. GROSSHANDL. S. L. LAMM.
Oljem. av Fredr. Westin 1837.
Ingenjör Rob. Lamm, Näsby.

på landet, låg på rygg i gröngräset och gjorde just ingenting. Jo, d. v. s. de musicerade, och så tecknade han en del — karrikatyrer o. a. — Några av dessa skola finnas hos porslinsmålarinnan, fröken Agneta af Geijerstam, Göteborg, en dotter till Troilis här skildrade värdfolk, och en teckning från ett av dessa besök är, som sagt, den här skildrade porträttbilden. Fru Charlotta skall alltid ha haft ett fasligt »besmí» (= bestyr) med att skaffa bomullslakan åt Troili, som aldrig ville ligga på linne, varför hon brukade få låna i granngårdarna, när han oförhappandes kom och hälsade på för några dagar.[1]

Vårvintern 1852 fick Troili en beställning av sin vän och gynnare från Italiatiden, greve A. K. A. L. Ehrensvärd, nu förste sekreterare i utrikesdepartementet, vilken önskade ett porträtt av sin fästmö, *fröken Ingeborg Hedvig Vogt*. Troili tog också mycket riktigt itu med det, men det ville aldrig bli bra, varför han en dag vid 5- à 6-tiden på morgonen rusade upp till beställaren

[1] Dessa uppgifter ha lämnats mig av fru Regina af Geijerstam, Malmö, en svärdotter till här nämnda värdfolk på Kroppfjäll. — Tyvärr vistas den uppgivna ägarinnan av Troili-teckningarna, fröken Agneta af Geijerstam, mestadels i Schweiz, varför det ej varit mig möjligt att få se och därigenom beskriva eller datera de hos henne eventuellt befintliga teckningarna. — Teckn:n av löjtnant af Geijerstam har antagligen tillkommit före 1853; då flyttade familjen till en statsrådet Jonas Wærn tillhörig gård, Nyängsholm utanför Hofva, och sedan in i själva kyrkobyn. Troili kan ju dock ha besökt dem även där. Själva teckningssättet tyder emellertid på 1850-talets början.

och väckte honom med orden: »Nej, jag kan inte måla din fästmö. Adjö med dig. Nu reser jag till Värmland.»

Han reste också nu på våren kanalvägen hem till sin gamla mor, som d. å. flyttat till Karlstad. Kanske är det nu han målat det förutnämnda landskapet, »Skogssjön i Värmland», kanske också porträttet av general Malmborg. I varje fall synes han ha varit på Björneborg hos sin i juli månad d. å. nygifte vän *Olof Nordenfeldt* (d. y.) och målat såväl denne som *hans hustru, f. Biel.* Jag har icke haft tillfälle se dessa porträtt annat än i fotografi, men att döma därav synas de ingalunda vara några förstarangsverk, utan tvärtom ett par tämligen ledsamma konterfej, stela och färgtorra. Kvinnobilden intresserar kanske mest, detta beroende på det luftiga sätt, varmed han återgivit den tunna chiffonen, som dragits över klädningen, och som låter det undersittande livet och huden lysa igenom. Det är f. ö. alldeles samma klädningsmod och målningssätt, som i det förut skildrade porträttet av fru Anna Lisa Lagerhjelm.

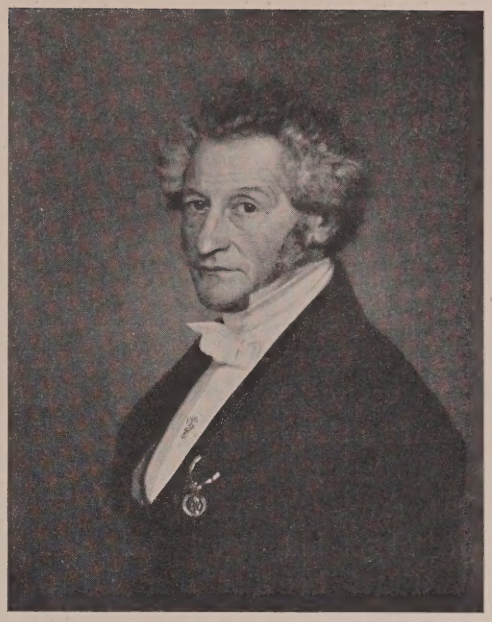

Fig. 56. Grosshandl. S. L. Lamm. Oljem. av Uno Troili. 1852. Grosshandl. Herman Lamm, Sthlm.

Under detta år målar han emellertid ett par intressantare porträtt, en bröstbild av grosshandlaren *S. L. Lamm* samt ett knäporträtt av lantmarskalken, *friherre Lars Herman Gyllenhaal*, båda två med synnerligen karaktärsfulla ansikten. Det är här — liksom i Troilis nästan samtliga porträtt — ögonen, man först fäster sig vid och får starkaste intrycket av; ibland liksom sticka

dock ögonen i hans porträtt, det verkar då en smula irriterande, alldeles som när en människa länge stirrar på en. Hos Troili beror denna verkan på de starkt lagda glansdagrarna på pupillerna.

På tal om det här nämnda porträttet av Salomon Lamm kan det vara skäl att jämföra det med ett av Westin utfört porträtt av samma person (nu hos ingenjör R. Lamm, Näsby). Westins är ju visserligen målat 15 år tidigare, men — frånsett detta — vilken skillnad i färg och uttryck. Westins sötaktigt, opersonligt; Troilis djupt i färg och karakteristik. Dessa båda porträtt, vilka äro goda representanter för sina mästares olika uppfattningssätt, visa oss också förträffligt artskillnaden i 1830- och 1850-talens porträttmåleri, varför de båda här återgivits.

Bilden av excellensen Gyllenhaal är ganska märklig, lugn, fast, samlad, statuarisk. Och det energiska, manligt vackra huvudet ger något kungligt åt hela personen. Även här, liksom i Maternporträttet kommer man att tänka på de Davidska porträtten. Färgen är tung, särskilt i den täta, mörkt grå, nedåt till rödbrunt djupnande fonden; koloriten är likväl varmstämd, tack vare den inbäddade bitumen, vilken dock på sedvanligt sätt — genom sprickor o. dyl. — skadat målningen.

En replik, ehuru blott i bröstbild, har Troili också utfört. Där bär Gyllenhaal även serafimerbandet, vilket han sedermera 1853? erhållit, och som på begäran ditmålades. Det ursprungliga porträttet uppsattes i nov. 1852 på Riddarhuset och framkallade följande yttrande i Aftonbladet (den 23/11):

»Bilden är utmärkt lyckad, så väl hvad de yttre dragens likhet som den andliga karakteristiken angår. Alla detaljer och accessoirer äro arbetade med utomordentlig finhet och sorgfällighet.»

Eichhorn är dock surare i omdömet om detta och skriver i samband med Troiliutställningen 1878, att det är »i sträng anda», men att konstnären »icke förmått afvinna föremålet någon särdeles intressant sida».

Att Troili nu fått ett så hedersamt uppdrag som ett lantmarskalksporträtt, visar, att han redan hunnit förvärva sig ett gott

Fig. 57. Lantmarskalken, exc., friherre L. H. Gyllenhaal.
Oljem. 1852.
Riddarhuset, Sthlm.

namn genom sina övriga arbeten, och för varje år som går befästes alltmer detta rykte. Det var kammarherren och landskapsmålaren, frih. Carl Stefan Bennet, som skaffade honom denna beställning från Riddarhusdirektionen. Någon närmre bekantskap mellan dem förefanns ännu ej, — Troili kallar sig nämligen i ett par brev, som handla just om detta porträtt, för »Herr Barons ödmjukaste Tjenare». Beställningen erhölls i augusti 1851, då Troili vistades på Lannafors i Närke och som bäst var »i full verksamhet med ett portrait» — det förutnämnda av fru Anna Lisa Lagerhjelm — vilket han ville avsluta, innan han började med något nytt. Det var emellertid med stor glädje, han åtog sig detta hedersamma uppdrag, och han tar också redan i sept. s. å. itu med det på Gyllenhaals egendom Härlingstorp i Västergötland, dit han nu beger sig efter ett kort besök hos vännerna Hamiltons på Blomberg. Bennet har lovat skaffa honom både duk och färger (från Bendix), och Troili ber honom därför sända bl. a. »1 blåsa mineralblått, ett par blåsor krapplack (mörk) och Laque Robert N:r 7, samt 1 flaska (medelmåttigt stor) Linoljsfernissa och 1 d:o nötolja, samt ritkohl och hvitkrita». Nötoljan, som erhålles genom pressning av valnötskärnor, hade han lärt sig begagna nere i Italien — möjligen är det den, som kommit flere av hans arbeten från denna tid att mörkna; detta inträffar nämligen, om ej valnötskärnorna skalas före pressningen. Även den rödbruna linoljan kan, som förut nämnts, vara orsak till att en målning förändrar sig.

Porträttet, för vilket Troili begärt ett så blygsamt pris som 400 Rdr Bco, blev emellertid ej färdigt d. å. utan fick först följande år sin avslutning och då i Stockholm.

Alltsedan sin hemkomst från Italien eller i varje fall från 1850, då Troili uttagit flyttningsbetyg från Värmland till Stockholm, har han bott i Olof Södermarks gamla ateljé i Brunkebergstorg 3, — Södermark själv hade dött redan i oktober 1848. Var Pehr däremot — vilken nu också är hemkommen — haft sin ateljé, innan han 1852 beger sig ut på nytt, är mig ej bekant;

man får väl nämligen icke antaga, att Uno och han nu åter flyttat tillsammans. Här i det stora Brunkebergshotellet blir emellertid Troili sedan bofast hela sitt liv.[1] En god kamrat fick han där nu i *C. Th. Staaff*, vilken sökte hjälpa honom ur det tillstånd av höggradig hypokondri, varåt han litet emellanåt brukade hänfalla. Till tack för dessa omsorger målade också Troili vännens porträtt — en liten, färgtorr, småpetig midjebild, där man ser Staaff i skjortärmarna och svart väst mot en mörkt grå bakgrund.

Att Troili, trots det myckna arbetet med penslarna, icke heller nu glömde bort musiken, därom upplyser bl. a. en liten bevarad biljett, daterad den 15 maj 1850, däri han anhåller om »tvenne billetter å Nedre Amphitheatern (öfre bänkarne) till alla de Concerter, hvarå M:lle Lind medverkar». Den 12 maj hade Jenny Lind kommit tillbaka till Sverige och skulle nu sjunga på 6 konserter på Kungl. teatern samt ett par galakonserter med anledning av kronprins Karls stundande förmälning i Stockholm.

Troili deltog också denna tid rätt flitigt i Stockholms konstnärliga och litterära umgängesliv eller vistades kortare eller längre tider hos någon av sina många släktingar och goda vänner i landsorten. Den förutnämnde målaren Carl Stefan Bennet har just förevigat honom liggande i skjortärmarna i det gröna och som bäst sjungande Bellman för ett litet utvalt sällskap av Fredrika Bremer, Emilie Flygare-Carlén, Marie-Sophie Schwartz och målaren själv, vilken senare är i färd med att hämta mer vin ur det medhavda matsäcksförrådet. Denna grupp är bara en liten staffagedetalj i förgrunden av en stor, intressant landskapsbild i olja med utsikt över Mälaren och det i soldis vid horisonten liggande Stockholm, vilken tavla i nov. 1915 fanns till försäljning utställd i Hultbergs konsthandel, Sthlm. Denna för mig lyckosamma upptäckt har medfört, att ett i Nationalmuseum befintligt och Troili själv tillskrivet blyertshuvud i profil, föreställande honom sjungande, nu måste i stället tillerkännas Bennet, enär det fullständigt

[1] Åren 1851—1854 anger adresskalendern honom bo Brunkebergstorg 3; fr. o. m. 1856 upppes numret vara Brunkebergstorg 2. Huset är dock detsamma — det s. k. Brunkeb. hotell.

Fig. 58. Troili sjunger Bellman. Detalj ur oljemålning av K. S. Bennet — från 1850-talets början: »Utsikt över Stockholm från Marieberg.»
(Personerna äro fr. v.: Bennet; Troili; Fredrika Bremer — den stående —; Marie Sophie Schwartz samt längst till h. Emilie Flygare-Carlén.)

passar in på Troilihuvudet i denna tavla och f. ö. ej alls bär prägel av Troilis sätt att uppfatta eller teckna.[1]

Denna Bennets landskapsbild bör ha tillkommit före hösten 1852 — kanske under sommaren d. å. — ty sedan Emilie Fly-

[1] Ett blyertsutkast av Bennet, förest. Troili i helfigur, såldes 1885 gn Buk. (kat. 21, förs.-n:r 677 a) till Chr. Eichhorn, varifrån det i jan. 1891, då Eichhorns samlingar i sin tur såldes gn Buk. (kat. 66, 1890 — förs.-n:r 139—140), inropades av Nord. Museet, där teckningen dock icke nu kunnat återfinnas. Osannolikt är ej, att det är Bennets skiss till Troilifiguren på här nämnda tavla.

gare-Carléns son dött i sept. just d. å., drog hon sig i sin sorg i 6 års tid alldeles undan både från sällskapsliv och författarskap, och personernas utseende stämmer f. ö. väl in med denna tid — 1850-talets början. Bennet har målat ännu en bild av Troili, en förfärligt hård och dilettantisk bröstbild med huvudet fas. Man kan inte heller i personuppfattningen kalla den så värst lyckad. Den synes vara målad samtidigt med två andra likaledes i Norrköpings museum befintliga och av Bennet utförda porträtt, av bildhuggarna Molin och Fogelberg, det av den senare daterat 1854. I detta sammanhang bör kanske också nämnas ett i d:r Axel Gauffins ägo varande blyertsporträtt, föreställande Troili i bröstbild hel fas, snabbt och rutschigt utfört av Kilian Zoll i början av 1850-talet men utan större likhet eller ens ett försök till en djupare karakteristik.

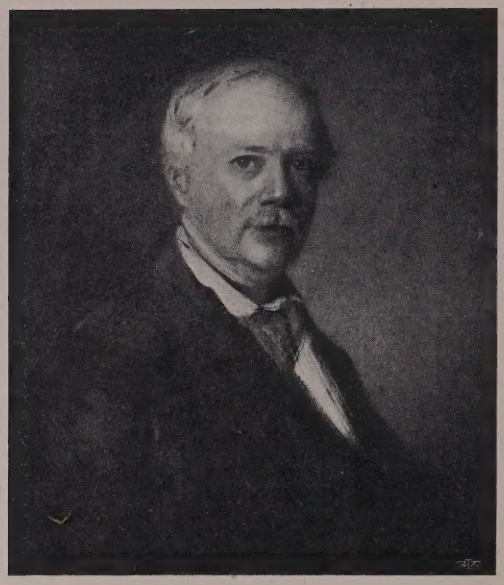

Fig. 59. Kapten Henrik Lilljebjörn. Oljem. Karlstad 1853.
Adjunkt E. G. Lilljebjörn, Sthlm.

XIV.

»Fordringarna i *det lilla* äro ofantligt stora. Andra principer äro rådande mot förr. Daguerrotypen kommer att göra ett förfärligt slag i saken.»

Så skrev Uno Troili från Rom i maj 1846. Om han med dessa ord avsett, att daguerrotypien skulle komma konstnärerna att än mer fördjupa sig i detaljerande och småpetighet, så har han utan tvivel blivit sannspådd.

Jag har förut omtalat, vilket uppseende t. o. m. de allra enklaste metoderna för en direkt fotografering av naturen — nämligen genom en camera obscura, lucida eller clara — väckte just inom konstnärsvärlden, men än starkare skulle förundran bli, när fransmannen *Daguerre* 1839 offentliggjorde sin upptäckt att medelst joderade silverplåtar och en kvicksilverframkallning framställa hållbara ljusbilder — »denna til det underbara gränsande uptäckt,

som satt hela den civiliserade verlden i förvåning och den Frankrike belönt med en lifstidsränta af 10,000 francs» såsom Boyes »Magasin för Konst, Nyheter och Moder» i februarinumret 1840 upplyser oss om. Det var ett fullständigt trolleri för mänskligheten detta, och smarta affärskarlar började genast resa omkring under namn av »artister» eller t. o. m. »professorer» samt efter väldiga puffannonser och mot hög entré — ofta ända till 5 francs — förevisa detta besynnerliga hokuspokus. Det påpassliga Bonnierska förlaget i Stockholm kunde emellertid redan år 1839 genom en liten broschyr, »Daguerrotypen», lämna allmänheten bättre besked om den märkvärdiga uppfinningen.

Icke mindre märklig, ehuru icke så uppmärksammad, var den samtidiga uppfinning, som engelsmannen Talbot gjorde, nämligen att efter teckningar, kopparstick o. dyl. erhålla kontaktbilder på papper — den s. k. talbotypien. Från dessa båda uppfinningar var sedan steget till den egentliga fotografikonsten icke så stort, och redan 1851 kan man anse denna framexperimenterad, ehuru den naturligtvis sedermera undergått många och högst väsentliga förändringar. Den vanliga fotografien utträngde snart daguerrotypen, och det är också den förra, som för konsten och konstnärerna blivit av den mest avgörande betydelse, särskilt under mer realistiska perioder. Fotografi-»konsten» har dock icke saknat sina vedersakare.

»Hvem idkar icke *konst* i våra dagar», skriver Olof Eneroth år 1859 i en artikel om »Vår tid och Poesien»,[1] »alltifrån fotografen och daguerrotypisten ända ned till glasblåsaren och trädgårdsmästaren. Hela världen är snart nog en enda stor atelier, der konsten är nära att förlora sig i bara konster.»

En och annan, om också ej så märklig, konstnär har likväl utgått ur de rena yrkesfotografernas led, jag behöver blott nämna den med Troili samtida målarinnan Wilhelmina Lagerholm, och även i våra dagar förekommer ej sällan denna metamorfos. Porträttmålaren Carl Mazér gick däremot den omvända vägen, ity att han på sistone övergav måleriet för — fotograferingen, medan t. ex.

[1] O. Eneroth, »Litteratur och Konst». Studier. Sthlm 1860.

den lilla puckelryggiga Bertha Vallerius samt Peter Eskilson omväxlande ägnade sig åt båda dessa yrkesgrenar.

Det är dock icke detta växelförhållande, som föranlett mina ord om fotografikonsten, utan det att denna kommit att spela så stor roll just vid själva det konstnärliga arbetet. För en dilettant är det säkerligen bekvämare att måla efter en fotografi, men för en konstnär bör det vara både hindersamt och inspirationsdödande, enär fotografien ju upptar *allt*, även det oväsentliga. Det blir heller aldrig samma personliga liv i en tavla målad efter fotografi som i en annan målad efter natur, och det fordras ett verkligt konstnärstemperament, om dylikt över huvud taget skall rubriceras som konst. För landskapsmåleriet har väl icke den fotografiska hjälpbilden kommit att få så stor betydelse som för just porträttkonsten — många porträtt ha ju tillkommit efter en persons död, och många ha också därför målats med en fotografi som enda eller åtminstone »underlättande» förmedling. Så även för Troili, visserligen icke nu, icke heller under hans bästa porträttperiod, men på senare år, då iakttagelseförmågan hos honom började slappas, och då man för nästan vartenda porträtt kan uppvisa en motsvarande fotografi, vilken genom sina kvarlämnade fingeravtryck — särskilt efter vänstra tummen — skvallrar om att ha varit flitigt i bruk vid målningen. Det var dock mera sällan, han målade efter enbart fotografi; den sista retuscheringen skedde alltid vid en eller ett par sittningar.

Man måste vara oerhört säker för att kunna lyckas med ett dylikt »fotografiporträtt», man måste icke blott känna personen i fråga och känna honom väl, utan också fullt behärska de tekniska uttrycksmedlen. Denna sistnämnda betingelse hade visserligen då Troili, men det hindrade ej, att han understundom rent misslyckades eller i varje fall lyckades sämre än i sina tidigare, »direkta» porträtt. I dessa sistnämnda — åtminstone i dem som tillkommit efter Paristiden och före den egentliga avmattningen — märker man också, hur rikt och starkt livet pulserar i varje liten del av ett ansikte; betecknande är även, att hans modeller denna tid aldrig fingo stelna till i sitt-pose och högtidlighet utan stän-

digt blevo på det livligaste underhållna av konstnären eller någon därtill ombedd, ett barn t. ex. Därigenom riktades icke modellens uppmärksamhet på vare sig målningen eller på det egna yttret, utan vars och ens personlighet och egenart kunde under seansen obehindrat få göra sig gällande. Det är naturligtvis ett oerhört mycket svårare sätt att måla — det ställer ju fordringar icke blott på konstnärens förmåga att underhålla de mest olikartade personer utan också på hans snabbhet i uppfattningen. Troili lär också, enligt vad berättats mig, haft en märkvärdig dylik underhållningsförmåga, han sjöng och pratade, även mitt under målningen, berättade historier, och, rätt som det var, var man målad. Det kändes sällan tröttsamt att vara modell under sådana förhållanden, även om helt naturligt proceduren flere gånger måste upprepas. På äldre dagar orkade nog icke Troili med att vara ett dylikt muntrationsråd, vilket säkerligen bidrog till, att han då började använda sig av fotografien som hjälpmedel.

Det är dock icke enbart genom att snabbfånga ett personutseende, som fotograferingen kommit att få betydelse för måleriet, utan konstnärerna ha ofta lånat även själva kompositionssättet, själva uppställningen i sina porträtt från det i fotografiateljéerna brukliga. Det har dock härvidlag naturligtvis varit en inbördes växelverkan mellan konsten och fotograferingen. Tar man t. ex. en serie personfotografier från 1850—1870-talen — Göteborgs museum, Nordiska museet m. fl. samlingar kunna därvid, där icke enskilda porträttalbum finnas tillgängliga, ge tillräckligt material — och jämför dem med det samtida porträttmåleriet, skall man finna, att de begagnade »ställningarna» i stort sett äro alldeles lika för båda dessa grenar. Kroppen halvt åt ena eller andra sidan, huvudet gärna fas; vid sittande ställning ena handen i knät, den andra på ett litet bord eller hängande ned därifrån; vid stående: den ena efter sidan, den andra på en stolsrygg eller en barriär eller dylikt, samt som nödvändiga accessoarer för porträtt: ett sneddraget, tungt draperi, en kolonn eller en urneprydd barriär, en brokig matta, och så hatten (för herrar) eller några böcker el. dyl.

på det lilla runda fönsterbordet. Ibland äro båda händerna sammanlagda i knät, ibland (vid bröstbilder) den ena armen lagd parallellt med porträttets underkant och den andra armen sedd i förkortning snett inåt tavlan samt med händerna över varandra. Inga språksamma 1700-tals-gester, inga tillgjorda miner, inga poser, inga bubblande draperier eller fantastiska kostymer — allt lugnt och naturligt, i trygga, vedertagna ställningar och i enkla, mer färgdämpade dräkter. Svart är ju nu tidsfärgen.

Även i Troilis porträtt — ehuru de flesta äro bröstbilder — återfinner man lätt dessa allmänna tidsdrag, som fotografierna utvisa. Lugn och behärskad är hans konst, lugna och behärskade även hans personer. Det är t. o. m. en viss trankilitet över dem alla, och när man rör sig bland hans porträtt, känner man sig förflyttad till en tidsålder, som ännu icke nåtts av det stundliga jäktet.

Händer har han fortfarande svårt för, de bli oftast som lånade från ett panoptikon, vaxgula och livlösa; därför ser han helst, när han kan undvika dem. Men vad han kan — förutom att i ett ansiktsuttryck återge den inre människan — det är att måla kläder; han har en alldeles fenomenal förmåga därvidlag, och det är en ren fröjd att se, hur mästerligt de olika stofferna behandlats i hans porträtt — det glänsande sidenet, de lätta spetsarna, ett pälsverks mjukhet, ett smyckes eller en ordensdekorations ljusspel. I allt sådant är han en trollkarl, och en rent otrolig möda måste han ha nedlagt på att så minutiöst forma fram dessa fintrådiga spetsar eller tättspunna guldtränsar. Och ändå — trots detta petnoga — tröttar det inte, ej heller verkar det ytligt. Han har mestadels smak nog att underordna det under det väsentliga — under personen. Det är blott, som om han velat glädja sig själv med att söka fånga alla de otaliga nyanserna av ljusets brytningar. Såsom Troili förstått att återge svart i alla dess skiftningar känner jag ingen annan svensk målare. Hans svarta blir aldrig stumt — om också icke så förbluffande säkert målat i de allra tidigaste porträtten — och han förstår att skickligt variera denna

färg, eller ofärg, alltefter de olika stoffer, i vilka det förekommer.

Man har velat göra gällande, att Troili varit lat, och att det finnes så få arbeten av hans hand; jag vill snarare framhålla motsatsen, och min katalog torde bäst kunna bestyrka det; — 130 oljeporträtt på det 20-tal år, han verkat som porträttmålare, bör nämligen icke vara för lättjefullt. Man må också betänka, vilken möda och omsorg varje dylikt porträtt krävde av honom, och så — det viktigaste — den konstnärliga kvaliteten i de flesta av hans verk.

Nu i början nöjer han sig dock icke med 4 à 5 om året: det blir ej sällan dubbelt upp, såsom t. ex. detta år — 1853. Ett av de tidigaste är väl det, som Aftonbladet redan i april anger honom vara sysselsatt med — nämligen av den från 1851 på K. teatern gasterande, engelskfödda, men Italiautbildade sångerskan *m:lle Emma Normani*, vilken sedan blev gift med en silkesodlare Rospini och bosatt vid Comosjön i Lombardiet, dit antagligen också Troiliporträttet fått följa med. För Livregementets dragonkår i Stockholm kopierar han dessutom nu på våren *Dürcks porträtt* av den året förut avlidne, allmänt avhållne, unge Upplandshertigen, *prins Gustaf*, och lär därvid enligt Aftonbladet ha överträffat originalet såväl i färg som likhet. Detta porträtt går också gott in i den »romantiska» serien.[1]

Det glada ordenssällskapet Par Bricole, i vilket flere av Troilis musikvänner voro medlemmar, och där Fredrik Dahlgren var ordensskald, har nu — antagligen genom den senares bemedling — beställt ett porträtt av sin mångårige och varmt avhållne stormästare, presidenten och den f. d. chefen för K. M:ts hovkapell och spektakler *Pehr Westerstrand*. Det är ett gott porträtt, — visande ett nytert och intelligent ansikte med en varm, frisk, rödlett hudton — även rödaktiga skuggor; högra handen på gammaldags porträttsätt instucken innanför den svarta fracken med dess stormästare-

[1] Jfr sid. 215, vad där sagts om en bakpå ett landskap befintlig porträtt-teckning, förest. samme prins.

insignier; rött band om halsen, blått, guldkantat band över axeln, stor kraschan etc.[1]

Koleran hemsökte d. å. svårt skandinaviska halvön, men om det var av denna eller av hälsoorsak, som Troili i början av juni tillsammans med målarna W. Wallander, Nils Andersson och finnen Löfgren begav sig »till utlandet», såsom »Post- och Inrikes Tidningar» uppgiver, har jag mig ej bekant, lika litet som resans mål, vilket dock sannolikt bör anses ha varit Tyskland. Den utrikes vistelsen blev dock ej vidare långvarig, ty redan på sommaren återfinna vi Troili på Särö utanför Göteborg, målande porträtt och tecknande bl. a. »en blombukett med en apollofjäril». Han bor där hos grosshandlaren *Bengt Dahlgren* och målar såväl denne själv — ett helt litet porträtt — som hans magnifika maka, *f. Geijer*, vilken i ett betydligt större porträtt sitter iklädd svart, glänsande siden och en mångfald vita spetsar, allt mot en röd, stoppad emmastol och grå fond, där en spegels guldram skymtar fram. Stoffet i denna eljest ovanligt slätt målade bild intresserar mer än själva personen.

I det förutnämnda Dürckporträttet (av prins Gustaf) förekom i bakgrunden en vinranksomvirad, refflad kolonn, och en dylik (ehuru här med krasse) har Troili nu använt sig av i ett annat porträtt från detta eller följande år, också en societetsbild från Särö.[2] Det föreställer *fru James Dickson, f. Willerding*, stående på en balkong med utsikt över sommarlandskap och hav. Händerna äro som vanligt föga lyckade, den ena ligger död på en röd sidenschal på balkongräcket, den andra, som hänger rakt ned, håller en psalmbok. Hållningen aristokratiskt stolt, ett fint, ädelt, ungt kvinnoansikte,

[1] Redan s. å. i juni utkom i bokhandeln en av Th. Öberg utförd litografi efter en av den från »Ny Illustrerad Tidning» och »Svenska Familje Journalen» sedan världsbekante tecknaren Svante Hallbeck gjord svartkritsavritning av Troilis porträtt. — Hallbecks teckning nu i Nationalmuseum. Även Joh. Cardon synes, enligt ett blad i Nat.-mus., ha litograferat Troilis målning.

[2] En liknande användning av vinranksomvirad, refflad kolonn kan man se i flera av denna tids portr., t. ex. i det av K. K. Zoll år 1845 utförda av Lotta Carpelan. Se bild, s. 145. Heijkenskjöld: En resa i familjevagn år 1842. — Den vinranksomvirade kolonnen är f. ö. ett arv från den Ehrenstrahlska tidens paradbilder. Jfr t. ex. A. Hahr: Dav. Klöcker Ehrenstrahl, Sthlm 1905, fig. sid. 29.

vilket tillsammans med den svarta dräkten, den röda kristiblodsdroppen vid bröstsmycket och de utsökt målade spetsarna kring halsen ge något kvinnligt rent och vackert åt hela gestalten. Koloriten är dock något sötaktig, och den till övermått använda bitumen har här tyvärr betänkligt skadat det eljest så vackra porträttet — såväl i hår och ansikte som dräkt och bakgrund.

Från Särö synes Troili ha gjort en avstickare till Bofors i Karlskoga, där assessor *Pehr Lagerhjelm* nu var disponent, och där porträttet av denne kommit till. Det är f. ö. signerat 1853. Assessorn var vid tillfället ifråga klen och trött och just ej hågad för porträttering, men det tog endast 14 dagar, och »det var bara som att sitta och språka i allsköns lugn och ro». Redan nu visade sig sålunda Troili som den mästare i underhållningens konst, varom så många efter Paris-resan porträtterade burit vittne, och vilket man därför gärna velat tro ha varit en lärdom från Troilis Parislärare, Thomas Couture, som däri själv brukade excellera. Trots det något »fotografiskt uppställda» och stela och tämligen glatta i målningssättet samt den alltför skära karnationen är det ett rätt gott porträtt, med den gamle assessorns vänliga ögon och kvinnligt veka, fina drag väl träffade, liksom också färgerna väl harmoniera — dräktens svarta mot bakgrundens varmt grågröna, nedåt rödbruna toner. Huruvida porträttet av assessorns hustru, *fru Jeana E. Lagerhjelm, f. Lagerlöf*, tillkommit även nu, kan jag ej exakt angiva, men det är ju troligt, enär det bakpå bär påskrift om att vara »måladt i hennes femtionde år», vilket bör bli just detta år. I målningshänseende hänger det noga samman med det förut skildrade porträttet av fru B. Josephson, f. Levin, likasom även den likartade hårklädseln med ryschrosetter vid öronen samt nedhängande band gör, att man vill sammanställa dem. Dräkten är här brunt, fasonerat siden med en svart schal över axlarna, mössan och banden ljusblå, bakgrunden helt svart, ur vilken ansiktets brungula ton starkt blossar fram. Det är livligare målat än mannens, men lider dock av den för hela denna perioden utmärkande torrheten i färgen.

Mellan Karlskoga och Karlstad är avståndet icke så stort, och Troili reser också för att hälsa på sin gamle lärare och vän, den nu redan gråhårige *Henrik Lilljebjörn.* Nu målar han även dennes porträtt, säkerligen till Lilljebjörns stora glädje, vilket man f. ö. kan se på det intressanta porträttet. Det är icke fullbordat, och det är icke något färgstarkt mästerverk — en röd ansiktston, brungrå rock och varmt gråaktig bakgrund — men det är intagande på sitt sätt, kanske mest genom sin flärdlöshet och sitt ärligt övertygande målningssätt. Det lilla ansiktet — porträttet är hållet i rätt litet format — är också ovanligt levande, man får ut en person av det, och man ser, att Troili satt gott pris på sin förste lärare.

Huruvida Troili haft något tillfälle att se och studera de Byströmska konstsamlingarna i Stockholm är väl ovisst; det skulle i så fall möjligen ha varit närmast före sin utresa, enär Byström redan 1844 inflyttade i sin då nyuppförda villa på Djurgården. År 1848 dog emellertid Byström nere i Rom, och hans storartade samlingar gingo under klubban, såväl 1849 som nu i juli 1853, då bl. a. över 300 målningar — mest av äldre italienska mästare — förskingrades. Där kan man således svårligen söka någon inspirationskälla för Troilis konst; han hade väl nu — förutom vad som bjöds i Kongl. museum — mest sina intryck från Södermarkstiden och från Romaåren att bygga vidare på, förutom naturligtvis sin egen, redan tidigt utvecklade, personliga uppfattning.[1] Han tycks också nu ha ofantligt lätt att inte blott tillgodogöra sig utan även efterhärma sina närmaste svenska föregångares sätt att »ställa» sina personer och att sedan måla dem. Han lånar av dem alla; det flammar visserligen icke i Troilis färg så som hos Breda, men han har dock inom sitt mer begränsade färgområde en likartad förmåga att ge liv åt stofferna, på samma gång han är starkare i att besjäla sina modeller. Den Krafftska realismen i dess bästa uttryck — och därmed den Davidska riktningen — får i honom, dels direkt, dels genom Olof Södermarks förmed-

[1] Det bör dock anmärkas, att staten år 1850 inlöst 30 n:r ur de Byströmska samlingarna, varför alltså dessa n:r nu varit tillgängliga för Troili.

ling, en varm och intelligent anhängare, samtidigt som romantikens idealvärld gjuter sitt skimmer kring personerna. Realismen och det ärliga sanning-sägandet hindrar honom likväl från att hemfalla åt den med romantiken lätt följande generaliseringen eller individualitetens bortsuddande, såsom Sandberg och den ännu banalare Westin gjorde sig skyldiga till. Han lånar dock smådrag även från dessa — i komposition eller detaljer, ss. pälsen bakom ryggen och över armarna, den innanför rocken instuckna handen etc.,[1] och nu gör han också ett porträtt så helt och hållet i Westinsk anda, att det förlett så framstående konstforskare som Aug. Hahr o. a. att tillskriva den senare äran. Detta är kanske ej så underligt, då det till på köpet föreställer *Karl XIV Johan* och därtill i den typiskt Westinska kostymen. Porträttet befinner sig i Uppsala universitets ägo och är där placerat i konsistorierummet samt på ramen mycket tydligt angivet vara av Westin och till universitetet skänkt av Hennes Maj:t enkedrottningen (Desideria) d. 8 juni 1854.[2] Ställning, huvud, dräkt och färger, allt är Westin, kanske dock något djupare och varmare i färg än vad dennes ytliga och söta konterfej bruka äga; ingen signatur finnes likväl, vilket är misstänkt, när det gäller ett så utfört porträtt som detta. Ett brev från Uno Troili av den 5 juni 1854 till professor J. H. Schröder, Uppsala — f. ö. det enda brev av Troili i Uppsala universitetsbiblioteks ägo — upplyser oss emellertid på det ovedersägligaste om, att det är han, som målat porträttet. Det har t. o. m. varit så brått med kungabildens ivägskickande från Stockholm — den skulle nämligen vara framme till årets promotionshögtidlighet — att Troili

[1] Det kunde ju äga sitt intresse att följa en dylik kompositionsdetaljs gång genom olika konstnärsgenerationer, men då detta ej här är platsen, vill jag endast påpeka, att päls- och kapp-posen är ett arv från barockens och 1700-talets bubblande mantlar och den därpå följande klassicismens antikdraperade togor. Troili synes f. ö. i mer än ett avseende ha influerats av den svenska barock-konsten — jfr t. ex. not 2, sid. 236 samt not 1, sid. 250. — Anordningen med ett sneddraget bakgrundsdraperi, såsom Troili i flere porträtt använder sig av, återgår sålunda till den Ehrenstrahlska perioden, ehuru de fladdrande draperierna liksom stannat och fått tyngre konsistens. Det blåser ju heller inga våldsammare vindar i 1850- och 1860-talens borgerliga hemliv.

[2] I sin katalog över »Uppsala Universitetshus och dess konstsamlingar», Sthlm, 1903, har A. Hahr också en feluppgift rörande tillkomståret, vilket han anger vara 1852.

blott i sista stund medhunnit dess avslutande. Högra sidan av rocken samt inre sidan av högra armen voro sålunda icke fullt torra. Hennes Maj:t har emellertid, som Troili själv skriver, »förklarat sig nöjd med mitt arbete och det skulle högeligen glädja mig om Hr Professorn jemte öfrige Academiens medlemmar funne sig belåtne».[1] Det är ett skickligt men slätt och ledsamt målat porträtt — händerna äro vaxdöda — och det är stelt och paraduppställt, så som Westins kungadockor. Kan Troili ha direkt kopierat Westin? Det förefaller i början så, men något exakt lika original har av mig icke kunnat spåras, vare sig å de kungliga slotten eller i ämbetsverken. Det är därför troligt, att Troili fritt komponerat det — visserligen med ledning av Westins andra, t. ex. det av C. Staaff kopierade (Staaffskopia å Gripsholm) och den stora familjetavlan på Gripsholm, efter vilken senare särskilt huvudet synes vara taget. Någon modellsittning kan helt naturligt icke ha kommit i fråga, enär konungen avlidit redan 1844. Samma år, som Troilis porträtt av Karl XIV Johan kom till, avtäcktes även Fogelbergs staty över denne vid Slussen i Stockholm.

Troili hade 1850, då han exponerade sin förträffliga bröstbild av munken med kalotten, fått kallelse som agreé av Akademien för de fria konsterna[2] och blir nu 1854 ledamot — antagligen i samband med kungaporträttet — samt får då, som alla inrikes målareledamöter, även titeln kungl. hovmålare.[3] Han har eljest tills nu kallats »historie»-målare, medan t. ex. Pehr Södermark burit namnet »Portraitmålare». Denne hade också kommit i ropet och t. o. m. fått måla kronprinsessan Louise (1852). Redan 1850 hade Troili varit på förslag som medlem av inköpsnämnden i Konstföreningen och gick i jan. 1851 in där som n:r 2 i ordningen

---

[1] I Cons. Acad. Majoris protokoll d. å. — 1854 $^{1}/_{6}$ — nämnes visserligen porträttet men ej konstnären. För att få konstnärens namn än ytterligare bestyrkt, har jag därför bland hovräkenskaperna sökt återfinna drottning Desiderias räkenskaper för d. å., men av riksark. Hildebrand meddelats, att dessa äro förkomna.

[2] Jfr K. Akad. f. de fria konst. »Handlingar 1850—51», s. 41.

[3] Enligt K. Akad. f. de fria Konst. »Handlingar 1856—57» utsågos därjämte Troili och Staaff år 1857 till »revisorer af de enskildte medlens förvaltning» inom akademien.

av de 14 valda. Året därpå föll han emellertid igenom, men sitter sedan en lång följd av år såväl i inköpsnämnden som ock fr. o. m. 1857 i styrelsen, ehuru där blott såsom suppleant. Från 1860-talets mitt drar han sig dock undan från båda dessa förtroendeposter. Sedan Konstföreningen 1851 för 200 Rdr inköpte ett gubbhuvud i olja av honom (nu hos majorskan C. Hegardt), har han icke dit försålt något av sina arbeten, vilket har sin förklaring i, att han sedan så gott som uteslutande ägnade sig åt porträttet.

Redan den 6 maj 1854 exponerades i Konstföreningen Troilis först den 30 i samma månad i Karolinska institutets bibliotek »avtäckta» porträtt av hans forne anatomilärare vid akademien, professor *Anders Retzius*, vilket porträtt bekostats av institutets övriga professorer. Retzius hade då tjänstgjort som professor vid institutet i 30 år. Detta porträtt, som påbörjats redan i januari månad, sändes sedan följande år till den stora världsexposition, som då ägde rum i Paris, och i vilken ett avsevärt antal svenska konstnärer deltogo. Deras arbeten upptogo nämligen 10 sidor i den franska katalogen. Att porträttet där väckte en viss uppmärksamhet framgår av att det samtidigt litograferades av Ch. Vogt i Paris. Det är ståtligt uppbyggt — han sitter vänd halvt åt h. med sin vänstra hand på ett bord, klädt av en tegelröd duk, och där tvenne dödskallar placerats. Huvudet, stolt och käckt uppburet, är vänt i nästan hel fas. Det är ett ovanligt ädelt och finskuret ansikte med kloka, klara ögon och energiska drag. Ansiktsfärgen är dock ledsamt skär, liksom på det förutnämnda av assessor Lagerhjelm, och den nedhängande handen är som vanligt dåligt målad. Den svarta dräkten och det vackert grå håret stå dock gott mot den gulgrå, upptill grönaktiga, men nedåt och åt kanterna i kyligt rött övergående, något flammiga bakgrunden.[1]

Troili målar också nu sin vän från Geijerska hemmet i Uppsala, *frih. K. G. af Ugglas*, den blivande överståthållaren, och

[1] Med ledning dels av detta porträtt, dels av en dödsmask har sedan prof. Axel Jungstedt 1899 utfört ett nytt — till Sv. läkaresällskapet, Sthlm — där ställningen visserligen är en annan, stående med korslagda armar, men där bakgrunden flammar likasom hos Troili.

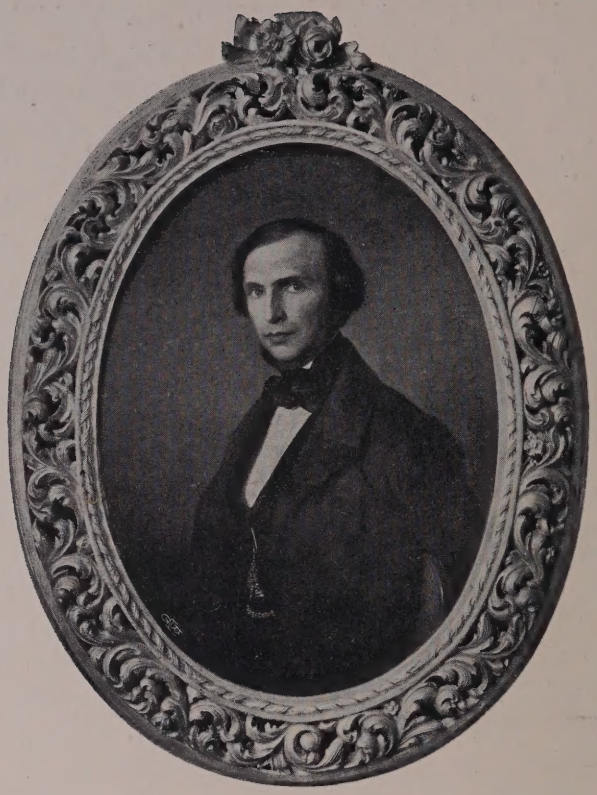

Fig. 60. Frih. K. G. af Ugglas, sedermera överståthållare. Oljem. 1850-talets f. hälft.
Amiralinnan Lizinka Dyrssen, Sthlm.

som sådan framdeles målad även av Georg von Rosen. Ugglas, som förut besökt Troili i Rom och där köpt en tavla av honom, är nu blott en några och 30-års man, men dock redan adjungerad ledamot av Svea hovrätt och får 1856 också kallelse att vara konsultativt statsråd. Det är således en man med karriär framför sig, och det kan man f. ö. gott se på Troilis ytterst intressanta porträtt. Ett aristokratiskt, intelligent ansikte, klara, lugna ögon, en högvälvd panna och ett bestämt drag kring munnen. Den starkt »romantiska», mörka tonen i porträttet gör, att man gärna

vill sammanställa det med bilden av Dahlgren. Den bruna hakkransen och det bruna, mjuka håret bidraga naturligtvis till detta intryck. Dräkten är svart med en rödbrunlila väst, svart spännhalsduk och en mörkt mattgrön bakgrund med något litet krapplack åt sidorna. Under ena armen skymtar en rödbrun stol. Det i oval midjebild utförda porträttet har också fått en synnerligen värdig och anslående inramning, en rikt snidad, förgylld ram. Det absoluta året för porträttets tillkomst har ej varit mig möjligt att fixera, varför vi få låta oss nöja med att datera det till 1850-talets mitt.

Den gamle, ståtlige, gråhårige excellensen *greve Carl De Geer af Leufsta* har nu — 1854 — beställt sitt porträtt av den för varje år alltmera eftersökte Troili. Det var ursprungligen avsett att skänkas till Jakobs församlings fattighus, i vars direktion han en lång följd av år varit ordförande, men den unga dotterdottern, grevinnan Elisabeth Wachtmeister, f. von Platen, lyckades, ehuru med svårighet, utverka, att hon fick övertaga originalet, mot det att en kopia skänktes till fattighuset. »De som sjelfva äro originaler böra också hafva originalet», hade eljest varit Hans Excellens' svar på alla förfrågningar i saken.[1]

Porträttet, som en tid haft sin plats på Wanås, befinner sig nu på Kulla Gunnarstorp i Skåne. Excellensen hade alltid varit mycket ängslig för att bli avmålad, och när den rätt så ploffige Troili under sittningarna då och då kom plötsligt störtande emot honom och med ett grinande uttryck mönstrade honom tätt in på ansiktet, minskade detta ingalunda hans olust för avporträttering. Troili blev emellertid inte mindre störd i sitt arbete av excellensens ovana att ideligen sätta hakan innanför den mjuka, ostärkta halskragen. Porträttet vart dock färdigt och är ett in-

[1] Kopior skänktes även samtidigt till de båda andra dotterbarnen: frih. (sedan greve) Carl von Platen — detta porträtt nu hos hovstallmästaren, greve Carl Wachtmeister, Christinelund, Skåne, — och friherrinnan Lovisa Silfverschiöld, f. von Platen — vilket porträtt arvtagits av en hennes dotter, grevinnan Augusta De la Gardie, Malmö. Vem som gjort dessa kopior är mig obekant. Möjligen är den på Christinelund, som är mycket lyckad, gjord av en i Sverige då verksam dansk konstnär, L. Hansen.

tressant exempel på Troilis sinne för personligheter; här får man ovillkorligen huvudintrycket av — aristokraten, sådan som exellensen ju i främsta rummet var. Det är slätt, men vackert målat, så som f. ö. flere av Troilis 1850-tals-porträtt. Pälsposen har han här tagit upp, och det ljusbruna pälsverket mot den svarta dräkten samt den varmt gulgröna, nedåt rödbruna bakgrunden har han väl träffat; allt är varmt och mjukt stämt, men även här lider ansiktstonen av en viss torrhet.

Enligt påskrift bakpå ett Troiliporträtt av *grevinnan Marie Charlotte Hamilton, f. von Hofsten*, är också detta senare tillkommet 1854. Såväl i dräkt — svart sidenklädning samt turkosblå hårklädsel med nedhängande band — som färgbehandling sammanhänger detta med de förutnämnda porträtten av fru Josephson och assessorskan Lagerhjelm. Det är ganska slätt målat, men dock av betydligt större intresse än det några år senare tillkomna porträttet av mannen, greve Hugo David Hamilton.[1]

Dräkten i detta damporträtt är, som nästan alltid hos Troili, briljant målad, det är verkligt siden hon har på sig, och så som han förstår att ställa blått mot svart — i alla dessa samhöriga dambilder med de nedhängande mössbanden — blir det rent raffinerat i färgen.

Ännu ett porträtt medhinner han d. å. Enligt Post- och Inrikes tidningar är han nämligen i aug. sysselsatt med att måla den redan 1853 avlidne brukspatronen *Thore Petre*. Detta hade visserligen påbörjats under dennes livstid, men den väldige folktalaren och rabulisten var för otålig och hade egentligen aldrig tid med sittningarna, varför det tills vidare blivit ställt åt sidan. En »eldnatur» — »våldsam, oförställd och oförvägen» kallar C. A. Adlersparre i sina minnesbilder »Mina samtida» denne av motpartiet fruktade och smutskastade man samt skildrar honom såsom en överdängare i debatter och såsom absolut oböjlig i sitt krav på

[1] Båda dessa äro återgivna i A. Hamilton-Geete: I solnedgången, II, s. 302 och 136, ehuru där i felaktigt format. Troilis målningar äro nämligen bredare och med avrundade hörn. De finnas f. ö. kopierade av målarinnan, fröken Hedvig Hamilton, Djursholm.

det fria ordets och den fria tankens okränkbarhet.[1] Av »eldnaturen» märker man icke så mycket i Troilis porträtt: det framställer visserligen ett vaket, intelligent utseende med ett lätt satiriskt leende i mungiporna och de uppåtdragna ögonen, men mannen synes mig här äga mer av brukspatronens godmodighet och trygga lugn än av stridsmannens brinnande ande. Det är i alla fall ett ansikte, som frapperar och intresserar. Skulle man vilja jämföra detta porträtt med något annat av Troili, så kommer man främst att tänka på det av major von Matern, ehuru Petres är banalare målat än detta.

Porträttet av excellensen De Geer förde även andra med sig inom den släkten. Sålunda fick Troili 1855 beställning på att måla dennes förutnämnda dotterdotter, *fröken Louise von Platen*, sedan gift s. å. friherrinna Silfverschiöld. Detta porträtt — en oval knäbild i naturlig storlek — finnes nu hos grevinnan Augusta De la Gardie, Malmö. Det är återigen ett prov på Troilis utsökta stoffmåleri och — fumlighet i fråga om händer. När hon efter endast några års äktenskap avled, lät hennes man, såsom för mig uppgivits, Troili göra en replik av porträttet, så att de båda döttrarna skulle få var sin bild av modern. Repliken äges nu av friherrinnan L. Klingspor, Djursholms slott.[2] Originalet var 1856 utställt i akademien. Längre fram skulle Troili också komma att få utföra såväl systerns som deras faders porträtt.

Det är sannolikt nu vid 1850-talets mitt, som ett av Troilis allra främsta porträtt från den »romantiskt-realistiska» perioden kommit till — den ytterst känsligt målade bröstbilden av hovmarskalken, *greve Gustaf Fr. von Rosen*.[3] Detta porträtt är ovanligt säkert såväl i färg som karakteristik. Ett ädelt aristokrat-

[1] Jfr f. ö. [J. C. Hellberg] Posthumus: Mina samtida, V: 87—104.

[2] Jag har icke varit i tillfälle att bese denna replik. Den uppgives dock vara fullt överensstämmande med originalet.

[3] Detta porträtt, som återgivits i Romdahl & Roosval: Svensk Konsthistoria, s. 459, har där med orätt angivits föreställa greve Conrad von Rosen (den dåvarande ägarens och sonens namn), varjämte målaren tituleras von Troili. — Även i G. Nordensvan: »Sveriges konst från 1700-talets slut till 1900-talets början», fig. 25, är portr. felaktigt angivet föreställa greve Conrad von Rosen.

Fig. 61. Hovmarskalken, greve Gustaf Fr. von Rosen. Oljem. 1850-talets mitt.
Grevinnan Eleonore von Rosen, Sthlm.

Fig. 62. PRESIDENTEN, FRIH. C. D. SKOGMAN. Oljem. 1855.
K. Kommerskollegium.

utseende, mörkt liggande ögon, gråsprängda mustascher och polissonger samt brunt hår, en varmgul ansiktston, svart dräkt med ett verkningsfullt, rödgult band i knapphålet och en varmbrun päls över den åt åskådaren vända axeln. Bakgrunden gulgrågrön, nedåt mörknande. Engelskt måleri var min första känsla inför porträttet, — kanske framför allt på grund av den aristokratiska elegansen över personen. Själva belysningens anordnande för också lätt tanken på skotten Raeburn, ehuru Troilis bild är nyktrare, mer detaljerat målat än dennes mjuka och brett behandlade porträtthuvud. I detta porträtt har Troili, säger J. Kruse i sin minnesbok »Från den retrospektiva konstutställningen i Stockholm 1898» —

»i en diskret och dämpad färgskala gifvet en förnäm och själfull bild af en svensk ädling af gammal ras».

Och Eichhorn framhåller i sina »Nya Svenska Studier» dess »djupa och dock genomskinliga kolorit» och den »djerfva, kraftiga skildringen af personen».

»Redan här», säger han vidare, »framträder den för Troilis konst betecknande sammansmältningen af troget naturstudium och fint återgifvande, hvilken han delvis ärft af Södermark, hvars inflytande på detta hans första skede som porträttör i allmänhet är märkbar, utan att framträda på ett tryckande sätt.»

Det är många, som skrivit om detta själsligt och koloristiskt djupstämda porträtt. C. R. Nyblom (i Aftonbladet $^{16}/_{7}$ 1878) anser sålunda färgen äga något av Moronis berömda silverglans — liksom han även ansåg bilden av Dahlgren påminna om denne mästare — och Oriel Afzelius i (N. D. A. $^{14}/_{6}$ 1878) finner Rosenporträttet icke likna något av Troilis övriga men däremot i stilen mycket erinra om den samtida franske målaren Nicolas Robert-Fleurys huvuden. I vad mån denna sistnämnda iakttagelse är riktig, har jag icke kunnat kontrollera, då porträttarbeten av denne Horace Vernets lärjunge icke äro så lätt tillgängliga och jag f. ö. måste bekänna min ringa bekantskap med denne företrädesvis som historiemålare kände fransman.[1]

[1] F. ö. är denna sammanställning mer en »estetisk idéassociation» än byggd på verkliga fakta. Troili hade vid denna tid ännu icke gjort sin franska resa och kan näppeligen haft tillfälle att här hemma se något arbete av denne fransman.

Som ett omdöme från våra dagar vill jag slutligen citera August Brunius' ord i Svenska Dagbladet den 10/2 1915 om de »i hemlighetsfull varm karakteristik» oöverträffade porträtten av denne greve von Rosen och Fredrik Dahlgren:

»Det är något oemotståndligt lockande i sådana bilder, som om de ägde ett självständigt lif, oberoende af dem de föreställa och oberoende af den som skapat dem.»

Olof Södermarks välkända ypperliga bild av Johan Jakob Berzelius (i Vetenskapsakademien), vilken ju Troili f. ö. så förträffligt kopierat, synes ha inspirerat honom vid målandet av den jovialiske presidenten *Carl David Skogmans* porträtt, som enligt Aftonbladet 25/4 1855 var i det närmaste fullbordat vid aprils utgång d. å.

»Presidenten Skogmans bild hör också till dem, som icke kunna glömmas, så saftigt och friskt är den utförd», skriver Kruse i sin förutnämnda minnesbok 1898, och dessa ord vill man livligt understryka. Södermark har också — på 1830-talet — målat denne Skogman,[1] men det är som om det vore en annan person, en poserande ämbetsman och en goddagspilt rätt och slätt, alls ej den varma, strålande humoristiska och goda personlighet Troili givit i sitt porträtt. Ett runt, slätrakat, rödlett ansikte under ett stort, oredigt, grått hår; grå, livliga ögon; kommerskollegiets blå uniformsfrack med guldbroderad krage, nordstjärnekraschan och tillhörande svart band samt kring halsen ryska S:t Annæordens röda dekoration. Bakgrunden flammig — ett försök av konstnären att erhålla mer luftighet i den. Själv var Troili rent förtvivlad ibland över att hans porträtt blevo stumma och döda, tack vare den tunga, täta fonden, och han började så småningom ljusa upp den. Först var den rent svart, sedan mörkgrå, så allt ljusare grå med gröna och röda, även rödbruna toner åt kanterna. Han är dock ännu ej nöjd med resultatet utan försöker luckra upp fonden än mer genom att flamma den, d. v. s. lägga färgen i fläckar, i moln liksom. »En bakgrund skall vara så här», brukade han säga och körde därvid som talande exempel fingrarna genom sitt

[1] Herlin har sedan litograferat Södermarks porträtt, Joh. Cardon Troilis. Trenne kopior av Troilis porträtt äro kända; se katalogen i del II.

yviga hår; d. v. s. den skulle vara porös, luftig. Sin strävan i denna riktning släppte han aldrig, den drev honom hela livet till nya experiment, och den skulle komma honom att på 1860-talet ge dessa förunderligt lätta bakgrunder, som icke minst bidragit att skaffa honom hans rykte, men vilka han genom förnyade experiment på äldre dagar skulle komma att åter tynga ner. Här (i Skogmans porträtt) är det en grågrön — bakom huvudet gulgrå — fondton med bruna inslag uppåt samt nedtill övergående i rödbrunt.

Det har förut — i fråga om hovmarskalken von Rosens porträtt — varit jämförelse med engelskt måleri. Troilis ståtliga knäbild av statsrådet *Jonas Wærn* (nu i Göteborgs museum) frestar ävenledes till dylika reflexioner. Det är den typiskt engelska statsmannapositionen — sådan man är van vid den från engelsk porträttkonst — som han här tagit upp; och det mjuka, lätta behandlingssättet av ansiktet samt belysningens starka apterande på de i sig själva ljusare partierna — ansikte, händer, krage, väst — gör, att intrycket förstärkes. Den starka, röda färgen i bordduken i tavlans högra nedre hörn är också av det slag, som man återfinner i engelskt måleri, särskilt i den sammanställning med djupt svart, som här använts.[1] Var kan han ha mottagit dessa engelska inflytelser, ty de äro för påtagliga för att vara blott tillfälligheter. T. o. m. den molniga bakgrunden, som han nu använder, bestyrker en engelsk påverkan. Den ovannämnde skotten Raeburn begagnar sig ej sällan därav, såsom kan ses t. ex. av hans helfigursporträtt av Sir James Montgomery i Kaiser Friedrichsmuseum i Berlin. Någon engelsk konst fanns icke i Kungl. museum, — ännu 1867 i då utgivna katalog från vårt Nationalmuseum var England icke representerat, ja man kan säga, att det är först i våra dagar vi här i landet fått blicken riktigt öppen för den engelska konstens höga rangställning vid det nittonde århundradets början — och under Romaåren eller på resorna ut och hem torde Troili icke ha haft många tillfällen att se engelskt måleri; icke ens när han 1853

[1] Denna höga, lackröda färg var eljest den Ehrenstrahlska tidens modefärg. — Jfr Hahr: Ehrenstrahl, sid. 67. — Likaså använde den sig gärna av molnhimlar, starka belysningar och pampiga positioner.

Fig. 63. Statsrådet Jonas Wærn. Oljem. Omkr. 1855.
Göteborgs museum.

gjorde en kort resa utomlands, sannolikt i Tyskland. Kaiser Friedrichsmuseum t. ex. hade då heller icke någon engelsk samling ännu; en dylik fick det först så sent som i början av 1900-talet. Ett och annat verk kan ju Troili möjligen haft tillfälle se hemma i privat ägo — i K. Akad. för de fria konsterna fanns ju t. ex. Georg Dawes bröstbild av general van Suchtelen, också mot molnig bakgrund — men man tvingas nog antaga, att den engelska påverkningen skett genom — Bredas porträtt. Där flammar det

i bakgrunden, där är mjukheten i ansiktsbehandlingen, där är hela det engelska kompositionsschemat. Och Bredaporträtt bör det ju icke ha varit svårt för honom att påträffa i hemlandet. Själva positionen kan han ju eljest lätt ha lånat från litografiska eller andra avbildningar av engelska verk.

Den gamla gesten med ena handen instucken innanför rocken — sådan som redan 1700-talets målare älskade begagna sig av, när de inte språkade med händerna eller höljde dem i mantelveck, och som vi känna den även från senare porträtt, t. ex. Sandbergs bröstbild av E. G. Geijer eller P. Krafft d. y:s av medicinalrådet S. A. Hedin (eller än senare: från G. von Rosens porträtt av professorerna Per Hedenius och P. H. Malmsten) — var ju särdeles lämplig för Troili, som alltid hade så svårt för att måla händer. Han har också i flere porträtt använt sig därav, så ock i detta av statsrådet Wærn. Denne står halvt åt v., med huvudet åt andra hållet, högra handen innanför rocken; den vänstra, som tyvärr inte kunnat döljas, är stödd mot ett bord, varå bok och ordförandeklubba. Bakgrunden går i förtoning nedåt över från grått till grågrönt och mörkt grönt. Det är enligt uppgift från en ännu levande dotter till den avmålade, professorskan Anna Geijer, Uppsala, tillkommet sommaren 1855 (el. 54), då Jonas Wærn bodde som gäst hos den förutnämnde, av Troili målade, grosshandlaren Bengt Dahlgren, under det Wærn skötte ordförandeskapet i den till Särö förlagda unions- (eller kanske skogslagstiftnings-) kommittén. Dahlgren var en stor beundrare av Wærn och även av Troili, och detta porträtt har också varit i Dahlgrens ägo, ända tills det 1877 efter hans död skänktes till Göteborgs museum. Flera kopior äro sedermera gjorda av detta, rörande vilka hänvisas till katalogen.

Troili var emellertid — trots alla sina konstnärliga framgångar — allt fortfarande ofta tung till lynnet, och denna sommar var det rent svårt med hans mjältsjuka. Han hade nyligen förlovat sig med sin kusin Lotta Geijer, den »lilla lärkbevingade Lotta» på Järnkontoret, som han kallat henne en gång i ett ungdomsbrev, men nu slår han i missmod och melankoli upp förlovningen »för att ej dra

henne in i eländet», som han lär ha uttryckt sig. Vännerna sökte göra det gott igen; i själ och hjärta höllo de båda också varmt av varandra. Man rådde honom att resa ut någon tid — krigstillståndet i Östersjön mellan fransk-engelska och ryska sjöstridskrafter behövde ju icke utgöra något hinder, i all synnerhet som Sverige ingått fördrag med de starkare allierade — och i juli gör Troili också en 3 veckors tur till Karlsbad för att dricka brunn och alldeles vila sig från allt sysslande med konst samt kommer igen som en annan människa. Sedan blev allt väl, och redan på hösten s. å. — den 20 sept. — gifte han sig med sin Lotta hos bådas deras kusin Agnes Geijer, nu gift grevinna Hamilton och boende på Blomberg vid Kinnekulle.[1]

Det har för mig uppgivits, att han sannolikt mot slutet av d. å. även besökt sina vänner på Bofors och där, dels efter en daguerrotyp, dels ur minnet, ritat ett blyertsporträtt av den då nyligen (d. 25/11) avlidne sonen i huset, kadetten *Alfred Lagerhjelm*.[2] Likaså skall han samma år, men troligen i Göteborg eller på Särö, ha tecknat dennes ena syster, *fru Johanna Kobb, f. Lagerhjelm*, en ungdomsväninna till honom själv, och som dött just samma år som brodern. Händerna å denna, om »fotografiförstoring» påminnande, stora svartkritsteckning lämnade han för säkerhetens skull ofullbordade. Armställningen är den hos fotograferna fastslagna, ena armen parallell med tavlans underkant, den andra snett inåt tavlan och händerna över varandra. Teckningen är eljest god, och ansiktsuttrycket mycket levande, särskilt i ögonen. Porträttet är f. ö. tecknat enbart ur minnet; redan förut hade han flere gånger försökt rita henne, men misslyckats, och när han efter några år får beställning av mannen att efter den här omnämnda bilden göra hennes porträtt i olja, går det lika illa. Honoraret var eljest ståtligt tilltaget — 1000 Rdr Bco — dem

[1] Greve Adolf Hamilton var en mycket skicklig silhuett-klippare, och av honom finnas också ett par silhuetter, antagl. från 1850-t. början, förest. Uno Troili o. Lotta Geijer, båda i landsh. K. Hamiltons ägo, Uppsala, — Troilis återgivet i Ham.-Geetes »I solnedgången», I, s. 385.

[2] Detta berättats av porträttets nuvar. ägarinna, en syster till den avritade, fru Sophie Murray, Sthlm.

fick han också ut i förskott på grund av sin f. t. dåliga ekonomi, men porträttet kom aldrig att göras färdigt och utlämnades heller icke — förrän efter hans död, då det hittades bland otaliga andra, ofullbordade arbeten.

Man har velat tro, att ett sedermera uppbrunnet porträtt av fru Fanny Abramson, f. Hartwig, skulle denna tid ha utförts av Troili, men vid närmare efterforskning har det visat sig, att ej Troili utan G. Saloman varit mästaren.[1] Däremot är av den förres hand ett samtidigt tillkommet, av *fru Evelina Abramson, f. Gumpert.* Det tillhör ingalunda Troilis bättre, men är dock ett ganska vackert arbete, ehuru ansiktsfärgen mörknat med åren och därför förefaller något smutsig. Bakom henne, som står i midjebild åt v. med huvudet fas, är ett diskret, varmt rött draperi, eljest en jämntonig grå, nedåt mörknande fond. Den svarta sidendräkten med dess vita spets är oklanderligt målad, och det unga 20-års-ansiktet, inramat av mörkt svartbrunt hår, i vilket en skär nackrosett blivit fästad, har en varm ton, som förhöjer porträttet.

År 1856 utställdes i akademien ett porträtt av lagmannen *J. A. Björck.* Om detta skrev 1866 en person till publicisten J. C. Hellberg — se Posthumus: Mina samtida, XII, s. 195 — att bland de yppersta bilder, han känner av Troili, vill han räkna

»lagmannen Björcks porträtt, utställdt vid exposition 1856: en verklig galleritafla, som skall för kommande slägten bevittna, att man äfven i Sverige förmår måla porträtt i den stora (historiska) stilen.»

Jag har endast återfunnit ett porträtt av J. A. Björck, visserligen osignerat, men dock tydligen ett verk av Troili. Det föreställer lagmannen såsom Par Bricolisternas stormästare, i samma dräkt som den förut skildrade presid. Westerstrand och i liknande ställning — med handen innanför rocken, här dock den vänstra. Svart hår och starkt gulröd, ehuru av tiden något mörknad ansiktston. Bakgrunden den vanliga gulgrå, nedåt rödbrun. Hela porträttet f. ö. mycket Krafftskt i sin uppfattning. Denna bild kan knappast inordnas under den ovan citerade benämningen — porträtt i stor

[1] Beriktigandet av landsh., greve K. Hamilton, Uppsala, g. m. en dotter till den avmålade.

historisk stil — det skulle då möjligen vara det av mig påpekade »Krafftska draget», som förlett brevskrivaren till detta entusiastiska omdöme. Det lär likväl existera ännu ett porträtt över samme person, och även det utfört av Troili, men — enligt 1878 års minnesutställningskatalog — visande »justitieborgmästaren J. A. Björck» i

»half fig. åt h. i civil uniform med N. O., sittande vid ett bord, hvarå Sveriges lag.»

Där erhålles ock en notis, att det utförts »före 1856». Antagligen är det väl på detta porträtt, som de ovan citerade orden i Posthumus' arbete hänsyfta; jag har dock icke kunnat återfinna bilden och vågar därför icke göra något bestämt uttalande. Vid sagda utställning tillhörde bilden »Enkefru L. Björck».

På akademiens utställning 1856 funnos ytterligare två Troiliporträtt, det redan förut skildrade av fröken Louise von Platen, samt ett av *kronprinsen* (sedermera *Karl XV*). Detta senare, som visar kronprinsen i husaruniform, midjebild, barhuvad och mot himmel, är ett ovanligt slätt och »häpet» porträtt med alldeles stelnat ansiktsuttryck. Det sitter nu i utrikesministerbostaden. Osannolikt är ej, att det var Scholander, som skaffade Troili denna beställning. Scholander synes nämligen redan denna tid ha umgåtts rätt så intimt med den blivande konstbeskyddaren, och typiskt för det varma förhållandet mellan denne och hans konstnärsvänner är, vad Scholander skrivit på en landskapsakvarell, han haft glädjen mottaga av dess höge målare:

»Aqvarell, målad af kronprinsen (den Gud bevare!) och i närvaro af prinsessan Louise (den Gud välsigne!) gifven åt mig uppe i lilla sängkammaren i slottets västra flygel den 4:de januari 1856. F. W. Scholander.»

Kronprins Karl, vilken nu var akademiens kansler, och som från 1856 fick den hederlige Boklund till lärare i målning och framtida vän, har kraftigt hjälpt till att föra fram de nya, friska strömningar i det inhemska konstlivet, som under 1850-talets senare hälft började göra sig gällande. Än starkare blir naturligtvis hans stöd för den unga konsten, när han 1859 efterträder sin

fader på tronen. Han blir då s. a. s. konstlivets medelpunkt, hans börs och hjärta stå lika öppna för alla konstutövare, och hans goda föredöme lockar andra till efterföljd. Det framväxer konstintresse och konstförstånd inom landet. Och den svenska konsten får liksom ett gemensamt mål, den strävar efter att bli *fosterländsk*: »att i form och färg förhärliga fosterlandet, dess natur, dess minnen, dess nutid och forntid».

Trots den ledsamma introduktion, som detta släta Troiliporträtt borde ha varit, fattar likväl Karl XV stark sympati för honom, varpå framdeles flere bevis skola anföras, och det synes t. o. m. ha rått ett hjärtligt förhållande dem emellan. Måhända är det också genom dennes tillskyndan, som Troili, sannolikt 1856—57, fått måla den gamle kungen *Oscar I.* Det blev aldrig fullt färdigt, och det är torrt i färgen, men dock mer personligt uppfattat och intressantare, än det samtidigt av Staaff målade.[1] Ställning och dräkt äro likartade, kappan bäres dock hos Troili på den bortvända axeln, vilket här synes fördelaktigare ur kompositionssynpunkt. Troilis porträtt finnes i Norrköpings museum. För detta porträtt har sannolikt Troilis redan förut omnämnda teckning av monarken i helfigur (sid. 157) fått tjäna som första skiss.

Troili är emellertid som vanligt missmodig och plågas svårt av sitt eget arbete. Nu gör han också ett så olustigt porträtt som det av häradshövdingen, *greve Hugo David Hamilton*, ett — åtminstone i nuvarande skick (jfr kat. i del II) — rent av plågsamt träaktigt porträtt, som icke säger något om individen.

Belysande för Troilis sinnesstämning denna tid är hans yttrande till en ung flicka, vilken rest till Stockholm för att pröva hos Lindblads men sedan storgråtande kommit till Uno Troili och berättat, att hon måste börja från början. »Kära barn», svarar han då, »om det ändå vore så väl, att också jag finge börja från början.»

Han målar dock nu — jag vill gärna datera det till detta eller närmast följande år — ett alldeles överlägset porträtt, ett som till

[1] Staaffs portr. av 1857 reproducerat i Nord. Fam.-bok, ny uppl., 20, sp. 1005.

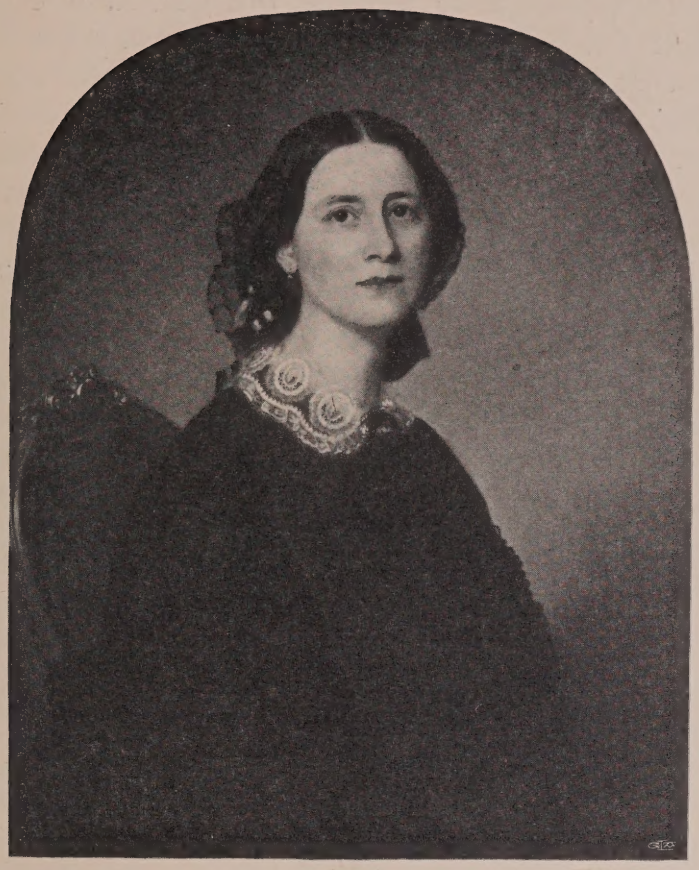

Fig. 64. Grevinnan Charlotte af Ugglas, f. von Düben.
Oljem. Omkr. 1856—57.
Greve Sam. af Ugglas, Sthlm.

fullo bevisar hans betvivlade förmåga att även kunna måla damer. Det är det ädelt aristokratiska porträttet av *grevinnan Charlotte af Ugglas, f. von Düben.* Jag beklagar livligt, att jag vid min minnesutställning över Troili år 1915 då ännu icke haft tillfälle bese denna ståtliga kvinnobild, liksom att detta även sedermera av diverse hindrande omständigheter icke kunnat ske, men tack

vare goda upplysningar av docenten, frih. Carl R. af Ugglas, och en utmärkt fotografi, tror jag mig kunna likaså säkert framhålla detta som ett av Troilis allra vackraste porträtt. Med ädel resning sitter denna unga kvinna i svart dräkt och en neddämpat brun schal om underarmarna mot en brun stol med grön klädsel och mot en slät, tät, grå fond, vilken nedåt och åt kanterna djupnar till gulbrunt. Rena, vackra drag, milda ögon, ett mörkbrunt, mjukt hår med tidens sedvanliga nackrosett, här av tunna, svarta spetsar, vid vilka ett blekblått band är fästat. Kring halsen en utsökt fint behandlad, vit spets. »Karnationen är mycket ljus, oändligt förnäm», skriver doc. af Ugglas i ett brev till mig, — »den utgör vid sidan af det psykiska uttrycket taflans största charm.» Han ställer det också mycket högt — detta porträtt »af en djup och mild besjälning», som han kallat det i Sv. Slott och Herresäten, där han i samband med beskrivningen av Yxtaholms slott i Södermanland haft tillfälle behandla det och även återgivit i bild.

Det väl ungefär samtidigt eller möjligen några år senare tillkomna porträttet av mannen, översten vid Livregementets dragoner, *greve Ludvig af Ugglas*, är ointressantare, ett mer uttryckslöst beställningsporträtt i knästycke, där översten är målad i fas, stående i den gamla praktuniformen — mörkblå byxor samt helvit rock med bröststycke och ärmmattor i blått och guld — mot en molngrå himmel och ett sneddraget, rött draperi. Denna mindre konstnärliga bild har dock framkallat ett flertal kopior, varemot icke en enda dylik är känd av grevinnans själfulla porträtt.

På Kristinehofs egendom i Skåne finnes ännu ett ädlingsporträtt av Troili, den gamle brunmustascherade hovstallmästaren, *greve Fritz Piper*, signerat 1856. En sittande midjebild med ena handens tumme innanför rocken, en synlig stolsrygg, ett rödbrunt draperi och en gulbrun fond. Det är dock något obehagligt irriterande och stirrigt över detta porträtt, tack vare alltför hårt och okänsligt lagda glansdagrar på pupillerna.

Sommaren 1856 synes Troili ha varit på Karlsborg, att döma av en där signerad *teckning av en italiensk flicka* i det sedvan-

liga, vita hucklet samt vänd i profil. Denna ledsamma, torra och petigt utförda blyertsteckning köptes vid minnesutställningen 1878 av frih. J. Nordenfalk d. y. och finnes nu i Norrköpings museum. Den skulle ingalunda här fått något omnämnande, därest den ej utgjort en fast dateringspunkt för nära *ett tiotal likartade flickhuvud*, de flesta italienska, ehuru ej alls tillkomna i Italien, utan rena chablonteckningar ur minnet. Andra visa en ung kvinna, dekolleterad och med vågigt hår, eller ett täckt flickhuvud i stor sommarhatt, eller t. o. m. en fantasibild av hjältinnan Clarissa i S. Richardsons roman »Clarissa Harlowe», samtliga ytterst petigt utförda, omsorgsfullt finskuggade men somliga ända till ledsamhet överarbetade. Jämförda med vad han denna tid åstadkommer i måleri eller med hans föregående porträtteckningar äro de rena obetydligheter.

Från året 1857 föreligga återigen en rad porträtter. I dubbla upplagor målar han professor *Magnus Huss*, den ena (tillhörande Kronprinsessan Lovisas vårdanstalt för sjuka barn) i sittande midjebild med den vänstra armen liksom tafatt vilande för sig själv på ett bord och utan organiskt sammanhang med personen, den andra (tillhörig Karolinska institutet) — en något kyligare och mörkare replik i bröstbild. Det är det vanliga och f. ö. redan förut i Retziusporträttet använda uppställningsschemat han följer i den förstnämnda — ena armen över ett bord, varå en bok; bakom personen en stolsrygg, — det hela stelt och stereotypt. Själva ansiktet är dock mycket livfullt återgivet, ehuru hudfärgen är väl skär. Engelskt måleri — förmedlat av Breda och omsmält av Troili — får man även här en känning av. Bakgrunden är den nu för Troili typiska, en gulaktig underton med grå fläckar över, alltså flammig. Joh. Cardon har litograferat bröstbilden, och E. Perséus har till medicinalstyrelsen med ledning av denna litografi samt av Troilis porträtt gjort ett alldeles rysligt konterfej med tjärsvart färg, röd ansiktston och f. ö. hemskt målat. Antagligen är det nu samtidigt Troili målat professor Huss' nyssblivna maka, *fru Lotten Huss, f. Bergenstråhle* (i sitt första gifte friherrinna Banér). Det

Fig. 65. Fru A. A. J. Ekman, f. von Schéele. Oljem. 1857.
Brukspatron Axel Ekman, Mogård.

Fig. 66. Brukspatron Carl Edv. Ekman. Oljem. 1857.
Brukspatron Axel Ekman, Mogård.

är osignerat, och jag har tyvärr ej sett originalet annat än i en otydlig fotografi, men det förefaller ej osannolikt, att Troili är mästaren, ehuru man eljest gärna frestas tänka på Amalia Lindegrens år 1859 utförda porträtt av drottning Lovisa.[1] Den färgangivning, jag vänligast erhållit från ägarinnan till fru Huss' porträtt, synes dock bestyrka, att bilden är av Troili. Porträttet finnes nu på Hornsberg i Småland.

Den flammiga, fläckvis lagda, gulgrå, nedåt rödbruna bakgrunden återfinner man, som sagt, i de flesta av Troilis porträtt från denna tid, så t. ex. i ett par bilder av brukspatron *Carl Edvard Ekman med fru, f. von Scheele,* och i midjeporträttet av den gamle bergmästaren *Carl Erik Sjögréen,* vilken sistnämnde målades sommaren 1857 å sin egendom Strålsnäs i Östergötland, nära Linköping. Karnationen är i detta något tung, rödbrun — säkerligen beroende på modellens egen rödmosiga fysionomi — och flamningen i bakgrunden har icke varit tillräcklig att ge luft åt det hela, men den gamle trygge och godmodige bergsmannen med den klara intelligensen och det musikaliska sinnet — han har t. ex. komponerat musiken till Tegnérs »Stjärnsång» — synes vara på kornet träffad. Icke mindre verklighetstrogna äro de båda Ekmanska porträtten. Den 30-årige, klart blåögde, rödblonde brukspatronen, som skulle komma att bliva ägare till en av vårt lands allra främsta konstsamlingar, den Finspongska, är sålunda präktigt individualiserad i sin friska, något robusta kulör, och man får inför detta porträtt en omedelbar känsla av den avmålades massivitet och självsäkerhet. Den varmt sammetsbruna kappan, som han svept om sig över den svarta rocken, ger en god balans åt den i övrigt väl samstämda färgskalan. Den jämnåriga hustruns porträtt är dock ännu intressantare, ty det ger en mycket djupt känd själsbild. Denna bleka kvinna med skarpt röda, smala läppar och nästan förgråtna lidan-

[1] Drottning Lovisas ovannämnda porträtt finnes efter en litografi återgivet i Erik Thyselius, »Karl XV och hans tid», Sthlm 1910, s. 143. Det är alldeles samma uppställning i porträtten, samma tidsmod med stor axeldekolletering, korta ärmar, bröstsmycke, pärlhalsband, hårkamningen m. m.

desögon är målad med verklig andakt; man känner sig stå inför en människa, som lidit mycket, men lidit sig över »till andra sidan». Denna sällsynt ädla karaktärsbild räknar jag också avgjort bland Troilis allra bästa. Den är även märklig i sin egendomliga, lugna färgharmoni av huvudsakligast grått och vitt — en vit klädning med mångpuffade ärmar och klädsamma, stora axelsnibbar samt en klatschigt och helt modernt målad guldbrosch, ett rikt, mörkbrunt hår med en klarröd nackrosett samt en gråfläckig — med en del röda inslag uppåt, men nedtill helt rödbrun — bakgrund. Denna har synbarligen nedtill undergått någon restaurering, ty enligt den av G. Göthe år 1894 utarbetade Finspongskatalogen skall porträttet ha varit signerat: »G. U. Troili 1857», vilken signatur dock ej numera kan upptäckas.

De allra flesta av Troilis 1850-talsporträtt utmärka sig för en glatt och petig penselföring och ett obeskrivligt minutiöst detaljerande. Ännu ett exempel på detta målerisätt erbjuder den nu utförda ovala bröstbilden av den 20-åriga *friherrinnan Marika Dickson, f. grevinna von Rosen*, vilkens underligt rosenröda teinte tillsammans med tyll-livets luftiga vita och bakgrundens grågröna bildar liksom en musikalisk treklang, i vilken hårets svarta massa och smyckenas blodröda färg klinga in som mörkare intervaller.

Samma glatta, utpenslande och om Södermark tydligt påminnande, teknik har han i det eljest personligt intagande porträttet av *friherrinnan Wilhelmina Bonde, f. grevinna Lewenhaupt*, där man dock livligt beklagar, att de bara armarna — hur vackert de än målats — blivit medtagna. Åtminstone borde ljuset över dem neddämpats, så att de icke, som nu, delvis draga intresset från huvudet och den utomordentligt vackra bysten. Genom att händerna — försiktigtvis — fått försvinna under ramkanten samt ett pärlarmband och en spets fått bilda avslutning nertill, ge armarna ett obehagligt intryck av stympning. Hur oändligt mycket förnämare och helare skulle icke porträttet ha blivit, om Troili t. ex. tillgripit den lätt till hands liggande utvägen att dölja de ljusstarka armpartierna i en mjukstämd schal och hälst även låtit den skulp-

terade och förgyllda stolsryggen försvinna. Nu är det så realistiskt riktigt alltihop och så — oroligt. Allt erkännande bör dock ges åt det utsökta sätt, varpå de skära rosorna i det mörka, slätkammade håret samt spetsar och smycken blivit målade — det vackert stillsamma ansiktsuttrycket icke att förglömma. Porträttet är icke signerat, men den slickade, välvårdade penselföringen tyder på tiden närmast före Troilis Parisresa.[1]

Petig kan man däremot inte kalla den förträffliga bröstbild, han 1857 målat av dåvarande kammarherren (sedermera överstekammarjunkaren) *greve Gustaf Trolle-Bonde*, en brorson till »Blinda Excellensen» och arvtagare av dennes många egendomar och storartade konstsamlingar. Den är tvärtom målad med en för denna tid nästan impressionistisk friskhet, snabbt och säkert. Karakteristiken är rent beundransvärd. Även i detta porträtt, i hållningen, i hela gestaltens nobless och i ljusflödets koncentrerande på ansiktet och det vita bröstvecket, känner man återigen en fläkt av det engelska måleriet. Mindre intressant, ehuru även det ett gott och ståtligt verk, är det samtidiga porträttet av *dennes grevinna, f. Banér* — i brun sidenmoaréklädning (illa åtgången av bitumen), vit spetskrage och granatbrosch samt den av Troili gärna använda, röda nackrosetten. Dessa båda porträtt, som förut suttit på Säfstaholm och även behandlats i L. Looströms år 1882 utgivna beskrivning över dettas konstsamlingar, finnas nu på Theleborgs slott i Småland. Rörande de efter dessa utförda kopiorna hänvisas till katalogen.

Det har förut talats om den första stora världsutställningen i Paris 1855, där även Troili var representerad med ett porträtt — Retzius.[2] Något större uppseende väckte nog inte detta — han erhöll ju varken medalj eller »mention» — men han hade dock den tillfredsställelsen att, som förut sagts, se det litograferat i Frankrike. Utställningen hade likväl en oändligt mer vidtgående betydelse icke

---

[1] Fotografi och färgbeskrivning ha för detta porträtt erhållits från Svenska Porträttarkivet, Nationalmuseum.

[2] Jfr Aftonbl. 9/6 1855, där en fört. finnes över de i Paris utställda nordiska konstverken.

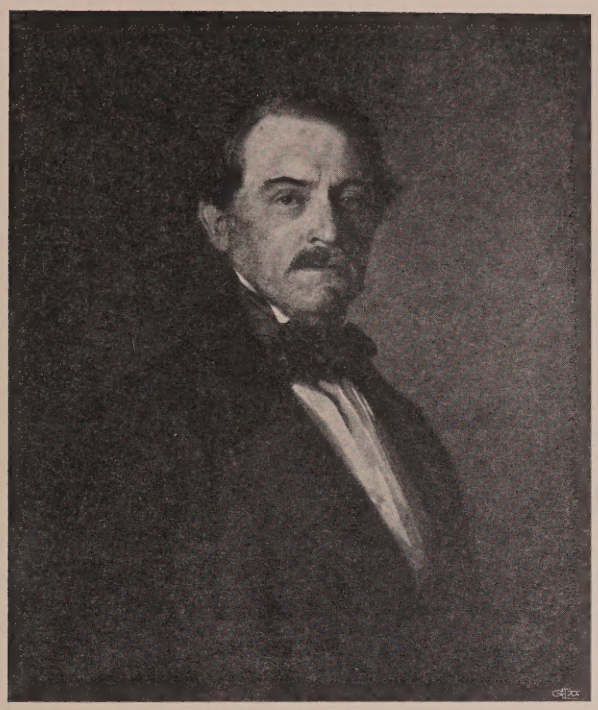

Fig. 67. Greve Gustaf Trolle-Bonde. Oljem. 1857.
Grevinnan Anna Bonde, Theleborg,

blott för Troili utan för hela vår svenska konst. Den tillförde vårt land genom de då i Paris vistande svenska konstnärerna nya idéer, arbetsentusiasm och, vad icke mindre viktigt var, nya färger. Den gamla italiakoloreringen började verka förlegad; hur kunde den också tåla jämförelse med de franska koloristernas färgstarka dukar, nu lärde man sig luftperspektiv, lufttoner och att ge akt på de oändligt skiftande valörerna. Delacroix's djärva färger voro kanske för starka för våra i det fallet otränade svenska förmågor; då hade de lättare att förstå den mer insmickrande Thomas Couture, vilken redan 1847 slagit sitt stora slag med sin jättekomposition »Les Romains de la Décadence» och med den väckt hela det samtida Paris' beundran, såsom han också sedermera med den eröv-

rade även de skandinaviska målarnas hjärtan. Där var klassicism och ädla linjer, där var kompositorisk rikedom och väl avvägda färger, m. a. o. detta var lättförståeligare och — vackrare. Det var också den, som gjorde att de skandinaviska konstnärerna — såväl som amerikaner, tyskar o. a. — började söka sig till hans ateljé, och det blev med åren en lång följd av för oss välkända svenska målarnamn, som inregistrerades på hans elevlista. Coutures »Falkjägaren» på den internationella Parisutställningen 1855 bidrog också att än ytterligare förstärka hans konstnärsrykte.

Den i början av 1850-talet florerande Düsseldorfskolan förde våra målare in på avvägar, liksom Italiatiden förut gjort det, och det blev ett tungt tyskt såsande i stället för den galliska esprit, som fransmännens färgkonst hade kunnat bibringa vårt måleri, om den i stället fått öva sitt inflytande på våra konstnärer. Men då liksom »kommenderades» marschen till Düsseldorf. År 1853 voro sålunda där icke mindre än 30 skandinaviska målare förutom 5 »fruntimmer», och inalles väl ett 600-tal konstnärer, och denna strömning dit fortgick rätt så oförminskad under hela 50-talet, tills äntligen en ny världsutställning i Paris — år 1867 — gav den gamla Düsseldorfskolan dödsstöten.

Redan fr. o. m. den första Parisutställningen, däri även düsseldorfare talrikt deltogo och t. o. m. togo flere pris, börjar dock Paris mer och mer locka konstnärerna till sig. Man reser visserligen till Tyskland, men — fortsätter till Paris, trots den hemmavarande något sura och misstrogna kritiken mot de begynnande franska idéerna. Cogniet förstod man sig visserligen på och uppskattade hans släta, glatta penselföring, vilken ägde just det man ansåg vara värdigt konsten, men t. o. m. Couture ansågs av den svenska kritiken som en rabulist och klatschmakare.

Där i Paris blev Höckert på utställningen 1855 medaljerad som en av sin samtids främste — visserligen icke med hedersmedalj men dock bland de därnäst stående, och även Marcus Larsson ryckte upp till ett offentligt omnämnande. Också detta verkade sporrande på den egna inhemska konsten. Redan förut

har talats om, hur från 1850-talets senare hälft intresset för det egna landet, dess kultur och natur, varit i oavbrutet stigande och därmed kraftigt bidragit till förverkligande av det redan av de gamla göterna förfäktade idealet: en rent fosterländsk konst.

En dylik fosterländsk anda besjälade även de danska och norska konststrävandena, och detta nyvaknande nationella intresse inom de olika skandinaviska ländernas konst medförde snart en lust till kraftmätning dem emellan, vilket gav upphov till en följd av gemensamma skandinaviska konstutställningar. Den första samlade uppvisningen utomlands av svensk konst ägde rum i Kristiania 1857. Även Troili var där representerad av ett par arbeten, det vackra munkhuvudet hos hovrättssekreteraren Durling och porträttet av »en borgmästare i Stockholm» (Aftonbl. 5/8 1857).[1]

Till förhjälpande av det begynnande strävandet efter en fosterländsk konst stiftades 1858 vid sidan av Konstföreningen den redan i början av denna monografi omnämnda »Föreningen för Nordisk konst» med egna utlottningar av ej blott svenska utan också övriga skandinaviska konstverk. Därmed kunde även det norska och danska måleriet vinna ökat insteg i vårt land och verka befruktande på det egna konstskapandet.

För sammanhållningen inom landet konstnärerna emellan hade N. M. Mandelgren med en del likasinnade år 1845 stiftat »Konstnärsgillet», vars medlemsantal stadigt växte, och vid vars sammankomster icke blott musik, sång och föredrag förekommo utan även målningsutställningar. Icke mindre än 154 dylika hann gillet anordna under sin tioåriga tillvaro. Det upplöstes nämligen 1854. Även detta hade fört det fosterländska måleriet på sitt program. Troili blev efter sin hemkomst från Italien naturligtvis också medlem av gillet och deltog flitigt i de utställningar, som den för landets konstliv nitiske dilettanten Wilh. Wohlfahrt 1847—51 anordnade. Dessa utställningar avsågo först och främst att tillföra

[1] Antagligen är det porträttet av Biörck med lagboken, som utställts. Någon katalog över utställningen har jag tyvärr icke kunnat uppbringa, vilken måhända eljest kunnat giva klarhet i saken. Icke ens Kristiania-Posten för d. å. ger oss någon vägledning.

den 1847 av gillet stiftade »Artisternas och litteratörernas pensionsförening» ett välbehövligt tillskott.[1]

Huruvida Troili ingick i det 1855 nybildade konstnärs- och litteratörsällskapet »Gröna stugan», har jag mig ej bekant; det är dock icke troligt, enär han ej är medtagen i Birger Schöldströms upprättade medlemsförteckning i dennes uppsatssamling »Bakom fälld ridå». Men då konstnärerna 1856 bröto sig ut ur »Gröna stugan» och på den nyblivne professorn Boklunds initiativ bildade en egen sammanslutning, »Konstnärsklubben», är Troili med bland stiftarna och blir »kormästare» för en liten utvald kvartett av goda sångare. Det blev dock icke så länge, han kom att taga del av klubbens glada nöjen, ty år 1857 beslutar han resa ut och bese den märkliga stad, varom denna tid så mycket ordats och skrivits; säkerligen hyser han därvid en hemlig förhoppning att där i konstens förlovade stad få hjälp till föryngring i färg och sinne och att såmedelst kunna fördjupa och lätta sin konst. Det är till den prisade trollkarlen Couture han nu ställer färden.

Vännerna i Konstnärsklubben festa den 29 sept. av honom på Franska Värdshuset på Djurgården, och Scholander har dagen till ära författat en avskedsskål till såväl honom som ännu ett par resenärer — Winge och Nyström d. y., vilka nu ävenledes skulle begiva sig utomlands. Till Troili kväder han bl. a.:

»Trolle!
— — Dig hälsa vänner
Med afskedets skål.
Flyg och sök ro
Vid fjärran stränder —
Med våren vänder
Du nog tillbaka till klubben, vårt bo.

Glöm ej lokalen,
På utrymme njugg,
Tänk på pokalen,
På tuting och mugg,
På luckan sen
I brödraringen,
Den fyller ingen —
Därför: flyg ut och välkommen igen!»

[1] Om denna pensionsförening, se bl a. Posthumus: »Mina Samtida», III: 264.

ILLUSTRATIONS- OCH INNEHÅLLS-FÖRTECKNINGAR

TILL DEL I

ILLUSTRATIONSFÖRTECKNING

TILL DEL I.

(Där intet annat angives, äro illustrationerna efter arbeten — teckningar, akvareller eller oljemålningar — av Uno Troili.)

Sid.

Självporträtt vid staffliet. 1847. Försättsplansch.

1. Uno Troili vid 6—7 års ålder. Oljem. av HENRIK LILLJEBJÖRN omkr. 1821—22 15
2. Prosten J. G. Linderholm i Gillberga. Akv. 1825 23
3. Malin Lalin. Bl. 1827—28 25
4. Sophie Geijer. Svartkrita omkr. 1835, trol. M. RÖHL 27
5. Stina Geijer. » » » » » » 27
6. Konstnärens far, bruksp. S. Troili. Bl. trol. 1834 34
7. Lotta Geijer. Bl. omkr. 1835 36
8. Självporträtt. (»Pluto».) Bl. 1835 37
9. Malin Lalin. Oljem. Av Troili eller H. LILLJEBJÖRN. Omkr. 1835 . 44
10. Fru Anna Lisa Geijer, f. Lilljebjörn. Bl. omkr. 1835 50
11. Konstnärens bror, Samuel Troili. Svartkrita 1830-talets slut 52
12. Självporträtt (i kappa). Bl. omkr. 1840 56
13. Troili och skjutspojken. Bl. 1840-talets början 61
14. Löjtnant Troili. Karrikatyr. Bl. omkr. 1840 66
15. Självporträtt (i profil). Bl. omkr. 1840 67
16. Stockholms renhållningskår på 1830-talets slut. Bl. 71
17. En marknadsbondes hemgång. Bl. omkr. 1840 72
18. En Ransätersbonde kliande sig på benet. Bl. omkr. 1840 72
19. Två Ransätersbönder i samspråk. Bl. omkr. 1840 73
20. En landsvägsriddare. Bl. omkr. 1840 73
21. Fantasilandskap. Bl. omkr. 1840 81
22. Malin Lalin. Bl. omkr. 1840 84
23. Bruksp., kapten Christian Bratt (1804—65). Bl. 1839 85
24. »Nu ä'n i ellte knapphööle.» Marknadsfigur. Bl. omkr. 1840 87
25. Olof Södermark. Oljem., kopia 1841—42 av Troili efter H. Lilljebjörns omkr. 1830 mål. porträtt 88
26. Dalkullan Marit från Trossnäs fält. Oljem. 1840-talets början 100
27. Kammarherre O. Nordenfeldt d. ä. Oljem. av O. SÖDERMARK. 1829 102
28. Fru Sofia Nordenfeldt, f. Wærn. Svartkrita av O. SÖDERMARK. Trol. 1829. 102
29. Cecilia Fryxell. Svartkrita. 1830-talets slut. 103

Sid.

30. Ung man tändande sin cigarett på en lykta i ett gathörn. Bl. 1840-talets början 105
31. Ryttare från 1600-talet. Bl. 1840-talets början 106
32. Gammal kämpe från 1600-talet. Bl. 1840-talets början. 107
33. Drickande bönder. Oljem. 1840-talets början. 109
34. Professor J. H. Schröder, »lilla Schröder». Bl. 1843 115
35. Ava Wrangel, sedan g. af Geijerstam. Svartkrita 1844 121
36. Självporträtt. Oljem. omkr. 1842—44 125
37. »Rafaels ateljé» i Villa Borgheses trädgård, Rom. Oljem. 1846 . . . 133
38. Italiensk vallgosse med sin hund. Bl. omkr. 1847. 154
39. Italiensk herdegosse, blåsande träflöjt. Bl. 1847. 166
40. Italiensk bondgosse. Bl. 1847 167
41. Kortspelarne. Oljem. omkr. 1847 171
42. Studie till oljem. »Kortspelarne» Bl. 1847. 172
43. Studie till oljem. »Kortspelarne» Bl. 1847. 173
44. Romersk gatubild med en kasperteater. Oljem. omkr. 1847—48 . . 176
45. Kapucinermunk. Oljem. 1848 185
46. Gammal munk. Oljem. 1848—50 187
47. Giacinta, italiensk modellflicka. Oljem. 1849 198
48. Köksmästaren. Oljem. Trol. omkr. 1849 199
49. Rembrandts självporträtt i Galleria degli Uffizzi i Florens. Oljem., kopia av Troili 1849 201
50. Major J. A. von Matern. Oljem. 1849. 205
51. Sittande, naken ung kvinna. Oljem. omkr. 1850 213
52. »Skogssjön i Värmland.» Oljem. 1850-talets början 214
53. F. A. Dahlgren. Oljem. 1851 217
54. Lotta Geijer, Troilis blivande hustru. Bl. omkr. 1852 221
55. Grosshandl. S. L. Lamm. Oljem. av Fredr. Westin 1837 222
56. Grosshandl. S. L. Lamm. Oljem. av Troili 1852 223
57. Lantmarskalken, exc., frih. L. H. Gyllenhaal. Oljem. 1852 225
58. Troili sjunger Bellman. Detalj ur oljem. av frih. K. S. Bennet från 1850-talets början. »Utsikt över Stockholm från Marieberg» med en del kända personer i förgrunden 228
59. Kapten Henrik Lilljebjörn. Oljem. 1853 230
60. Frih. K. G. af Ugglas, sedermera överståthållare. Oljem. 1850-talets mitt 242
61. Hofmarskalken, greve Gustaf Fr. von Rosen. Oljem. 1850-talets mitt. 246
62. Presidenten, frih. C. D. Skogman. Oljem. 1855 247
63. Statsrådet Jonas Wærn. Oljem. omkr. 1855 251
64. Grevinnan Charlotte af Ugglas, f. von Düben. Oljem. omkr. 1856—57 257
65. Fru A. A. J. Ekman, f. von Schéele. Oljem. 1857 260
66. Brukspatron Carl Edv. Ekman. Oljem. 1857 261
67. Greve Gustaf Trolle-Bonde. Oljem. 1857 265

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

TILL DEL I.

Sid.

Förord 7

Barndom. — Ungdom. — Militärtid.
Studieår hos Södermark.
1815—1845.

Kap. I. Släkt och barndom, 1815—1826 15
Kap. II. Skoltiden i Stockholm. 1826—1835 27
Kap. III. I Uppsala och Värmland. 1835—1837 37
Studentexamen.
Konstföreningen och det samtida konstlivet.
Kondition och sommarvila.
En termin i Uppsala.
Kap. IV. Militärtiden vid Värmlands fältjägare. 1837—1845 52
Kap. V. Ransätersliv och värmlandsteckningar. 1837—1845 . . . 67
Ransäterslivet.
Värmlandsteckningar (genre, landskap, porträtt) och samtidens landskapsuppfattning.
Kap. VI. Olof Södermark och tidens »uniformerade dilettanter». — Troili hos Lilljebjörn i Karlstad (1841—42). 88
Kap. VII. På Björneborg i Värmland 102
Kap. VIII. Elevtiden hos Olof Södermark. 1843—1845 113

I Italien.
1845—1849.

Kap. IX. Utresan. — Livet i Rom. — Förhållandet till Olof och Pehr Södermark 133
Kap. X. Arbeten i Rom 1845—1847 154
Akademistudier.
Utflykter och landskapsbilder.
Kopior och egna arbeten.

Sid.

Kap. XI. Arbeten i Rom 1847—1849 178

Kap. XII. Några självporträtt. — Arbeten från sista Italia-året. — Oroligheter i Italien. — Hemresan 193

Mellantiden.

1849—1857.

Kap. XIII. Period 1849—1852 205

Romantiskt-realistiska arbeten (genre, landskap och porträtt).

Kap. XIV. Period 1852—1857 230

Daguerrotypien och fotografikonsten.
Utförda porträtt.
Världsutställning i Paris 1855.
Konstnärliga sammanslutningar.
Avresa till Paris.

Illustrationsförteckning 271

TILLÄGG.

Sid. 42 förmodas, att Troili vid Konstföreningens utställning 1832 av äldre nederländsk konst avtecknat en av de där utställda tavlorna eller möjligen vid tillfälle ritat av någon litografi. Teckningen ifråga föreställde: »en man i kortbyxor och hög hatt sittande på en tunna och rökande en långskaftad lerpipa, medan en slaktad höna dinglar i en trädgren ovanför hans huvud». Denna figur förekommer längst t. h. i en tavla av Gabriel Metsu: »Den unga vilthandlerskan» i Dresdengalleriet (Jfr Die Meisterwerke der Königl. Gemälde-Galerie zu Dresden i Hanfstaengl's Maler-Klassiker, sid. 251). Det är ju möjligt, att Troili ritat av den vid sin utresa till Italien 1845, då han — enligt sid. 134 — stannade några dagar i Dresden och studerade holländarna, men alldeles uteslutet är ej, att han redan tidigare (t. ex. vid sagda konstföreningsutställning) sett någon kopia eller eljest haft något kopparstick eller någon litografi att tillgå. Teckningen ansluter sig visserligen exakt till originalet, men själva handlaget tyder snarast på, att den utförts redan på 1830-talet.

Sid. 83 nämnes — på tal om landskapskonsten — det inflytande bröderna Gillbergs samt Sandbergs litografiplanscher sannolikt utövat på samtiden. Den summariska och chablonerade behandlingen av träd och lövmassor samt det schematiska skuggningssättet går dock ännu längre tillbaka, och Bartolomeo Pinellis åren 1814 och 1816 utgivna album med i denna stil utförda graverade folklivsbilder från Italien hava därutinnan säkerligen haft en storartad betydelse. Dessa planschböcker voro nämligen myc-

ket välkända även i vårt land. För Hjalmar Mörners album »Carnevale di Roma», 1820, och Sandbergs nationaldräktsbilder till Kristian Forssells »Ett år i Sverige» torde de i varje fall ha varit uppslagsgivande.

Sid. 173 rad 4 nedifrån. Enligt beskrivningen å den ej återfunna Troili-teckningen bör denna ha gjorts efter Dresden-målningen, enär beskrivningen ej överensstämmer med den i Galleria Sciarra. Denna sistnämnda återgiven i Muther: Geschichte der Malerei II, sid. 317.

88-B17366

GETTY RESEARCH INSTITUTE
3 3125 01836 8262

STOCKHOLM 1917 KUNGL. BOKTRYCKERIET. P. A. NORSTEDT & SÖNER. 162941